

İlgi kültür sanat

OSMANLILARDA ULAŞIM ve HABERLEŞME

(Menziller)

PROF. DR. YUSUF HALAÇOĞLU

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız

Levent Sahveroğlu Arşivi

OSMANLILARDA ULAŞIM VE HABERLEŞME (MENZİLLER)

Prof. Dr. YUSUF HALAÇOĞLU

Levent Şahverdi Arşivi

Yayın No: 77

Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)
Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu

Genel Yayın Yönetmeni / Ahmet İzci
Editör / A. Savaş Çolak
İç Tasarım / Çelebi Şenel
Kapak / Yunus Karaaslan
Baskı - Cilt / Çalış Ofset
Davutpaşa cd. Yılanlı Ayazma Sk. No: 8
Topkapı-İstanbul Tel: 0212 482 11 04

1. Baskı / 2014

İstanbul, 2014

ISBN: 978-605-4977-02-4

T. C. Kültür Bakanlığı Sertifika No:29648

© İlgi Kültür Sanat Yayıncılık 2014

İlgi Kültür Sanat Yayıncılık
Çatalçeşme Sokak. No: 27/7
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 0212 526 39 75
Belgegeçer: 0212 526 39 76
www.ilgikultur.com
info@ilgikultur.com
online satış: ilgikitap.com

Levent Şahverdi Arşivi

OSMANLILARDA ULAŞIM VE HABERLEŞME (MENZİLLER)

Prof. Dr. YUSUF HALAÇOĞLU

ilgi kültür sanat

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
KISALTMALAR 9
GİRİŞ 11

BİRİNCİ BÖLÜM
MENZİL TEŞKİLÂTININ KURULUŞ VE GELİŞMESİ

A) MENZİL TEŞKİLÂTININ TEŞEKKÜL SAFHALARI 19
B) BİR YERİN MENZİL OLMASI ŞARTLARI 27
C) MENZİLLERİN İŞLEVİ 30
1- Askerî Gaye ile kullanılması 31
2- Münakale ve menziller 49
3- Haberleşmede Menziller 50
3- Elçilerin ve devlet ileri gelenlerinin
yerlerine ulaştırılmasında kullanılması 53

İKİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ'NDE YOLLAR VE MENZİL NOKTALARI

A) ANADOLU'DA YOLLAR,
MENZİL NOKTALARI VE MESÂFELERİ 60
1- SAĞ KOL GÜZERGÂHI (Üsküdar ile Şam-ı Şerîf): 60
a) Sağ koldan ayrılan tâlî yollar 73
a) Erzurum-Kars cihetine giden yol 101
B) RUMELİ'DE YOLLAR,
MENZİL NOKTALARI VE MESÂFELERİ 105
1. SAĞ KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-ÖZİ) 105
2. ORTA KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-BELGRAD) 115

Levent Şahverdi Arşivi

a) İstanbul-İskenderiye Güzergâhı
(Tatarpazarı menzilinden ayrılır) 122
C) DENİZ YOLLARI VE İSKELELER 134
1- İstanbul-İsakcı-Tuna İskeleleri : 140
2. Üsküdar'dan Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını
tâkiben Faş'a kadar olan iskeleler:[867], [868] 141
3- İstanbul- Mora-Ortona İskeleleri : 142
4- Üsküdar-İzmir-İskenderun-İskenderiye-
Cezâyir-Sebde Boğazı İskeleleri : 143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MENZİLCİLİK NİZÂMI

A) HUKÛKİ NİZAM 145
B) MÂLÎ NİZAM 153

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MENZİL HİZMETLİLERİ

BEŞİNCİ BÖLÜM
MENZİL TEŞKİLÂTININ BOZULMASI VE ISLÂHI TEŞEBBÜSLERİ

A) Teşkilâtın bozulması ve ıslâhı için yapılan çalışmalar..... 185
B) Menzilciliğin ilgası ve Posta Teşkilâtına bağlanması.....191

SONUÇ 195

EK-I 197
EK-II..... 200

BİBLİYOGRAFYA 205

DİZİN 215

Levent Şahverdi Arşivi

ÖNSÖZ

Yollar ve yol sistemi, bugün olduğu gibi, tarih boyunca, bütün devletler için de dâima büyük bir önem taşımıştır. Zirâ, ticârî ve ekonomik faaliyetler, haberleşme işleri, nakil ve askerî gayelere hizmet gibi hususlar, düzenli bir yol sistemiyle gerçekleşebilmiştir. Bu bakımdan, Afrika, Asya ve Avrupa kıt'alarında çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan Osmanlı Devleti, gerek Anadolu'da, gerekse Rumeli'de ana yollar ve bunlara bağlı lüzumu kadar tâlî yol yaparak, bunlar üzerinde ise emirlerin ve diğer haberleşmenin çabuk ve emin bir şekilde yerine ulaştırılması ve tebliği için, arazinin durumuna göre çeşitli mesafelerde konak yerleri (=menzilhâne) tesis etmiştir. Haberleşmeyi gerçekleştiren ve ulak ismi verilen görevliler için ise ayrı bir teşkilâtlanma yoluna gidilmiştir.

Menzil noktaları aynı zamanda ordunun sefer sırasında ihtiyaç duyduğu iâşenin temininde ve konaklamasında da kullanılmış olup, bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin askerî, sosyal ve ekonomik hayatında tabii olarak önemli bir yer kazanmıştır. Zira yayıldığı coğrafî alan sebebiyle devletin, eyaletleriyle olan haberleşmesi ve dolayısıyla merkezî idarenin taşrayla irtibatı bu teşkilât vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Bu bakımdan bütçenin önemli bir kısmının bu işe ayrıldığı görülmektedir. Buna rağmen, böylesine hayatî bir fonksiyona sahip bu teşkilât hakkında yeterli araştırmanın yapıldığı söylenemez. Yapılan araştırmalar ise konuyu bir bütün hâlinde ele almaktan uzak olup,

Levent Şahverdi Arşivi

telif eserlerdeki bilgiler de pek mahdud olduğu gibi, arşiv malzemesi de çok dağınıktır.

Araştırmamızda, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli topraklarındaki ana ve talî yollar ile bunlar üzerindeki menziller ele alınmış, diğer taraftan da haberleşme teşkilâtı ile askerî bakımdan önemi incelenmiştir. Öte yandan menzil teşkilâtının bir parçası durumunda bulunan önemli nehir geçitleri ile Karadeniz ve Akdeniz'deki iskelelere de yer verilmiştir. Haberleşme gayesiyle kurulan menzillerin aynı zamanda Tebriz'den Viyana'ya kadar uzanan bir hat içerisinde hareket eden ve sayısı ikiyüz binlere varan ordunun doyumunu ve rahat hareketini sağlaması ve buna bağlı olarak her bir menzilin ordunun ihtiyacının karşılanabilmesi açısından birer iaşe anbarı ve ticâret merkezi hüviyetini kazanmaları, Osmanlı Türklerinin teşkilâtcılığının iyi bir örneğini bize göstermektedir. Özellikle telgraf, telefon ve telsiz gibi elektronik cihazların bulunmadığı, uçak ve motorlu kara nakil vasıtalarının sağladığı kolaylıkların hayal bile edilemediği bir devrin yaşandığı göz önüne alınacak olursa, teşkilâtın nasıl bir görevi yerine getirdiği daha iyi anlaşılacaktır.

Bu sebepledir ki, devlet teşkilâtıyla ilgili bu meselenin tetkîkinin Türk tarihinin altıyüz yıllık bir dönemine ve doğrudan ona tesir eden siyasî, içtimaî ve iktisâdî hayatına ışık tutacağı kanaatindeyim.

Yusuf HALAÇOĞLU

Levent Şahverdi Arşivi

KISALTMALAR

Ayr.	Ayrıca
BA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bkz.	bakınız
BSM	Bağdad Seferi Menzilnâmesi
çevr.	çeviren
DHR	Dîvân-ı Hümâyûn Ruus
D.MKF	Divan Mevkufat Kalemi
DTCFD	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
E	Evrak
GDAD	Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi
kuruş	kuruş-ı esedî
H	Hicrî
HH	Başbakanlık Arşivi Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi
İA	İslâm Ansiklopedisi
İ.Ü	İstanbul Üniversitesi
KK	Başbakanlık Arşivi Kâmil Kepeci Tasnifi
ks.	kısmı
Ktp.	Kütüphanesi
MAD	Başbakanlık Arşivi Mâliye Defterleri Tasnifi
Matrakçı	*Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*
MD	Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Defteri
nr.	numara
nşr.	neşreden
RSM	Revan Seferi Menzilnâmesi

Levent Şahverdi Arşivi

s.	sahife
TD	İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
TED	Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi
THİTM	Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası
TM	Türkiyat Mecmuası
TTK	Türk Tarih Kurumu
Top. Sar. Müz. Arş	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
ts.	tasnifi
yay.	yayınlayan

Levent Şahverdi Arşivi

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin temel unsurlarından olan saltanat müessesesi, Divân-ı Hümâyûn, eyâlet teşkilâtı, askerî kuruluşlar, iktisadî müesseseler, şehir ve köy idaresi, kaza ve tedrîs tarîkı ile devletin geri hizmet erbâbı olarak bilinen âmme ve devlet hizmetlerini gören derbendci, menzilci, köprücü, madenci, su yolcu, iskele hizmetcisi v.s. gibi zümrelerin araştırılması, Osmanlı devlet yapısının daha iyi anlaşılmasına imkân verecektir[1]. İşte bu sebeple Osmanlı Devleti'nde resmî haberleşmenin gerçekleştirildiği menzil teşkilâtı ve bununla bağlantılı diğer müesseseleri araştırmak bu konuda önemli bir adım olarak görülmektedir. Zira Osmanlı merkez teşkilâtında yer alan müesseselerin merkezî otoriteyi temsilleri ölçüsünde, taşranın kontrol altında tutulduğu ve devletin iyi idare edildiği varsayılagelmiştir. Buna karşılık taşra teşkilât unsurlarının merkezî idareyi, kendi içlerinde iyi işleyen kurumlar olmak suretiyle desteklemesi, devletin gücünü arttıran bir unsur olmuştur. İşte Osmanlı menzil teşkilâtı da bu kabilden bir fonksiyonu yerine getiren bir hüviyet taşımaktadır.

Devletin bütün iktisadî faaliyetleri, yolların geçtiği yerler ile bu yolların vardığı liman ve şehirlerde toplanmıştır. Bütün

1 Geri hizmet erbabı, devlet kontrolünde çalışan tuzcu, çeltikçi, küreci, madenci, ortakcı v.s.ler ile derbendci, köprücü, su yolcu, menzilci, iskele hizmetlileri olmak üzere iki kısımda mütalaa edilmektedir. Bunlar hizmetleri mukabili daima avarızdan muaf tutulmuşlar, diğer bazı vergilerden ise kısmen muafiyet kazanmışlardır (Geniş bilgi için bkz. Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", Belleten, XXIII/92, Ankara 1959, s. 575-608 ; Ayr. bkz. Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyâseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1988, s. 13).

Levent Şahverdi Arşivi

zamanlarda münakalenin lâyıkıyla gelişmesi ve işlemesi için, yolların emniyetinin sağlanması gerekmiştir. Bu bakımdan daha Ortaçağ'da Türk-İslâm devletlerinde basit mânâda yolların emniyetini sağlamak üzere tesisler kurulmuştur[2]. Bu kabilden tenha yerlerde daha çok vakıf olarak misafirhâneler tesis edilmiştir ki, bu gaye ile kurulan binalara *Ribât* ismi veriliyordu[3]. Büyük kervan ve ticaret yolları üzerinde, dağ ve geçit yerlerinde, tüccar ve yolcuları, kervanları barındıran ribâtların yerini, Selçuklu devrinde kervansaraylar ve Osmanlılar devrinde de hanlar almışlardır. Kervansarayların en geliştiği yer Türkiye Selçukluları'nın yaşadığı topraklar olmuştur[4]. Osmanlı Devleti'nde ise bu işler, Anadolu ve Rumeli'de, merkezle eyâletler arasındaki irtibatı ve münakaleyi temin eden üç ana kol halinde uzanan yollar üzerinde kurulmuş olan hanlar vâsıtasiyle görülmüştür. Genellikle, ribâtlarda olduğu gibi önemli geçit yerlerinde, yolların emniyetini sağlamak hedefini de içine alan bu müesseseler, XV. asırdan itibaren *derbend* adı altında zikredilmişlerdir[5]. Yine yollar üzerindeki bu sosyal ve iktisadî yapıların yanısıra, devletin siyasî ve askerî sahalarında faaliyet gösteren ve haberleşmeyi sağlayan geri hizmet erbâbından olan menzilciler ile bunların hizmet verdikleri konak yerleri (menziller) de bulunmaktaydı.

Kelime olarak ; konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, ikamet olunan yer, tatar konağı, posta ve posta tatarları

2 Bkz. A. Mez, Orta zaman Türk-İslâm dünyasında karayolları dünyasında karayolları, Çevr. Cemal Köprülü, Ülkü, Halkevleri Dergisi, X (Ankara 1937), 25-26.

3 Daha çok dervişlerin, yolcuların, gariblerin toplandığı ve ziyaretçilerine yemek verilen ribâtlar, bir tarikata mensup zengin bir şahıs veya bir şeyh tarafından kurulurlardı (Bkz. Fuad Köprülü, "Vakfa âid tarihî ıstılahlar: "RİBÂT", Vakıflar Dergisi, II (Ankara 1942), 273; Ayr. bkz. "Ribât maddesi", İA, IX, 734-738.

4 Kervansaraylar hakkında geniş bilgi için bkz. M. Kemal Özergin, Anadolu Selçukluları çağında Anadolu yolları, Basılmamış doktora tezi, İstanbul 1959, Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktp. Tezler nr. 594; Aynı müellif, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", TD, sayı 20 (İstanbul 1965), 141-170; Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları", Belleten, X/39 (Ankara 1946), 471-496.

5 Derbend Teşkilâtı hakkında geniş bilgi için bkz. C. Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı, İstanbul 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

beygirlerinin bulunduğu mahal mânâlarına gelen menzil, Osmanlılarda daha çok devlete ait resmî haberleşmeyi sağlayan posta teşkilâtı için kullanılmıştır.

Eskiçağlardan beri her devletin kendine göre bir haberleşme teşkilâtı mevcuttu. Bu, ateş kuleleri, güvercin postaları, koşucular gibi bir takım usûllerle yapılmıştır[6]. Ancak bizim söz konusu ettiğimiz menzil teşkilâtı, yollar üzerinde bir vasıta kullanılarak haberleşme şeklidir. Genel olarak Mısır Memlük Devleti ile Emevî ve Abbasîler v.s.'de *Berîd*[7], Moğollar ve İlhanlılar'da *Yam*[8] adı altında görülen bu teşkilât, Osmanlı Devleti'nde, her ikisinden de faydalanılmak sûretiyle tesis edilmiş olan Menzil sistemi ile yürütülmüştür. Buna mukabil haberleşmede, ateş kulelerinin kullanıldığı pek görülmemekte; güvercinle haberleşmenin ise sık olmamakla beraber yapıldığı tahmin edilmektedir. Keza Anadolu beyliklerinde de *ulak* ile haberleşmenin sağlandığı kaynaklarda yer almaktadır. Bununla beraber bu haberleşme şekilleri büyük çoğunlukla askerî veya devletin resmî haberleşmesi biçiminde görülmekte, yaygın bir sivil haberleşmenin varlığına dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Belki de bu sebeple olsa gerek, Osmanlı haberleşme sistemi *menzil* adı altında teşkilâtlanmıştır. Buna bağlı olarak tanzim edilen menzil defterleri tamamen Osmanlı resmî haberleşme teşkilâtını ihtiva etmekte ve yapılan harcamalar da sadece resmî haberleşmeyi içermektedir. Nitekim menzillerde beslenen atların kimlere ve kaçar adet tahsis edileceği konularında verilen cetvellerde de devletin resmî görevlilerinin adları yer almaktadır. Zira, nizamnâmelerde ve

6 Bkz. Osman Turan, Aynı makale, s. 489; F. Köprülü, "Berid" maddesi, İA, II, 546, 548.

7 Berîd sistemi hakkında geniş bilgi için bkz. J. Sauvaget, La poste aux chevaux dans l'Empire des Mamelouks, Paris 1941; Ayrıca bkz. F. Köprülü, "Berîd", İA, II,

8 Yam teşkilâtı için bkz. Bertold Spuler, İran Moğolları, siyâset, idâre ve kültür, İlhanlılar devri, 1220-1350, Çevr. Cemal Köprülü, Ankara 1957, s. 459-463; Ayrıca bkz. Peter Olbricht, Das Postwesen in China unter der Mongolen herrschaft im 13 und 14 Jahrhundert, Wiesbaden 1954.

Levent Şahverdi Arşivi

menzillerin idarî yapılanmasında da aynı şekilde resmî bir haberleşmenin temel alındığı ortaya çıkmaktadır.[9]

Menzil, yollarda, coğrafî şartlara göre değişen mesâfelerde, haberin yerine bir an önce ulaştırılması gayesiyle konaklama noktaları şeklinde kurulmuştur. Bu konaklama noktalarında yolun işlek olup olmamasına göre az veya çok miktarda beygir beslenmekte ve bunlardan, haber getirip-götüren ulaklar faydalanmaktaydılar. Menzilin bu mükellefiyeti için lâzım olan ücret ise, o yerin veya yakın çevre ahâlisinin *avârız* ve *bedel-i nüzül*'ü karşılığı gördükleri hizmetle ve ulakların, kullandıkları beygire mukabil, kendilerine daha yola çıkmadan devletce tahsis olunan beygir ücretini menzilcilere ödemeleriyle sağlanmaktaydı. Bununla beraber menzil masrafları, bir yerin mukataa mallarının ocaklık şeklinde menzile bağlanmasıyla veya gümrük malından da karşılanmıştır. Ancak masraf, menzilkeşlerin çekemiyecekleri kadar çok fazla olursa, o takdirde yardım olmak üzere başka bir kazâdan menzile *imdâdiye* tâyin olunmuştur[10]. Bu şekilde mâlî yönden desteklenen menziller, daha sonra, haberleşmenin yanısıra, askerî kuvvetlerin sefer sırasında konak mahalli olarak da kullanılmış, bu sırada ordunun iâşe ihtiyacını karşılayan ve onun lojistik desteğini temin eden bir duruma gelmiştir[11]. Böylece ordu zahîre sıkıntısına düşmezken, çevre halkının mallarını getirip sattıkları bir ticâret merkezi hüviyetini de kazanmış ve böylece iktisadî hayatın canlanmasına da vesile olmuştur. Öyle ki bu sebeple, bir pazar yeri hüviyetine giren çok işlek yollar üzerinde bulunan bazı konaklama noktalarının bir kasaba haline geldiği ve bu halleriyle Selçuklu kervansaraylarının yerini aldığı görülmektedir[12].

9 Yam teşkilâtı için bkz. Bertold Spuler, İran Moğolları, siyâset, idâre ve kültür, İlhanlılar devri, 1220-1350, Çevr. Cemal Köprülü, Ankara 1957, s. 459-463; Ayrıca bkz. Peter Olbricht, Das Postwesen in China unter der Mongolen herrschaft im 13 und 14 Jahrhundert, Wiesbaden 1954.

10 Geniş bilgi için bkz. III. Bölüm, "Menzil gelirleri, masrafları ve tâyinâtı" bahsi.

11 Bkz. Rıza Bozkurt, Osmanlı İmparatorluğu'nda ulak ve iâşe menzilleri, Ankara 1966.

12 Osman Turan, Aynı makale, s. 487-488.

Levent Şahverdi Arşivi

Her türlü resmî haberleşme, devletin ulûfeli memuru hüviyetinde olan ulaklarla yürütülmüştür. Bir haberin çıktığı noktadan itibaren ulaklar bir diğer menzile kadar gitmiş ve her menzilde diğer bir ulağa devretmek suretiyle haber son menzile ulaştırılmıştır. Ana yollarda ve gizlilik derecesi olan haberlerin ulaştırılmasında ise özel ulaklar kullanılmış, ilk menzilden son menzile kadar tek ulak haberi yerine ulaştırılmış, bu gibi kişilere, sınır boylarından merkeze kadar menzillerden ücretsiz faydalanma hakkı ve yetkisi verilmiştir. Bu yetki "*in'am hükmü*" denilen bir yazıyla belgelenmiştir. Böylece, devlet için çok önemli olan istihbarî bilgilerin güven içinde ve hızlı bir şekilde yerlerine ulaşması sağlanmıştır[13].[14]

Osmanlı Devleti'nde bu gayelerle tesis olunan menzillerin üzerinde kurulduğu yollar, ana ve tâlî olmak üzere iki kısımda mütalâa edilmiştir. Ana yollar Anadolu ve Rumeli'de üçer kol halinde bulunmaktaydı ki, bunlar sağ, sol ve orta kol olarak isimlendirilmişlerdir. Ana hatlarıyla bunlardan Anadolu sağ kolu, Üsküdar - Gebze - Eskişehir - Akşehir - Konya - Adana - Antakya yolu ile Haleb ve Şam güzergâhını tâkip eden hac yolunu; orta kol, Üsküdar - Gebze - İznik - Bolu - Tosya - Merzifon - Tokat - Sivas - Hasan Çelebi - Malatya - Harput - Diyarbekir - Nusaybin - Musul - Kerkük güzerâhını tâkiben Bağdad - Basra yolunu; sol kol, orta kolla Merzifon'a kadar aynı güzergâhı takip edip, buradan Lâdik - Niksar - Karahisar-ı şarkî - Kelkit - Aşkale - Erzurum - Hasankale yoluyla Kars'a ve müteâkiben Tebriz'e ulaşan Tebriz yolunu meydana getirirdi. Rumeli cihetinde ise yine sağ kol, İstanbul'dan, Vize - Kırkkilise - Prevadi - Karasu - Babadağı - İsakcı - Akkirman yolu ile Özi ve Kırım'a; orta kol, İstanbul - Silivri - Edirne - Filibe - Sofya - Niş - Yagodina üzerinden Belgrad'a uzanmaktaydı. Sol kol ise, İstanbul - Tekirdağ - Malkara - Firecik - Dimetoka - Gümülcine - Pravişte - Lankaza

13 F. Köprülü, "Berîd" İA, II, 546-548.
14 F. Köprülü, "Berîd" İA, II, 546-548.

Levent Şahverdi Arşivi

- Yenişehir (Larissa) - İzdin yolu ile İstefe (Tebai)'ye ulaşmaktaydı[15]. Öte yandan bu ana yolları birbirine bağlayan tâlî yollar ise, gerek sivil ulaşımın, gerekse ülkede asayişin temininde ve meskûn mahallerin birbiriyle irtibatının sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Aslında tâlî şeklinde nitelenmesine rağmen bu yolların da işleklik bakımından ana yollardan pek de geri kalmayan bir hareketliliğe sahip olduğu görülmektedir. Nitekim bu yollar üzerinde çok sayıda menzil kurulmuş olması ve bu menzillerde küçümsenmeyecek sayıda at istihdamı, haber ulaştırmada bu yolların da sıkça kullanıldığını ortaya koymaktadır. Menziller, ana ve tâlî yollar üzerinde bu şekilde haberin çabuk ulaştırılması için 3 saatden 18 saate kadar mesâfelerde tesis edilmiştir[16]. Bu arada karayolları dışında, Karadeniz ve Akdeniz sahillerinde kurulmuş iskelelerin, deniz taşımacılığında üslendikleri rolün ötesinde, bir savaş sırasında, ücreti mukabili özel gemilerin ordunun ihtiyacı olan iaşe ve malzeme naklinde kullanıldıkları belirtilmelidir. Bu açıdan devletin deniz yollarını ikinci derecede gördüğü, asıl ağırlığı, genelde savaşların karada geçmesi dolayısıyla menzillere verdiği anlaşılmaktadır.

Genel olarak, geniş sayılabilecek yatık yollardan teşekkül eden Ortaçağ yolları tarzında olan Osmanlı yolları[17], çoğunlukla devlet tarafından tâmir edilmiştir[18]. Osmanlılarda bu işle uğraşan esnafa *kaldırımcı* adı verilmektedir. Yine yollar üzerindeki nehir ve akarsular üstüne köprüler inşâ olunmuş, bunların imârı için de *köprücülük* adıyla bir teşkilât meydana getirilmiştir[19]. Köprü bulunmayan nehirlerde ise insan ve hayvanları karşı kıyılara geçiren bir teşkilât kurulmuş, bu teşkilât *kayıkçılık* olarak adlandırılmıştır. Öte yandan ordunun sefere çıkma-

15 Geniş bilgi için bkz. II. Bölüm.

16 Bkz. KK, nr. 2555, sene 1003.

17 Bkz. C. Orhonlu, aynı eser, s. 2.

18 Osmanlı şehir yolları ve kaldırımcılık (yol yapımı) hakkında bkz. C. Orhonlu, "Meslekî bir teşekkül olarak kaldırımcılık ve Osmanlı şehir yolları hakkında bazı düşünceler", GDAD, I (İstanbul 1972), 93-138.

19 Bkz. C. Orhonlu, "Köprücülük", VII. Türk Tarih Kongresi tebliğleri.

Levent Şahverdi Arşivi

sından önce yol ve köprü durumu, vazifelendirilen bir kişi veya ilgili kaza idarecileri tarafından devletin isteği doğrultusunda rapor halinde hazırlanmış ve ihtiyaç duyulan yerlerde gerekli tamirat yapılmıştır.

Bu sistem içerisinde menziller resmî haberleşme unsurları olarak yer alırken, sivil haberleşmede kullanımamış ve hattâ, ulaklar tarafından özel haberleşme yapılması, ileride de belirtileceği üzere, teşkilâtın bozulmasına sebep gösterilerek yasaklanmıştır. Bu çerçevede sivil haberleşmede devletin herhangi bir fonksiyonunun olmadığı ve bu konuda bir teşkilât oluşturulmadığı görülmektedir. Bu tür haberleşme belgelerden anlaşıldığına göre büyük ölçüde kaçak olarak ulaklar vasıtasıyla yerine getirilmiştir. Bununla beraber kervanlar ve ticaret erbabının bu hususta önemli rol aldığı varsayılabilir ise de, buna dair de ciddî bir kayda tesadüf edilememiştir. Özel haberleşmenin devlet bünyesinde oluşturulan bir teşkilât çerçevesinde yürütülmemesi ve böyle bir görevi devletin üslenmemesi, Osmanlı Devleti'nin büyük çapta askerî yönetim nitelikli olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Bu bakımdan devletin siyâsî, iktisadî ve sosyal hayatında önemli bir yer işgal eden menzillerin işleyiş tarzını, menzil noktalarını, masraflarını, mükellefiyetini ve buralarda görev yapan hizmet zümreleri ile imparatorluğun yol sistemini etraflıca ele almak, bu muazzam teşkilâtın çok uzun süre verdiği hizmetin anlaşılmasına ve hattâ Osmanlı Devleti'nin üç kıtaya yayılmış geniş coğrafyasını o günün teknolojisiyle nasıl kontrolü altında tuttuğuna ve büyük devlet olma vasfını neden haiz bulunduğuna bir ölçüde açıklık getirecektir. Öyle ki, 200 bin kişiye ulaşan Osmanlı ordusunun Viyana'ya ve hemen sonra Tebriz ve Bağdat'a kadar uzanan bir coğrafyada rahat hareket etme imkânı bulması, iâşe ve diğer ordu ihtiyaçlarının giderilmesi, bu yollarda kurulmuş bulunan menzil noktalarına ve buralarda görev yapan menzilcilere bağlı olduğu ve bu mekânların ordunun lojistik desteğini sağlamada büyük görevler üslendiği bir gerçektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BÖLÜM
MENZİL TEŞKİLÂTININ KURULUŞ VE GELİŞMESİ

A) MENZİL TEŞKİLÂTININ TEŞEKKÜL SAFHALARI

Yollar ve yol sistemleri, devletlerin içtimaî, iktisâdî, askerî ve siyâsî hayatında, şüphesiz her zaman en önemli rolü oynamıştır. Zira, askerî, ve ticârî faaliyetler, yol sisteminin mükemmelliği ile orantılı olarak gelişirken, merkezin taşra ile olan irtibâtı da düzenli bir haberleşme teşkilâtı ile mümkün olmuştur. Hele Osmanlı Devleti gibi üç kıtaya yayılmış ve çok geniş bir coğrafya üzerinde yaşamış bir devlet için bu daha da önem taşımaktaydı. Bu bakımdan bu araştırmada yol sisteminden çok, bu geniş coğrafya üzerinde haberleşmenin nasıl sağlandığı ve bunun için oluşturulan menzil teşkilâtının işleyişi ile geçirdiği safhalar ve gelişme daha önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nde, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi, daha ilk devirlerden itibaren, ulak sistemi[20] adı altında haberleşmenin yürütüldüğü bilinmektedir[21]. Ancak gerçek mânâda bir teşkilâtlandırma, Kanunî Sultan Süleyman zamanında, Veziriazam Lütfi Paşa'nın sadâreti döneminde oluşturulmuştur[22]. Menzil olarak adlandırılan bu teşkilâtın hangi devletin

20 Ulak: Sâ'î, tatar, berîd, posta mânâlarına gelmekde olup (Bkz. Kamûs-ı Türkî), Uygur Sözlüğü'nde "ulağ" olarak kaydedilmiş ve sıra, irtibat, ulak, yük hayvanı karşılığında kullanılmıştır (Bkz. Ahmed Caferoğlu, Uygur Sözlüğü, İstanbul 1934, s. 205).

21 Bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul 1341, s. 373.

22 Bkz. Aynı müellif, Âsafnâme, İstanbul 1326, s. 11-12.

Levent Şahverdi Arşivi

teşkilâtının örnek alınarak meydana getirildiği hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Zirâ Romalılardan önceki devletlerde bile benzer bir posta teşkilâtının varlığı bilindiği gibi[23], İran İmparatorluğu'nun posta sistemini taklîden Romalıların da böyle bir müessese kurdukları anlaşılmaktadır[24]. Bizanslılar da, Roma posta teşkilâtını aynen devam ettirmişlerdi. Ayrıca eskiçağlardan beri çeşitli güzergâhda uzanan Anadolu yolları da yine bu devlet zamanında gerçek rayına oturmuş ve daha sonra Osmanlı Devleti tarafından da büyük ölçüde kullanılmıştır[25].

Emevîlerin sistemli bir posta teşkilâtı kurmaları ise II. Ömer zamanına rastlamaktadır[26]. İslâm İmparatorluğu sınırlarının genişlemesiyle, irtibatı sağlamak gayesiyle kurulan bu haberleşme sisteminin, Bizanslılardan mı yoksa İslâm İmparatorluğu sınırları içine alınmış olan Sâsânî teşkilâtından mı alındığı konusunda kesin bir şey söylenememektedir. Ancak haberleşmede uygulanan şekil hemen hepsinde benzerlik göstermektedir[27]. Bununla berâber Emevî hazînesinden bu teşkilât için yılda 4 milyon dirhem ayrıldığı göz önüne alınırsa, Posta teşkilâtına devletin ne kadar değer verdiği anlaşılır[28].

Abbasiler de bu teşkilâta daha ilk zamanlardan itibâren büyük önem vermişler, ana yollar üzerinde menzil noktaları

23 I. Dârâ zamanında Ahamenidler (Keyâniyân) imparatorluğunda muntazam bir devlet postası teşkil edilmişti (Bkz. F. Köprülü, "Berîd" maddesi, İA., II, 541.).

24 Romalılar, yolların tanzîmine ve münakale vasıtalarının ikmâline büyük ehemmiyet vererek bir devlet postası (cursus publicus) geliştirmişler, bundan hükümdar ve devlet adamları veya hükûmetden husûsî müsaâde almış kişiler faydalanmıştır (Bkz. Paul Huvelin, Etudes d'histoire de droit commercial Romain, Paris 1929, s. 42, v.d.).

25 Eskiçağlarda kurulmuş bulunan Anadolu yolları (Bunun için bkz. W. M. Ramsay, Anadolu'nun Tarihî-coğrafyası, Çevr. Mihri Pektaş, İstanbul 1960, s. 23-57), 292'den itibaren değişmeye başlamış, 330'da İstanbul'un teessüsüyle bu değişme daha da hızlanmıştır. İmparator Justinyen zamanında ise gelişmesini tamamlamıştır (Bkz. Ramsay, Aynı eser, 77-84).

26 Bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, s. 371.

27 Haberler, kendisine Beytü'l-mâl'den bir deve verilen birkişi tarafından yerine ulaştırılır, bu giden haberciye ise vazifesinin devamlı olup olmadığına dâir merkezden "biti" nâmiyle bir vesika verilirdi (Bkz. Lütfi Paşa, Aynı eser, s. 371-372).

28 Fuat Köprülü, "Berîd", İA, II, 542.

Levent Şahverdi Arşivi

tesis ederek[29] buralara Beytü'l-mâl adına *Menzil davarı* tâbir olunan *Berîdî Katarlar*[30] tahsîs ederek teşkilâtı geliştirmişlerdir. Buna göre, bir haber götüren ulak her menzilde hayvanını değiştirmekte ve yenisini almaktaydı; dönüşde de aynı yolu tâkib ederdi. Eğer geri dönmeyecek olursa hayvan Beytü'l-mâl[31] adına son menzilde alıkonurdu[32]. Menzillerde vazife görenlere de bu hizmetleri karşılığı ulûfe verilmekteydi. Berîd adı verilen bu teşkilâtın Abbasîlerce ne kadar önemli olduğunu, bunun için yılda 8 milyon dirhem harcanması göstermektedir[33]. Hattâ yolların tamir ve kontrolü ile haberleşmenin gerçekleştirilmesi için *divân al-barîd* adıyla özel bir idâre bile kurulmuştu.

Abbasîlerden ayrılan ve müstakil bir devlet mâhiyetini alan teşekküllerde de berîd teşkilâtı muhâfaza edilmiştir. Meselâ Mısır'daki Tolunlular'da ve Sâmânîler devletinde berîd teşkilâtı mevcuttu. Yine Sâmânî idâre sistemini kabul eden Gaznelilerde de posta işlerine büyük önem verilmişti[34].[35]

29 Fuat Köprülü Berîd maddesinde, bu konaklama noktalarının Emevîler zamanında ihdas olunduğunu belirtiyor (Bkz. s. 542).

30 Emevî, Abbasî ve daha sonra Memlûklarda posta teşkilâtı "Berîd" adı altında geçmektedir ki, Berîd hemen bütün islâm devletlerinde "posta hayvanı, süvari postacı, devlet postası, posta menzili ve iki posta menzili arasındaki mesâfe" mânâlarında kullanılmıştır. Kelimenin aslının lâtincede posta hayvanı mânâsındaki "veredus"dan geldiği ihtimal dahilindedir (Bkz. "Berîd" maddesi, s. 541). Kamus Tercümesi'nde ise Berîd, "Ferîd vezninde ulak için menzilhânelerde mürettep olan atlara ve katırlara" karşılık olarak kullanıldığı kaydedilmektedir (Âsım Efendi, Kamus Tercümesi, İstanbul 1304, I, 1079-1080).

31 Emevî, Abbasî ve daha sonra Memlûklarda posta teşkilâtı "Berîd" adı altında geçmektedir ki, Berîd hemen bütün islâm devletlerinde "posta hayvanı, süvari postacı, devlet postası, posta menzili ve iki posta menzili arasındaki mesâfe" mânâlarında kullanılmıştır. Kelimenin aslının lâtincede posta hayvanı mânâsındaki "veredus"dan geldiği ihtimal dahilindedir (Bkz. "Berîd" maddesi, s. 541). Kamus Tercümesi'nde ise Berîd, "Ferîd vezninde ulak için menzilhânelerde mürettep olan atlara ve katırlara" karşılık olarak kullanıldığı kaydedilmektedir (Âsım Efendi, Kamus Tercümesi, İstanbul 1304, I, 1079-1080).

32 Bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, s. 372.

33 F. Köprülü, "Berîd", s. 543.

34 Bkz. "Berîd", s. 544.

35 Bkz. "Berîd", s. 544.

Levent Şahverdi Arşivi

Büyük Selçuklu Devleti'nde bu teşkilâtın işleyişi ve hattâ mevcut olup olmadığına dair açık bilgiler bulunmamaktadır. Bu durum sistemin ihmal edildiğini ve ortadan kalktığını akla getirmekte ise de, Selçuklu Devleti gibi geniş bir coğrafyaya yayılmış bir teşekkülün haberleşme işini bütünüyle terketmesini düşünmek mümkün değildir. Nitekim Berîd sistemi Eyyubîlerde ve daha sonra da Memlüklerde muntazam usuller getirilmek suretiyle yeniden düzenlenmiştir[36]. Bilhassa I. Melikü'z-Zahir Baybars (1260-1277) tarafından, Haçlı seferleri sebebiyle bozulmuş olan berîd teşkilâtı canlandırıldığı gibi, birçok yollar ve köprüler yeniden inşâ ve lüzumlu olanları da tamir ettirilmiştir. Ayrıca asâyişin temini için belli aralıklarda ve tehlikeli yerlerde bir nevi küçük kale biçiminde Kervansaraylar yaptırıldı. Böylece hem askerî, hem de idarî ve iktisadî bakımdan büyük faydalar sağlayacak bir emniyet zinciri oluşturulmuştur[37]. Bu emniyet zinciri Şam-Haleb, Şam-Rahbe, Haleb-Ayas, Şam-Trablusşam, Şam-Safed, Şam-Kerek ve Şam-Beyrut güzergâhları arasında uzanmaktaydı[38]. Devlet hazinesi için büyük bir yük olmakla beraber, Baybars'ın askerî ve siyasî başarılarında bu teşkilâtın büyük yardımı olmuştur. Nitekim Kahire'den Şam'a ortalama 4 günde, Haleb'e 5 günde posta gittiği, hatta sıkışık bir durumda Şam'a 3 günde varılabildiği kaydedilmektedir[39].[40, 41, 42]

Memlüklerde posta işlerinin âmiri *sahib divan al-inşâ* veya *kâtib al-sırr* adı verilen bir kişinin elinde olup, bütün tâyinler onun tarafından yapılırdı. Yola çıkan postacının, ulaklık alâmeti

36 Memluklar devrinde posta teşkilâtı J. Sauvaget tarafından etraflı şekilde incelenmiştir (Bkz. La Poste aux chevaux l'Empure des Mamelouks, Paris 1941).

37 Bkz. Nicola A. Ziadeh, Urban life in Syria Under the Early Maml,ks, Beyrut 1953, s. 36-37; Ayr. bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'unda Derbend Teşkilâtı, İstanbul 1967, s. 6.

38 Bkz. J. Sauvaget, Aynı eser, s. 89-96.

39 Bkz. F. Köprülü, Aynı makale, s. 547.

40 Bkz. Nicola A. Ziadeh, Urban life in Syria Under the Early Maml,ks, Beyrut 1953, s. 36-37; Ayr. bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'unda Derbend Teşkilâtı, İstanbul 1967, s. 6.

41 Bkz. J. Sauvaget, Aynı eser, s. 89-96.

42 Bkz. F. Köprülü, Aynı makale, s. 547.

Levent Şahverdi Arşivi

olmak üzere sarı ipek bir kordelâ ile boynuna üstü yazılı bakır veya gümüş bir levha takılırdı. Bu vaziyetin Moğol devletlerindeki "*baysa*"ların bir taklidinden ibâret olduğunu zikretmek gerekir[43].

Türkiye Selçuklu Devleti de yollara çok önem vermiştir. Zira doğu-batı, kuzey-güney istikametinde Anadolu'yu kat eden iki büyük ticaret yolunun sahibi idiler. Bu sebeple ticâret ve yol emniyetinin sağlanması gayesiyle İslâm dünyasının başka bölgelerinde emsaline rastlanamayacak bir kıymette olan kervansarayları vücuda getirdiler. Her 30-40 km.'de bir menzillik mesâfede yaptırılan ve Türk-İslâm medeniyetinin birer numûnesi olan kervansaraylar[44], Selçuklu sultanlarının ticâretin önemini ve temin ettiği faydaları görmelerinin bir ürünüdür[45]. Nitekim Osmanlı Devleti'nde de han ve kervansaray adı altında aynı kabilden konaklama yerleri yaptırılmıştır ve Selçuklu kervansarayları ile birlikte genellikle ticarî mahiyette kullanılmıştır. Bununla beraber, kaynaklarda Selçuklu kervansaraylarının iki önemli gayeye hizmet için tesis edildiği kaydedilmektedir :

1- Issız yollarda ticâret ve seyâhat emniyetini temin maksadını taşımaktadır ki, bu sebeple herbiri hemen hemen bir kale hüviyetinde inşâ olunmuştur.

2- Misafir kalan yolcu ve kervanların istirahitini temin etmek. Bunun için kervansaraylarda, yatakhâneler, aşhâneler,

43 Baysa Moğol devletlerinde bir nevi sultanın "itimad levhası" yerine kullanılmıştır. Bunda sultanın ismi, lâkabları ve âit olduğu nâibliğin ismi yazılı olurdu (Bkz. A. N. Samailoviç, "Cucu ulusunda Payza ve Baysa'ya dair", THİTM, II (İstanbul 1939), s. 53-64; Hasan Ortekin, "Basma'ya ve Baysa'ya dâir", THİTM, II (İstanbul 1939), s. 65-71.

44 Selçuklu Kervansarayları için bkz. M. Kemal Özergin, Anadolu Selçukluları çağında Anadolu yolları, Basılmamış doktora tezi (İst. 1959), Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktp. nr. 594; Ayr. bkz. Aynı müellif, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", TD, sayı 20, (İstanbul 1965), 141-170; Osmanı Turan, "Selçuk Kervansarayları", Belleten, X/39 (Ankara 1946), 471-496.

45 Kervansaraylar, Ortaçağ'da islâm devletleri tarafından kullanılan ve yollar üzerinde misafirhâne olarak umûmiyetle bir tarikate mensup zengin bir şahıs veya Şeyh tarafından yartırılan "Ribat"ların yerini tutmaktaydı (Bkz. Cengiz Orhonlu, Derbend Teşkilâtı, s. 2).

Levent Şahverdi Arşivi

mescid, hamam, hastahâne, nalbant v.s. gibi her türlü esnaf bulunmaktaydı. Bu şekliyle bazı kervansaraylar bir ticaret merkezi hâline gelmiş ve memleketin sosyal ve iktisadî hayatında önemli bir yer kazanmıştır[46].

Yukarıdaki açıklamadan anlaşıldığı üzere Selçuklu kervansaraylarının daha çok ticarî maksatla kurulduğu, ancak Büyük Selçuklularda da olduğu gibi ordunun kervansaray yakınında konakladığını ve bu bakımdan askerî gaye ile de kullanıldığını belirtmek gerekir[47].

Bildiğimiz manâda diğer bir posta teşkilâtı ise Moğollar devrinde, özellikle İlhanlılar tarafından vücuda getirilmiştir. Moğol Devleti'nin genişlemesiyle her türlü haberin alınıp verilmesi için bir posta idâresinin kurulması gerektiğini gören Cengiz Han, kısmen Çin ve İran'da bulunan teşkilâtları örnek alarak *Yam,*[48] teşkilâtını kurdu. Önemli yollar üzerinde beher menzili bir günlük mesâfede olmak üzere tesis edilen posta istasyonlarında (yam), postacıların bulunması ve devletin elçileri için 20 beygir beslenmesi emredilmişti. Bu posta istasyonları eyâletlerde nâiblerin ve onun üstünde de *Sâhib-i dîvân*ların emrine verildi[49]. İlhanlılar devrinde özellikle Hulâgu Han zamanında teşkilâtı islâh etmek lüzumu hâsıl olarak, postacıların daha süratli iş görmeleri için, posta istasyonu bulunan yerlerin vergiden muafiyeti sağlandı; buna mukabil o bölge halkının posta istasyonlarını beslemeleri ve seyahat eden Moğolların yiyecek ve yatacak yerlerini

46 Bkz. Osman Turan, Aynı makale, s. 477-479, 487, 495.

47 Osmanlı İmparatorluğu yolları ve Selçuklu yollarının aynı güzergâhda olmaması ve milletlerarası ticaretin durması Selçuklu kervansaraylarının ehemmiyetini düşürmüştür. Mesela, Antalya'dan Sivas'a ve Elbistan'dan Kayseri ve Sivas'a giden yollar Osmanlı devrinde tâlî yollar hâline gelmiştir (Bkz. O. Turan, Aynı makale, s. 492).

48 Lugat-i Nâcî'de: Menzil atı; Kamûs-ı Türkî'de: Yamcı olarak kaydedilmiş olup, Türkî-i kadîmde "menzil" demek olduğu belirtilmiştir. Kelime mânâsı olarak, "sürücü, menzilci, sürücü yağmurluğu, bazı alaturka eğerlerin üstüne konulan yün örtü" karşılıkları verilmiştir.

49 Bkz. Bertold Spuler, İran Moğolları, siyâset, idare ve kültür, İlhanlılar devri, 1220-1350, Çevr. Cemal Köprülü, Ankara 1957, s. 459.

Levent Şahverdi Arşivi

temin etmeleri istendi[50]. Gazan Han zamanında ise (1294-1304) teşkilâtta yeniden ıslâhat yapmak ihtiyacı doğarak, bütün muvasala yollarında üçer fersah dâhilinde 15 beygire kadar binek hayvanı bulunduran istasyonlar kuruldu[51]. Resmî postacıların 24 saatte 30-40 fersah gitmeleri, süratle hareket etmeleri gereken posta elçilerinin ise her menzilde at değiştirmek suretiyle 60 fersah katetmeleri plânlandı[52]. Ayrıca resmî olmayan kimselerin haberleşme için tahsis edilen beygirleri kullanmalarını önlemek için posta elçilerine *Tamga-i sebz* ile mühürlenmiş birer vesika verilmesi de kararlaştırıldı[53].

İlhanlılar döneminde bir haberin yerine ulaştırılması ise, Nasireddin Tûsî'nin eserinden öğrendiğimize göre[54], yollarda her dört fersahda birkaç adam ve hayvan bulundurulur ve hükümdarın emirleri ve mektupları ağzı mühürlü bir kese içinde vilâyetlere koşturulur ve bu emirler hiç yere konmadan, her dört fersahda bir değiştirilerek elden ele verilir, gece ve gündüz demeden en son süratle bu emirler ve haberler yerine ulaştırılırdı. Bir yerden başka bir yere veya orduya gidecek kimseler için de her şehir ve her vilâyette devlet malı hayvanlar vardı ki, gidilecek yere bunlar ile gidilir ve böylece halk ulaklık zahmetinden kurtarılmış olurdu. Menzilhânelerde bulundurulan bu postalara *Berîd* denilirdi.

Moğol İmparatorluğu'nun hâkim olduğu sahalarda kurulan Türk devletlerinde de yam ve ulak teşkilâtları devam ettirilmiştir. Bu devletlerde resmî posta teşkilâtlarının yanısıra sâ'î,

50 Bkz. B. Spuler, Aynı eser, s. 460.

51 Fersah (veya Fersenk) üç millik mesâfeye karşılıktır (Bkz. Lugat-i Naci).

52 Tasavvurda posta işi o kadar süratli olacaktı ki, devletin en uzak semtinden 3-4 günde haber alınabilecekti. Oysa ki, bu süre 6 güne bile indirilememiş, hattâ hükümdarın ölüm haberi Horasan'a 12 günde varabilmişti (Bkz. B. Spuler, aynı eser, s. 462-463).

53 Moğollardaki posta teşkilâtı ve Çin'deki tatbikatı için bkz. Peter Olbricht, Das Postwesen in China unter der Mongolen herrschaft im 13 und 14 Jahrhundert, Wiesbaden 1954.

54 Bkz. Şerafeddin Yaltkaya, "İlhanîler Devri idarî teşkilâtına dâir Nasîr-ed-Din Tûsî'nin bir eseri", THİTM, II, (İstanbul 1939), 15.

Levent Şahverdi Arşivi

kâsıd ve peyk[55] gibi koşucu habercilere ve casus şebekelerine de yer verilmişti[56].[57, 58]

İslâmiyetten önceki Türk devletlerinde ulak, ulağ gibi isimler altında mevcut olan resmî posta ve istihbârat teşkilâtı[59], İslâmiyetin kabulünden sonra da aynı isim altında devam etmiştir. Meselâ Selçuklular devrinden başlıyarak, Osmanlı Devleti zamanına kadar aynı isim altında gelerek, berîd kelimesinin yerine geçmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde menzil teşkilâtını kuran Lütfi Paşa, tarihinde[60];

> *Anlardan sonra dahi Cengîziyân zuhûr idecek il ve gün atlarına darben ve kahren binüp adını ulak komuşlardı. Ve Osmanlı ulak zulmünden Cengizîleri teklîd gibi itmişlerdi...*

şeklindeki kaydıyla haberleşmenin ilk yıllarda ulak adı altında yürütüldüğünü belirtiyor. Safevîlerde ise Şah Abbas tarafından muntazam yollar ve bu yollar üzerine *çaparhâneler* (=posta menzilleri) yaptırılarak haberleşme işleri yürütülmüştür[61].

Yukarıda görüldüğü üzere hemen her devlet tarafından yürütülen resmî posta ve haberleşme işlerinin, bazı ayrıntılar ve küçük değişiklikler hariç tutulacak olursa büyük ölçüde birbirine benzediği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla teşkilât, muhtemelen aynı kaynaktan çıkmış ve devletler tarafından örnek alınmıştır. Bu sebeple bu devletlerdeki uygulamaların da, Osmanlı Devleti'ne örnek olması tabiidir. Nitekim Osmanlı

55 Peyk, Kamûs-ı Türkî'de, "haber ve mektup götürüp-getiren ve vaktiyle büyük zevâtın atları yanında gitmekle mükellef muvazzaf ağa; Lehce-i Osmanî'de "at yanında koşan, şâtır, koşucu" mânâlarına gelmektedir.

56 Bkz. F. Köprülü, "Berîd", s. 548-549.

57 Peyk, Kamûs-ı Türkî'de, "haber ve mektup götürüp-getiren ve vaktiyle büyük zevâtın atları yanında gitmekle mükellef muvazzaf ağa; Lehce-i Osmanî'de "at yanında koşan, şâtır, koşucu" mânâlarına gelmektedir.

58 Bkz. F. Köprülü, "Berîd", s. 548-549.

59 Uygur Sözlüğü'nde Ulağ olarak kaydedilen kelimenin (Bkz. Ahmed Caferoğlu, Uygur Sözlüğü, İstanbul 1934, s. 205), "sıra, irtibat, ulak, yük hayvanı" mânâları karşılığı kullanıldığı görülüyor.

60 Bkz. Tevâh-i Âl-i Osman, s. 373.

61 F. Köprülü, "Berîd", s. 549.

Levent Şahverdi Arşivi

menzil teşkilâtının, yukarıda belirtilen çeşitli uygulamalar ve açıklamalara bağlı olarak, Memlük ve İslâm Devletlerindeki *berîd* ile Moğol ve İlhanlılardaki *yam* teşkilâtlarının örnek alınarak meydana getirildiğini ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti tarafından, özellikle XVI. yüzyıldan itibaren bilhassa hac yolunun da bulunduğu ana güzergâhlar üzerinde emniyet ve intizamın temini için büyük gayret gösterilmiş, konaklama noktaları mamûrelerle süslenerek diğer hiçbir teşkilâtla kıyaslanamıyacak derecede sosyal, iktisadî ve siyasî hayatı doğrudan etkisi altına alan bir posta teşkilâtı kurmuştur.

B) BİR YERİN MENZİL OLMASI ŞARTLARI

Osmanlı Devleti'ndeki tanımıyla menziller, seri haberleşmeyi sağlamak, ordunun sefere çıktığı zaman dinlenmesi ve her türlü iâşesini temin etmek gayeleriyle kurulmuştur. Bu sebeple, gerek Anadolu ve gerekse Rumeli yolları üzerinde ihtiyaç ölçüsünde konaklama noktaları (=menzilhâne) tesis edilmiştir. Menzillere, Devletin her döneminde, yukarıda belirtilen gaye doğrultusunda hizmet için nizam verilmiş olup, gerekli görülen yerlere yeni menziller açılması veya geçici hizmet tâyini hep bu nizam çerçevesinde yürütülmüştür.

Genel olarak devletçe bir yerin menzil tâyin edilebilmesinde, normal zamanlarda ya ulakların zahmet ve sıkıntı çekmemesi ve seri haberleşmeyi önleyecek derecede iki menzil arasının birbirine çok uzak mesâfede bulunması, ya da ordunun sefer esnâsında dinlenmesi ve iâşesinin temini hususları roy oynamaktaydı. Ayrıca tekrar fethedilen yerlerde de, genellikle güvenilir bir kişi menzillerin kurulmasına memur edilirdi. Nitekim 2 yıl Avusturya'nın idâresinde kalan Belgrad ve Morova vâdisinin geri alınması üzerine, Şehirköylü İbrahim Ağa bu işe memûr edilmiş, onun sunduğu rapor üzerine de Dragoman, Kuruçeşme,

Levent Şahverdi Arşivi

Niş, Razne, Hasan Paşa Palangası ve Belgrad'da yeniden menzil tesisi emr olunmuştur[62].[63, 64]

Normal zamanlarda bir yerin menzil tâyin edilmesi, o bölgede bulunan menzilcilerin arzlarıyla olduğu gibi, kazâ ve sancak kadısının arzı ve devletin tasdikiyle gerçekleşmiştir[65]. Meselâ 1723-24(1136)'de Tosya ve Osmancık menzilcileri, menzilleri arasının 18 saat olması yüzünden ulakların sıkıntı çektiklerini bildirerek, uygun bir mevkide 20 beygirden meydana gelen bir menzil kurulmasını arz etmişlerdi. Devlet de İran seferi sonunda kaldırılmak şartıyla bu isteği kabul etmiştir[66]. Yine Selânik kadısının 1688(1099)'de İstanbul'a gönderdiği arzda Gölge menzilinin beygirlerinin Yenişehir'e[67] giderken arada uzun mesafe olması dolayısiyle telef oldukları ve bu sebeple iki menzil arasında bulunan Katrin'in menzil tâyin edilmesi isteği, devletçe uygun görülerek Katrin'de bir menzil oluşturulmuştur[68]. Anadolu sol kol güzergâhında yer alan Niksar ile Lâdik arasının 24 saatlik mesâfe olması dolayısıyla, arada bulunan Sonisa adlı mevki de menzil tâyin edilmiştir. Keza Niksar ile Hacı Murad-kalesi arasının da 24 saat olması yüzünden Telmise de menzil olarak kabul edilmiştir[69].[70]

Sefer esnâsında merkezle haberleşmede aksaklıklar ve gecikmeler olmaması için menzillere sefer sonunda indirilmek üzere bir miktar beygir ilâve edilirken, yine menzillerarası mesâfenin fazla

62 Bkz. C. J. Heywood, "The Ottoman Menzilhâne and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth century", I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi tebliğleri, Ankara 1980, s. 181.

63 Bkz. C. J. Heywood, "The Ottoman Menzilhâne and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth century", I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi tebliğleri, Ankara 1980, s. 181.

64 Bkz. C. J. Heywood, "The Ottoman Menzilhâne and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth century", I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi tebliğleri, Ankara 1980, s. 181.

65 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E. 9790.

66 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 121.

67 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 121.

68 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 34.

69 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 134-135.

70 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 134-135.

Levent Şahverdi Arşivi

olduğu yerlere de, ihtiyaca binaen devlet tarafından yeni menziller kurulmuştur. Meselâ hicri 1139 (1726-1727) yılında Isfahan seferi sırasında ulak trafiğinin artması üzerine orta kol menzillerine birer miktar akça zammolunmuş ve sefer sonunda kaldırılmak üzere Diyarbekir'le Nusaybin arasına üç, Nusaybin ile Musul arasına da bir yeni menzil kurulmuştur[71]. Ayrıca Kefri ile Hemedan arasında 10 menzil tesîs edildiği görülmektedir[72]. 1136(1723-24)'da Tiflis'in fethiyle, Tiflis ile Kars arasında da gerekli görülen yerlere yeni menziller kurulması kararlaştırılmıştır[73].

Yeni kurulan menzillerin gelirleri, genel olarak ulak ücretlerinden, bir yerin mukataasından ve devletin nakden hazineden yaptığı yardımlardan sağlanırdı[74].

Doğrudan menzil tâyin edilmeyen fakat ulakların uğramak zorunda kaldıkları mahallerde, ahâlinin, ulağın ihtiyacını karşılamak zorunluğu vardı. Bu hususda nizamnâmede;

> *Kadîmden ve hâlâ ta'yîn-i menzil olmayan kazâlara umûr-ı mühimme ile gider ve gelür ulak vâki' oldukda te'hîr ve mekslerine bâ'is olmamak içün yedlerinde ücret-i in'âm menzil fermanları olduğu hâlde dahi, yine fermân olunduğu üzre saat başına onar sağ akça ücretleri verilmek üzre menzil bârgiri tedârik idüp, bundan mâ'ada kendü umûrları içün gelüp-gidenlere bargir virilmemek üzre emr-i şerîf virildiği*

hükmü bulunmakta olup[75], bu hükme göre sadece devletin resmî ulaklarına menzil olmayan her yerde beygir sağlanacağı, bunun

71 Bkz. MAD, nr. 18357, s. 2, 6.

72 Bkz. Aynı defter, s. 4-5.

73 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 90.

74 Mesela Tosya ile Osmancık arasında tesis edilen menzilin gideri Tokat voyvodalığı mukataasından karşılanmaktaydı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 121). İsfahan seferinde kurulan men¬zillerin giderleri de ulak ücretleriyle, Diyarbekir, Mardin ve Musul mukataaları malından gö¬rülmüştür (Bkz. MAD, nr. 18357, s. 6-7).

75 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3.

Levent Şahverdi Arşivi

dışındakilere beygir verilmemesi kararlaştırılmıştı. Meselâ bu kabilden olmak üzere, Yenipazar kadısının 25 Temmuz 1726 tarihinde yol üzerinde bulunan kazâların menzil tâyin edilmesi için yaptığı başvuru, sözü geçen yerin Mevkufat defterlerinde menzil kaydı bulunmaması sebebiyle reddedilmiş ve zikredilen ahkâma göre hareket olunması da emredilmişti[76]. Aynı şekilde Yanbolu ve Siroz kadılarının arzları da reddedilmiştir[77]. Bu şekilde menzil olmayan yerlerde yapılan masraflar, beygir ücretlerinden ve eşit miktarda olmak üzere o bölgenin ahâlisinden karşılanmaktaydı. Meselâ Kilis kazâsında menzil olmadığı halde gelip-geçen ulaklara sıkıntı çektirilmemek için halktan hisselerine düşen miktarda ücret alınmıştır[78].

Bir yerin menzil tâyin edilmesinde, menziller arası mesâfelerin fazla olması yanında, coğrafî şartlar da göz önüne alınmıştır. Nitekim hicri 1134(1721-22)'de, Vidin kalesinin yeniden inşâsı sırasında, Vidin-Niğbolu mahâfızı Vezir Hasan Paşa ve kazâ nâibinin, iki kale arasında uygun bir mevkide menzil kurulması istekleri, bu iki kale arasının dağlık ve Balkan olması ve bu sebeple de menzil beygirlerinin telef olduğu göz önüne alınarak, Hotaliç'in 4 beygir tahsisiyle menzil haline getirilmesi kararlaştırılmıştır[79]. Bu şekilde menzil tâyin olunan yerler, Mevkufat defterlerine kaydolunmuştur.

C) MENZİLLERİN İŞLEVİ

Osmanlılarda sivil haberleşme, genel olarak kervanlar aracılığıyla yerine getirilmekteydi. Ticaret için gidip gelenler vasıtasıyla yürütülen sivil haberleşmenin pek yaygın olmadığı sanılmaktadır. Buna karşılık, resmî bir sıfatla kurulmuş olan menziller, kuruluş gayesine parelel olarak önemli bir fonksiyonu yerine getirmekteydiler.

76 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 238.
77 Aynı defter, s. 125, 185.
78 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 143.
79 Bkz. Aynı defter, s. 17.

Levent Şahverdi Arşivi

1- Askerî Gaye ile kullanılması

Geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti'nde, ordunun sevki ve iâşesinin temini gibi konularda menziller önemli rol oynamıştır. Zirâ bir sefer sırasında orduların iâşesinin temini ve her türlü ihtiyacının sağlanması, başarının temel unsurlarındandır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin özellikle Batı'da ve hemen ardından Doğu'da giriştiği seferlerde sağladığı başarısı bu menzillerin iyi işlemesiyle doğru orantılı olmuştur. Gerçekten de, mevcudu yüzelli-iki yüzbine ulaşan Osmanlı ordularının büyük zaferler kazanmasının ana nedenlerini, iyi eğitilmiş askerlere sahip olmasının yanısıra, techizatı mükemmel ve lojistik desteğinin güçlü olmasında da aramak gerekir. Bu açıdan baktığımızda, menzillerin, sürekli savaş halinde bulunan Osmanlı Devleti'nin ordularının yiyeceğinin temini hususunda ana unsur olduğu ve merkezle olan muhaberâtında da önemli bir yere sahip bulunduğu görülür. Büyük orduların iâşe bakımından, hele Osmanlı Devleti gibi, merkezle savaş alanı arasında geniş coğrafyanın mevcut olduğu bir durumda, bazı zorluklarla karşılaşması kaçınılmazdır. Bu sebeple menzillerde iâşe stok edilmesi ilke olarak kabul edilmiş ve bu bir nizam dâhilinde yürütülmüştür. Özellikle sefere çıkmadan bir yıl kadar önce, ordunun konaklayacağı yerlerin tesbit edildiği ve oraların kadılarına gönderilen emirle, ne kadar ve hangi cins malzemenin hangi menzillere getirilmesi gerektiği bildirilmiştir[80]. Meselâ IV. Murad Bağdad'a sefere çıkmadan önce yol üzerindeki kazâlara gönderdiği emirlerle, her avârız hânesinden bir kîle dakik, dört kîle şa'îr olmak üzere İstanbul kîlesiyle beş kîle nüzül zahîresinin menzillere getirilmesini istemişti. Ayrıca getirilecek zahîrenin özellikle reâyâ hayvanıyla olması, ihmal gösterilmemesi emredilmişti[81]. Yine 1743 senesinde İran'a yapılan bir

80 Bkz. Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran siyâsî münâsebetleri, 1578-1590, I, İstanbul 1962, s. 34.

81 Zahireyi karşılayamayacağı bilinen yerlerin daha önce bildirilmesi de emredilmiştir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E. 2834).

Levent Şahverdi Arşivi

sefer münâsebetiyle, hangi kazâdan ve ne kadar iâşenin menzillere getirileceği bildirilmiştir[82]. Aynı şekilde 1715'de Mora tarafına yapılan seferde de belirli miktarda zahîrenin menzillerde toplanması için emir verilmişti[83].[84, 85, 86]

Ordu için lâzım olan zahîre, menzil-emini tarafından *sürsat* usulû ile menzil etrâfındaki köylülerden tedârik edilmiştir. Bu iş sürsat memurlarınca yerine getirilmiş, ne kadar hayvan, buğday, arpa, mısır, yulaf gibi maddeler alınacaksa halktan bedeli verilmek suretiyle toplanmıştır. Devletin malî durumuna göre, gerektiğinde bedelin bir miktarı peşin ödenmekte, kalanına ise senet verilmekteydi. Malî durumun tamamen bozuk olduğu zamanlarda, ayrıca halktan imdâdiye adıyla iâşe ve para alınması da mümkündü[87]. Böyle bir uygulama söz konusu olduğu vakit, satınalınan ve menzillerde stoklanan zahîre ile ilgili defter tutulması bir gelenekti[88]. Genel olarak menzillere getirilmesi istenen zahîre, her menzil için önceden belirlenen bir miktarda olurdu. Meselâ 1730'da İran seferinde menzillere getirilmesi istenen zahîre, 8000 kîle şa'îr, 1100 kîle dakîk, 100 kîle dakîk-i has, 2000 kantar saman, 300 araba hatap ve 150 araba kiyahdan(ot) müteşekkildi[89]. Aynı şekilde Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın 1663 Uyvar seferi sırasında da Rumeli ve Anadolu kazaları nüzül bedellerinden Belgrad-Budin arası menzillerine zahîre toplanmıştır[90]. Bu türden menzillerde toplanan zahîreye bir örnek olması

82 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 21-26.
83 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 31-36.
84 Zahireyi karşılayamayacağı bilinen yerlerin daha önce bildirilmesi de emredilmiştir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E. 2834).
85 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 21-26.
86 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 31-36.
87 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 6.
88 Meselâ bkz. MAD, nr. 5131; nr. 18733; nr. 10328; Ayr. bkz. KK, nr. 7432.
89 Menzillere getirilecek zahîre hakkında geniş bilgi için bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 21-42.
90 Bkz. BA, D. MKF, nr.27503, sene 1073-1074.

Levent Şahverdi Arşivi

açısından, bunların miktarı, toplandıkları yerler ve hangi menzile getirildikleri bir cetvel halinde aşağıda gösterilmiştir:[91, 92]

Menâzil

an menzil-i Belgrad-ı Engürüs ilâ menzil-i Budin

Kaza	Şa'îr Kîle	Dakîk Kîle	Ağnam re's	Revgan-ı sâde kıyye	Asel Kıyye	Otluk Kantar	Hatab araba	Ketan araba
Eğridere	600	120	100	100	50	100	25	
Kratova	1.000	150	100	60	30	200	25	
Ilıca	1.100	160	150	50	30	200	25	
Dubniçe	1.100	160	150	50	40	200	25	
İzladi	800	100	70	100	50	100	15	
Radomir	500	80	60	50	40	100	15	
Sırışnik	300	75	40	50	30	100	10	
Berkofça	1.700	215	200	150	100	350	50	
İvranye	1.600	215	200	100	50	250	25	
Şehirköy	2.400	250	300	200	50	400	75	
İştib	1.100	175	100	50	30	100	20	
İznebol (Tran)	400	75	40	30	20	100	20	
Yakova	500	50	30	30	25	70	10	
Priştine	1.000	150	50	50	30	170	20	
Berkça (برکچه)	300	50	20	20	20	70	15	
Morava	400	50	40	30	20	70	20	
Novaberda	700	100	100	50	30	130	20	
Vulçıtrın	800	100	100	50	30	170	20	
Niş	2.000	200	200	100	100	300	50	
Travnik	600	100	100	100	50	120	20	
Belasice	300	50	50	50	30	120	20	
Köprülü	1.800	200	160	100	50	120	40	
Prizren	600	100	55	50	40	120	20	
Ürgüb	1.300	150	120	50	40	200	30	
Isfırlık	800	100	75	50	50	150	20	
Pirlepe[93]	3000	350	320	300	200	150	20	
Leskofça	1.800	250	200	100	50	250	30	
Alacahisar	1.100	150	100	50	30	200	30	

91 Menzillere getirilecek zahîre hakkında geniş bilgi için bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 21-42.

92 Bkz. BA, D. MKF, nr.27503, sene 1073-1074.

Levent Şahverdi Arşivi

Kırçova	2.500	300	275	200	100	200	40	
Polimye	800	150	80	50	30	100	20	
Bana-i Isfırlık	600	100	50	50	50	100	20	
Kalkandelen	2.250	250	250	200	100	150	40	
Fethülislâm	500	100	50	50	50	100	100	
Vidin	1.750	230	200	100	100	150	40	
Rasova	700	100	100	50	30	30	20	3
Yagodina	1.200	125	100	50	50	250	50	
Koznik	400	75	30	30	20	100	15	
Ujice	1.600	250	260	200	100		25	
Üsküb	3.500	400	350	300	200	200	50	25
Çaçka	523	100	88	60	50		20	20
Granofça (غرانوفچه)	2.000	200	288	200	100		30	50
Kuçayna	700	100	100	50	30	20	20	40
Pozorofca	800	50	100	50	50	50	25	40
Rudnik	1.000	100	150	150	100		25	60
Valyevna	3.000	400	450	300	200	60	40	
Semendire	950	100	125	50	40	30	20	
İhrace ve Güğercinlik	1.000	165	165	160	100	30	25	
Morava	1.500	200	246	200	142	40	40	
Pojegacık	600	60	88	60	60		20	20
Yanova	2.500	300	377	200	100		50	100
Nevâhi-i Belgrad	1.500	250	250	250	176	50	30	150
Belgrad-ı Engürüs	4.320	720	720	720	500		150	50
Nefs-i Tımışvar	4.000	600	688	500	300		25	25
Virisnic (ورسنج)	2.400	350	395	300	200		15	25
Çanad	2.500	340	406	300	200		15	25
Çakova (چقوه)	2.200	300	353	250	150		15	20
Akirik (اكريك)	2.300	300	373	300	200		15	15
Irsova (=Resova)	700	80	104	80	50		10	
Lipova	200	100	100	3.000				
Göle			377	5.000				
Böğürdelen	1.100	100	120	100	5	20	10	
Zemun	1.500	150	150	200	100	150	100	
Karvina (قروينه)	1.200	100	150	100	40	20	10	
Sreprenice	1.400	150	200	150	50	20	10	

93 Bu kaza, üstü çizilmek suretiyle metinden çıkarılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Travnik	1.400	150	200	150	50	30	20	
Prud	800	50	50	50	40	10	5	
Višegrad	600	50	50	50	50	10	5	
Gradcanice	1.200	100	120	100	50	20	10	
Velika	750	105	210	210	75	10	5	
İzvornik (Zvornik.	1.200	100	120	100	50	20	10	
Ganiçe (غنيجه)	2.000	150	150	150	100	100	30	
Plena (ەپلن)	650	100	100	100	20	10	5	
Velkovar (ولقوار)	700	50	50	50	25	30	20	
Kamıcine (قميچنه)	1.500	120	170	120	60	20	10	
Banice (ەبنيچ)	700	100	100	100	70	10	5	
Banaluka	2.000	170	190	150	100	50	25	
Peşte (ەپشت)	1.100	100	100	100	80	20	10	
Ösek	1.994	200	400	400	266	30	15	
Kostanice (قوستهنجه)	500	50	50	50	40	10	5	
İzik (ازيك)	1.200	100	100	50	25	25	30	
Derbend	1.000	50	70	50	40	20	10	
Moravik	600	50	40	40	20	10	20	
Varadin	1.200	100	100	50	25	30	25	
Mıladina	700	50	50	50	50	10	5	
Kamandırad (قماندات)	700	60	60	60	50	10	5	
Vahova (واخوه)	1.420	200	290	290	289	25	20	
Ayluk (ايلوق)	1.200	100	100	80	40	40	20	
Dılakova (دلاقوه)	2.000	200	400	400	267	30	1.500	
Prud (پرود)	700	130	130	130	93	20	10	
Bıroca (بروجه)	800	50	50	50	10	10	5	
Kalmaç ve Seksar	2.500	200	370	350	200	60	30	
Nefs-i Pojega	970	190	190	190	130	20	10	
Sigetvar	1.863	200	370	370	247	30	15	
Şa'laviş (شعلاوش)	1.413	200	287	287	189	25	10	
Nefs-i Peçuy	2.240	200	450	450	299	30	15	
Kalışvar (قلشوار)	478	100	100	100	63	10	5	
Segedin	600	100	143	80	40	15	7	
Kopan	1.500	100	200	200	100	50	30	
Baç (باچ)	1.200	150	310	200	100	20	10	
Sovitvar (صوطوار)	1.100	150	288	100	90	20	10	

Levent Şahverdi Arşivi

Şimondorna	800	100	100	100	50	25	15	
Badiz (زبادی)	1.529	100	300	300	204	25	15	
Bane (بان)	750	100	169	100	50	15	8	
Mil (میل)	400	50	90	40	40	10	5	
İstolni Belgrad	1.500	90	170	150	100	35	20	
Yanofça	393	50	83	53	83	20	10	
Budin	2.000	150	300	150	250	50	30	
Eğri	1.200	300	334	200	100	20	30	
Hatvan	400	-	83	-	-	-	-	
Çötelen (چوتهلن)	400	50	83	40	20	10	5	
TOPLAM	136.493	16.635	19.348	22.680	9.418	7.790	4.125	668

Bu sefer sırasında sürsat olarak toplanan zahire miktarları ve zahirenin temin edildiği kazalar ise aşağıda gösterilmiştir[94] :

Kaza	Şaîr Kîle	Dakîk Kîle	Ağnâm re's	Şıra Kıyye	Asel kıyye	Ketan araba	Hatab araba	Saman kantar		
Semendire	950	100	120	50	40	30	20	-		
Nevâhi-i Belgrad	2.500	410	410	410	289	80	50	-		
Travnik	1.400	150	200	150	50	20	10	-		
Prizrin	600	100	55	50	40	-	20	120		
Samoriçe (صمونچه)	600	100	50	50	40	-	20	120		
Bergovişte	500	100	60	60	50	-	20	60		
Buhur veya Belvar	750	100	100	50	50	-	20	120		
Zemun XE "Zemun"	700	70	70	100	50	70	50	300		
Niş	2.000	200	200	100	100	-	50	10		
Eğri	700	100	100	50	30	30	20	25		
Ma'den-i İpek	400	25	50	25	25	-	10	25		
Yagodina	1.200	125	100	50	50	-	50	250		
İhrace ma' Güğercinlik	100	165	165	160	100	30	25	-		
Ürgüb	1.000	100	100	50	40	-	30	200		
Madük (مادوك)	250	37	20	15	10	-	5	50		
İblana (ابلانه)	400		400	50	40	30	20	-	20	70
Novabrda	700	100	100	50	30	-	20	130		
Yanova	500	50	30	30	25	-	10	70		
Priştina ma' nahiye-i Lâb	1.000	150	50	50	30	-	20	170		
Vılçıtrın	800	100	100	50	30	-	20	170		
Plaçniçe (پلاچنچه)	300	50	50	50	20	-	20	120		
Novarofça (نوهرفچه)	800	50	100	50	50	-	25	50		
Haçka (حچقه)	513	100	88	60	50	20	20	-		
Rudnik	1.000	100	150	150	100	40	25	-		

94 Aynı Defter, s. 4-5.

Levent Şahverdi Arşivi

Gragovikçe (غراغوكچه)	2.000	200	288	200	100	50	30	-
Valyona (والیونه)	3.000	400	450	300	200	60	40	
Uzniçe	1.700	250	260	200	100	40	25	
Pojegacık	600	60	88	60	60	20	20	
Serbiniça	1.400	150	200	150	50	20	10	
Korkufa (قورقوفه)	1.200	100	150	100	40	20	10	
Böğürdelen	1.100	100	120	100	50	20	10	
Blene (بلنه)	650	100	100	100	20	10	5	
İzvornik	1.200	100	120	100	50	20	10	
Bradçariçe (برادجریجه)	1.200	100	120	100	50	20	10	
Kamalçin (قمالچین)	1.500	120	170	120	60	20	10	
Yeni Pazar	1.500	150	150	150	110	25	1200	
Yeni Varoş	2.000	280	280	280	160	30	15	
Višegrad	600	50	50	50	50	10	5	
Çelebi Pazarı	800	50	50	50	60	10	5	
Banaluka	2.000	170	190	150	100	50	25	
Saray	3.000	200	250	150	150	50	25	
Kamangrad (قمانغراد)	700	60	60	60	50	10	5	
Yaniçe (یانچه)	700	100	100	100	70	10	5	
Deşte (دشته)	1.100	100	100	100	80	20	10	
Varat (وراط)	1.000	50	70	50	40	20	10	
Kostice	500	50	50	50	40	10	5	
Kaladina (قلادینه)	700	50	50	50	50	10	5	
Berçe (برچه)	800	50	50	50	60	10	5	
Berat	800	50	50	50	40	10	5	
Kamaç ve Seksar	2.500	200	375	350	200	30	60	
Ergere (ارگره)	700	80	104	80	50	15	10	
Modava	1.500	200	246	200	142	40	40	
Çakova	2.200	300	302	250	150	25	15	
Viriştiçe (وریشتجه)	2.400	350	395	300	200	25	15	
Yanova	2.500	300	377	200	100	100	50	
Tımışvar	4.000	600	688	500	300	50	25	
Lipova	1.200	150	193	120	80	30	15	
Kopan	1.500	200	200	200	100	50	30	
Sata (صطه)	2.500	340	406	300	200	25	15	
Mahkerek (ماحكرك)	2.300	300	373	300	200	25	15	
Şimondorna	800	100	100	100	50	20	5	
Nîb (نیب)	400	50	90	40	40	10	5	
Pojega	970	190	190	190	130	20	10	
Yakova	2.000	400	400	400	167	30	15	
Valtova (والتوه)	1.420	200	290	290	189	25	15	
Vidin	700	130	130	130	93	29	-	
İstolni Belgrad	2.000	200	270	200	100	50	50	
Baç	1.200	150	310	200	100	20	10	

Levent Şahverdi Arşivi

Somunbor (صمونبور)	1.100	150	288	100	90	20	10	
Segedin	600	100	143	80	40	15	7	
Bane (بانه)	750	100	169	100	50	15	8	
Eğri	1200	300	334	200	100	20	10	
Hatvan	400	50	83	40	20	10	5	
Solnok	400	50	83	40	20	10	5	
Budin	2.000	250	300	250	150	50	30	
TOPLAM	93.353	11.572	13.140	10.060	8.220	1.662	2.658	2.505

Yukarıdaki cetvelde kalem kalem verilen şaîr, dakîk, ağnam v.s. her bir menzilden nüzül bedeli ve sefer sırasında *sürsat bedeli* olarak toplanan zahire, toplam olarak aşağıdaki tabloda gösterilmektedir[95] :

	Şaîr Kîle	Dakîk Kîle	Ağnâm re's	Şıra Kıyye	Asel kıyye	Ketan araba	Hatab araba	Saman kantar
Nüzül bedeli	136.493	16.635	19.348	22.680	9.418	7.790	4.125	668
Sürsat bedeli	93.353	11.572	13.140	10.060	8.220	1.662	2.658	1.505
GENEL TOPLAM	229.846	28.207	32.488	32.740	17.638	9.452	6.783	2.173

Yukarıda verilen tablolarda, savaş bölgesinden ve yakın kazalardan, nüzül ve sürsat şeklinde toplanan zahire ve malzemelerden ayrı olarak, belki de nüzül ve sürsata karşılık, akça değeri üzerinden, Rumeli ve Anadolu eyâletlerine tabi bazı kaza ve sancaklardan nakdî bedel de alınmıştır. Buna göre[96] :

Bedel-i sürsat an vâcib-i sene 1173 der Vilâyet-i Rumeli

	Baha		**Baha**
Kaza-i Prevadi	25.000	Kaza-i Perakende ve gayruhu	125.350
Kaza-i Saray ve Çelebi Pazarı	411.400	Kaza-i Gümülcine	196.000
Nevrekop ve gayruhu	44.020	Kaza-i Siroz ve gayruhu	560.000
Kaza-i Manastır	435.000	Kaza-i Hurpuşte ve gayruhu	388.370

95 Buna göre, menzillerde toplanan zahirenin toplam olarak %81.07'si sürsat olarak top¬lanmıştır.

96 Bkz. D.MKF, nr. 27503/78, s.3, 4.

Levent Şahverdi Arşivi

Kaza-i Kolonya ve gayruhu	807.510	Kaza-i Ahî Çelebi ve gayruhu	236.000
Kaza-i Kavala ve gayruhu	107.400	Livâ-i Midillü	684.000
Livâ-i Selânik	1.837.820	Kaza-i Köprülü ve gayruhu	429.300
Kaza-i Livadiye	111.060	Nefs-i Kaza-i Eyne	131.000
Livâ-i Ağriboz	1.302.200	Kaza-i Alasonya	251.720
Livâ-i Tırhala	3.337.020	Livâ-i İnebahtı	459.900
Vilâyet-i Mora	3.585.280	Livâ-i Silistre	1.690.300
Livâ-i Niğbolu	2.007.800	Livâ-i Yanya	990.330
Livâ-i Avlonya	548.120	Bazı Avlonya livâsı kazaları	396.200
Livâ-i Delvine	583.600	Livâ-i Karlı-ili	626.290
Livâ-i Ohri ve gayruhu	2.028.600	Kaza-i Ferecik ve gayruhu	217.600
Kaza-i Keşan ve gayruhu	249.500	Livâ-i Gelibolu ve gayruhu	561.000
Kaza-i Cezire-i Limni	118.000	Kaza-i Orçaviç (اورچويچ)	97.175
Kaza-i Yeni Pazar	146.660	Yeni Varoş	220.000
Kaza-i Akhisar ve gayruhu	957.178		
Bedel-i Sürsat-ı Ağnâm-ı vilâyet-i Eflâk	1.500.000	Bedel-i Sürsat-ı ağnâm-ı vilâyet-i Boğdan	1.300.000
TOPLAM	20.143.168	**TOPLAM**	9.560.535

Genel Yekûn.....29.703.703

an Cânib-i Bedel-i Beldarân-ı Vilâyet-i Anadolu, an vâcib sene 1173 :

	Baha		**Baha**
Livâ-i Aydın	3.415.500	Livâ-i Saruhan	2.460.250
Livâ-i Menteşe	2.407.750	Livâ-i Suğla	2.228.500
Livâ-i Hamid-ili	1.519.000	Livâ-i Karesi	1.892.125
Livâ-i Alâiyye	162.500	Livâ-i Kütahya	2.079.000
Livâ-i Hüdâvendigâr	3.259.750	Livâ-i Ankara ve gayruhu	1.259.825
Livâ-i Sultanönü	275.550	Livâ-i Kângırı	629.625
Livâ-i Bolu	3.457.250	Livâ-i Kastamonu	2.404.375
Eyâlet-i Sivas ve gayruhu	2.617.563	Eyâlet-i Karaman	1.983.400
Vilâyet-i Adana vilâyeti	248.750	Vilâyet-i Trablusşam	529.250
Vilâyet-i Haleb	2.518.875	Vilâyet-i Şam-ı Şerîf	3.319.900

Levent Şahverdi Arşivi

Livâ-i Bîretü'l-Fırat	212.500	Livâ-i Maraş	338.062
Livâ-i Malatya	482.560	Livâ-i Ayntab	252.563
Eyâlet-i Diyarbekir	1.657.063	Vilâyet-i Erzurum ve gayruhu	1.037.500
Livâ-i Hüdâvendigâr	142.125		
TOPLAM	22.376.736	**TOPLAM**	20.414.375

GENEL YEKÛN 42.791.111

Böylece Anadolu ve Rumel eyâletlerinden 1173 (1760) yılına ait sürsat bedeli olarak toplam 72.494.814 akça toplanmıştır ki, bu durum bir savaşta Osmanlı Devleti'nin sadece sürsat bedeli olarak tahsil ettiği miktarın ortaya konulması açısından önemlidir. Zira, nakdî olarak tahsil edilen bu miktar, Osmanlı bütçe gelirlerinin % 8.02'sine tekabül etmektedir[97]. Akçanın kuruşa çevirilmesi halinde ise, -ki bu tarihte bir kuruş 120 akça idi- masrafın 604.123,45 kuruşa ulaştığı görülür.

Toplanan iâşe dışında bir sefer esnâsında ordunun merkezle daha seri ve güvenilir bir biçimde haberleşmesi için ulak sayısında ve buna bağlı olarak menzillerdeki beygir miktarlarında da artırıma gidildiği görülmektedir[98]. Bundan dolayı savaş zamanlarında menzillerin giderleri artmakta ve bunun için menzil bölgesindeki kadıların başvuruda bulunmaları halinde menzile imdâdiye adıyla yardım yapılmaktaydı. Bu yardımın bir kısmı halk tarafından, bir kısmı ise hazineden karşılanmaktaydı. Nitekim, 16 Haziran 1694'de seferler dolayısıyla halkın düştüğü sıkıntı gözönüne alınarak Lankaza menziline normal ödeneğinden ayrı olarak 100 kuruş daha ek ödenek verilmiştir[99]. Yine sefer sebebiyle fazla işleyen Uzunca-âbâd Hasköy menziline,[100] Ahî Çelebi kazâsı gelirinden 20.000 akça aktarıldığı gibi, hazineden

97 Nitekim 1660 yılı bütçe gelirleri 581.200.000 akça, giderleri ise 593.600.000 akça idi.

98 Meselâ İran seferi dolayisiyle Anadolu tarik-i caddeleri üzerindeki menzillerin beygir adedleri artırılmış, sefer sonunda ise bu artırılan mikdar tenzil olunmuştur (Bkz. MAD, nr. 14400, sene 1152).

99 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31b.

100 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31b.

Levent Şahverdi Arşivi

de 60.000 akça yardım yapılmıştır[101]. Buna benzer örneklere hemen her seferde sıkça rastlanmaktadır.

Ordunun bir sefere çıkmasından önce hangi yolun kullanılacağı kararlaştırılırdı. Bunun için ise çeşitli yollar üzerindeki kadılıklara gönderilen birer fermanla yolların vaziyeti sorulur, onlardan gelen rapora göre karar verilirdi. Nitekim hicrî 1073 (1662-63)'de İstanbul'dan gönderilen ferman üzerine Belgrad'dan Banyaluka'ya kadar olan menzil ve konaklar yoklanarak ihtiyaç duyulan yerlerdeki köprü, yol v.s. nin tâmir işleri bir rapor hâlinde merkeze bildirilmiştir[102]. Bu raporda yolun durumu, yani tamire muhtaç olup olmadığı, top nakli yapılıp yapılamayacağı, at işleyip işlemiyeceği, nerelerde köprü olduğu, konaklar arası saat miktarları, su vaziyeti, bölgenin geçit yeri olup olmadığı yer almaktaydı. Bu çerçevede alınan raporlar doğrultusunda gerekli görülen tamir ve onarımlar yapılırdı. Hicrî 1106 (1694-95) yılında bu şekilde Edirne'den Belgrad'a kadar olan köprülerin tamir edildiğini görmekteyiz ki, bu tamir işlemi için toplam olarak 734.435 akça sarfedilmiştir[103]. Keza IV. Mehmed, Lehistan seferine çıkmadan önce Edirne ile İsakçı arasındaki menzillerde, varıldıkça ücretleri ödenmek kaydıyla kırk kantar çıra stoklanmasını ilgili kadılardan istemişti[104]. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, ordunun sefer için kullandığı yol ve konaklar, ana yollar ile bunlar üzerindeki haberleşme için kullanılan menziller dışındaki noktalar olmuştur[105]. Bunun başlıca nedenleri, haberleşme menzillerinin bulundukları yerlerin çoğu defa yerleşim alanları içinde olması, bu yerlerin, gerek su kaynakları bakımından, gerekse coğrafî bakımdan büyük orduların konaklamasına müsait ol-

101 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 54.

102 Bkz. KK, nr. 7423, s. 1-20.

103 Bkz. MAD, nr. 21917, s. 1-5.

104 Bkz. İbnülemin-Dahiliye, nr. 332.

105 1695'den itibaren Avrupa cihetinde meydana gelen savaşlar sırasında ordunun konak¬lama mahalleri için bkz. Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Nusretnâme, Çevr. ve sadeleştiren İsmet Parmaksızoğlu, I-II (İstanbul 1962).

Levent Şahverdi Arşivi

mamasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan ordunun ihtiyacı olan yiyecek ve çeşitli malzemenin daha kolay temin edileceği yerler olmasına dikkat edilmiştir. Nitekim Matrakcı Nasuh'da kaydedilmiş bulunan Kanuni'nin Irakeyn seferi ile[106] IV. Mura'ın Revan[107, 108] ve Bağdad[109] seferleri menzilnâmelerinde belirtilen ve İstanbul'dan Diyarbekir'e kadar olan konak ve menzillerle, haberleşmede kullanılan menziller karşılaştırıldığında, ordunun konak olarak normal menzillerin dışındaki yerleri tercih ettiği açıkça görülmektedir[110]:

Haberleşme Menzilleri	**Matrakçı**	**RSM**	**BSM**	**Saat**[111]
Üsküdar	Üsküdar	Üsküdar	Üsküdar	
Gebze	Maltepe	Maltepe	Maldepe	3
-	Kıssahan Köprüsü	Tuzla	Tuzla	4,5
Dil (=Hersek)	Geğbuze (Dil deresi)	Sultan-Çayırı	Dilöni	4
-	Hereke (Çınarludere)	Çınarlu	Çınarçayırı	7
-	İznikmid	İznikmid	İznigmid	2,5
-	Kazıklu	Kazıklı	Kazıklı	2,5
-	Dikilitaş	Dikilitaş	Dikilitaş	8
İznik	İznik	İznik	İznik	3
Lefke	Yenişehir	Yenişehir	Yenişehir	4

106 Bkz. Nasûhü's-Silâhî (Matrakçı), Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han, neşr. Hüseyin G. Yurdaydın, Ankara 1976, s. 58 v.d.

107 "IV. Murad'ın Revan Seferi Menzilnâmesi"(yay. Nezihi Aykut), Tarih Dergisi, sayı 34, İstanbul 1984, s. 183-246. Burada verilen IV. Murad'ın Bağdad Seferi Menzilnâmesi ile Halil Sahillioğlu tarafından yayımlanan Bağdad Seferi Menzilnâmesi'nde yer alan menziller birbirini tutmaktadır.

108 "IV. Murad'ın Revan Seferi Menzilnâmesi"(yay. Nezihi Aykut), Tarih Dergisi, sayı 34, İstanbul 1984, s. 183-246. Burada verilen IV. Murad'ın Bağdad Seferi Menzilnâmesi ile Halil Sahillioğlu tarafından yayımlanan Bağdad Seferi Menzilnâmesi'nde yer alan menziller birbirini tutmaktadır.

109 Halil Sahillioğlu, "Dördüncü Murad'ın Bağdad Seferi Menzilnâmesi =Bağdad Seferi Harp Jurnali", TTK Belgeler, Ankara 1965, II/3-4, 1-35.

110 Listede (-) işareti ile belirtilmiş olanlar o menzilnâmede adı geçmeyen veya menzil olarak kaydedilmemiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

-	Akbıyık	Akbıyık	Akbıyık Sultan	3
-	Zincirlikuyu	Bazarcık	Pazarcık	4,5
Söğüt	Bozüyük	Bozüyük	Bozöyük	4
-	İnönü[112]	İnönü	İnönü	2,5
Eskişehir	Ilıca[113]	Eskişehir	Eskişehir	6,5
-	Kütahya	Akviran	Akvirân	3,5
Seyyid Gazi	Çakırsaz[114, 115]	Seyyid Gazi	Seyyid Gâzî	3,5
-	Kulapa Çayırı	Bardakçı	Bardakçı	3
Hüsrev Paşa Hanı	-	Hüsrev Paşa Hanı	Hüsrev Paşa Hanı	3,5
Bayat	Bayat	Bayat	Bayat	4
Bolvadin	Uzunköprü	Bolavadin	Bolavadin	7
İshaklı	Karye-i Tatar[116]	İshaklu	İshaklı	4
Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	4
-	Arkıt-köprüsü	Arkıd-kula	Arkıd	4
Ilgın	İlgın (=İlgün?)	Ilgın	Ilgın	3,5
-	-	Cisr-i ʿatîk	Cisr-i ʿAtıyk	2,5
Lâdik	Hatun Çayırı (Zengi Gölü)	Sulu-sengi	Sulı Zengi	5
-	Gürmik Beli	Gülmîh. Gürmik beli;	Gülmüç. Gürmik Beli;	3,5
-	-	Kâhîr	Kârîz. Kâhîr;	3
Konya	Konya	Konya	Konya	5
-	Bekâr-oğlu	Bikâr-oğlu. Bekâr-oğlu;	Bikârîoğlı	4
-	Kırkpınar (=Karapınar)	Pınarbaşı	Pınarbaşı	5,5
İsmil,Konya'da (İsmail)	Karacadağ	Fîrûz	Firûz	3,5

111 Menzillerarası saatleri ihtiva etmektedir. Meselâ Üsküdar'dan Maldepe'ye 3 saatte gi¬dilmekte olduğunu göstermektedir.

112 Matrakçı 1548-49 seferinde bu menzili Sultanönü Çayırı olarak zikretmiştir (Bkz. Matrakçı, s.62).

113 Matrakçı 1548-49 seferinde bu menzil yerine Eskişehir'i kaydetmiştir (s.62).

114 Matrakçı 1548-49 seferinde bu menzil yerine Seyyid Gazi'yi kaydetmiştir (s. 62).

115 Matrakçı 1548-49 seferinde bu menzil yerine Seyyid Gazi'yi kaydetmiştir (s. 62).

116 Matrakçı Uzunköprü ile Karye-i Tatar arasında Selamünaleyke Pınarı adlı bir konaktan daha bahsetmektedir. Karye-i Tatar ise İshaklı'dan sonra bir konaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Karapınar, Konya'da	Akçaşar. Akçeşehir;	Akçeşehir	Akçeşehir	6
-	Düden Gölü (Ulalı Çayırı)	Gölbaşı	Gölbaşı	7
Ereğli	Ereğli[117]	Ereğli	Ereğli	4
-	-	Çavuş-köyü	Çavuşköyi	3,5
Ulukışlak	Ulukışla	Ulukışla	Ulukışla	4
-	-	Çifte-han	Çiftehan	5
Yayla. Gülek Yaylası;(=Gülek yayla)	Kosunlu	Tekir-beli	Ramazanoğlı Yaylası[118]	7
-	-	Sarı-ışık	Sarıışıklar	5
Çakıd Hanı[119]	-	Çakıd-hanı	Çakıd Hanı	4
-	-	Küçük-çakıd	Küçük Çakıd	3
Adana	Adana	Adana	Adana	3,5
-	-	Misis	Misis	4
-	-	Yâr-suvâd	Kal'a-i Şahmarân	7
Kurd Kulağı Hanı	-	Nehr-i Kenar Hanı	Nehr-i Kenâr Çayırı	7
Payas	-	Payas	Payas	4
-	Bakraz	İskenderun	İskenderun	6
Belen	Arıkova	Balıklağı	Gölbaşı. Balıkağı; nâm-ı diğer Balıklağı	8
Antakya	-	Antakya	Antakya	4
-	Asi suyu köprüsü	Cisr–i Hadid	Cisr-i Hadîd	4,5
-	Göl-i Avam	'İm-suyu	'İm Suyu	4
Tenrin	-	Atârîb	Atârib	6
-	-	Han-tumân	Hantuman	4
Haleb	Haleb	Haleb	Gökmeydân	3
Ayntab	Kasaba-i Bâb	Helan	Haylân. Helan;	2
-	-	Samuka	Samuka	3,5
-	Merc-i Dâbık	Merc-i dâbık	Merc-i Dâbık	3,5
-	-	Tirişkîn	Tirişkin	4
-	-	Telfar	Telfâr	3,5
-	-	Telbeşâr	Telbeşâr	3

117 Bu menzilden sonra Kanunî diğer menzilnâmelerde belirtilen Orta koldan ayrılmakta ve Kayseri tarafından Bağdad tarafına gitmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki menziller dö¬nüşte uğradığı menzillerdir.

118 Menzilnâmedeki ifadeye göre bugünkü Şekerpınarı denilen yer.

119 Diğer adı Bayrampaşa Kervansarayı.

Levent Şahverdi Arşivi

-	-	Mizâr	Mizar	4
-	Karye-i Çil Hâlid	Nizib	Nizib	2
Birecik	Fırat kenarı	Birecik	Birecik	5
-	Beştepe	Beşdepe	Beşdepe	2
-	-	Meşhed-pınarı	Şühûdpınârı. Meşhed-pınarı;	5
-	Şeyh Ebu'l-Müslim	Üçpınar	Üçpınar	4
Ruha	Ruha	Ruha	Ruha	9
-	Cüllâb	Cüllâb	Cüllâb	6
-	Âbid pınarı (=Âbidun)	'Abdûn. Âbid pınarı;	'Abdûn	4,5
-	Kocagöz tepesi	Hâce-göz. Kocagöz tepesi;	Haçe-göz	7
-	-	Elmalu	Elmalı	3
-	Akpınar	Karacadağ	Karacadağ	4
-	Kızıltepe	Kızıldepe	Kızıldepe	4
-	Kanırd çayı	Kangırd-çayı. Kanırd çayı	Kaykırd Çayı. Kanırd çayı;	6
Diyarbekir	Kara Amid[120]	Diyarbekir	Diyârıbekir	1,5
-	-	Karaköprü	Karaköpri	4
-	-	Göksu	Göksu	4,5
-	-	Cühûd-pınarı	Cühûdpınârı	3,5
-	-	Şeyh Zûl	Şeyh Zûlî	3
Mardin	-	Harzem	Koçhisâr	8
-	-	Karadere	Karadere	7
Nusaybin	-	Nusaybin	Nusaybin	5
-	-	Cerrâhî	Cerrâhi	7
-	-	Summâkı	Sommakı. Summâkı;	6
-	-	Dellilke	Dellilke	6
-	-	Sıffân	Hakemiyye	5
-	-	Hâbur Şat kenârı	Mukabele-i Hâbur	5
-	-	Kâfir-i Zaman	Kefr-i Zaman. Kâfir-i zaman	8
-	-	Mukabele-i Kâfir-i Zaman	Mukabele-i Kefr-i Zaman	2
-	-	Ebu Sa'îd	Ebusa'îd	5

120 Ordunun Bağdad'dan dönüş yolu Altunköprü'den itibaren Tebriz yönüne ayrıldığından, Diyarbekir'e kadar olan menziller belirlenememiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

-	-	Telfesme	Dilfesene. Telfesme;	5
-	-	Eski Musul	Mukabele-i Eski Musul	5
-	-	Seyyid Kendi	Cemâl-Kendi	4
-	-	Karakoyunlu	Karakuyı	3
Musul	-	Musul	Musul	2
-	-	Kız-fahre	Kızfahrî	2,5
Karakuş	-	Kirtelü	Mukabele-i Ali Hammâmı	5
-	-	Zab-suyu	Zab Suyı	5
-	-	Zab-suyunun öte	Mukabele-i Zab Suyı	2
Erbil	-	Şemâmik	Şemâmik	5,5
-	-	-	Pîr dâvud	3,5
-	-	İncesu	İncesu	5
Altunköprü	Altunköprü	Altunköprü	Altunköprü	4
-	Göktepe	Göktepe	Göktepe	2,5
-	Kızıl Köşk	Hassa-başısı	Hâssasuyı	5
Kerkük	Leylân	Kerkük	Kerkük	2
-	Sülûkân	Tâze Hurmatı	Tâz(e) Hurmakı	5
Taduk(Tavuk)	Kasaba-i Tavuk	Nâhiye-i Tavuk	Nâhiye-i Tavuk	6
Tuz Hurmakı	-	Tuz Hurmatı	Tuz Hurmakı	7
-	Şeyh Muhsin	Kifrî	Kifrî	10
Ban	Gelin Eyvânı	Telşınânî	Telbeşân	3
-	Bend-i Batt (=Şeyh Mezid)	-	Şurb	6
-	Hadd-i Sa'alleb	-	Nârinsuyı	2
Yenice	Yenice	-	Taşköprü	7
-	-	Çubuk-köprü	Çubukköpri	3
-	-	Elvendiye	Diyâle kenârı	2,5
-	-	Ba'kûbe	Ba'kube karşusı	4
-	Akyolum	Bihrûz	Bihrûz	2
-	-	Başdolab	Mukabele-i İmam Musa	8
-	-	İmâm-ı A'zâm	İmâm-ı A'zam	1
BAĞDAD	BAĞDAD	BAĞDAD	BAĞDAD	

Üsküdar'dan Bağdad'a kadar toplam 121 gün süren mesafeyi ordu, konaklamalarıyla birlikte 197 günde almıştır. Dönüş ise Anadolu orta kolunu takiben gerçekleşmiştir. Gidişte olduğu

Levent Şahverdi Arşivi

gibi dönüşte de ordu, kendisine uygun mahalleri konak yerleri olarak seçmiştir[121].

Bu uygulamalar menzil teşkilâtı sayesinde, zincirleme bir haberleşme imkânının temin edilmesine ek olarak, bir sefer sırasında yollarda orduya gerekli olan iâşenin ve ordunun diğer ihtiyaç maddelerinin depolanmak sûretiyle, orduya lojistik desteğin sağlandığı, dolayısıyla bir savaşta en büyük problem olarak ortaya çıkan bu tür maddelerin temini hususunun mükemmel bir şekilde yürütüldüğünü göstermektedir. Nitekim IV. Murad;'ın Bağdad Sefer sırasında ordu ile hareket eden ve Diyarbekir kışlağında bulunan Sadrıazam Tabanıyassı Mehmed Paşa'nın sefer mühimmatı için IV. Murad'a gönderdiği arzda[122] :[123, 124]

a) Anadolu'da reâyâdan satın alınan her bir koyun başına ikişer guruş verilmesi, b) Revan seferi için ferman olunduğu gibi vilâyetler reâyâsından beldâr talep edilip edilmeyeceği, c) Sefer için lâzım olan lağımcıların Rumeli'deki işletilmeyen madenlerden sağlanması, d) Sefer-i hümâyûn için bir mimar, on aded marangoz halifesi ve yüz aded üstad marangoz gönderilmesi, e) Topların taşınması için Rumeli yürüklerinin temini, f) Topların demirli kundaklarının ve demir dingillerinin kış gelmezden evvel İskenderun körfezinde Payas iskelesine gönderilmesi, g) Yine toplara ait yuvarlaklrın gemilerle Payas iskelesine gönderilmesi h) Sefer mühimmatı için lâzım gelen tüfeng, yeniçeri harbesi, kiçe, binbeşyüz kantar kurşun ve bin kantar ham demir temin edilerek Payas iskelesine yollanması, ı) Yeterli top arabacıları sağlanıp hazır edilmesi, i) Üstad topçular temini, j) Sürsat zahiresi için İstanbul'dan adamlar gönderilmesi, k) Topların arabaları için gerekecek kerestelerin temin edilip Payas iskelesine gönderilmesi için sadaret kaymakamı Bayram Paşa'ya tenbih

121 Bkz. Bağdad Seferi Menzilnâmesi, s. 29-35.

122 "Revan Seferi Menzilnâmesi", s.193-194.

123 "Revan Seferi Menzilnâmesi", s.193-194.

124 "Revan Seferi Menzilnâmesi", s.193-194.

Levent Şahverdi Arşivi

olunması istenmiştir. Buradan, sefer sırasında ordu mühimmatı için ihtiyaç duyulan malzemelerin deniz yoluyla iskelelerden de temin edildiği anlaşılmaktadır.

Sefer sırasında veya sefer dönüşü, yüksek devlet erkânına menzillerde verilecek ta'yinât miktarı da tesbit edilirdi. Buna bir örnek olmak üzere 1076 (1665-1666) Macar seferi dönüşünde, Edirne'den İstanbul'a kadar olan menzillerde çeşitli devlet görevlilerine günlük verilen ta'yinât aşağıdaki cetvelde verilmiştir[125]:

	Nan (Çift)	Şa'îr (Keyl)	Güşt (Kıyye)
Şeyhülislâm	130	30	30
Yusuf Paşa (Vezir)	100	40	50
Mehmed Paşa (Vezir)	100	40	50
Şayhî Paşa (Vezir)	100	40	50
Kaplan Mustafa Paşa (Vezir)	100	50	50
Muharrem Paşa (Anadolu Valisi)	100	30	30
Seydî Ahmed Paşa-zâde	50	20	20
Nakîbü'l-eşrâf[126]	50	20	20
Rumeli Kadıaskeri[127]	50	20	15
Anadolu Kadıaskeri[128]	50	20	15
Bevvâbîn-i Dergâh-ı âlî Kathüdâsı	30	10	22
Ser Bevvâbân (Otağla ileri giden 2 kişi)	10	5	-
Haseki Sultan hizmetkârı (1 nefer)	10	6	-
Dergâh-ı âlî müteferrikaları	150	30	40
Dergâh-ı âlî çavuşları	150	35	40
Bevvâbân-ı Dergâh-ı âlî	80	20	20
İmam-ı Hz. Hüdâvendigâr	15	5	3
Ser Etibbâ-yı Hassa	15	5	8
Matbah-ı âmire Emin ve Mutasarrıfı	-	19	-
Ruznâmçe-i Küçük ile Halife	40	10	10
Ser Mihrân-ı Hayme	30	15	15
Kethüdâ-yı Harem Harem Kethüdâsı, Bkz. Kethüdâ-yı Harem	10	8	5

125 Bkz. BA, D.MKF, nr. 27508 /83, s.1.

126 Ayrıca 1 araba odun ve 2 hıml saman da verilecekti.

127 Ayrıca 1 araba odun ile 3 hıml saman verilecekti.

128 Ayrıca 1 araba odun ile 3 hıml saman verilecekti.

Levent Şahverdi Arşivi

Ağayân-ı Şikâr-ı Hümâyûn[129]	-	14	-
Sancakdarân-ı Hassa ve Alemdârân	29	7	7
Peykân	15	2	3
Ser Çaşnigirân ile neferât	-	10	8
Ser Cerrahân	10	2	2
Divitdâr-ı Divân-ı Hümâyûn	5	2	2
Mahmud Efendi (Ser Kassabân)	20	6	10
TOPLAM	1449	421	525

Cetvelde belirtildiği üzere, bir günlük ta'yinât bedeli olarak, adı geçen görevlilere devlet tarafından, 44 saat mesafesi olan Edirne-İstanbul arası için, yani yaklaşık 2 günlük yolluk olarak, toplam 2896 çift ekmek, 842 kile arpa ve 1050 kıyye et tahsis edilmiştir.

2- Münakale ve menziller

Osmanlı Devleti'nde nakil genel olarak, yaylı, kağnı v.s. muhtelif araba çeşitleri ile at, deve, katır ve merkep gibi hayvanlar vasıtasiyle temin edilmiş olup[130], menzillerde de aynı yollar kullanılmıştır. Ancak haberleşme gayesiyle yapılan konak yerleriyle, ticâret kervanlarının konakları ayrı bir teşkilâta sahipti. Münâkale konakları umûmiyetle kervansaray ve han tâbir olunan mâmûrelerde olup, bunların emniyetinin sağlanması için önemli geçit yerlerinde derbendler kurulmuştu[131]; haberleşme için ise, yine yollar üzerinde menzilhâneler tesis edilmiştir ki, bu, araştırmamızın esâsını teşkil etmektedir. Bu yüzden, konumuzun dışında kalması sebebiyle, kervansaraylar ve hanlar üzerinde, bu bölümde durmak istemiyorum. Ancak, Selçukluların da ticaret emniyetinin sağlanmasında kullandığı kervansaraylar, Osmanlı Devleti'nce de aynı amaçla kullanılmış, Osmanlılar bu tür tesisleri daha çok han şeklinde isimlendirmişlerdir.

129 Ser Çakırcıyân için 4, Ser Şahinciyân için 4, Atmacaciyân için 3 ve Ak Ağa için 3 kile şa'îr verilmesi kararlaştırılmıştı.

130 Bkz. Franz Taeschner, Die Entwicklung des Wegenetzes und des Verkehim Türkischen Anatolien, Anadolu Araştırmaları, I/2 (İstanbul 1959), 277.

131 Osmanlı İmparatorluğu'nda derbendler için bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı, İstanbul 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

Genellikle önemli ticaret yolları üzerinde teşkil edilen han ve kervansaraylar, beraberlerinde cami, çeşme, imaret, dârüşşifa, medrese gibi mamurelerin de yer aldığı bir külliye şeklinde inşa edilmiştir. Tamamen ticaret emniyetinin sağlanmasına ve ticareti teşvike yönelik bu külliyelere mukabil, menzil tesisleri, bazan bunların yanında ve içinde, ama çoğu zaman da ayrı yerlerde teşekkül ettirilmiştir. Nitekim haberleşme gayesiyle kurulan ve menzil olarak adlandırılan merkezlerle, han veya kervansaray, aynı yollar üzerinde olmalarına rağmen farklı noktalarda yer almış, dolayısıyla farklı isimler altında kaydedilmiştir. Diğer taraftan, ordunun sefer esnasındaki konakları ise, ileride menzillerin askerî gaye ile kullanılması başlığı altında geniş olarak anlatıldığı üzere, bunlardan tamamen farklı mekânlarda, çok sayıda insanın ihtiyaçlarını giderecek yerlerde teşekkül ettirilmiştir. Yine nakliye ve ticaretin emniyeti için, menzillerden tamamen ayrı olarak derbendler tesis edilmiştir.

3- Haberleşmede Menziller

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren menzillerin ;

> *Eyâletler ahvâl ve muamelâtı ile serhadlerde sâir devletlerden edinilen bilgileri devlete bildirmek ve hükûmetin emirlerini yerlerine ulaştırmak için Rumeli ve Anadolu'nun sağ, sol ve orta kol yollarında tertîb*

olunduğu kayıtlarda geçmektedir[132]. Bu gayeye yönelik görev yapan menzillerin, giriş bölümünde belirtildiği gibi İlhanlı, Arap ve Memlüklerin haberleşme sistemleri örnek alınmak suretiyle oluşturulduğu ve bunların kaynaştırılarak mükemmelleştirildiği belirtilmişti. İşte buna bağlı olarak Osmanlı menzilleri daha sonra, ordunun yiyecek ve içeceğinin temininde, özel

132 Bkz. Top. Sr. Müz. Arş., nr. E. 8578.

Levent Şahverdi Arşivi

haberleşmelerde ve nihayet kısmen de olsa ticarî mal naklinde de kullanılmıştır[133]

İlk zamanlar *Ulak hükmü* ile sürdürülen haberleşmede, ulaklar istedikleri hayvanları ücretsiz almak, geçtiği yerlerde yiyecek-içeceği temin olunmak gibi haklara sahiptiler[134]. Ancak fakir halka büyük zararları dokunduğu için, Sadrıazam Lütfi Paşa tarafından bu usül kaldırılarak ulak sisteminde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre, ulaklara *in'âm hükmü* adıyla verilen beratta belirtilenden çok beygir verilmeyeceği gibi, Anadolu ve Rumeli yolları üzerinde menzilhâneler tesis olunarak, ulakların buradan beygir almaları ve dinlenmeleri usûlü getirilmiştir. Bununla birlikte daimâ menzil teşkilâtının asıl gayesi muhâfaza edilerek, ulakların seri hareket etmeleri için her türlü tedbir alınmıştır. Nitekim menzil işlerinin iyi yürümesi ve ulaklara sıkıntı çektirilmemesi için, bazı vergilerden muaf tutulmak suretiyle menzil çevresindeki köy ve kasaba ahâlisi menzil hizmetiyle vazifelendirilmişlerdi[135]. Bununla beraber tatbikatta bazı aksaklıkların çıkması üzerine 27 Nisan 1697 tarihinde menzillerde yeni bir teşkilâtlanmaya gidilerek, ulakların aldıkları her beygir için saat başına 10 akça ücret ödemeleri kararlaştırılmıştır[136]. Bununla birlikte önemli işler için gelip-giden ulaklara ücretsiz beygir verilmekteydi. Meselâ, Avusturya tarafından önemli bir haberle gelen ulaklardan hiçbir şekilde ücret istenmemesi, buna karşılık ödenmesi gereken kısmın devlet

133 Nitekim 1141-1153 tarihli bir menzil kayıt defterinde (bkz. MAD, nr. 10322) Arabistan ile Anadolu şehirleri arasında irtibat temini ve münâkaleyi sağlamak üzere menziller tertîb olunduğu kaydedilmektedir. Ayrıca, yine devletce verilen fermanlarla, ulakların bir mikdar eşya nakledebildikleri anlaşılmaktadır (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 190; Ayr. bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E. 8578).

134 Ulak sistemi için bkz. IV. Bölüm "Ulaklar" kısmı.

135 Meselâ, 1104 (1693) tarihinde Hatun-ili kazâsı'na tâbi' Fakihler karyesi ahâlisi, derbendcilikleri yanısıra papaslı menzilciliğini de yapmaktaydılar. Bunun karşılığı olarak ise avârız ile bedel-i nüzülden muâf tutulmuşlardı (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 20).

136 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 6; Ayr. bkz. Heywood, Aynı eser, s. 182-183.

Levent Şahverdi Arşivi

tarafından verileceği, bu yüzden ulağı geciktirmemeleri ve sıkıntıya düşürmemeleri, yollar üzerindeki kadılara, yeniçeri serdarlarına ve kethüdâlarına emredilmiştir[137].

Menziller daha önce de belirtildiği gibi, devletin resmî haberleşmesi için kurulmuş olduğundan, sivil haberleşmelerde, yani devlet işiyle alâkası olmayan özel haberleşmelerde kullanılmamıştır. Ancak bunun zaman zaman ihlal edildiği, özel işler için de menzil beygiri kullanılarak ulakların menzillerde bekletildiği görülmüştür. Bu sebeple ulakların bekletilmemesi ve seri bir surette hareketlerinin sağlanması, kendi işleri için menzil beygiri istiyenlere menzil beygiri verilmemesi yolunda çeşitli zamanlarda ferman çıkarılmış ve kadılıklar uyarılmıştır[138].

Savaş durumunda menzillerdeki beygir sayıları arttırılmak suretiyle, ulakların sıkıntı çekmeden çabuk ve emin bir şekilde yerlerine varmaları sağlanmıştır[139]. Ayrıca aralarında fazla mesafe bulunan ve bundan dolayı haberleşmenin sağlıklı olarak yapılamadığı menziller arasına geçici menziller tesis edilirken[140], yeni ele geçirilen topraklarda da ihtiyaç duyulan yerlere derhal yeni menziller kurulmuştur[141].

Savaş dışında, normal zamanlardaki haberleşmede genel olarak menzilden menzile ulaklar tarafından ulaştırılan haberler, önemine göre değişik usullerde yürütülmüştür. Meselâ çok önemli haberlerde, çıkıştan varışa kadar tek ulak kullanılmakta olup, buna *hususi emirle giden ulak* adı verilmiştir[142]. Bu tip ulaklara her zaman için ücretsiz beygir verilmekteydi. Meselâ, 1698'de Avusturya ile sulh yapmağa memur edilmiş bulunan reisülküttab tarafından, Belgrad'dan Edirne'ye gelecek olan

137 Bkz. Aynı defter, s. 9.

138 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 9, 26; MAD, nr. 8470, s. 8, 125; nr. 3179, s. 3, 4.

139 Meselâ, Isfahan seferi sebebiyle Anadolu orta koluna 10'ar beygir zam yapılmıştı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 322-323.).

140 Bkz. MAD, nr. 18357, s. 6.

141 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 90, 95.

142 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 2.

Levent Şahverdi Arşivi

ulaklara ücretsiz beygir verilmesi emrolunmuştu[143]. Bu arada Osmanlı Devleti'nde ana yollar ve bunlar üzerindeki köprülerin Tanzimat'a kadar devlet hesabına yaptırıldığı ve tâmir edildiği, bunun dışında kalan yolların ise tîmar ve zeâmet mensuplarına bırakıldığını da kaydetmeliyiz[144]

3- Elçilerin ve devlet ileri gelenlerinin yerlerine ulaştırılmasında kullanılması

Osmanlı Devleti, bir yere tâyin ettiği kişinin gideceği yere bir an önce güvenle varması, elçilerin korunması ve ağırlanmasında menzillerden faydalanmıştır. Bu gibi durumlarda elçi ve devlet adamlarının her konakladıkları menzil noktalarında yaptıkları masraflar kazâ ahâlisi tarafından karşılanmaktaydı[145]. Ayrıca her menzilde ne tür yiyecek verildiği veya verilmesi gerektiği hususunda *zahîre defterleri* tutulmuştur. Nitekim II. Selim'in şehzâdeliği zamanında İstanbul'a gelen İran elçilerinin Erzurum'dan Geyve'ye kadar olan zahîre defterleri buna bir örnek teşkil eder[146]. Bu defterler sayesinde ayrıca o zamana ait yiyecek ve içecek maddelerinin de fiatı hakkında bilgi edinebilmekteyiz. Meselâ, uzun bir süre Erzurum'da kalan elçilere ve maiyyetindekilere 10.5 kîle dakîk (un), 230 çift nân (ekmek), 91 batman pirinç, 4.5 kîle nohud, 9 batman nemek (tuz), 15 batman soğan, 59 batman yağ, 57 batman asel, 74 kîle sükker, 12 batman meviz-i siyah, 8 batman incir, 4 batman kayısı, 2 batman zerdali, 3 batman elma, 150 aded ganem (koyun), 50 baş kuzu, 255 tavuk, 42 kaz, 44 aded bal mumu, 50 yük odun, 410 kîle arpa, 50 yük ot, 50 yük saman tahsis edildiği gibi ayrıca 4

143 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 8.

144 Bkz. Şekip Eskin, Türk Posta, Telgraf ve Telefon Tarihi, Ankara 1942, s. 13.

145 Reâyâdan toplanan zahire sancak-beyi, kadı veya beylerbeyiler tarafından karşılığı ödenerek menzillerde toplanırdı.

146 Bkz. Tapu Defteri, nr. 426, s. 1-30. Adı geçen bu defter, Sayın Şerafeddin Turan tara¬fından "1560 tarihinde Anadolu'da yiyecek maddeleri fiatlarını gösteren bir İran elçilik heyeti masraf defteri" adı altında DTCFD, XXII/3-4 (Ankara 1964), 273-294'de yayınlanmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

elbiselik ser-â-ser[147], 4 elbiselik şah-benek, 44 elbiselik sernek, iki elbiselik kadife, üç elbiselik atlas-ı firengî, 4 elbiselik kemhâ-i frengî, bir donluk çuka, iki elbiselik kutnî, 5 kıt'a destar, üç baş esb (at) ve bir baş üştür(katır) tahsîs edilmişti. Bunlardan ayrı olarak İstanbul'a giden elçiye yol harçlığı olarak verilmek üzere Ahmed Kethüdâ'ya 18.000 akça, Şehzâde Sultan Selim,'e giden elçiler için de 15.000 akça verilmiştir. Bu suretle Erzurum'da tahsis olunan yiyecek ve çeşitli malzeme masrafları toplam olarak 127.200 akçaya ulaşmıştır[148]. Erzurum'dan itibaren İstanbul'a kadar misafir edildikleri 30 konak boyunca elçilere menzillerde tahsis olunan yiyecek maddelerinin ise toplam değeri 154.995 akça idi[149].

Menzillerde elçilerin ağırlanması sırasında ihtiyaç duyulan zahîre, kadı veya sancakbeyi tarafından daha önceden menzilde toplanmaktaydı. Meselâ yukarıda bahsedilen İran elçileri Bolu'ya gelince Sancakbeyi tarafından karşılanmış ve elçilerin zahîre ihtiyacı temin edilmiştir[150]. Göynük ve Taraklı menzillerinde ise elçilik heyetinin ihtiyacı, kadıları tarafından toplanmış ve sarf edilmiştir[151].

Elçilerin menzillerde konaklamalarına en güzel örneklerden biri de Silahdar İbrahim Paşa'nın Osmanlı-Avusturya savaşları sonunda 1719'da Viyana'ya elçilikle gönderilmesidir. İbrahim Paşa bu elçiliği sırasında Edirne-Belgrad arasındaki konakları *Sefâretnâme*'sine kaydetmiştir[152].

147 Altın veya gümüş telle dokunmuş bir cins kiymetli kumaş.

148 Bkz. TD, nr. 426, s. 1-3.

149 Diğer menzillerde bir gün kalındığından masraf daha az olmuştur

150 Bkz. Aynı defter, s. 26.

151 Bkz. Aynı defter, s. 28, 29.

152 Adı geçen Sefâretnâme Viyana Krallık-imparatorluk Saray Kütüphânesinde bulunmak¬tadır (Bkz. G. Flügel, Die arabische, persische und Türkische Handschriften der k.k. Hofbibliothek, Wien 1865-66, II, Bd., s. 282, nr. 1090). Sefâretnâme ise F. von Kraelitz tarafın¬dan yayınlanmıştır (Bkz. "Bericht über den Zug des Grob-Botschafters İbrahim Paschanach Wien im Jahre 1719", Sitsungsberichte der phil. historischen Klasse der Akademie der Wissenschaften, CLVIII, Wien 1907, 1-65.).

Levent Şahverdi Arşivi

Buna benzer olmak üzere 6-15 Kasım 1736'da İran'a gönderilen elçilerin ve maiyyetindekilerin menzillerde konaklamaları, İran sınırına kadar silahlı koruyucularla emin şekilde götürülmeleri Anadolu vâlisine emredilmişti[153]. Ayrıca, Üsküdar'dan İran sınırına kadar konakladıkları menzillerde, Baş Muhasebe'den çıkan *Ta'yin Defterleri*'ne göre defterlerinin düzenlenerek yaptıkları masrafları, kazâ ahâlileri tarafından karşılanması, buna karşılık da verilen zahirenin ücretinin, o bölge halkının ödeyecekleri vergilerden düşülmesi veya mahsup edilmesi bildirilmiştir. Ayrıca elçilerin menzillerde bekletilmemeleri için de zahîrenin daha önceden tedârik olunması emredilmiştir.

Avusturya, Rusya v.s. diğer devletlerden vazife ile İstanbul'a gelenlere, menzil beygiri ücreti devlet tarafından verilirdi. Bunun için beygir ücretlerini gösteren yazı, hangi menzilden beygir almışlarsa, o yerin kadılığından İstanbul'a yazılır ve istenirdi. Bunlardan İstanbul'dan hareket edenlere ise Mekârîbaşı tarafından beygir tahsis olunmaktaydı[154].

Devlet tarafından bir yere tâyin edilenler de yine görev yerlerine gidinceye kadar, ücretsiz olmak üzere menzil beygirlerinden faydalanmaktaydılar. Meselâ 16 Mart 1767'de Kırım Hanlığı'na tayin olunan Arslan Giray'ın önce İstanbul'a gelip hürmet arzetmesi, sonra da Kırım'a gitmesi için kendisine ve maiyyetindekilere yeteri kadar beygir tahsis edilmesi hususunda Vize ile Kırım arasındaki kadılara, nâiblere, ayânlara ve bütün zâbitlere hükümler gönderilmişti. Ayrıca yapılan masrafın ahâlinin vergilerinden düşülmesi ve ne miktar beygir verildiğinin bildirilmesi de istenmişti[155]. Yine 27 Temmuz 1703'te Emirü'l-hac olan Şam valisi Osman Paşa'ya tahsis edilen 40 beygirden başka, 104 adet beygir ve katır daha kiralayabilmesi için kendisine 326 kuruş, maiyyetindeki Kapıcıbaşı Mustafa Ağa'ya 11 beygir kirasına

153 Bkz. MAD, nr. 143, s. 21-22.

154 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 345-346, Cevdet Nafıa, nr. 526, 359'dan naklen.

155 Bkz. MAD, nr. 4115, s. 4.

Levent Şahverdi Arşivi

karşılık olmak üzere 33 kuruş verilmiştir. Ayrıca heyettekilere 18 kuruş ve işin tamamlanabilmesi için de toplam 157 kuruş tahsis edilmiştir. Toplam olarak tahsis edilen bu 534 kuruşun 177 kuruşunun Adana şehri, 177'sinin Dündarl, 40'ının Karaisalı, 40'ının Karakışla, 40'ının Yüregir, 20'sinin Cânibü'ş-şehr, 20'sinin Hacı Buraklı ve 20'sinin de Sarıçam nahiyelerinden karşılanması kararlaştırılmıştır[156].

Sefer sırasında vazifelendirilen devlet adamlarına da menzillerde beygir verilmekteydi. Bu gibi kişilere ne kadar beygir verileceği menzillerle ilgili nizamnâmelerde belirtilmişti. Bunlardan biri, hicrî 1148 (1735-36) tarihli olup, hem Anadolu hem de Rumeli'de uygulanmıştır. İran seferi münâsebetiye yollar üzerindeki menzillere gönderilen hükümle Mîrâhur-ı evvel ağa'ya 20, Kapucular Kethüdâsı ağaya 18, Mîrâhur-ı sâni ağa'ya 15, Haseki Ağa'ya 10, Silahşör-i Hassa'ya 8, Kapucu-başı ağalara 10, Gedüklü ağalara 5, Sadr-ı Âlî ağalarına 4, Vâcibü'r-reâyâ ağalarına 3, Çukadar ve Muhtarlara 1, Han hazretleri etbâ'ından lüzûmu mertebe, vüzerâdan ve serhadlerden gelen kimselere lüzûmu kadar beygir verilecekti[157].

1801 Mayısında kimlere ne kadar menzil beygiri verileceği yeniden düzenlenmiştir. Meselâ Mîrâhur-ı evvel ve devlet nezdinde bu rütbede olan kimselere 20-30, Kethüdây-ı bevvâbîn'e 15-30 arası beygir verilmesi kararlaştırılmıştı. Yine devlet hazinesini nakledenlere 10 keseye kadar ücretle menzil beygiri verilmesi de bildiriliyordu[158]. Ayrıca savaş olmadığı normal zamanlarda menzillerde, devlet adamlarına verilecek günlük erzak miktarı da devletçe belirlenmekteydi. Buna bir örnek olarak 1767'de Haleb valisi Hamza Paşa'ya Adana'da verilmesi istenen erzakla ilgili *Jurnal Defteri* gösterilebilir[159]. Burada :

156 Bkz. Adana Şer'iyye Sicilleri, nr.105, s.5.
157 Bkz. MAD, nr. 141, s. 95.
158 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 342.
159 Bkz. Adana Şer'iyye Sicilleri, nr. 50, s. 102.

Levent Şahverdi Arşivi

	Kıyye	Aded
Nân-ı azîz-i has	40	-
Nân-ı azîz	1000	-
Lahm–i ganem	400	-
Pirinç	400	-
Rugan-ı sâde	100	-
Asel-i musaffa	5	-
Dakîk-i has	10	-
Kahve-i Yemen	5	-
Şem'-i Rugan	10	-
Şem'-i Asel	3	-
Nohud	10	-
Tuz	8	-
Kuzu	-	4
Tavuk ma'a Piliç	-	25
Yumurta	-	110
Soğan	60	-
Mütenevvi sebze	350	-
Hatab	Mikdâr-ı Kâfi	-
Kömür	Mikdâr-ı Kâfi	-
Saman	Mikdâr-ı Kâfi	-
Arpa-Yulaf	1800	-
Katran ma'a paçavra	40	-
Çadır kazığı	-	1500
Çıra	100	-
Klavuz süvari eri	-	10
Klavuz piyade eri	-	15

Devletin bir yere tâyin ettiği memurlardan başka, bir iş için görevlendirdikleri kimseler de menzillerden faydalanmaktaydılar. Meselâ hicrî 1136 (1723-24)'da Van gölünde yapılacak gemiler için vazifelendirilen marangoz ve kalafatcılara menzillerde en

160 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 123.

Levent Şahverdi Arşivi

dayanıklı ve hızlı beygirlerin tahsis edilmesi hususunda Üsküdar-Van arasındaki kadılıklara emir gönderilmiştir[160]. Bu şekilde, bir iş için görevlendirilenlere veya bir memuriyete tâyin edilenlere, ayrıca sefâretle gidip-gelenlere menzillerde ücretsiz beygir verildiği gibi, yiyecek-içecekleri de, vergilerinden düşülmek üzere menzilin bulunduğu kaza ahâlisince karşılanmaktaydı. Elçilerin ve hazine nakledenlerin yanına ise koruyucu olarak tam silâhlı *bahadır yiğitlerin* verildiği de kaydedilmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİ'NDE YOLLAR VE MENZİL NOKTALARI

Anadolu ve Rumeli'de yollar genel olarak sağ, orta ve sol kol olmak üzere üç ana güzergâh ile bunlara bağlı tâlî yollardan teşekkül etmiştir. Haberleşmenin kolaylıkla sağlanması ve ulakların sıkıntı çekmemeleri için ise bu yollar üzerinde konaklama noktalarının (=Menzil) tesis edildikleri görülmektedir. Ancak bu konaklama noktaları birbirlerine eşit uzaklıklarda olmayıp her bir menzil coğrafî şartlara, emniyet ve menzil ihtiyaclarının (yiyecek, içecek, saman, odun gibi...) sağlanabileceği yerlere göre değişik mesâflerde kurulmuştur. Bununla beraber çoğu zaman, yukarıda da belirtildiği gibi, savaş sırasında menzildeki beygirlerin sayısı attırılmış, ihtiyaç duyulan yerlere de yeni menziller tesis edilmiştir. Seferin sona ermesinden sonra menzillerdeki beygirlerin sayıları eski durumuna getirilirken, menzil haline getirilen yerlerin de menzil statüleri kaldırılmıştır. Elimizdeki kayıtlara göre hicrî 1003 (1594-95) tarihinden itibaren menzil noktalarının isimleri ve birbirine olan mesâfeleri ile İstanbul'a olan uzaklıkları muntazam olarak kaydedilmiştir[161]. En son olarak ise 1843'te Redif askerinin kurulması sırasında da aynı kabilden menzil noktaları ve mesâfelerini gösteren bir cetvelin tanzim edildiği görülmektedir[162]. Bu mesafe cetvelleri ve menzil kayıt defterleri birbirleriyle zaman ve mesafe

161 BA, KK, nr. 2555 (sene, H. 1003).

162 Redîf askeri tâlimatnâmesi sûreti, Süleymaniye Ktp. Türkçe yazmalar, Hüsrev Paşa ks., nr. 813/4, defter sonunda kayıtlı.

Levent Şahverdi Arşivi

açısından karşılaştırılınca, gerek menzillerin birbirleriyle olan mesafelerinde ve gerekse İstanbul'a uzaklıklarında, önceki yıllara göre sonraki yıllarda belli ölçüde bir azalma olduğu görülmekte ve bu da yollar üzerinde ciddî çalışmalar yapıldığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Meselâ 1595 yılında, Anadolu'nun orta kolunda yer alan Hacı Hamza menzilinin Tosya'ya uzaklığı 9, İstanbul'a uzaklığı 122 saat iken, 1843'te aynı mesafelerin 8 ve 117'ye düştüğü görülmektedir.

Yukarıda belirttiklerimizin dışında, çoğu karışık bir biçimde olmak üzere XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait birçok menzil defteri bulunmaktadır. Bunlarda da menzil noktaları, masrafları, beygir sayıları kaydedilmiştir. Aşağıda, ilk menzil defterinden başlamak üzere bu defterleri de göz önüne alarak, gerek Anadolu ve gerekse Rumeli'deki ana yollar ile bunlara bağlı tâlî yollar üzerindeki menzil noktalarını, bunların birbirlerine saat ölçüsünden uzaklıklarını ve İstanbul'a olan mesâfelerini bir liste halinde sunuyoruz. Bununla ortaya çıkan Osmanlı Devleti yol sistemini gösterir bir harita da kitabın sonuna eklenmiştir.

A) ANADOLU'DA YOLLAR, MENZİL NOKTALARI VE MESÂFELERİ

1- SAĞ KOL GÜZERGÂHI (Üsküdar ile Şam-ı Şerîf):

Üsküdar Menzili : 1643'de Üsküdar Subaşısı Mehmed'in yönetiminde bulunan menzilin 2000 kuruş masrafı olup[163], bunun 88.000 akçası Hazîne-i Âmire, 152.000 akçası da Üsküdar mukataasından karşılanmaktaydı[164]. 1102-1105 (1691-94) yılları arasında menzilde 8 beygir bulunmakta ve menzilin yıllık masrafı da toplam 139.248 akça (1160.4 kuruş) idi[165]. 1723'den 1726 yılına kadar menzil Salih Efendi uhdesinde faaliyet göstermiştir. Bu zaman içinde menzilin beygir adedi 27'ye çıkmış, yıllık

163 Bu sırada bir kuruş 120 akçadır.

164 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 20.

165 Bunun 28.800 akçası beygir masrafı, 110.448 akçası diğer masraflardan teşekkül etmiş¬tir (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 49). Ayrıca 25.000 akça imdâdiye konmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

masrafı ise 3982.5 kuruşa yükselmiştir[166]. Bunun 2025 kuruşu ulak ücretlerinden, 1957.5 kuruşu ise Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[167].

Gebze (Gekbûze) Menzili : 1643 yılında 15 beygiri olan menzilin masrafını ve ihtiyacını karşılamak üzere beş mahallenin geliri bu menzile tahsis edildiği gibi, Tuzla, Darıca ve onbeş köy, avârızdan muaf tutulmaları karşılığı menzilci tayin edilmişlerdi[168]. Menzilin senelik gideri 242.500 akça (2020.8 kuruş) olup, 25 Şubat 1671 tarihinde, 80'e kadar çıkmış olan menzil beygirleri azaltılarak 15'e indirilmiştir[169]. Buna rağmen menzilin 8 Kasım 1691'de 8 beygiri ve 139.248 akça (=1160.4 kuruş) masrafı vardı[170]. Menzil 1723-1726 yılları arasında Mehmed ve Hacı Osman-zâde uhdelerinde bulunmaktaydı; Bu tarihler arasında İranla olan savaş dolayısıyla menzil masrafı büyük artış göstermiştir. Nitekim 1723-1724'de 45 beygiri olan menzilin toplam 6637.5 kuruş masrafının 3375 kuruşu ulak ücretlerinden, 309 kuruşu nefs-i Gebze menzilcilerinin avârız ve nüzülleri karşılığı ve 2953.5 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanmaktaydı[171]. 1724-25 yıllarında ise menzilin beygir adedi 50'ye çıkarılmış olup menzil masrafı da 7375 kuruşa yükselmiştir. Bunun 3750 kuruşu ulak ücretlerinden, 309 kuruşu nefs-i Gebze menzilcilerinin avârız ve nüzüllerinden, 3316 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır. Ayrıca yine mîrî'den olmak üzere 625 kuruş imdâdiye bağlanmıştı[172]. 1725-26 ve 1726-27 yıllarında menzilin beygir sayısının yeniden 80'e çıkarıldığı ve masrafının da 11.800 kuruşa yükseldiği görülmektedir. Bu meblâğın 6000 kuruşu ulak ücretlerinden, 309 kuruşu Gebze menzilcilerinden karşılanmakta olup,

166 Ancak 1136-37, 1137-38 yıllarında beygri adedinin 32'ye yükseldiği ve ulağa sıkıntı çektirmemek için taraf-ı mîrî'den olmak üzere 500 kuruş imdâdiye konduğu görülmektedir (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 84, 169).

167 MAD, nr. 8470, s. 37, 405.

168 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 50.

169 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 8.

170 MAD, nr. 4034, s. 50.

171 MAD, nr. 8470, s. 31.

172 Aynı defter, s. 80.

Levent Şahverdi Arşivi

kalanı ise Hazine-i Âmire'den kapatılıyordu; yine 1000 kuruş da imdâdiyesi vardı[173]. Menzilin Üsküdar'a olan uzaklığı 9 saatti[174].

Dil (Nâm-ı Diğer Hersek) Menzili : 3 beygiri vardı. Menzile 1643 yılında menzilci olarak Hersek kazâsı ile Dolaboya, Çamçukuru ve Hoşkadem köyleri ahâlileri tayin edilmiştir[175]. 1692 yılına ait kayıtlarda menzilin beygir bahasının 60 kuruş ve diğer ihtiyaçlarının da 292 kuruş olmak üzere toplam 352 kuruş (=42.246 akça) olduğu görülmektedir; bu masraf, menzilci tayin edilenlerin avârızları ile karşılanmaktaydı[176]. Menzil Gebze'ye 4, İstanbul'a ise 13 saat mesafede bulunuyordu[177]. Gebze'den kayıklarla Dil iskelesine geçilerek irtibat sağlanıyordu[178].

İznik Menzili : 1643'den 1691'e kadar olan zaman içinde 3 beygiri olduğu tesbit edilen ve 180 kişinin menzilci olarak görevlendirildiği menzilin, bu yıllar arasında yıllık 352 kuruş (=42.246 akça) gideri olmuştur[179]. 1647 yılında menzilde yapılan yeni düzenlemeyle, masrafı İznik güherçile bedelinden karşılanmaya başlanmıştır. Menzil 1723'de Hacı İbrahim, 1724-25 yıllarında Seyyid Elhac Mehmed ve 1726-27'de de Hüseyin ve Mehmed uhdelerine verilmiş, İznik şehri halkı da avârızları karşılığı menzilci tayin olunmuşlardı. Bu tarihlerde menzilde 15 adet beygir bulunmakta olup menzilin toplam 2212,5 kuruş masrafı vardı. Bunun 1125 kuruşu Hazine-i Âmire'den karşılanmakta idi[180]. İznik menzili Dil (Hersek) menziline 12, Gebze'ye 16 ve İstanbul'a da 25 saat uzaklıktaydı[181].

Lefke Menzili : Lefke kasabası ahâlisi ve köprücülerinin uhdesinde olan menzilde önce iki, sonra üç beygir bulunmakta idi.

173 Aynı defter, s. 175, 253.
174 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2; Ayr. bkz. Redîf askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
175 MAD, nr. 4108, s. 20.
176 Her beygir için senelik 20 kuruş tahsis edilmiştir (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 50).
177 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
178 Bkz. Cengiz Orhonlu, "Gemicilik", TM, XV (İstanbul 1969), s. 159.
179 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 21; MAD, nr. 4034, s. 51.
180 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 42, 101, 175.
181 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2; Ayr. bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

14 Nisan 1671 tarihli bir emirle de bu sayı 10'a çıkarılmıştır[182]. 1102-1105 (1691-94) yılları arasında menzilin senelik masrafı 42.246 akça (=352 kuruş) idi[183]. 1134-1140 (1721-28) yıllarında ise Hüseyin adlı bir kişinin uhdesinde olan menzilde 13 beygiri[184] ve toplam 1917,5 kuruş masrafı bulunmaktaydı ki bunun 975 kuruşu ulak ücretlerinden, 233 kuruşu nefs-i Lefke menzilcileri, çiftlikân ve piyâdegânlarının avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığı olarak ödenmekte, geri kalan 709,5 kuruş da Akçaşehir ve İnönü kazâları avârız ve bedel-i nüzülünden karşılanmakta idi[185]. Menzil İznik'e 6, İstanbul'a ise 31 saat mesâfede bulunuyordu[186].

Söğüt Menzili : Söğüt kazâsı ahâlisi uhdesinde olan menzilde önceleri belli miktarda menzil beygiri bulunmayıp, ancak 1690'dan itibaren 3 beygir beslenmeye başlanmıştır[187]. 1134-35 (1721-23) yıllarında Hacı Halil, Mehmed ve Ali'nin uhdelerinde bulunan Söğüt menzilinin 11 beygiri vardı; bunların yıllık masrafı toplam olarak 1622.5 kuruş olup, bunun 825 kuruşu ulak ücretlerinden, 297.5 kuruşu Söğüt kazâsı menzilcilerinin avârız ve bedel-i nüzüllerinden ve kalanı da Hazîne-i Âmire'den karşılanıyordu[188]. Menzil 1137-38 (1724-26)yılları için İbrahim Çelebi, Mehmed Çelebi, Mustafa Çelebi ve diğer Mustafa Çelebi uhdelerine verilmiş olup beygir adedi 13'e yükselmiştir[189]. 1139-40 (1726-28) yılında da Hacı Halil uhdesine verilen menzilde 15 beygir bulunuyordu; ancak bunun 2 beygiri tenzil edilerek menzil beygir sayısı yeniden 13'e düşürülmüştür[190]. Söğüt menzili Lefke'ye 12, İstanbul'a ise 43 saat mesâfedeydi[191].

182 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 21.
183 MAD, nr. 4034, s. 51.
184 1140'da menzile 2 beygir zam yapılmış, bu bilâhire tenzil edilmiştir (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 415).
185 MAD, nr. 8470, s. 20, 61, 129, 213.
186 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2; Ayr. bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
187 MAD, nr. 4034, s. 51.
188 MAD, nr. 8470, s. 5.
189 Aynı defter, s. 189.
190 Aynı defter, s. 189.
191 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2; Ayr. bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

Eskişehir Menzili : Menzil Eskişehir kazası ahâlilerinin uhdesine verilmiş olup 4 beygir beslemekle mükelleftiler. Ancak 14 Nisan 1671 tarihli bir emirle bu sayı 10'a çıkarılmıştır[192], XVIII. yüzyılın ilk yarısında ise beygir sayısının 15'e yükseldiği görülmektedir. 1136-37 (1723-25) yılında menzilin Mehmed'in idaresinde bulunurken toplam 2212,5 kuruş masrafı vardı. Bunun 1125 kuruşu ulak ücretinden, 870 kuruşu Eskişehir menzilcilerinden ve 217,5 kuruşu da Hazîne-i Âmire'den karşılanmaktaydı[193]. 1727-28'de menzil beygirlerinden 4'ü tenzil edilmiş ve beygir sayısı 11'e düşmüştür[194]. Menzilin Söğüt menziline uzaklığı 9, İstanbul'a ise 52 saat idi[195].

Seyyid Gazi (=Seydigaz) Menzili : 1663-64 yıllarında Seyid Gazi ahâlisinin menzilci olarak avârız ve nüzül-hâneleri karşılığı menzilci tayin edildikleri menzilde[196], 1691 yılında 4 beygir mevcut olup, bunların toplam 327 kuruş (39.248 akça) masrafları bulunmaktaydı[197]. Menzil 1134-35 (1721-23) yıllarında Mustafa ve Ömer bin Derviş Osman'ın idarelerine verilmişti ve toplam masrafı 1917,5 kuruş idi; bu sıradaki beygir adedi ise 13'dü. Menzil 1135-36 (1722-23)'de Kasım ve dörtte bir oranında da Mustafa ve Osman'ın uhdelerine verilmiştir. 1136-39 (1723-27)'de ise yeniden Kasım ve Ömer'in uhdelerine geçmiştir. Menzil masraflarının 975 kuruşu ulak ücretlerinden, 485 kuruşu Seyyid Gazi menzilcilerinin avârızları karşılığı ve kalan 457,5 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[198]. 1726-27 yılları arasında İran seferi sebebiyle 15'e çıkarılan beygir adedi, bir yıl sonra yeniden düzenlenerek 13'e indirilmiştir. Seyyid Gazi menzilinin Eskişehir menziline uzaklığı 7, İstanbul'a ise 59 saat idi[199].

192 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 22.
193 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 129, 249.
194 MAD, nr. 8470, s. 415.
195 KK, nr. 2555, s. 1-2; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
196 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 23.
197 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 11; 4034, s. 52.
198 MAD, nr. 8470, s. 11, 41, 102, 269, 415.
199 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1103 yılında menzilin Eskişehir'e uzaklığı 8, İstanbul'a ise 60 saat idi (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

Levent Şahverdi Arşivi

Hüsrev Paşa Hanı Menzili : Hüsrev Paşa Hanı ahâlisinin menzilci olarak görev yaptığı menzil'de 1737 yılına kadar 6 beygir beslenmekte olup, bu tarihden itibaren 4'e indirilmiştir[200]. 1690'dan 1694 senesine kadar menzilin masrafı 327 kuruş (39.248 akça) olup menzilcilerin avârızları karşılığı idi[201]. Menzil 1722 ilâ 1729 seneleri arasında 6 ila 12 kişinin uhdesinde bulunup, 1723-25 yıllarında 11 beygire, 1725-28 yıllarında ise 15 beygire sahipti. Daha sonra bu beygirlerden 2'si tenzil edilerek beygir adedi 13'e inmiştir. Menzil masrafı 11 beygir olduğu zamanlarda toplam 1622,5 kuruş[202], 15 beygir olduğu zaman toplam 2212,5 kuruş[203] ve 13 beygir olduğu zaman ise toplam 1917,5 kuruş idi[204]. Menzilin Seyyid Gazi'ye 7, İstanbul'a ise 66 saat mesâfesi vardı[205].

Bayat Menzili : Beygir adedi 4 olan menzil Bayat ahâlisince işletilmekteydi. 1594-95'de menzil defterlerinde adı geçmeyen Bayat, 1660-61 yıllarında menzil olarak kaydedilmiştir[206]. 1690-94 yılları arasında ise 4 beygiri ve toplam 327 kuruş (39.248 akça) masrafı görülmektedir[207]. Bundan sonraki defter ve listelerde ise adına rastlanılmamıştır.

Bolvadin Menzili : Kasaba ahâlisi uhdesinde olan menzilde avârız ve bedel-i nüzül karşılığı önce 1 beygir[208], 1690-94 yıllarında da 4 beygir beslenmekteydi. Bu beygirlerin yıllık toplam masrafı 327 kuruş (49.248 akça) olup, bunun 121,2 kuruşu (14.048 akça) Bolvadin kasabası ahâlisi, 289 kuruşu (34.700 akça)

200 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 23.
201 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 52.
202 Bunun 825 kuruşu ulak ücretlerinden kalanı ise Hazîne-i Âmire'den karşılanıyordu (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 46, 106).
203 1125 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 1087.5 kuruşu da Hazîne-i Âmire'den karşılan¬maktaydı (MAD, nr. 8470, s. 290-378).
204 925 kuruşu ulakdan kalan 942.5 kuruşu hazineden karşılanıyordu (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 405, 415).
205 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1103'de Seyyid Gazi menziline 8, İstanbul'a 68 saat mesafe kaydedilmiştir (KK, nr. 2555, s. 1-2).
206 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 23.
207 MAD, nr. 4034, s. 53.
208 MAD, nr. 4108, s. 24.

Levent Şahverdi Arşivi

da avârız hâneleri ve bedel-i nüzülünden ödenmekteydi[209]. 1721-24 yıllarında birkaç kişiden meydana gelen bir menzilci grubunun idaresinde bulunan menzilde 9 aded beygir vardı ve masrafı da 1327,5 kuruştu. Bunun 675 kuruşu ulak ücretinden, 448 kuruşu menzilcilerden (avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığı), kalan 204,5 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanıyordu[210]. Menzile 1725-27'de 2 beygir, 1727-28'de de 4 beygir zam yapılarak beygir sayısı 13'e yükselmiş, bu eklenen beygirler daha sonra indirilmiştir[211]. Menzilin Hüsrev Paşa Hanı'na uzaklığı 13, İstanbul'a ise 79 saatti[212].

İshaklı Menzili : 1647'de üç aded menzil beygiri olan İshaklı menzilinin yönetimi, kasaba ahâlisinden İshaklı mescidi, Çaylıca, Alaca mescid, Camii Şerif mahalleleriyle Yakacık köyüne verilmişti[213]. 1690-94 yıllarında beygir adedi 4'e çıkarılan menzilin masrafları, menzilcilerin avârız ve bedel-i nüzüllerinden karşılanmaktaydı; menzil masrafı bu sırada 384,5 kuruş (=46.148 akça) idi[214]. 1722-26 yılları arasında beygir adedi 6'ya çıkarılan menzilin masrafı 885 kuruşa yükselmiştir. Bunun 450 kuruşu ulaklardan, 255 kuruşu menzilcilerden, 180 kuruşu da hazineden karşılanıyordu[215]. 1726'da menzile 36 hâne ve 14 avârız hanesi ile 48 ve 1/4 bedel-i nüzül hânesi bağlanmıştı[216]. Ayrıca menzil'e İran seferi sebebiyle 1727'de 3 beygir zam yapılarak beygir adedi 9'a yükseltilmiştir. Ancak 1728-29 yılında bu zam olunan beygirler

209 MAD, nr. 4034, s. 53.

210 MAD, nr. 8470, s. 6, 50.

211 11 beygirin toplam masrafı 1622.5 kuruş (MAD, nr. 8470, s. 275), 13 beygirin ise toplam 1719.5 kuruş idi (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 415, 427).

212 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1103 yılında menzil Hüsrev Paşa Hanı'na 12, İstanbul'a ise 80 saat mesâfede olarak kayıtlıdır (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

213 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 24.

214 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 53.

215 MAD, nr. 8470, s. 47, 103, 176.

216 Her avârız hânesinden 400, her bedel-i nüzul hânesinden 600 akça alınıyordu (Bkz. MAD, nr. 8770, s. 217).

Levent Şahverdi Arşivi

yeniden tenzil edilerek eski sayısına getirilmişti[217]. İshaklı menzili Bolvadin'e 6, İstanbul'a 85 saat uzaklıktaydı[218].

Akşehir Menzili : Kasaba ahâlisinin avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığı uhdelerinde olan Akşehir menzilinde 1690-94 yıllarında 4 beygir bulunmakta olup, toplam masrafı 386,8 kuruş (=46.416 akça) idi[219]. 1721-24 yıllarında 9, 1725-26'da 10, 1726-27'de 13 ve 1727-28'de ise 15 menzil beygiri olan Akşehir menzili birden fazla menzil-emini uhdesine verilmişti. Her beygir için yılda 147,5 kuruş masraf yapılmaktaydı. Toplam menzil masraflarından 344 kuruşu Akşehir menzilcilerinin avârız ve bedel-i nüzülünden karşılanmaktaydı[220]. Menzilin İshaklı menziline uzaklığı 6, İstanbul'a ise 91 saat idi[221].

Ilgın Menzili : Menzil 1671-72 yıllarında kasaba ahâlisinin idaresine bırakılmış olup, avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığı 10 aded beygir besleyip, menzilin her türlü ihtiyacını görmek üzere vazifelendirilmişlerdi[222]. 1690-94 yıllarında ise menzilde 4 beygir olup, masrafı olan 403,4 kuruşun (=48.416 akça) Ilgın kasabası ahâlisinin 332 ve 1/4 avârız hânesince karşılanması için emir verilmişti[223]. 1722-25 yılları arasında ise menzilde 13 beygir bulunmakta olup, bunun toplam masrafı olan 1917,5 kuruşun 975 kuruşu ulak ücretlerinden, 942,5 kuruşu ise kasaba ahâlisinin avârız ve nüzüllerinden ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarihler arasında menzil birden fazla kişi uhdesindeydi[224]. 1726-27'de yine Ilgın ahâlisinden bazı kişilerin idaresinde olan menzilde 15 beygir mevcut olup, toplam 2212,5 kuruş olan masrafının 1125

217 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 256, 411, 415.

218 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de menzilin İstanbul'a uzaklığı 86 saat ola¬rak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

219 Menzilin masrafları ve hizmeti için 35 hane menzilci kaydedilmiştir (MAD, nr. 4034, s. 54).

220 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 16, 55, 209, 278, 375.

221 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de Akşehir ile İshaklı menzilleri arası 5 saat olarak kayıtlıdır (Bk, nr. 2555, s. 1-2).

222 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 25.

223 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 54.

224 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 14, 47, 127.

Levent Şahverdi Arşivi

kuruşu ulak ücretinden, kalan 1087,5 kuruşu da menzilcilerin avârız ve nüzüllerinden karşılanmıştır[225]. Menzilin Akşehir'e uzaklığı 9, İstanbul'a ise 100 saatti[226].

Lâdik Menzili : Asıl menzil olarak kaydedilmemiş olan Lâdik menzili, ahâlisi uhdesinde olup, yeteri kadar menzil beygiri beslemekle mükellef tutulmuştu. Ilgın kadısının arzı üzerine Lâdik ahâlisi ile birlikte menzil tâyin olunmuştur[227]. 1690-94 tarihli defterde, sürekli menzil konumunda gösterilmeyen Lâdik için, zahire bahası ve beygir bahası hesap olunmamıştır[228].

Konya Menzili : Konya kasabası ahâlisi uhdesine verilen menzilde 1682'ye kadar 4 beygir bulunmakta olup, daha sonra bu sayı 30'a çıkarılmıştır[229]. Ancak 1690-94 yıllarında beygir adedinin, yeniden Konya ahâlisi uhdesinde olmak üzere 4'e indirildiği görülmektedir[230]. 1723-26 yıllarında Seyyid Hacı Mehmed ve Hızır Çavuş'un menzil-emini olduğu menzilde 19[231], 1726-27'de ise 20 menzil beygiri olup, bu tarihte Çavuşoğlu Seyyid Mehmed Çelebi uhdesinde idi[232]. Menzilin toplam masrafının 500 kuruşu menzilcilerin avârız ve nüzülleri karşılığı tenzil edilmiş, kalanı ulak ücreti ve Hazîne-i Âmire'ce karşılanmıştır[233]. Menzilin Ilgın'a uzaklığı 18, İstanbul'a ise 118 saat idi[234].

İsmail (=İsmi) Menzili : Konya'ya tâbi olan bu menzilin 4 beygiri olup, Konya kazâsı avârız ve bedel-i nüzülünden masrafı

225 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 292.
226 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2.
227 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 25.
228 MAD, nr. 4034, s. 54.
229 MAD, nr. 4108, s. 25
230 MAD, nr. 4034, s. 55.
231 MAD, nr. 8470, s. 50- 114, 202.
232 Aynı defter, s. 259.
233 19 beygirin toplam 2802.5 kuruş olan masrafının 1425 kuruşu ulaklardan, kalan 877.5 kuruşu hazineden 5s. 50); 20 beygirin ise toplam 2950 kuruş olan masrafının 1500 kuruşu ulaklardan, 950 kuruşu hazineden karşılanmaktaydı (Bkz. s. 259).
234 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2.

Levent Şahverdi Arşivi

karşılanmaktaydı[235]. Masrafı 386,8 kuruş (=46.416 akça) olup, 1691'den sonra ismi geçmemektedir.

Karapınar Menzili : Masrafı Esbkeşan mukataası malından karşılanmak üzere menzilde 4 beygir bulunmakta olup, mukataaya tâbi, Gönye, Ahmedli, Akçaşehir, Muradca, İnegazi, Çekilsun, Kızılca, Bağlılar, Köşk, Kırbalı, Şeşbekir ve Kete köyleri ahâlileri menzilci olarak kaydedilmişledi[236]. 1690-93 yıllarında menzilin 386,8 kuruş (=46.416 akça) masrafı vardı[237]. 1723-25 yılları arasında Hızır Çavuş'un uhdesinde bulunan menzilin 15 beygiri bulunuyordu. Bunların toplam 2212,5 kuruş olan masrafının 1125 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 1087,5 kuruşu da menzilci olarak kaydedilmiş olan Eski-il kazâsı ve Lâdik ahâlisinin avârız ve bedel-i nüzüllerinden karşılanmıştır[238]. Menzil'e 1727 senesinde 5 beygir zam yapılmıştı[239]. Menzilin Konya'ya 18, İstanbul'a 136 saat uzaklığı vardı[240].

Ereğli Menzili : Ereğli kasabası ve 12 köy ahâlisinin uhdesinde olup[241], 4 beygiri bulunan menzilin toplam gideri 386,8 kuruş (=46.416 akça) idi[242]. Menzil'e 1722-23'de Seyyid Elhac Musa, 1723-24'de es-Seyyid Hüsameddin, 1725-26'da ise Seyyid Hacı Feyzullah menzil-emini olarak tayin olunmuştur[243]. Menzilde bu yıllar zarfında 10 beygir bulunmakta olup, bunların toplam masrafı 1475 kuruş idi. Bunun 750 kuruşu ulaklardan, kalan 725 kuruşu da menzilcilerinden avârız ve nüzülleri karşılığı tenzil edilmekteydi. 1727 yılında menzile 5 beygir zam yapılmış, fakat daha sonra tekrar eski haline getirilmiştir[244]. Ereğli

235 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 55.
236 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 26.
237 MAD, nr. 4034, s. 55.
238 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 51, 112.
239 Aynı defter, s. 415.
240 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de Karapınar-Konya menzilleri arası 28 saat olarak gösterilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).
241 Kasaba ahâ'isinden neferen 368.12 köyden de neferen 342 kişi menzilci tâyin olunmuşlardı (Bkz. MAD, nr. 4108, s. 26; nr. 4034, s. 56).
242 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 56.
243 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 21, 69, 295.
244 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 21, 69, 295, 415.

Levent Şahverdi Arşivi

menzilinin Karapınar menziline olan uzaklığı 12, İstanbul'a ise 148 saat idi[245].

Ulukışla[k] Menzili **:** Aynı zamanda derbend hizmeti de veren Ulukışla menzilinde her iki hizmeti birlikte yürütmek üzere 459 kişi menzilci ve derbendci olarak vazifelendirilmişti. Burada 4 beygir bulunmakta olup, bunlara ait 422,2 kuruş (50.664 akça) masraf kaydedilmiştir[246]. Menzilciler hizmetlerine mukabil ayrıca tekâlif-i dîvâniyye ve tekâlif-i şakka'dan da muâftılar[247]. 1722-26 yılları arasında 13 beygirin bulunduğu menzili, sırasıyla Murtaza, Elhac İbrahim, Halil ve İbrahim deruhde etmişlerdi. Bu esnada menzilin toplam masrafı 1917,5 kuruş olup, bunun 975 kuruşu ulak ücretinden, 550 kuruşu Ulukışla menzilcileri avârız ve bedel-i nüzüllerinden ve kalan 392,5 kuruşu da hazineden karşılanıyordu[248]. Menzilin Ereğli'ye mesâfesi 9, İstanbul'a ise 157 saatti[249].

Yayla (=Dölek) Menzili (=Gülek Yayla)[250]**:** Tarsus kazâsı dâhilinde yer alan menzilde 4 beygir olup, masrafı 1660-61 senesinde 583,8 kuruş (=70.056 akça) idi. Menzilin bu masrafı Tarsus sancağı avârız hânelerinden olan 80 hâne tarafından karşılanmaktaydı[251]. Menzilin Ulukışla'ya 14, İstanbul'a da 171 saat mesâfesi vardı[252].

Çakıd Hanı (=Bayrampaşa Kervansarayı) Menzili : Adana ile Akköprü arasında bulunan Çakıd-hanı menzilinde 4 beygir

245 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1103'de ise İstanbul'a uzaklığı 158 saat olarak kayıtlıdır (KK, nr. 2555, s. 1-2).

246 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 56.

247 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 27

248 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 22, 53, 145, 208.

249 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. krş. KK, nr. 2555, s. 1-2.

250 Çeşitli defterlerde menzilin ismi Yayla ve Dölek (---) olarak iki isim altında kaydedilmiştir. Franz Tacschner'in kaydına göre bu menzil Gülek yaylası olması gerekmektedir (Bkz. Das Anatolische Wegenetz nach Osmanischen Quellen, II, Leipzig 1926, s. 69).

251 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 57; Ayr. bkz. MAD, nr. 4108, s. 27. Burada beygir adedi 5 olarak kayıtlıdır.

252 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 181 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

Levent Şahverdi Arşivi

mevcuttu. Ayrıca derbed mahalli olan bu menzilin yıllık masrafı 470 kuruş (=56.428 akça) idi[253]. Menzilin Adana'ya uzaklığı 8 saat olup[254], mesâfe defterlerinde ismi kaydedilmemiştir.

Adana Menzili : Adana kazâsı halkının uhdesinde olan menzilin beygir adedi 1671'de 4 beygire indirilmiştir[255]. Yıllık masrafı 390 kuruş (=46.816 akça) olup, Adana hassı malından karşılanmaktaydı[256]. Menzilin Gülek yaylası menziline 18, İstanbul'a ise 189 saat mesâfesi vardı[257].

Kurd Kulağı Menzili : 1685'de Süleymanzâde Hüseyin'in idaresinde olan menzile Sis kazâsından 18 avârız hânesi ile 12 nüzül hânesi menzilci olarak tayin edilmişti[258]. 4 beygire sahip menzilin yıllık masrafı olan 504,8 kuruşun (=60.576 akça) 267 kuruşu (=32.040 akça) avârız ve bedel-i nüzül hânelerinden, 237,8 (=28.536 akça) kuruşu da mukataa malından karşılanmakta idi[259]. 1722-23'de Hacı Kalender'in uhdesinde olduğu kaydedilen menzilin 11 beygiri olup, toplam 1622,5 kuruş masrafı bulunuyordu. Bunun 725 kuruşu ulak ücretlerinden, 435 kuruşu Karaisalu mukataasından, kalan 362,5 kuruşu da hazineden ödenmiştir[260]. 1727-28 senesinde menzile yapılan 4 beygirlik zam ile beygir adedi 15'e çıkmış ve menzil masrafları yükselmiştir. Bunun üzerine İfrâz-ı Zülkadriye Türkmenlerinden 500 kuruş, Sis kazâsından 500 ve Misis kazâsından da 300 kuruş olmak üzere toplam 1300 kuruş imdâdiye tahsis olunmuştur[261]. Menzilin Adana'ya uzaklığı 12, İstanbul'a ise 201 saat idi[262].

253 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 37; nr. 4108, s. 27.

254 Bkz. Yusuf Halaçoğlu, XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda iskân siyâseti, Aşiretlerin yerleştirilmesi, Basılmamış Doktora tezi, İst. Ünv. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,s. 204.

255 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 28.

256 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 57.

257 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 144 saat olarak kay¬dedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

258 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 28.

259 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 58.

260 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 40.

261 Bkz. Aynı defter, s. 424.

262 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a olan uzaklığı 211 saat olarak gösterilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

Levent Şahverdi Arşivi

Payas Menzili : Kasaba ahâlisinin uhdesinde olan menzilde, 1690-94 yıllarında 4 beygir beslendiği ve toplam 504,8 kuruş (=60.576 akça) masraf edildiği kayıtlıdır[263]. Diğer zamanlarda ismine rastlanmamıştır. Kurd-kulağı menziline 9, İstanbul'a 210 mesâfesi vardı[264].

Bagras (=Belen) Menzili : 1678 senesinde bu menzile Belen kasabası müslüman ahâlisinden 33, zımmîlerden 69, perâkende olarak nitelenen ahaliden 100 ve Zeytun halkından 86 nefer olmak üzere toplam 288 kişi menzilci tâyin edilmişti. Bu kimseler, aynı zamanda bir derbend mahalli olması sebebiyle derbendcilik vazifesi gördükleri için avârız-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardı[265]. Bagras menzilinde 4 beygir beslenmekte olup, bunların toplam masrafı ise 563,8 kuruş (=67.656 akça) idi[266]. Menzilin Payas menziline uzaklığı 7, İstanbul'a ise 217 saatti[267].

Antakya Menzili : Antakya kasabası ve bazı köy ahâlilerinin menzilci tâyin edildiği Antakya menzilinde, 1678'den önce 235 hâne menzilci ve 15 beygir bulunuyordu[268]. 1690-94 tarihlerinde menzilde mevcut 4 beygirin toplam 30 kuruş (=46.817 akça) masrafı vardı[269]. Bagras (=Belen) menziline uzaklığı 9, İstanbul'a ise 226 saat olan menzilden Şam tarafına yol ayrılmaktadır[270].

Tenrin (= Tizin) Menzili : 8 avârız hânesi ile 8 nüzül hânesi menzilci tâyin olunan bu menzilde yeteri kadar menzil beygiri besleneceği kayıtlıdır[271]. Menzille ilgili daha sonraki defterlerde

263 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 58; nr. 4108, s. 28.

264 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de Kurd-kulağı menziline 8, İstanbul'a 219 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

265 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 29.

266 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 58.

267 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 226 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

268 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 29.

269 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 59.

270 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 235 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2).

271 Bkz. MAD, nr. 4034, 59; nr. 4108, s. 29.

Levent Şahverdi Arşivi

bilgi verilmemiştir. Halep yolu üzerindeki menzilin Antakya'ya uzaklığı 12, İstanbul'a ise 247 saat idi[272].

Halep Menzili : 1690-94 yıllarında 4 beygiri olup, toplam 410,4 kuruş (=49.248 akça) masrafı vardı; bu meblağ Haleb'in mahallelerinden Hamza Bey ahâlisi tarafından avârızları mukabili karşılanıyordu[273]. 1726-27 yılları arasında ise Feyyaz ve Ali Çavuş'un uhdelerinde bulunan menzilin 20 aded beygiri mevcuttu. Bu sırada menzil masrafı toplam olarak 2950 kuruş olup, bunun 1500 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 580 kuruşu da menzil ocaklık malından karşılanıyordu[274]. 1727-28'de menzile daha önce ek olarak verilen 8 beygir geri alınmış ve menzilde 12 beygir kalmıştır[275]. Tenrin'e uzaklığı 10, İstanbul'a ise 257 saat idi[276].

a) Sağ koldan ayrılan tâlî yollar

Anadolu sağ kol güzergâhından ayrılan tâlî yollar genel olarak üç önemli hatta ayrılmıştır. Bunlardan en önemlisi, hemen hemen bir ana yol hüviyeti taşıyan İzmir, Bodrum ve Antalya-Anamur yoludur. Anadolu sağ kol tâlî yolları ve menzilleri önem bakımından ikinci plânda olduğundan, birbirine uzaklıkları ve İstanbul'a olan mesâfelerini vermekle yetiniyoruz. Parentez içindeki birinci rakam ilk menzile, ikincisi İstanbul'a olan uzaklığı ifâde etmektedir.

GEBZE'DEN **(Üsküdar'a 9):**

Şile (6-15)

HERSEK-BODRUM GÜZERGÂHI :

Hersek (Gebze'ye 4- İstanbul'a 13) -Pazarköy (9-22) -Gemlik (4-26) -Mudanya (6-32) -Mihaliç (12-44) -Balıkesir (18-62)

272 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2. XIX. yüzyılla ilgili listede ismine rastlanılmamıştır.
273 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 59.
274 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 332.
275 Bkz. Aynı defter, 415.
276 Bkz. KK, nr. 2555, s. 1-2.

Levent Şahverdi Arşivi

-Akhisar (18-80)-Turgutlu (12-92) -Bayındır (9-101) -Tire (3-104) -Güzelhisar = Aydın (6-110) -Ahırköy (12-122) -Bodrum (9-131).

MUDANYA'DAN (Gemlik'e 6-32)**:**

Bursa (6-38) -Kirmasti (12-50).

MİHALİÇ-İZMİR GÜZERGÂHI :

Mihaliç (Mudanya'ya 12-44) -Manyas (10-54) -Gönen (6-60) -Dimetoka (5-65) -Biga (3-68) -Lâpseki (12-80) -Çanakkal'ası (5-85) -Ezine (10-95) -Nusretlü (8-103) -Edremid (7-110) -Kemer (2-112) -Ayazmend (7-119) -Bergama (7-126) -Menemen Güzelhisar (7-133) -İzmir (8-141).

MİHALİÇ'DEN (Mudanya'ya 12-44)**:**

Bandırma (8-52).

BALIKESİR'DEN (Mihaliç'e 18-62)**:**

Balya (12-74).

AKHİSAR'DAN (Balıkesir'e 18-80)**:**

Hanya (12-92).

AKHİSAR'DAN (Balıkesir'e 18-80)**:**

Adala (12-92) -Alaşehir (6-98) -İnegöl (6-104) -Boladar (6-110) -Sarayköy (4-114).

AKHİSAR'DAN (Balıkesir'e 18-80)**:**

Gördüs (12-92) -Demirci (8-100) -Simav (8-108) -Gedüs (=Gediz) (12-120) -Kütahya (14-134).

GEDİZ'DEN (Simav'a 12-120)**:**

Uşak (8-128) -Tokmak (8-136) -Kula (5-141) -Alaşehir (8-149).

UŞAK'DAN (Gediz'e 8-128)**:**

Çal (12-140 -Honaz (12-152).

ÇAL'DAN (Uşak'a 12-140)**:**

Işıklı (6-146) -Başmakcı (4-150) -Keçiborlu (6-156).

GÜZELHİSAR(=Aydın)-ADALA GÜZERGÂHI **:**

Levent Şahverdi Arşivi

Güzelhisar (Tire'ye 6-110) -Nazilli (8-118) -Kuyucak (3-121) -Sarayköy (4-125) -Denizli (4-129) -Honaz (4-133) -Karaöyük (4-137) -Yapağ (ÈÛ«Ğ) (8-145) -Adala (8-163).

SÖĞÜT-ANTALYA GÜZERGÂHI :

Söğüt (Lefke'ye 12-43) -Kütahya (16-59) -Sincanlı (16-75) -Sandıklı (8-83)-Keçiborlu (12-95) -Burdur (6-101 -Badem-ağacı (7-108) -Antalya (12-120).

KÜTAHYA'DAN (Söğüt'e 16-59)**:**

Karahisar-ı Sahib (18-77).

KÜTAHYA'DAN (Söğüt'e 16-59)**:**

Gediz (18-77) -Uşak (8-85) -Çal (12-97) -Honaz (8-105) -Denizli (4-109).

KEÇİBORLU'DAN (Sandıklı'ya 12-95)**:**

Isparta (6-101).

KEÇİBORLU'DAN (Sandıklı'ya 12-95)**:**

Uluborlu (2-97).

BURDUR'DAN (Keçiborlu'ya 6-101)**:**

Elmalu (8-109).

AKŞEHİR'DEN (Sağ kol'da İshakl'ya 6-91)**:**

Kırili (12-103) -Beyşehri (6-109) -Alâiye (18-127).

BEYŞEHRİ-ANAMUR GÜZERGÂHI :

Beyşehri (Kırili'ye 6-109) -Seyyid şehri (=Seydişehir) (6-115) -Bozkır maden (6-121) -Hadım ile Birlogosta (12-133) -Nevâhi-i İç-il (12-145) -Ermenak (8-153) -Mut (8-161) -Anamur (13-174).

KONYA'DAN (İstanbul'a 118)**:**

Esbkeşan (16-134).

ANTAKYA-AKKÂ GÜZERGÂHI :

Antakya (Bagras'a 9-226) -Orduköy (9-235) -Lâzkıye (12-247) -Trablusşam (18-265) -Beyrut (18-283) -Sayda (9-292) -Sur (9-301) -Akkâ (9-310).

ANTAKYA'DAN (İstanbul'a 226)**:**

Levent Şahverdi Arşivi

Haleb (24-250) -Ayntab (18-268) -Maraş (18-286).

AYNTAB'DAN (Haleb'e 18-268)**:**

Birecik (18-268) -Rakka (18-304).

KONYA'DAN (İstanbul'a 118)**:**

Lârende (20-138) -Karaman (9-147) -Silifke (9-156) -Kıbrıs (10-166).

İÇ-İL'DEN (Karaman'a 9-156)**:**

Tarsus (18-184).

İZNİK-AŞKALE GÜZERGÂHI :

İznik (Gebze'ye 16-25) -Bozüyük (11-36) -İnönü (13-49) -Kütahya (14-63) Uşak (12-75) -Afyon Karahisar (13-88) -Denizli (12-100) -Aşkale (12-112).

b) Şam-Hicaz güzergâhı

Şam - Barhane Hanı - Dilli - Mezirib - Mağrik - Ayn-ı Zerba - Belka - Katrane Kalesi - Yanka Vâdisi - Amize - Muan Kalesi - Şam Akabesi - Tabili - Peygamber eşmesi - Fa'ul Basit - Asi hurma - Mugayir - Haydar Kalesi - Bürke-i muazzama Sultan Osman Han - Zümrüt Kuyusu - Derge Ovası - Ali (ulâ) Pınarı - Metrab, Eş'alü'l-ganem - Hediye çeşmesi - Hamletîn (Elhatin) - Vâdiyü'l-kurâ - Medine-i münevvere - Ali kuyusu - Kubûrü'ş-şühedâ - Hadîde - Bedr-i hasîn - Bedr-i meymun - Rabi'ü'l-eşme - Cidde - Bürke-i Sultan Murad - Vâdi-yi Fâtıma - Mekke-i mükerreme - Ma'a pazarı - Arafat[277].

ŞAM'DAN :

Sa-sa'a - Kuneytra - Cisr-i Yakub - Taberiye gölü - Cesin (Cenin) - Nablus - Kudüs -Halilü'r-rahman[278].

CİSR-İ YAKUB'DAN KAHİRE'YE :

277 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 44-46. Ayrıca hac yolu ve konak mahalleri hakkında bkz. Sevim İlgürel "Menâsik-i Mesâlik", I. kısım, TED, sayı 6 (İstanbul 1975), 111-128; II. kısım, TD, sayı 30 (İstanbul 1976), 55-72; III. kısım, TD, sayı 31 (İstanbul 1978), 147-162.

278 MAD, nr. 4108, s. 47.

Levent Şahverdi Arşivi

Alun (علون) - Tüccar - Hân-ı Lüccun - Mafoha - Çelçun (چلچون) - Remle - Sedud - Gazze - Hân-ı Yunus - Rate - Ariş - Ümmü'l-Hasan - Kat'iyye - (مرالوبوداد) - Salahiyye - Kal'a-i Karîb - Belbas - Haneki - Kahire[279].

2. ORTA KOL GÜZERGÂHI (ÜSKÜDAR-BAĞDAD)

Orta kol güzergâhı Üsküdar-Gebze yolunu tâkiben İznikmid (İzmit)'e kadar Anadolu sağ kol yolunu tâkib etmektedir.

İznikmid (=İzmit) Menzili : 1671 tarihinde İzmit mahallelerinin yönetimine verilen menzilde 10 beygir beslenmekteydi. Menzilkeş olarak 820 nefer vazifelendirilmişti[280]. 1690-91'de menzilci tayin edilen mahallelerden 73.872 akça menzile tahsis olunmuştu[281]. 1722-23'de menzilin 15 beygiri ve toplam 2212,5 kuruş masrafı vardı. Bunun 1125 kuruşu ulak ücretlerinden, kalanı ise menzilcilerin avârız ve bedel-i nüzüllerinden karşılanmıştır[282]. 1723-24'de menzil beygir adedi 20'ye çıkmış ve menzil masrafı da, toplam 2950 kuruşa yükselmiş, bunun 1450 kuruşu menzilcilerden alınmıştır[283]. 1724-25'de ise 25 beygirin beslendiği menzilin masrafı 3687,5 kuruş olmuş, bunun 1600 kuruşu menzilciler, 1875 kuruşu ulaklar, 212,5 kuruşu ise Hazine-i Âmire'ce karşılanmıştır[284]. 1726-28 yılları arasında ise menzile 10 beygir zam yapılmış, böylece beygir adedi 35'e yükselirken, masraf da 5162,5 kuruş olmuştur[285]. Menzilin Gebze'ye olan uzaklığı 9, İstanbul'a ise 18 saatti[286].

Sapanca Menzili : Sapanca ahâlisinin yönetimine verilen menzilde 1690-94 tarihlerinde 6 beygir bulunuyordu. 97 nefer nüfusun 500 kuruş (60.000 akça) ve İznikmid mukataasından

279 Aynı defter, s. 48-49.
280 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 32.
281 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 63.
282 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 67.
283 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 120.
284 Bkz. Aynı defter, s. 171.
285 1140'da 20 beygir tenzil edildiği görülmektedir (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 322, 356, 415).
286 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; Ayr. bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

Levent Şahverdi Arşivi

115,6 kuruş (13.872 akça) olmak üzere toplam 615,6 kuruş (73.872 akça) menzil ücreti vardı[287]. Menzile Karasu kazâsından 250 kuruş imdâdiye bağlanmış ise de[288], daha sonra bunun 150 kuruşu tenzil olunmuştur[289]. 1722-1728 tarihleri arasında Ali Beşe'nin menzil emini tâyin edildiği Sapanca menzilinde 1722'de 13, 1723-24'de 20, 1724-26'de 25 menzil beygiri olduğu, 1727-28'de ise 10 beygir zam olunarak bu sayının 35'e çıktığı görülmektedir[290]. Menzil masraflarından 452,5 kuruşu menzilci olan Sapanca kasaba ve köy ahâlisi tarafından ödenmekte, kalanı ulak ücreti ve Hazîne-i Âmire'ce karşılanmaktaydı. Menzil İznikmid'e 6, İstanbul'a 24 saat mesâfedeydi[291]. Bu menzilden Geyve-Taraklı-Torbalı-Nallıhan yoluyla İç Anadolu'ya bir yol ayrılmaktadır.

Hendek Menzili : Menzile, Hendek ahâlisi ile Balıklı, Yaycılar ve Alişar köyleri ahâlileri menzilci tâyin edilmişlerdi[292]. 1690 tarihinde menzilde 6 beygir bulunmakta olup, Bolu avârız ve nüzülünden 168,6 kuruş (20.240 akça) ve menzilcilerden 474 kuruş (56.880 akça) olmak üzere toplam 642,5 kuruş (77.120 akça) ücreti vardı[293]. 1721-1722 yılları arasında menzilde 9 beygir bulunurken, 1723'den itibaren menzile imdâdiye olarak 6 aylığına Gümüş-âbâd kazâsından 125 kuruş tâyin olunmuştur[294]. Önemli bir merkez olan menzilin beygir sayısı sefer sebebiyle 1724-25'de 20'ye, 1725-26'da 25'e, 1726-27'de 35'e yükselmiş, menzil masrafının 472 kuruşu Hendek menzilcileri avârız ve bedel-i nüzüllerinden karşılanmıştır[295]. 1728-29 yılında menzil beygir adedi eski sayıya indirilmiş, fakat bu defa 1 beygir artırılarak menzile 10 aded beygir tahsis edilmiştir. Ayrıca menzilcilerin verdikleri

287 Bkz. MAD, nr. 4034., s. 64.
288 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 20.
289 Bkz. MAD, nr. 8470, s 65.
290 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 45, 107, 188, 256, 322.
291 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de Sapanca menzilinin İznikmid'e uzaklığı 7 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
292 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 33.
293 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 65.
294 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 62.
295 Bkz. Aynı defter, s. 104, 179, 344.

Levent Şahverdi Arşivi

472 kuruş dışında, Gümüş-âbâd kazâsından da 123,5 kuruş menzil gelirine eklenmiştir[296]. Menzilin Sapanca'ya uzaklığı 12, İstanbul'a ise 36 saat idi[297].[298].[299].[300].[301].[302].[303]

Düzce-Pazarı Menzili : 1677'de menzil Konurapa'ya bağlı Toyar, Aşağı Meylan ile Darı-bayırı köylerinden 24 ve Üskübî kazâsına bağlı, Halîmî, Oba bölük (=Yukarı Meylan), Ağa-karadır köylerinden 22 hânenin sorumluluğunda idi[304]. Menzil 1722-23'de Mehmed menzilcinin uhdesinde olup 9 beygire sahipti. 1724-25'de 25 beygiri olan menzile 1726-27'de 10 beygir daha eklenmiş ve beygir sayısı 35'e yükselmiştir. Menzil masrafının 500 kuruşu menzilcilerin avârız ve nüzül bedellerinden karşılanmaktaydı[305]. Menzilin Hendek menziline olan mesâfesi 12, İstanbul'a olan mesâfesi ise 48 saat idi[306].[307].[308].[309]

Bolu Menzili : Bolu ahâlisinin yönetiminde bulunan menzil, 1690'da 6 beygire sahip idi. Menzil masraflarının 693,2 kuruşu (83.190 akça) 70 avârız hânesinden, 57 kuruşu (6846 akça) da Bolu livâsı avârız ve bedel-i nüzülünden karşılanmakta olup toplam 750,3 kuruş (90.036 akça) masrafı vardı[310]. 1723-24 yılında 20, 1724-25'de 25 beygiri bulunan menzile 1727'de 10 beygir daha eklenerek beygir sayısı 35 olmuştur. Menzilin masrafının

296 Bkz. Aynı defter, s. 408.
297 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 37 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
298 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 33.
299 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 65.
300 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 62.
301 Bkz. Aynı defter, s. 104, 179, 344.
302 Bkz. Aynı defter, s. 408.
303 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 37 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
304 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 33.
305 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 58, 180, 322, 356.
306 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de 49 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
307 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 33.
308 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 58, 180, 322, 356.
309 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de 49 saat olarak kayıtlıdır (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
310 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 66.

Levent Şahverdi Arşivi

807,5 kuruşu Bolu ahâlisinin avârız ve nüzüllerinden karşılanmaktaydı. Her beygir için toplam 147,5 kuruş senelik masraf kaydedilmiştir[311]. Menzilin Düzce-Pazarı menziline mesâfesi 12, İstanbul'a ise 60 saat idi[312]. Bu miktar 1595'de 61 saat olarak kaydedilmiştir[313].

Gerede Menzili : 1690-94'de 6 beygiri bulunan menzilin giderleri, 181,4 kuruşu (=21.774 akça) Bolu nezâreti malından, 469,5 kuruşu (=21.774 akça) da Gerede menzilcilerinin[314] avârızlarından karşılanmaktaydı ki, toplam 651 kuruş (=78.120 akça) idi[315]. 1722-23'de 14 menzil beygiri bulunan Gerede menzili 1726-27 yıllarında 8 kişinin uhdesinde bulunuyordu. Bu sırada beygir sayısı 25 olan menzilin toplam 3687,5 kuruş masrafı olup, bunun 623.5 kuruşu Gerede menzilcileri avârız ve nüzüllerinden, 1875 kuruşu da ulak ücretlerinden, kalan 1188 kuruşu ise Hazine-i Âmire tarafından karşılanmıştır[316]. Menzile 1727-28'de 10 beygir zam edilerek beygir sayısı 35'e yükselmiştir. Bolu menziline olan mesâfesi 12, İstanbul'a ise 72 saat idi[317].

Bayındır (=Hamamlı) Menzili : Bayındır köylerinin idaresine verilen menzilin 1677'de 5 beygiri bulunuyordu[318]. 1692'de 6 beygire sahip olan Bayındır menzilinin toplam 615,6 kuruş (=73.872 akça) masrafı vardı[319]. 1723-24'de 20, 1724-26 yılları arasında da 25 beygiri bulunduğu belirtilen menzilde 1727-28 senesinde 10 beygir zamla 35'e yükselmiştir. Menzil masrafından 154 kuruşu menzilci ahali, 401 kuruşu da Bolu livâsına tâbi Viranşehir kazâsının avârız ve nüzülünden karşılanmıştır. Kalan meblağın bir kısmı ulak ücretinden, bir kısmı da Hazine-i

311 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 105, 203, 263, 322.
312 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
313 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
314 Gerede mahallesi menzilci tâyin olunmuştu; toplam 47.5 avârız hânesi idiler.
315 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 66.
316 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 66, 281, 322.
317 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1103'de İstanbul'a 73 saat mesâfesi olduğu kayıtlıdır (Bkz. KK. nr. 2555, s. 6-7).
318 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 34
319 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 66.

Levent Şahverdi Arşivi

Âmire'den verilmiştir[320]. Bayındır menziline 1136 (1723-24) senesinin rûz-ı kasımından rûz-ı hızrına kadar olan 6 aylık dönem için 20 kuruş imdâdiye verilmiştir[321]. Menzil Gerede'ye 8, İstanbul'a 80 saat mesafedeydi[322].

Çerkeş Menzili : Avârızları mukabili kasaba ahâlisinin yönetimine verilmişti. Belirli bir sayıda beygiri olmayıp ihtiyaç derecesinde beygir beslerlerdi[323]. Bayındır menziline 6, İstanbul'a 86 saat mesâfedeydi[324].

Karacalar Menzili : Toplam 7 köy ahâlisi menzilci tayin edilmiş olup, buna karşılık avârız-ı divâniyye, tekâlif-i şakka ve resm-i yaylak gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır. Belirlenmiş sayıda beygiri olmamakla birlikte 1672 tarihinde bir fermanla 6 beygir beslenmesi emredilmiştir[325]. Menzilin toplam 615,6 kuruş (=73.872 akça) masrafı vardı[326]. 1723-24'de beygir sayısı 20 olan menzilin, 1725-27 yılında beygir sayısı 25 olmuştur. Menzil beygir sayısı 1727-28'den itibaren 10 beygir eklenerek 35'e yükselmiştir. Her beygir için 147,5 kuruş masraf yapılmakta olup, senelik masrafın 672,5 kuruşu menzilciler tarafından karşılanmaktaydı[327]. Menzile 1723'de 137,5 kuruş imdâdiye tahsis olunmuştur[328]. Menzil Bayındır'a 9 saat, İstanbul'a ise 89 saat mesâfedeydi[329].

Karaca-Viran Menzili : Kasaba ahalisinin uhdesinde olan menzile 1671 tarihinden itibaren 6 beygir tahsis olunmuştur[330].

320 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 117, 209, 278, 322.

321 Bkz. Aynı defter, s. 62.

322 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1103 tarihli deftere göre Gerede'ye 9, İstanbul'a 82 saat mesafesi vardı (Bkz. KK. nr. 2555, 6-7).

323 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 34; Ayr. bkz. MAD, nr. 4034, s. 67.

324 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 88 saat olarak kayıtlıdı (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).

325 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 34.

326 Bkz. MAD, nr. 4034,s. 67.

327 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 116, 270, 322.

328 Aynı defter, s. 62.

329 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a 91 saat olarak kayde¬dilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).

330 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 35.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu tarihde menzilin masrafı 615,2 kuruş (=73.872 akça) idi[331]. 1723 senesinden itibaren ise menzilin beygir sayısı 14 arttırılarak beygir adedi 20'ye çıkmış, menzil masraflarının ise 490 kuruşu Karaca-viran köyleri ile Çardak karyesinin avârız ve nüzüllerinden ödenmiştir. Toplam masrafı 2950 kuruş olan menzilin kalan 1500 kuruşu ulak ücretlerinden, 960 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[332]. Menzil beygir adedi 1724 senesinden itibaren 25'e çıkarılmış, 1725'de ise 10 beygir daha eklenerek bu sayı 35'e yükseltilmiştir[333]. Ancak menzil masraflarının 5162,5 kuruşa ulaşmasıyla, Hazine-i Âmire'ye de 2047,5 kuruşluk bir yük binmiştir. Menzilin Karacalar menziline uzaklığı 3, İstanbul'a ise 92 saat idi[334].

Koçhisar Menzili : Koçhisar'a tâbi 10 köyün ahâlisinin uhdesinde olan menzilin 4 aded beygiri vardı. Daha sonra bu miktar 10'a çıkarıldı[335]. Menzil masrafları, menzilci ta'yin edilen köy ahâlilerinin avârız ve mütekaidîn bedellerinden karşılanmaktaydı[336]. 1723-24 yılında 14 kişinin yönetimine verilen menzilin beygir sayısı 20'ye çıkmıştır. Menzil masrafının 800 kuruşu menzilci tayin edilen köylerin avârız ve nüzülleri bedelinden karşılanmakta, kalan meblağ ise ulak ücreti ve Hazine-i Âmire'den verilmekteydi[337]. 1726'da menzil beygir sayısı 25'e çıkarılırken, 1727'de de 10 beygir daha eklenmek suretiyle 35'e yükseltilmiştir[338]. Menzilin Karaca-Viran'a uzaklığı 8, İstanbul'a ise 100 saat idi[339].

331 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 67.
332 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 109.
333 Bkz. Aynı defter, s. 188, 271, 357.
334 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de Karacalar menziline 4, İstanbul'a 95 saat uzaklıkta olduğu kayd edilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).
335 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 35.
336 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 68.
337 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 118.
338 Bkz. Aynı defter, s. 262, 322.
339 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 103 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).

Levent Şahverdi Arşivi

Tosya Menzili : Tosya ahâlisinin idaresinde bulunan menzil 1690-91 yıllarına kadar 4 beygire sahip olup, menzil masrafları, 52,5 avârız hânesinden 240,6 kuruş (=28.875 akça), 52,5 bedel-i nüzül hânesinden 275,6 kuruş (=33.075 akça) ve bedel-i mütekaidînden 35 kuruş (=4200 akça) olarak menzil masrafına tahsis olunmuştur[340]. 1721-22'de menzil beygiri 8 olup, buna mukabil toplam masraf olan 1380 kuruşun 725 kuruşu menzilcilerden alınmaktaydı[341]. 1723'de menzile 2 beygir daha zam yapılarak beygir adedi 10'a çıkmış, menzil masrafına yardım olmak üzere de Hacı Hamza menzilinden 200 kuruş tahsis edilmiştir[342]. Daha sonra beygir adedi 20, 25 ve 1726-27'de de 35'e çıkmıştır[343]. Menzilin Koçhisar menziline mesâfesi 9, İstanbul'a ise 109 saat idi[344].

Hacı Hamza Menzili : Menzil Hacı Hamza ahâlisinin avârızları karşılığı yönetimlerine verilmişti. 1643'de menzil olarak yazılan bu kasabanın 16,5 avârız hâneleri olup, 4 beygir beslemekteydiler. Menzilin toplam masrafı 1690-91'de 410,5 kuruş (=49.248 akça) idi[345]. 1722'den itibaren menzil beygir sayısı arttırılmış, 1726'da menzil beygiri 35'e yükseltilmiştir[346]. Menzilin Tosya menziline uzaklığı 8, İstanbul'a ise 117 saat idi[347]. 1595 tarihli bir cetvele göre ise Tosya menziline olan uzaklığı 9, İstanbul'a ise 122 saat olarak kaydedilmiştir[348].

Osmancık Menzili : Kasaba ahâlisinin idaresine bırakılmış olan menzilde 1690 tarihlerine kadar belirli sayıda menzil beygiri olmamakla birlikte[349], bu tarihten itibâren 4 beygir beslenmesi

340 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 68; nr. 4108, s. 35.

341 Masrafın 600 kuruşu ulaklardan, 55 kuruşu da hazineden karşılanmıştır (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 4).

342 MAD, nr. 8470, s. 50.

343 Aynı defter, s. 111, 191, 322, 351.

344 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de Koçhisar menziline 10, İstanbul'a da 113 saat mesâfede olduğu kayıtlıdır (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).

345 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 68; nr. 4108, s. 35.

346 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 322.

347 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

348 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

349 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 36.

Levent Şahverdi Arşivi

uygun bulunmuştur. Menzilin toplam 410,4 kuruş (=49.248 akça) masrafı vardı[350]. 1721-23 yılında Ali menzilcinin menzil-emîni ta'yin edildiği Osmancık menzilinde 8 beygir olup, toplam 1180 kuruş masrafının 600 kuruşu ulak ücretlerinden, 251,5 kuruşu da Hacı Hamza menzili gelirinden, 788,5 akçası Osmancık menzilcileri ve kalan 43 akçası da Hazine-i Âmire'ce karşılanmaktaydı[351]. 1723-25 yılında beygir sayısı 20'ye yükseltilen menzilde, 1725-26'da bu sayı 30'a çıkmış, 1727-28'de ise sefer sebebiyle 5 beygir daha eklenerek 35 olmuştur. Bu sebeple menzilin toplam masrafı da 5162,5 kuruşa yükselmiştir[352]. Osmancık menziliyle Hacı Hamza menzili arası 8, İstanbul'a uzaklığı ise 125 saat idi[353]. 1595 tarihinde Hacı Hamza menziline 9, İstanbul'a 131 saat olarak görülmektedir[354].

Hacıköyü Menzili : Elimizdeki mevcûd menzil cetvellerinde ismi geçmeyen bu menzilin kayıtlı bir menzil olmadığı ve yeteri kadar beygir beslemesi gerektiği belirtilmiştir[355].

Merzifon Menzili : Kasaba ahâlisinin idaresine bırakılmış olan menzilin önce 49,5, sonra 22 hâne ilâvesiyle 71,5 avârız hânesi mevcûttu[356]. 1690-94 yıllarında 4 beygiri bulunduğu kaydedilmiş olan menzilin, toplam 366,6 kuruş (=44.000 akça) masrafı vardı[357]. 1723 ilâ 1728 yılları arasında Mustafa ve Hacı Mahmud adlı kişilerin menzil emîni ta'yin olundukları menzilde 1723'de 20, 1726-27'de 25, 1728 yılında ise 35 aded beygir bulunmaktaydı. Bu sırada 25 beygirin toplam masrafı 3687,2 kuruş civârındaydı. Bunun 1875 kuruşu ulak ücretlerinden, 725 kuruşu da menzilcilerin avârız ve nüzüllerinden karşılanmıştır[358]. Menzilin

350 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 69.
351 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 6.
352 Bkz. Aynı defter, s. 119, 284, 322.
353 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
354 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
355 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 69; nr. 4108, s. 34.
356 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 36.
357 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 69.
358 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 112, 229, 283, 322.

Levent Şahverdi Arşivi

Osmancık menziline uzaklığı 12, İstanbul'a ise 137 saat idi[359]. 1595'de Osmancık'a 14, İstanbul'a 145 saat mesâfede bulunuyordu[360]. Anadolu sol kol güzergâhı bu menzilden ayrılmaktaydı.

Amasya Menzili : 1672'de yeniden düzenlenen Amasya menzilinde belirlenmiş sayıda beygir olmayıp, yeteri kadar beslenece̊i kayıtlıdır[361]. Amasya ahâlisinin idaresinde bulunan menzilde 1690-94 yıllarında 4 beygir bulunduğu ve bunların toplam masrafının 366,6 kuruş (=44.000 akça) olduğu görülmektedir[362]. 1726-27'de Hacı Halil'in menzilci (menzil-emîni) ta'yin edildiği Amasya menzilinde 10 olan beygir sayısı ihtiyaç dolayısıyla 5 beygir daha arttırılarak 15'e yükseltilmiştir. Menzilin toplam masrafı 2212,5 kuruş olup, bunun 1125 kuruşu ulaklardan, 903 kuruş 1 rub'u Amasya mahalleleri menzilcilerinin avârız ve nüzüllerinden, kalan 184 kuruş 1 rub'u da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[363]. Menzile 1726'dan itibaren İran seferi sebebiyle 20 beygir daha eklenerek, beygir sayısı 35'e yükselmiştir. Bununla orantılı olarak da menzil masrafları 5162,5 kuruş olmuştur[364]. Menzilin Merzifon'a mesâfesi 8, İstanbul'a ise 145 saat idi[365]. Bu süre 1595 yılında İstanbul'a 153 saat olarak kaydedilmiştir[366].

Turhal Menzili : Menzilci olarak Turhal kazâsı ahâlisinin ta'yin edildiği menzilde 4 beygir beslenmekteydi. Menzil masrafı olan 366,6 kuruş (=44.000 akça) menzile tâbi 49,5 avârız ve bedel-i nüzül hânesi tarafından karşılanıyordu[367]. 1721-22'de Ali Dede adlı kişinin idaresinde bulunan menzilde beygir adedi 8'e yükseltilmiştir. Bu sayı 1724-25'de 10 iken 5 beygir daha tahsisiyle 15'e, 11726'da da 20 beygir daha zamla 35'e ulaşmıştır[368].

359 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
360 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
361 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 37.
362 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 70.
363 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 266.
364 Aynı defter, s. 322, 358.
365 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
366 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
367 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 37; nr. 4034, s. 70.
368 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 12, 211, 284, 322.

Levent Şahverdi Arşivi

Menzil masrafının 429 akçası Turhal menzilcilerinin avârızları ve nüzüllerinden karşılanıyordu. Menzil Amasya'ya 12, İstanbul'a 157 saat mesâfede idi[369].

Hınıs Menzili : Kayıtlı menzil olmayıp, Veziriazam Mustafa Paşa'nın câmi ve han evkafından Sivas'a tâbi Tanâbâd nâhiyesinde bir derbend idi[370]. Elimizdeki mevcut menzil cetvellerinde ismine tesâdüf olunamadı.[371]

Tokat Menzili : Tokat ahâlisinin idaresine verilen menzilde 1690 senesinde 4 beygir beslenmekteydi. Menzilin toplam masrafı 366,6 kuruş (=44.000 akça) olup, menzilcilerin avârız ve nüzüllerinden karşılanmaktaydı[372]. 1726'ya kadar 20 beygiri bulunan menzil bu tarihden itibaren bir yıl müddetle Osman adlı kişinin uhdesine verildiği ve bir fermanla beygir sayısının da 35'e yükseltildiği görülmektedir. Menzilin yıllık masrafı 5162,5 kuruş olup, bunun 2625 kuruşu ulak ücretlerinden, 1366 kuruşu hazîneden karşılanmaktaydı[373]. Tokat menzili Turhal'a 8, İstanbul'a 165 saat mesâfede idi[374].

Sivas Menzili : Avârız ve nüzülleri karşılığı 1643'de Sivas köyleri ahâlilerinin idaresine verilereke menzil tâyin edilmiştir[375]. 1690-94 tarihleri arasını ihtiva eden bu defterde ise menzilde 4 beygir beslendiği ve menzilin toplam masrafının 366,6 kuruş (=44.000 akça) olduğu kayıtlıdır[376]. 1722-23'de menzilin beygir adedi 8'e; 1724'de 10'a, 1725'de 15'e ve nihayet 1726-28'de 20 beygir ilâvesiyle 35'e yükselmiştir. Menzil masraflarından 366

369 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 165 saat olarak belirtilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).
370 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 37; Ayr. bkz. MAD, nr. 4034, s. 70.
371 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 37; Ayr. bkz. MAD, nr. 4034, s. 70.
372 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 71; nr. 4108, s. 38.
373 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 323, 381.
374 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer. 1003'de İstanbul'a uzaklığı 173 saat olarak belirtilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).
375 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 38.
376 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 71.

Levent Şahverdi Arşivi

kuruş Sivas menzilcileri tarafından verilmekte idi[377]. Menzilin Tokat menziline mesâfesi 18, İstanbul'a 183 saat idi[378].

Deliklitaş Menzili : Ulaş ile Kangal arasında bulunan bu mevki aslında bir derbenddi. 17 Mayıs 1765'de Karaman valisi Feyzullah Paşa'nın teklifiyle imar edilerek 200 hâne iskân olunmuştur[379]. Belirlenmiş miktarda beygiri yoktu. Menzil Sivas'a 10, İstanbul'a 193 saat mesâfede bulunmaktaydı[380].

Kangal Menzili : Menzil'de 4 beygir beslenmekte olup, menzil masrafı Yeni-il mukataası malından karşılanıyordu. Menzilin 1690 senesinde 366,6 kuruş (=44.000 akça) masrafı vardı[381]. 1722-23'de menzil Murad ve dörtte bir nisbetinde de Mehmed'in uhdesine verilmiş olup 10 beygir beslenmekteydi. Toplam 1475 kuruş masrafın 750 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 725 kuruşu da Yeni-il mukataası malından karşılanıyordu[382]. 1727-28 senesinde menzile 20 beygir eklenerek beygir sayısı 35'e yükseltilmiştir. Menzil Sivas'a 18, İstanbul'a 201 saat mesâfede idi[383]. Bu menzilden Erzincan tarafına yol ayrılmaktadır.

Hasan Çelebi Menzili : 1671 tarihinde Malatya kazâsı ahâlisinin uhdesinde iken beygir adedi 3'den 6'ya çıkarılmıştır[384]. 1692'de beygir adedi yeniden 4'e indirilen menzil[385], 1722-24 yılları arasında Ahmed ve Murtaza isimli şahısların idaresine verilmiş, bu sırada beygir adedi de 8'e yükselmiştir[386]. Menzil'e 1724'de 2 beygir eklenerek beygir adedi 10'a çıkarken, 1724-1726'da bu sayı 15 olmuştur. Ancak 1727'de İran seferi sebebiyle diğer Anadolu menzillerinde olduğu gibi 20 beygir daha eklenerek beygir sayısı

377 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 7, 88, 296, 323.
378 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003 yılında İstanbul'a uzaklığı 191 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7).
379 Bkz. Yusuf Halaçoğlu, "İskan siyâseti", s. 211.
380 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
381 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 71.
382 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 37.
383 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7. Deliklitaş, Kangal arası 8 saat mesafededir.
384 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 38.
385 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 72.
386 MAD, nr. 8470, s. 11, 56.

Levent Şahverdi Arşivi

35'e yükseltilmiştir. Bu tarihlerde Murtaza adlı şahıs tarafından idare edilen menzilin masrafının toplam 2212,5 kuruş olduğu, bunun 1125 kuruşu ulak ücretlerinden, kalanının da Hazine-i Âmire'den karşılandığı belirtilmelidir[387]. Menzil Kangal menziline 14, İstanbul'a ise 215 saat mesâfede idi[388].

Hasan Patrik Menzili : Malatya kazâsı ahâlisinin yönetiminde olan menzilde önceleri 3, daha sonra 6 beygir bulunuyordu[389]. Bu sayı 1696-97'de 4'e indirilmiştir[390]. 1722-24 yıllarında Yusuf menzilcinin yönetiminde faaliyet gösteren menzilin beygir adedi de yeniden 6'ya çıkarılmıştır[391]. Bu sayı 1724-25'de 14'e; 1726-27'de 15'e çıkmış, 1728'de ise 35'e yükselmiştir[392]. Menzil masrafları ulak ücretinden ve bir kısmı da Hazine-i Âmire'den karşılanmaktaydı. Menzilin Hasan Çelebi'ye 10, İstanbul'a 219 saat mesâfesi bulunuyordu[393].

Malatya Menzili : Malatya ahâlisinin yönetimine verilmiş bulunulan Malatya menzilinde beygir sayısı önce 3 iken sonra 6'ya çıkarılmıştır[394]. 1692'de 4 beygiri olduğu kaydedilen menzilin toplam masrafı 1506,5 kuruş (=180.780 akça) olup, bu meblağ 276 avârız ve bedel-i nüzül hânesi tarafından karşılanmaktaydı[395]. 1722-1724 yılları arasında Haydar adlı kişinin uhdesine verilmiş olan menzilde 5 beygir beslenmekteydi[396]. 1724-25'de beygir adedi 6'ya çıkmış, buna rağmen 6 aylık bir dönem için 4 beygir daha eklenerek, menzil masrafı 680 kuruşa yükselmiştir[397].

387 Bkz. Aynı defter, s. 112, 191, 265, 323.

388 Hasan Çelebi ile Deliklitaş menzili arası 16 saat, İstanbul ile ise 209 saat olarak görül¬mektedir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.). Ayrı. krş. KK, nr. 2555, s. 6-7.

389 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 38.

390 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 72.

391 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 11, 57.

392 Aynı defter, s. 189, 266, 323.

393 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a uzaklığı 233 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

394 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 38.

395 MAD, nr. 4034, s. 72.

396 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 12, 56.

397 Bkz. Aynı defter, s. 120.

Levent Şahverdi Arşivi

Menzil beygir adedi 1725-26 yıllarında 15'e varmıştır[398]. Menzil masrafı ulak ücretlerinden ve Hazine-i Âmire'den karşılanmaktaydı. Menzilin Hasan Patrik menziline uzaklığı 6, İstanbul'a 225 saat idi[399]. 1595'de bu süre Malatya-Hasan Patrik arasında 10 saat, İstanbul'a ise 243 saat idi[400].

İzoli (=bugün Kuşsarayı) Menzili : Malatya avârız ve bedel-i nüzülünden masrafı karşılanmaktaydı. Menzile önce 3, sonra 6 aded beygir tahsis edilmiştir[401]. Ancak 1692 yılında beygir sayısı 4'e indirilmişti. Bu sırada menzilin 229,5 kuruş (=27.540 akça) masrafı vardı[402]. 1724-26'da menzil beygir adedi 15 olmuş, menzil masrafı ise 2212,5 kuruşa çıkmıştır. Bunun 1125 kuruşu ulaklardan elde edilen beygir bedelinden, 990 kuruşu da İzoli karyesi mahsûlünden karşılanmış, kalan 97,5 kuruşu ise Hazine-i Âmire'den verilmiştir[403]. 1727-28'de savaş sebebiyle menzile 20 beygir daha ilâve edilmiş, böylece menzilde 35 aded beygir olmuştur[404]. Menzilin Malatya menziline uzaklığı 6, İstanbul'a 231 saat idi[405]. 1595 tarihli cetvelde Malatya'ya 10, İstanbul'a 253 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[406].

Harput Menzili : Harput kazâsı ahâlisinin idaresinde idi. Menzilin durumu icabı 40 menzil beygiri beslemekte olan Harput menzilcileri, bütün menzillerde indirim yapılınca, kendi menzillerindeki beygir miktarının da azaltılması için başvurmuşlar, istekleri kabul edilerek 1672'de menzil beygir adedi 15'e düşürülmüştür[407]. 1692 yılında Harput menzilinde 4 beygir bulunmaktaydı. Menzilin toplam gideri 410,4 kuruş (=49.248 akça) olup, bunun 80 kuruşu (=9600 akça) beygir bahâsı, 330,4 kuruşu

398 Aynı defter, s. 186, 249, 323.
399 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
400 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
401 MAD, nr. 4108, s. 38.
402 MAD, nr. 4034, s. 72
403 MAD, 8470, s. 192.
404 Aynı defter, s. 323.
405 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
406 KK, nr. 2555, s. 6-7.
407 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 39.

Levent Şahverdi Arşivi

(=39.648 akça) şa'îr, saman vesâir masraflardan teşekkül etmekteydi[408]. Harput menzilinin 1726-27'de 12 beygiri varken, bu tarihde 15 beygir daha eklenerek, beygir sayısı 27'ye yükselmiştir[409]. 1595'de menzilin İzoli'ye uzaklığı 16, İstanbul'a 269 saat olarak kaydedilmiştir[410]. 1843 yılında ise Harput menzili belirtilmemiş olup, İzoli'ye 12 saat mesâfede Karabun adlı bir menzil zikredilmiştir[411].

Ergani Menzili : Menzil Çüngüş kazâsından 113, Ergani kazâsı ile Güran (**كران**) nâhiyesinden 129 hâne tarafından yönetilmekteydi. Toplam olarak menzile 242 hâne ve 1200 kuruş tâyin edilmişti. 1672'de menzilde 10 beygir besleniyordu[412]. 1595 yılında menzil beygir sayısı 4'e düşmüş, bu tarihde menzil masarfı olarak 434 kuruş (=52.080 akça) Ergani kazâsı avârız hânelerinden karşılanmıştır[413]. Menzilin Karabun'a uzaklığı 18, İstanbul'a ise 261 saat idi[414]. 1595 yılında İstanbul'a uzaklığı 287 saat olarak kaydedilmiştir[415].

Bîretü'l-Fırat Menzili : Kayıtlı bir menzil olmayıp, menzil cetvellerinde ismi geçmemektedir. 1690-94 yıllarında 4 beygiri olan menzilin menzilcileri tarafından karşılanmak üzere toplam 410,4 kuruş (=49.248 akça) masrafı olduğu görülmektedir[416].

Diyarbekir Menzili : 1688'de Süleyman adlı şahsın idaresine verilen menzile, Diyarbekir avârız malından ve Ketalis(**كتاليس**) mukataası malından 1800 kuruş tâyin olunmuştu[417]. 1692'den itibaren 4 beygire sahip olan menzilin toplam masrafı da 410,4 kuruş olmuştu[418]. 1726'da menzilde beygir sayısı 12 iken 18

408 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 72.
409 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 323.
410 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
411 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
412 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 39.
413 MAD, nr. 4034, s. 73.
414 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
415 KK, nr. 2555, s. 6-7.
416 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 74; ayr. bak. MAD, nr. 4108, s. 39; MAD, nr. 4030, s. 27.
417 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 39.
418 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 74.

Levent Şahverdi Arşivi

beygir daha ilâve edilerek bu sayı 30'a çıkarılmıştı[419]. Menzilin Ergani'ye mesâfesi 14 saat, İstanbul'a ise 275 saat idi[420].

Mardin Menzili : Ahâlisi uhdesinde olan menzilde 1726'ya kadar 20 beygir mevcutken, bir müddet sonra beygir sayısına 10 beygir daha eklenerek 30'a çıkarılmıştır. Menzil masrafı Mardin mukataası tarafından karşılanmaktaydı[421]. Menzil Diyarbekir menziline 18, İstanbul'a ise 293 saat mesâfede bulunuyordu[422].

Nusaybin Menzili : 1727-28 yılına kadar 20 beygiri bulunan Nusaybin menziline bu tarihden itibaren 10 beygir daha eklenerek, 30'a çıkmıştır. Menzil masrafı toplam 4425 kuruş olup, Mardin mukataası malından karşılanmaktaydı. Yapılan 10 beygir zammın masrafı olan 1475 kuruşun 750 kuruşu ise ulak ücretlerinden ödenmiştir[423]. Menzilin Mardin menziline mesâfesi 12, İstanbul'a 305 saat idi[424]. 1595'de Mardin'e olan uzaklığı 10, İstanbul'a ise 327 saat olarak kaydedilmiştir[425].

Musul Menzili : 1722-23 arasında toplam 600 kuruş (=72.000 akça) masrafı olan menzilde tahmînen 4 beygir bulunuyordu[426]. 1724-25 arasında ise Musul mukataasından karşılanmakta olan menzil masrafı toplam 800 kuruş (=96.000 akça) olup, bunun karşılığında 5 veya 6 beygir beslenmekteydi[427]. 1726'da menzilin 25 beygiri olmasına rağmen 5 beygir daha eklenerek beygir sayısı 30'a çıkmıştır. 1727-28'de ise menzilde yine 30 beygir olduğu görülmektedir. Menzil masrafı Musul mukataası malından

419 MAD, nr. 8470, s. 316.

420 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de Ergane menziline 12 saat, İstanbul'a da 299 saat idi (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

421 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 316, 327.

422 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; 1003'de 317 saat olarak kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

423 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 31, 327.

424 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

425 KK, nr. 2555, s. 6-7.

426 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 28.

427 Aynı defter, s. 89.

Levent Şahverdi Arşivi

karşılanmaktaydı[428]. Menzil Nusaybin menziline 44, İstanbul'a ise 349 saat uzaklıktaydı[429].

Karakuş Menzili : Menzilin 1722-23 yılında toplam 419,4 kuruş (=50.033 akça) masrafı vardı[430]. Tahminî olarak 3 aded beygir beslenmekteydi. 1724-25'de ise toplam 588,8 kuruş (=70.666 akça) masrafı Musul mukataası malından ödenmekte olup tahminen 4 beygire sahipti[431]. 1726'da menzile beygir ilâve edilerek sayı 25'e yükselmiştir. Bir yıl sonra ise menzil beygir adedi yeniden 20'ye düşürülmüş, menzil masrafları Musul mukataası malından karşılanmıştır[432]. Menzilin Musul'a uzaklığı 4, İstanbul'a ise 353 saat idi[433].

Erbil (Nâm-ı diğer Ankâva انکاوه*) Menzili :* Kaç beygiri olduğu belirtilmeyen menzil 1724-25'de toplam 347,2 kuruş (=41.667 akça) masrafı olup, bunun 187 kuruşu (=22.447 akça) Musul mukataası malından, 160 kuruşu (=19.220 akça) Çakırlı karyesi malından karşılanıyordu[434]. 1726'da 20 beygiri olan menzilin toplam masrafı 2950 kuruştu; bunun 1500 kuruşu ulak ücretlerinden, 160 kuruşu Çakırlı karyesi malından, kalan 1295 kuruşu da Musul mukataası malından ödenmekteydi[435]. 1727-28 yılında menzil beygirlerinden 10'u geri alınmış ve menzilde 10 beygir kalmıştır[436]. Menzil Karakuş menziline 12, İstanbul'a 265 saat mesâfedeydi[437].

Altunköprü (=Altun Suyu) Menzili : Menzil defterlerinde ismine tesadüf edilememiş olup, elimizdeki menzil mesâfeleriyle

428 Aynı defter, s. 316, 414.

429 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.1003'de Nusaybin'e 45, İstanbul'a 372 saat mesâfede idi (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

430 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 28.

431 Aynı defter, s. 89.

432 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 316, 414.

433 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a 376 saat mesafede olduğu kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

434 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 89.

435 Aynı defter, s. 314.

436 Aynı defter, s. 414.

437 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.; 1003'de İstanbul'a 388 saat idi. (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

Levent Şahverdi Arşivi

ilgili her iki cetvelde de kaydedilmiştir. Buna göre 1595 yılında Erbil'e mesâfesi 9, İstanbul'a 397 saat; 1843'te ise Erbil'e 12, İstanbul'a 377 saat olarak gösterilmiştir[438].

Kerkük Menzili : 1723-24 senesinde menzilin toplam 298,6 kuruş (=35.834 akça) masrafı olup, tahmînen 2 beygir beslemekteydi[439]. 1724-25 yılları arasında ise menzilin toplam masrafı 347,2 kuruş (=41.667 akça) olmakla, Musul mukataası malından karşılanıyordu[440]. 1726 yılında menzil beygir sayısı 20'ye çıkarılarak masrafı yine Musul mukataası malından ödenirken, 1500 kuruşu da ulaklardan alınan ücretlerden karşılanmıştır[441]. 1727-28'de menzil beygir adedi yeniden 10'a indirilmiş, bunların masrafı olan 725 kuruş da Musul mukataası malından verilmiştir[442]. Kerkük menzili Altınköprü menzili'ne 12, İstanbul'a 389 saat mesâfede idi[443]. 1595'de Altınköprü'ye 9, İstanbul'a 406 saat uzaklıkta bulunduğu kayıtlıdır[444].

Dakuk (=Nâm-ı diğer Tavuk) Menzili : Menzilin 1726 senesinde 20 beygiri bulunuyordu. Yıllık masrafı toplam 2950 kuruş olup, bunun 1500 kuruşu ulak ücretinden, 347 kuruşu Tuzhurmatı mukataası malından, 500 kuruşu Musul mukataası malından, kalan 602,5 kuruşu da hazineden karşılanmaktaydı[445]. 1727-28 yılında menzil beygirlerinden 10'u indirilmiş, kalan 10 beygirin toplam 725 kuruş olan masrafının 350 kuruşu Tuzhurmatı, 375 kuruşu da Musul mukataası tarafından karşılanmıştır[446]. Menzilin Kerkük'e uzaklığı 10, İstanbul'a ise 399 saat idi[447]. 1595 yılında Kerkük'e 9, İstanbul'a 415 saat mesâfesi vardı[448].

438 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
439 Bkz. MAD, nr. 470, s. 28.
440 Aynı defter, s. 89.
441 Aynı defter, s. 314.
442 Aynı defter, s. 414.
443 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
444 KK, nr. 2555, s. 6-7.
445 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 314.
446 Bkz. Aynı defter, s. 414.
447 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
448 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

Levent Şahverdi Arşivi

Tuzhurmatı Menzili[449]**:** 1726'da 20 beygiri olduğu ve toplam masrafının 2950 kuruş olduğu kayıtlıdır. Masrafın 1500 kuruşu ulaklardan, 347 kuruşu Tuzhurmatı, 500 kuruşu Musul mukataası mallarından ödenmekte idi[450]. 1727-28 yılında menzil beygirlerinden 10'u tenzîl edilerek, kalan 10 menzil beygirinin masrafları adı geçen mukataaca karşılanmıştır[451]. Menzilin Dakuk menziline uzaklığı 8, İstanbul'a 407 saat idi[452]. 1595'de Dakuk'a 7, İstanbul'a 422 saat idi[453].

Ban Menzili : Defterlerde ismine rastlanamamış olmakla birlikte, *Redif Askeri Tâlimatnâmesi* sonuna konan menzil cetvelinde kaydedilmiştir. Buna göre Ban menzilinin Hurmatı'ya uzaklığı 16, İstanbul'a 423 saat idi[454]. 1595'de ise adı kaydedilmemiştir.

Yenice Menzili : Redif Askeri Tâlimatnâmesi'nde bulunan menzil cetvelinde zikredilmiştir. Ban menziline 10, İstanbul'a ise 435 saat idi[455].

Bağdad Menzili : Redif Askeri Tâlimatnâmesi sonunda kaydedilmiş olan menzil cetvelinde, Yenice menziline 10, İstanbul'a 445 saat mesâfede gösterilmiştir[456].

a) Anadolu Orta Kolu'ndan ayrılan tâlî yollar :

SAPANCA'DAN (İznikmid'e 7-25/6-24)[457]**:**

Geyve (6-31/6-30) - Taraklı (8-39/8-38) - Torbalı (12-51/6-44) - Göynük (8-59/.....) - Nallıhan (6-65/16-60) - Beypazarı (1-76/12-72) - Ayaş (7-83/7-79) - Ankara (9-92/9-88).

449 Bu menzilden itibaren 1003 tarihli menzil cedvelindeki yer alan menzil isimleri dola¬yisiyle yol, ayrı bir güzergâhdan gitmektedir. Buna göre Tuzhurmatı'dan Kefri (10-432) -Karatepe (7-439) -Nehr-i Barin (7-446) -Hân-ı Hasan Paşa (10-456) ve Bağdad (12-468) men¬zillerine ulaşılmaktaydı (Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.).

450 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 314.

451 Bkz. Aynı defter, s. 414.

452 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

453 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

454 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

455 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

456 Bkz. Aynı defter, göst. yer.

457 Parantez içindeki rakamlardan ilk ikisi 1595 yılındaki, son iki rakam ise 1843'teki menziller arası ve İstanbul'a olan saat miktarını göstermektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

ANKARA'DAN (Ayaş'a 9-92/9-88)**:**

Yahşihan (...../2-100) - Kırşehri (30-122/18-118) - Kayseri (25-147/18-136) - Maraş (...../55-191).

ANKARA'DAN (Ayaş'a 9-92/9-88)[458]**:**

Kalecik (12-100) - Sungurlu (16-116) - Yekba (6-122) - Yozgat (6-128) - Boğazlıyan (12-140) - Kayseri (12-152).

KIRŞEHİR'DEN (Yahşihan'a 18-118)**:**

Nevşehir (16-134) - Niğde (16-150) - Develühisar (9-159).

KIRŞEHİR'DEN (Yahşihan'a 18-118)**:**

Aksaray (16-134).

KAYSERİ'DEN (Boğazlıyan'a 12-171)**:**

Gemerek (12-183) - Şarkışla (6-189) - Sivas (14-203).

HAMAMLI (Bayındır)*'DAN* (Gerede'ye 8-80)**:**

Çerkeş (6-86).

TOSYA'DAN (Koçhisar'a 10-113)**:**

Çorum (37-150) - Zile (16-166) - Sivas (14-180).

SİVAS'DAN (Tokat'a 18-191/18-183)**:**

Divriği (28-219/28-211) - Eğin (12-231/12-223) - Arabgir (4-235/4-227) - Çemişkezek (6-241/6-233).

EĞİN'DEN (Divriği'ye 12-231/.....)**:**

Erzincan (30-261) - Erzurum (20-281).

SİVAS'DAN (Tokat'a 18-191/18-183)**:**

Dârende (...../24-207).

SİVAS'DAN (Tokat'a 18-191)**:**

Yeni-il (12-203) - Zamantı (12-215) - Kayseri (18-233) -Nevşehir (12-245) - Niğde (16-261) - Ereğli (14-275).

SİVAS'DAN (Tokat'a 18-191)**:**

458 Sadece 1843 yılına ait cetvelde kayıtlı olan menzillerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Ulaş (8-199) - Mancılık (12-211) - Gürün (10-221) - Elbistan (10-231) - Maraş (18-249) - Ayntab (10-259) - Nizib (9-268) - Birecik (6-274) - Ruha (18-292).

ERGANİ'DEN (...../Karabun'a 18-261)**:**

Harput (8-269) - Eğin (24-293).

DİYARBEKİR'DEN (Ergani'ye 12-299/14-275)**:**

Siverek (18-317/18-293) - Rakka (24-341/24-317).

3- SOL KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-ERZURUM)

Anadolu sol kol menzilleri, Merzifon'a kadar orta kol menzillerini tâkib etmektedir. Ancak Harmanlı menzilinden Karadeniz kıyı şeridine uzanan tâlî bir yol ayrılmaktadır. Bu bakımdan sol kol menzilleri Merzifon'dan itibaren kaydedilmiştir.

Lâdik (=bugün Gökçeli) Menzili : Lâdik ahâlisinin idaresinde bulunan menzilde yeteri kadar beygir beslenmesi ve masrafı olan 166,6 kuruşun (=20.000 akça) menzilciler tarafından karşılanması 1672 tarihli bir fermanla emrolunmuştur[459]. 1690-94 yılları arasında 4 beygir beslenmesine karar verilen Lâdik menzilini 366,6 kuruş (=44.000 akça) masrafı vardı[460]. 1723-24'de üç kişinin menzil-emîni tâyin olunduğu görülen menzilde 20 beygir beslenmekte olup[461], menzil masrafı olan 2950 kuruşun 1500 kuruşu ulak ücretlerinden, 333 kuruş 1 rub'u menzilci köylerden, 333 kuruş 1 rub'u Lâdik mukataası malından, kalan 782,5 kuruşu da hazineden karşılanmaktaydı[462]. 1724-25'de menzil beygir adedi 25'e çıkmıştır; bu sebeple de menzile Amasya avârız ve nüzül malından 363 kuruş imdâdiye tâyin olunmuştur[463]. Bir yıl sonra ise menzile İran seferi dolayisiyle yeniden beygir ilâve edilerek beygir sayısı 30'a yükselmiş, menzil masrafı da

459 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 42.

460 Bunun 4000 akçası Lâdik ahâlisinden, 40.000 akçası Lâdik kazâsı avârızından ödeni¬yordu (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 76).

461 Menzile 1136'da 6 ay için 6 aded beygir daha verilmiştir (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 64).

462 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 126.

463 Bkz. Aynı defter, s. 194, 268.

Levent Şahverdi Arşivi

4425 kuruşa çıkmıştır[464]. Lâdik menzili 1595'de Merzifon'a 8, İstanbul'a ise 153 saat mesâfedeydi[465]. 1843 tarihli cetvelde ismine rastlanmamıştır.

Sonisa (=Uluköy) Menzili : 1643 yılında yazılan deftere göre ahâli tarafından yeteri kadar, avârızları karşılığı beygir beslemeleri emr olunmuştu[466]. Menzilin belirli miktarda beygiri olmadığı kayıtlıdır. Ancak 1723-24 yılında 10 beygir tâyiniyle yeniden menzil hâline getirilmiştir[467]. Fakat bu defa da menzile yeni ilâveler yapılarak beygir sayısı 25'e çıkmıştır. Menzil masrafı bu sırada 3687,5 kuruş olup, Sonisa, Taş-arab ve Karayaka menzilcileri avârız ve nüzülü malından 1160,2 kuruş ödenmekteydi[468]. Menzil Lâdik menziline 12, İstanbul'a 165 saat idi[469].

Niksar Menzili : Avârızları mukabili kasaba ahâlisinin yönetiminde idi. 1643'de menzil hizmetine alınan Niksar'da belirli bir beygir sayısı yoktu[470]. 1690-94 yıllarında 4 beygir beslenen Niksar menzilinin toplam masrafı 375 kuruş (=45.000 akça) idi[471]. Menzile 1724 yılında 6 aylık bir dönem için 5 beygir daha eklenmişti; menzilin normal beygir adedi ise yine 5 olup, menzilin toplam masrafı 737,5 kuruş olmuştur[472]. Bunun 375 kuruşu ulak ücretlerinden, 300 kuruşu menzilci tâyin edilen Niksar kasabası ile 3 köy ahâlisinin avârız ve nüzüllerinden, kalan 62,5 kuruş da Hazine-i Âmire'den karşılanmaktaydı. 1727-28'de menzil beygir sayısı 25 olmuş, ayrıca İran seferi sebebiyle 5 beygir daha ek yapılmıştır[473]. 1595'de Sonisa'ya 12, İstanbul'a 177 saat mesâfesi olduğu kaydedilirken[474], 1843'te bu ana kol güzergâhı,

464 Aynı defter, s. 323, 368.
465 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
466 Bkz. MAD, nr. 4108,s. 43; nr. 4034, s. 76.
467 MAD, nr. 8470, s. 83.
468 Bkz. Aynı defter, s. 206, 323.
469 Bkz. 1003'de, KK, nr. 2555, s. 6-7.
470 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 43.
471 MAD, nr. 4034, s. 77.
472 MAD, nr. 8470, s. 10, 54, 64.
473 Aynı defter, s. 323.
474 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.

Levent Şahverdi Arşivi

Merzifon (12-137) - Amasya (8-145) - Turhal (12-157) - Tokat (8-165) - Niksar (10-175) güzergâhına kaydırılmıştır[475].

Tilemse (=Yolkaya) Menzili[476]**:** 1724 yılında 10 beygiri bulunan bu menzil, İskefsur (=Çınarcık) kazâsına tâbi idi[477]. 1727-28'de menzilde beygir adedi 25 iken, 5 beygir daha ek yapılmıştır[478]. Menzilin Niksar'a mesâfesi 12, İstanbul'a 189 saat idi[479]. 1843'te Tilemse'nin yerine menzil haline getirilmiş bulunan İskefsur'un Niksar'a olan uzaklığı ise 8, İstanbul'a da 183 saatti[480].

Hacı Murad (=Murad Kal'as) Menzili : 1690'a kadar belirli sayıda beygir beslenmeyen bu menzile[481], 1724'den itibaren 7 beygir tâyin olunmuştur. Bu şekilde 1726'da menzildeki 25 beygire İran seferi sebebiyle 5 aded daha ilâve yapılmış, böylece menzilin masrafı toplam 4425 kuruş olmuştur[482]. Menzilin 1731-32 yıllarında da 30 beygiri olduğu ve menzil masraflarının 2250 akçasının ulak ücretlerinden, 300 akçasının Koyulhisar, 425 akçasının Karahisar-ı Şarkî avarız ve nüzülünden ve kalan 1450 akçasının da menzilciler tarafından karşılanması karara bağlanmıştır[483]. Menzil Tilemse menziline 12, İstanbul'a 201 saat uzaklıktaydı[484]. 1843'te bu menzil kaldırılarak Koyulhisar menzil tâyin edilmiştir. Koyulhisar menzili İskefsur menziline 12, İstanbul'a ise 195 saat mesâfede bulunuyordu[485].

Karahisâr-ı Şarkî Menzili : Menzil 1662 tarihli bir emirle Karahisar-ı Şarkî ve köyleri ahâlisi idaresine verilmiş, bu hizmetlerine mukabil ise avârız ve tekâlif-i örfiyyeden muaf

475 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
476 XIX. yüzyılda bu menzil yerine İskefsur menzil tâyin olunmuştur (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.).
477 MAD, nr. 8470, s. 82.
478 Aynı defter, s. 323.
479 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
480 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
481 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 43; nr. 4034, s. 77.
482 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 64, 323.
483 BA, MAD, nr. 8492, s. 9.
484 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
485 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

tutulmuşlardı[486]. Ayrıca yeteri kadar menzil beygiri beslemeleri de emrolunmuştur[487]. Bu tarihde Karahisar-ı Şarkî menzili ile birlikte Avşar Obası da menzil olarak zikredilmiştir. 1724 yılında menzil normal beygirinden ayrı olarak 6 ay için 6 beygir daha tahsis edildiği görülmektedir[488]. 1727-28'de ise menzilin 25 beygirinin yanısıra İran seferi dolayısiyle 5 beygir daha ek yapılmıştır[489]. Menzilin Hacı Murad menziline 15, İstanbul'a ise 216 saat mesâfesi vardı[490]. 1843 tarihli cetvele göre İstanbul'a uzaklığı 207 saat olarak kaydedilmiştir[491].[492, 493, 494, 495]

Şiran Menzili : 1690-94 yıllarına kadar belirli sayıda beygire sahip olmayan Şiran menzilinde *kifâyet miktarı* beygir beslenmesi emrolunmuştu[496]. 1726'da menzilde 25 aded beygir olup, İran seferi sebebiyle diğer Anadolu menzillerinde de olduğu gibi bu menzile de 5 beygir ilâve edilmiştir[497]. Karahisar-ı Şarkî'ye 12, İstanbul'a da 228 saat uzaklıkta bulunuyordu[498]. 1843'te Şiran'la Karahisar arası 16, İstanbul ise 223 saat idi[499].

Kelkit (= Çiftlik) Menzili : 1690-94 yılına kadar belirli sayıda beygir beslenmeyip[500], yeteri derecede beslenmesi emrolunan menzile 1724'de 4 beygir daha eklenmiştir[501]. 1725'de menzilin sahip olduğu 10 beygire sefer sebebiyle 10 beygir daha ilâve yapılarak, beygir sayısı 20'ye yükselmişti[502]. 1595'de menzilin Şiran'a

486 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 78.
487 MAD, nr. 4108, s. 43.
488 MAD, nr. 8470, s. 64.
489 Aynı defter, s. 323.
490 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
491 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
492 MAD, nr. 8470, s. 64.
493 Aynı defter, s. 323.
494 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
495 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
496 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 78; nr. 4108, s. 43.
497 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 324.
498 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
499 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
500 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 78; nr. 4108, s. 43.
501 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 63.
502 MAD, nr. 8470, s. 77.

Levent Şahverdi Arşivi

mesâfesi 12, İstanbul'a da 240 saat olarak kayıtlıdır[503]. 1843 yılında ise Kelkit menzili Çiftlik adıyla yazılmış olup, Şiran'a olan uzaklığı 6, İstanbul'a ise 229 saat idi[504].

Karakulak Menzili : 1595 tarihli defterde Kelkit'e 11 saat mesâfede olduğu kaydedilen Karakulak menziline[505], 1724'de 4 beygir ilâve yapıldığı ve önceki 10 beygirle, beygir sayısının 14'e yükseldiği görülmektedir[506]. 1727-28'de İran seferi dolayısıyla beygir sayısı 20'ye yükselmiştir[507]. Menzilin 1595'de İstanbul'a uzaklığı 251 saat iken, 1843'te Çiftlik menziline 12, İstanbul'a 241 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[508].

Aşkale Menzili : Belirli bir miktarda beygir bulunmayıp, yeteri kadar beslediği kaydedilen Aşkale menzilinde[509], 1724'de 6 aded beygir bulunmaktaydı. Fakat bu tarihde, yeterli gelmediği için 4 beygir daha ek yapılmıştır[510]. 1726'da ise 10 beygir daha ilâve olunarak, menzilin beygir sayısı 20 olmuştur[511]. Aşkale menzili Karakulak menziline 1595'de 15, İstanbul'a 266 saat uzaklıkta idi[512]. 1843 yılında ise Karakulak menziline 16, İstanbul'a 257 saat mesafede olduğu kayıtlıdır[513].

Erzurum Menzili : 1690-94 yıllarında 4 aded beygiri bulunmakta olup, menzilin toplam masrafı 410,4 kuruş (=49.248 akça) idi. Mukataa-i gılmanân malından karşılanan bu masrafın 80 kuruşunu (=9.600 akça) beygir masrafı, 330,4 kuruşunu (=39.648 akça) menzil masrafı teşkil etmekteydi[514]. 1724'de menzile 4 beygir zam yapılmış daha sonra ise menzil beygir adedi

503 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
504 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
505 KK, nr. 2555, s. 6-7.
506 MAD, nr. 8470, s. 63.
507 Aynı defter, s. 77.
508 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
509 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 43; nr. 4034, s. 78.
510 MAD, nr. 8470, s. 63.
511 Aynı defter, s. 77.
512 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
513 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
514 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 79.

Levent Şahverdi Arşivi

20'ye yükselmiştir[515]. Erzurum menzili Aşkale menziline 1595'de 10, İstanbul'a 276 saat mesâfede olarak kaydedilmiştir[516]. 1843 yılında ise Aşkale'ye 9, İstanbul'a 266 saat uzaklıkta bulunduğu görülmektedir[517]. Erzurum menzilinden Van, Kars, Ahıska ve Tebriz câniblerine yollar ayrılmıştır.

a) Erzurum-Kars cihetine giden yol

Hasan Kal'a (=Pasinler) Menzili **:** 1690-94 yıllarına kadar belirli bir beygir sayısı olmayan menzilin 1722-23'de 6 aded beygiri olup, toplam masrafı ise 840 kuruşu idi[518]. 1724'den sonra menzile 14 beygir ilâve edilerek beygir sayısı 20'ye yükseltilmiştir. Menzilin 1450 kuruş olan masrafından 1123,3 kuruşu Erzurum Gümrüğü malından karşılanmakta olup, 326,2 kuruşu da menzilcilere havâle edilmiştir[519]. Menzilin Erzurum'a mesâfesi 6, İstanbul'a ise 282 saat idi[520]. 1843 yılında da Erzurum'a 6, İstanbul'a da 272 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[521].[522, 523, 524, 525]

Mecengerd (**مجنكرد**) *Menzili :* 1722-23'de 6 beygiri olan menzilin toplam masrafı 840 kuruş idi[526]. 1724'de 14 beygir zam yapılan menzilin beygir sayısı 20'ye yükselmiştir. 1450 kuruş masrafından 1123,3 kuruşu Erzurum Gümrüğü malından ödenmekteydi. 1726'da ihtiyac dolayısıyla 5 beygir daha ilâve edilmiştir[527]. Menzilin Hasan Kal'a'ya uzaklığı 1595'de 11, İstanbul'a 293 saat

515 MAD, nr. 8470, s. 63, 77
516 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
517 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
518 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 23.
519 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 77, 174.
520 KK, nr. 2555, s. 6-7.
521 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
522 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 23.
523 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 77, 174.
524 KK, nr. 2555, s. 6-7.
525 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
526 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 23.
527 Bkz. Aynı defter, s. 77, 174.

Levent Şahverdi Arşivi

olarak belirtilmiştir[528]. 1843 yılında hazırlanmış cetvele göre ise Hasan Kal'a'ya 12, İstanbul'a 284 saat olarak kaydedilmiştir[529]. Bu menzilden itibaren Van ve Tebriz cihetine yol gitmekteydi.

Kara Hamza Menzili : Menzilin 1722-23'de 6 aded beygiri olup, toplam 840 kuruş masrafı vardı[530]. 1724-25 yıllarında menzile 14 aded beygir eklenmiş, böylece beygir sayısı 20'ye çıkmıştır[531]. Menzil masrafının 1123 kuruşu Erzurum Gümrüğü malından ödenmiş, kalanı da menzilcilere havale olunmuştur[532]. 1727-28'de ise İran seferi dolayısiyle menzile 5 beygir daha ek yapıldığı görülmektedir[533]. 1595'de menzilin Mecengerd menziline uzaklığı 11, İstanbul'a 304 saat idi[534]. 1843 yılında Kara Hamza menzili yerine Hulu (**حولی**) menzili kaydedilmiş olup, bu menzil Mecengerd menziline 12, İstanbul'a 296 saat mesâfede idi[535].

Kars Menzili : 1690-94 yıllarına kadar belirli sayıda bir menzil beygiri olmayıp, ihtiyaç durumuna göre beygir beslemekteydi[536]. 1722-23'de 6 beygiri olup, toplam 840 kuruş masrafı vardı[537]. 1724-25'de menzile 14 beygir daha ilâve edilerek beygir sıqayısı 20'ye çıkmıştır[538]. 1726'da menzile yeniden 5 beygir daha ek yapılmıştır; menzil masrafı 1450 kuruş olup, bunun 1123 kuruşu Erzurum Gümrüğü malından karşılanmıştır[539]. Menzil 1595 kaydına göre Kara Hamza menziline 6, İstanbul'a 310 saat mesâfedeydi[540]. 1843'te de Kars menzili Hulu (**حولی**) menziline 6, İstanbul'a 302 saat mesâfede olarak kaydedilmiştir[541].

528 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
529 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
530 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 23.
531 MAD, nr. 8470, s. 77.
532 Aynı yer, s. 174.
533 Aynı defter, s. 324.
534 KK, nr. 2555, s. 6-7.
535 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
536 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 43; nr. 4034, s. 79.
537 MAD, nr. 8470, s. 23.
538 Bkz. Aynı defter, s. 77.
539 Aynı defter, s. 174.
540 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
541 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

b) Erzurum-Tebriz cihetine giden yol (Mecengerd menzilinden ayrılır)

Veli Baba Menzili : Menzilin 1726'da 9 beygiri varken, bir beygir daha ilâve olunmuştur. Menzil masrafı toplam 1475 kuruş olup, bunun 750 kuruşu ulak ücretlerinden, 785 kuruşu ise Erzurum livâsı avârız ve bedel-i nüzüllerinden, ayrıca Erzurum Gümrüğü malından karşılanmaktaydı[542]. Menzilin Mecengerd'e uzaklığı 1595'de 11, İstanbul'a ise 293 saat idi[543]. 1843'te bu mesâfe Mecengerd'e 9, İstanbul'a 293 saat olarak kaydedilmiştir[544].

Molla Süleyman Menzili : 1843 tarihli cetvele göre menzil Toprakkale'ye (=Eleşkird) nakledilmiştir. Menzilin 11726'da 9 aded beygiri varken 1 beygir ilâveyle 10'a çıkarılmıştır. Menzilin toplam masrafı 1475 kuruş olup, bunun 750 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 728 kuruşun ise 290 kuruşu Erzurum livâsı avârızından, 438 kuruşu ise Erzurum Gümrüğü malından karşılanıyordu[545]. 1595 tarihli cetvelde menzil Veli Baba menziline 11, İstanbul'a 304 saat mesâfede gösterilmiştir[546]. 1843 yılında ise bu menzil yerine kurulan Toprakkale menzilinin de Veli Baba menziline olan uzaklığı 11, İstanbul'a ise yine 304 saat olarak kaydedilmiştir[547].

Yoncalı Menzili : 1726'ya kadar 5 aded menzil beygiri bulunan Yoncalı'ya bu tarihde 5 beygir ilâve edilerek, beygir sayısı 10'a çıkmıştır. Toplam menzil masrafı 1475 kuruş olup, bunun 750 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 725 kuruşu ise Erzurum Gümrüğü malından karşılanmıştır[548]. Menzilin 1843 yılında Toprakkale menziline mesâfesi 6, İstanbul'a da 310 saat idi[549].

542 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 361, 412.
543 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
544 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
545 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 361, 412.
546 Bkz. KK, nr. 2555, s. 6-7.
547 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
548 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 361, 412.
549 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

Diyadin Menzili : 1726'da 5 beygiri bulunan menzile bu tarihde 5 beygir daha ilâve edilmiş ve beygir sayısı 10'a yükselmiştir. Menzilin toplam masrafı 1475 kuruş olup, bunun 750 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 725 kuruşu ise Erzurum Gümrüğü malından karşılanmaktaydı[550]. Menzilin Yoncalı menziline uzaklığı 8, İstanbul'a ise 318 saat idi[551].

Bâyezid Menzili : Menzilin beygir adedi ve mesârifi ile ilgili bir kayda rastlanamamıştır. Diyâdin menziline 8, İstanbul'a da 326 saat mesâfesi vardı[552].

c) Sol Koldan ayrılan tâlî yollar

ERZURUM-AHISHA MENZİLLERİ[553]**:**

Kızıl Kilise (Erzurum'a 6-272) - Eğil (8-280) - Oltu (6-286) - Nik (نيك) (5-291) - Göle (8-299) - Ardahan (5-304) Sekre (سكره) (9-313) - Ahısha (5-318).

DÜZCE'DEN (Hendek'e 12-48)**:**

Akçaşehir (6-54) - Ereğli (12-66).

HAMAMLI-TRABZON MENZİLLERİ[554]**:**

Hamamlı (Gerede'ye 8-80) - Hacılar (12-92) - Amac (=Araç) (12-104) - Kastamonu (9-113) - Taşköprü (12-125) - Boyâbâd (9-134) - Alaçay (14-148) Bafra (7-155) - Samsun (12-167) - Çarşanba (7-174) - Ünye (12-186) - Fatsa (6-192) - Ordu (12-204) - Giresun (12-216) - Tirebolu (12-228) - Şadlı (5-233) - Büyük Liman (7-240) - Bolad-han (9-249) - Trabzon (3-252).

TAŞKÖPRÜ'DEN (Kastamonu'ya 12-125)**:**

Sinop (12-137).

Vezirköprüsü (14-139) - Kavak (14-153) - Lâdik (8-162).

FATSA'DAN (Ünye'ye 6-192)**:**

550 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 361, 412.

551 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

552 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

553 XIX. asırda tertîb olunan menzil cedveline göre kaydedilmiştir (Bkz. Redif askeri tâli¬matnâmesi, göst. yer.).

554 XIX. asırda tertîb olunan menzil cedveline göre kaydedilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Keş-deresi (7-199) - İskefsur (12-211).

TRABZON'DAN (Bolad-han'a 3-252)**:**

Gümüşhane (24-276) - Bayburd (12-288) - Erzurum (18-306).

OSMANCIK'DAN (Hacı Hamza'ya 8-120)**:**

İskip (16-141) - Çorum (9-150) - Merzifon (9-159).

KARAHİSÂR-I ŞARKÎ'DEN (Hacı Murad'a 12-207)**:**

Kircalis (12-219).

ERZURUM-VAN MENZİLLERİ[555]*:*

Erzurum (10-276) - Hasan kal'a (6-282) - Veli Baba (11-293) - Molla Süleyman (11-304) - Köşk (8-312) - Yanbos (6-318) - Erciş (8-326) - Cayik (8-334) - Van kal'ası (8-342).

LÂDİK'DEN (Merzifon'a 8-153)**:**

Canik (6-159).

NİKSAR'DAN (Sonisa'ya 12-177)**:**

Tokat (12-189).

ŞİRAN'DAN (Karahisar-ı Şarkî'ye 12-228)**:**

Gümüşhâne (24-252).

B) RUMELİ'DE YOLLAR, MENZİL NOKTALARI VE MESÂFELERİ

Rumeli'de de Anadolu'da olduğu gibi sağ, orta ve sol kol olmak üzere üç ana güzergâh mevcuttu. Bu ana kolları ise birbirine bağlayan tâlî yollar vardı. Bu sayede memleketin en ücra köşelerine kadar uzanan bir yol ağı kurulmuştur. Aşağıda bu yollar ve üzerlerinde kurulmuş olan menzillerin isimleri ile birbirlerine ve İstanbul'a uzaklıkları kaydedilmiştir. Menzil masrafları bazan akça, bazan da kuruş olarak verilmiş olup, kuruşlar esedî kuruştur.

555 1003 tarihli cedvele göre kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555).

Levent Şahverdi Arşivi

1. SAĞ KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-ÖZİ)

İstanbul Menzili : 1690 yılında 32 beygiri olan İstanbul menzilinin toplam masrafı 556.992 akça (=4641.6 kuruş)[556] idi. Bunun 441.792 akçası menzil masrafı, 115.200 akçası da beygir bahasından oluşmaktaydı[557]. Menzilin 1693'de bir günlük masrafı, 20 akça şa'îr, 10 akça saman, 3 akça yular v.s., 6 akça sürücü, 10 akça odacı, işçi, seyis ve ahur kirası olup ayrıca 3 akça da nal ve mıh için olmak üzere 52 akça idi. Bir beygirin bahası ise 33 kuruşdan hesaplanmıştır. Menzil 354 gün faaliyette bulunuyordu[558].

Çatalca Menzili : 1722-23 yıllarında 3'ü ahâlisi, 3'ü de mîrî tarafından olmak üzere 6 beygire sahip menzil, ahâlisi idaresine verilmişti. Toplam masrafı 26.100 akça (=217.5 kuruş) idi[559]. İstanbul'a 8 saat uzaklıkta bulunuyordu[560].

İnceğiz Menzili : Kayıtlı bir menzil değildi. Bu sebeple ihtiyaç ölçüsünde menzil beygiri beslerdi[561].

Midye Menzili : Kayıtlı bir menzil değildi. 1843 yılında menzil tâyin edilmiştir. Çatalca'ya 12 saat mesâfedeydi[562].

Vize Menzili : Kayıtlı bir menzil değildi; ihtiyaç ölçüsünde menzil beygiri beslerdi[563]. Midye menziline 8 saat mesâfedeydi[564].

Pınar-hisarı Menzili : 1843 yılında menzil tâyin olunmuştur. Vize menziline 4, İstanbul'a ise 32 saat mesâfedeydi[565].

Kırkkilise Menzili : Menzilin 1695-96 yılına kadar 4 aded beygiri olup, ahâlisi idaresinde idi. Toplam 56.328 akça masrafından

556 Bu tarihlerde 120 akça 1 esedî kuruş olarak hesaplanmıştır (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 5).
557 Bkz. Aynı defter, s. 4.
558 Bkz. Aynı defter, s. 5.
559 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 27.
560 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
561 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 2; nr. 3169, s. 95; nr. 3858, s. 35; nr. 4030, s. 44; nr. 4034, s. 37.
562 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
563 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 2; nr. 3169, s. 95; nr. 3858, s. 35a; nr. 4030, s. 44; nr. 4034, s. 37.
564 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
565 Aynı eser, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

6078 akçası Kırkkilise kazâsı bedel-i nüzül malından karşılanmıştır[566]. 1725-26 yılları arasında Mehmed b. Mustafa'nın yönetiminde bulunan menzile 50 hâne, avârız ve nüzülleri karşılığı menzilkeş tâyin olunmuşlardır. Bu hâneler menzilde mevcut beyirlerin yanısıra 4 beygir de kendilerinden vermekle mükellef tutulmuşlardı[567]. 1595'de menzilin İstanbul'a uzaklığı 12[568], 1766 tarihli bir maliye kaydına göre de Fakih menziline 12, Edirne menziline ise 12 saat mesafede idi[569]. 1843'te menzilin İstanbul'a uzaklığı 36 saat, Pınar-hisar'la mesâfesi de 4 saat olarak kaydedilmiştir[570].

Fakih (=Fakihler) Menzili : Hâtun-ili kazâsına tâbi olup, beygir sayısı 4'dür. Yıllık masrafı 56.328 akça olan menzilde, 110 kişi vazifelendirilmişti[571]. 1725-26 yıllarında Mehmed adlı bir kişi idaresinde faaliyet gösteren menzil, köy ahâlisinin avârız ve bedel-i nüzülünden 290 kuruş ayrılarak idare olunmuştur[572]. 1595 ve 1766 yıllarında Kırkkilise, Aydos ve Vize menzillerine 12'er, Edirne menziline ise 16 saat mesâfede idi[573]. 1843 yılında Kırkkilise'ye 12, İstanbul'a 48 saat uzaklıkta olduğu kaydedilmiştir[574].

Aydos Menzili : 4 beygiri olan menzilin masrafı 88 avârız hânesinden 33.000 akça ve Aydos kazâsı bedel-i nüzülünden 23.328 akça alınmak sûretiyle karşılanıyordu[575]. 1697'de beygir sayısı ve ücreti arttırılan menzile[576], 1721-28 seneleri arasında 15 menzil beygiri tahsis edilmiş ve 1721-24 arasında Mustafa menzilcinin uhdesine verilmiştir. Bu sırada menzil masrafı toplam

566 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 2, 10; nr. 3169, s. 95; nr. 3858, s. 35a; nr. 4030, s. 44; nr. 4034, s. 37.
567 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 253.
568 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
569 Bkz. MAD, nr. 19156, s.1.
570 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
571 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 95.
572 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 288, 307.
573 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11 ; MAD, nr.19156, s. 1.
574 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
575 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 3a; nr. 4034, s. 39; nr. 3164, s. 2-10.
576 Bkz. MAD, nr. 3169,s. 100.

Levent Şahverdi Arşivi

olarak 2212,5 kuruş olup, bunun 1125 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 1087,5 kuruşu da Aydos kazâsı avârız ve bedeli nüzül malından ve Rus-kasrı kazâsı bedel-i nüzülünden karşılanmıştır[577]. Menzilin 1595'te Fakihler menziline mesâfesi 12, İstanbul'a 24[578]; 1766'da Prevadi'ye 14, Fakihler'e 12, Vize(âbâd)'ye 4, Ahyolu'na 6, Misuri'ye 4, Şumnu'ya 12 saat mesafede bulunuyordu[579]. 1843 yılında ise Fakihler menziline 12, İstanbul'a da 60 saat mesâfede olduğu kaydedilmektedir[580].

Prevadi Menzili : 4 beygiri olan menzilin[581] 1697'den itibâren beygir sayısı 12'ye çıkarılmıştır[582]. 1723-1728 tarihleri arasında Ali'nin uhdesinde bulunan menzilin[583] toplam 1770 kuruş masrafı vardı. Bunun 900 kuruşu ulak ücreti, kalan 870 kuruşu da Prevadi kasabası ahâlilerinin avârız ve nüzüllerinden karşılanmıştır[584]. Menzilin 1595 tarihli defterde Aydos'a 14, İstanbul'a 38[585]; 1766'da ise Hacıoğlu'na 12, Aydos'a 14, Varna'ya 8, Silistre'ye 28, Şumnu'ya 8, Yeni Pazar'a 5 saat uzaklıkta olduğu kaydedilmiştir[586]. 1843'de ise Aydos'a 16, İstanbul'a 76 saat mesâfede bulunduğu belirtilmiştir[587].

Hacıoğlu Pazarı Menzili : Resmî menzil olmadığı halde seferler sebebiyle menzil tâyin edilmiştir. Masrafı kasabadaki 163 bedel-i nüzül hânesi malından karşılanmaktaydı[588]. 4 beygiri olup 1697'de Mehmed adlı kişinin idaresine verilmişti. Bu tarihde beygir sayısı 12'ye çıkarılmıştır; 1770 kuruş masrafı vardı[589]. Menzilin 1595'te Prevadi'ye uzaklığı 12, İstanbul'a

577 MAD, nr. 8470, s. 19, 68, 162, 165, 292, 373.
578 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11, sene 1003.
579 MAD, nr.19156, s.1.
580 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
581 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 38a; nr. 4034 s. 39; nr. 3164, s. 5.
582 MAD, nr. 3169,s. 102.
583 1139-40'da 4 beygir tenzil edilerek, beygir adedi 8'e düşmüştür.
584 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 66, 351.
585 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
586 Bkz. MAD, nr.19156, s.1.
587 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
588 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 38a; nr. 4034, s. 39; nr. 3164, s. 6.
589 MAD, nr. 3160, s. 104.

Levent Şahverdi Arşivi

ise 50[590]; 1766'da ise Karasu'ya 8, Balçık'a 10, Mangala'ya 6 ve Hacıoğlu Pazarı'na 8 saat idi[591].

Divane Ali Menzili : Özi tarafına açılan seferler dolayısiyle menzile 1688'de Silistre, Mankala (مانقله) ve Balçık kazâlarından 10'ar beygir imdâd olmak üzere kaydırılmıştır[592]. Menzilin asıl beygir sayısı 4 olup, 44.000 akça masrafı Hacıoğlu Pazarı kazâsı bedel-i nüzülünden karşılanmaktaydı[593]. 1697'de Himmet isimli şahsın idaresinde bulunan menzilin beygir adedi ve ücreti arttırılmıştır[594]. Hacıoğlu Pazarı menziline 8, İstanbul'a da 58 saat mesâfedeydi[595].

Karasu (nâm-ı diğer Tekfurköyü) Menzili : Menzile yılda 44.000 akça tâyin olunmuştu. Beygir sayısı 4 olan Karasu menzilinin 170 avârız hânesi olup, bunların avârızları karşılığı olan 63.750 akça ve Karasu kasabası ahâlisi tarafından da 1074 akça menzil gelirini teşkil etmekteydi[596]. 1697'den itibâren beygir ve menzil ücreti arttırılmıştır[597]. 1722-1726 seneleri arasında 9 beygiri olduğu kaydedilen menzilin 1327,5 kuruş masrafı vardı[598]. Menzil 1595'te Dîvâne Ali'ye 8, İstanbul'a 66[599]; 1766'da Babadağı'na 14, Dîvane Ali'ye 8, Hırsova'ya 10, Silistre'ye de 18 saat mesâfede bulunduğu kaydedilmektedir[600].

Babadağı Menzili : 3 beygiri bulunan menzilin masrafına karşılık olmak üzere Babadağı kazâsı bedel-i nüzülünden 33.750

590 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11. XIX. asırda İstanbul'a mesâfesi 88 saat olarak kaydedilmiş¬tir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.).
591 MAD,nr.19156, s.1.
592 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 14.
593 MAD, nr. 4034, s. 40.
594 Beygir adedi 10'a çıkarılmış olup, toplam masrafı 1475 kuruşdu (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 104).
595 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
596 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 40; nr. 3164, s. 16.
597 Beygir adedi 12'ye, menzil ücreti de 1770 kuruşa çıkarılmıştır (Bkz. MAD, nr. 2169, s. 106).
598 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 49, 52, 234.
599 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
600 Bkz. MAD, nr.10156, s.1.

Levent Şahverdi Arşivi

akça tâyin olunmuştu[601]. 1697'de menzil-emini olarak Ali adlı bir kişinin vazifelendirildiği menzilin beygir adedi 12'ye çıkmış ve senede 1770 kuruş tahsis edilmiştir[602]. 1722-28 yılları arasında Mustafa adlı kişinin uhdesinde bulunan Babadağı menzilindeki beygir sayısının indirildiğini ve 8'e düştüğünü görüyoruz[603]. Menzilin toplam masrafı olan 1180 kuruşun 600 kuruşu ulak ücretinden elde edilen hâsılatdan, kalan 580 kuruşu ise Hazine-i Âmire'den karşılanmaktaydı[604]. Menzilin Karasu'ya mesâfesi 1595'de 14, İstanbul'a 80[605]; 1766'da İsakçı'ya 8, Tolçı'ya 6, Karasu'ya 14[606]; 1843'te ise Köstence'ye 16, İstanbul'a 124 saat idi[607].

İsakçı Menzili : Yıllık giderine karşılık avârız ve bedel-i nüzül malından 44.000 akça tahsis olunmuştu. Beygir sayısı 4 olan menzilin[608] Babadağı'na mesâfesi 8, İstanbul'a ise 88 saat idi[609]. 1843'te menzil olarak kaydedilmemiştir.

Tolcı Menzili : Tolcı kazâsı hâne-i avârızından 12.513, Silistre livâsı bedel-i nüzül malından da 21.237 akça olmak üzere toplam 33.750 akça tahsis edilmişti[610]. Beygir adedi 3 olan menzilin 1697'de beygir sayısı 5'e çıkarılmıştır[611]. 1722-24 yıllarında Halil adlı kişinin idaresinde bulunan menzilin, beygir sayısı 8'e yükseltilirken, masrafı da 1180 kuruşa çıkmıştır[612]. Menzil 1595'te

601 Bkz. MAD, nr. 2858, s. 38b; Ayr. bkz. MAD, nr. 4034, s. 40; nr. 3164, s. 24.
602 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 110.
603 1140 senesinde bir beygir daha tenzil edilerek beygir adedi 7'ye düşmüştür (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 344).
604 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 33, 94, 96.
605 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
606 MAD,nr.19156, s.1.
607 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
608 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 24; nr. 3858, s. 39a; nr. 4030, s. 46; nr. 4034, s. 41.
609 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11; Ayr. bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
610 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 39a; nr. 4034, s. 41.
611 MAD, nr. 3169, s. 112.
612 Bunun 600 kuruşu ulak ücretinden, 136 kuruşu Tolcı kazâsı avârızından, 226 kuruşu da kazâ ahâlisinin bedel-i nüzülünden temin edilmiştir. Kalan 212.5 kuruş ise Hazine-i Âmirece kapatılmıştır. (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 4, 88).

Levent Şahverdi Arşivi

İsakçı'ya 6, İstanbul'a 94[613]; 1766'da İsakçı'ya 8, İsmail Geçidi'ne 3, Babadağı'na 6 saat mesâfede olduğu kayıtlıdır[614].

İsmail Geçidi Menzili : Kili mukataası malından senede 31.626 akça tahsis olunmuştu[615]. 3 beygiri bulunan menzilin 1699'daki beygir adedi ise 5 idi[616]. 1722-23'de Hüseyin adlı kişinin yönetiminde faaliyet gösteren İsmail Geçidi menzilinde 5 beygir olup, toplam masrafı 885 kuruşdu[617]. Menzil 1595'te Tolcı'ya 3, İstanbul'a 97[618]; 1766'da Tatar Pınarı'na 18, Çankay'a 6, Kili'ye 8, Tolcı'ya da 3 saat uzaklıkta bulunuyordu[619].

Tatar Pınarı Menzili[620]***:*** İlk zamanlardan itibaren kayıtlı bulunan Tatar-pınarı menzilinin beygir sayısı ve ne kadar masrafı olduğu belirtilmemiştir[621]. Ancak 1722-1727 yılları arasında 6 beygir tahsis edildiği görülen menzilin toplam 885 kuruş masrafı ulak beygir ücretlerinden ve Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[622]. 1595'te İsmail Geçidi menziline 18, İstanbul'a 115[623]; 1766'da Yanık Hisar'a 12, İsmail Geçidi'ne 18, Akkirman'a 12 saat mesâfede olduğu kaydadilmektedir[624].

Yanık Hisar (Palanga-i Yanık) Menzili : Menzilin beygir sayısı kaydedilmemiştir. Yıllık masrafı 1750 kuruştu. Kalede bulunan fârisân-ı evvel, fârisân-ı sânî ve sâlis idarelerine bırakılmıştı[625].

613 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11. XIX. yüzyılda İsakçı'ya 8 saat mesâfesi olduğu kayıtlıdır (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.).
614 MAD, nr.19156, s. 1.
615 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 39b; nr. 4034, s. 42; nr. 3164, s. 28.
616 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 112.
617 Bunun 450 kuruşu ulak beygir ücretinden, kalanı ise Hazine-i Âmire'den karşılanmış¬tır (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 57).
618 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
619 MAD, nr. 10156, s. 1.
620 İsmail-Geçidi menziliyle arasında Gölbaşı ve Peşterek menzilleri de bulunmaktaydı (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 115).
621 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 30; nr. 4034, s. 42; nr. 3169, s. 115.
622 Bkz. MAD, nr. 8470,s. 20, 61, 281.
623 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
624 MAD, nr.19156, s. 1.
625 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 163, 260.

Levent Şahverdi Arşivi

Tatar Pınarı menziline 12, İstanbul'a ise 127 saat mesâfede bulunmaktaydı[626]. 1843 yılında ismine rastlanamamıştır.

Akkirman Menzili : Menzil olarak kaydedilmiş olmasına rağmen beygir sayısı, masrafı ve mesafesi belirtilmemiştir[627].

Özi Menzili : Kili iskelesi mukataası malından 56.250 akça tahsis edilmiş olup beygir sayısı 5 idi[628]. 1699'da ise menzile 300.000 akça tâyin edildiğini görüyoruz[629]. 1722-1728 yılları arasında kale dizdarları, mustahfızları, azabları, fârisânı, ağaları ve a'yânlarının idaresine verilmiş olan menzilin, hepsi in'âmât ücretinden karşılanan 3000 kuruş masrafı vardı. Bu sırada beygir sayısına dair bir bilgi bulunmamaktadır[630]. Menzil Yanık-hisar'a 24, İstanbul'a 151 saat mesâfede bulunmakta idi[631].

Kefe Menzili : Kırım Hânı Mengli Giray Han'ın arzusu üzerine menzil haline getirilmiştir. Her yıl, Kefe nezâreti mukataası malından 120 kuruş, ocaklık şeklinde menzil masraflarına karşılık olarak alınmaktaydı[632].

Azak Menzili : Azak kalesi Beşlüyân Ağaları idaresinde faaliyette bulunan menzile 10 beygir tahsis olunmuştu. Menzil masrafı olan 1000 kuruş, bütünüyle Hazîne-i Âmire'den karşılanmaktaydı. 1726-27 senesinde Azak kal'ası muhâfızı Vezir Mustafa Paşa'nın ilâmı ile 250 kuruş zam yapılmıştır[633].

Yukarıda zikredilen menzillerden başka aynı güzergâh üzerinde Tatar-Pınarı ile Kırım arasında daha küçük kapasitede bazı menziller daha bulunmaktaydı[634]. Bunlar :

626 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11.
627 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 32; nr. 4034, s. 42.
628 MAD, nr. 4034, s. 43; nr. 3858, s. 39b; nr. 4034, s. 46; nr. 4108, s. 2.
629 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 118.
630 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 16, 48, 96, 170, 346.
631 Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11. 1699 tarihli defterde Akkirman'a 30 saat uzaklıkta olduğu kaydedilmiştir (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 118).
632 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 272.
633 MAD, nr. 8470, s. 272.
634 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 115.

Levent Şahverdi Arşivi

Tatar-Pınarı menziline 6 saat mesâfede KIZIL-PINARI;; Kızıl-Pınarı'na 6 saat mesâfede YANIK PALANGA[635]; Yanık Palanga'ya 4 saat mesâfede MİNAKA (**مىناقه**); Minaka'ya 4 saat mesâfede BÜYÜK TALBAK; Büyük Talbak'a 2 saat mesâfede KOCABEY; Kocabey'e 8 saat mesâfede BİKE KULAĞI; Bike Kulağı'ndan 3 saat mesâfede DELİGÖL; Deligöl'e 9 saat mesâfede HANÇOKRAĞI; Hançokrağı'ndan 6 saat mesâfede KILBURUN ile GEÇİD; Kılburun'dan 3 saat mesâfede SARIMEŞE; Sarımeşe'den 8 saat mesâfede KÜP KOYU; Küp koyu'ndan 2 saat mesâfede APOLEVİ; Apolevi'nden 6 saat mesâfede TAŞLI ÇIĞAN; Taşlı Çığan'dan 7 saat mesâfededе KUŞKARGA, Kuşkarga'dan 4 saat mesâfede KALBUCAK (‚‰»ËÃ‚); Kalbucak'dan 4 saat mesâfede AKKOYU; Akkoyu'ndan 4 saat mesâfede OR KAPUSU; Or kapusu'ndan 6'şar saat ara ile Güçe kadar 6 konak daha olup isimleri kaydedilmemiştir.

a) Rumeli Sağ Kolundan Ayrılan tâlî yollar[636]

KIRKİLİSE (=KIRKLARELİ)'DEN (Pınarhisar'a 4-36):

Fakih (12-48) - Karînâbâd (12-60) - Edirne (24-84).

KIRKİLİSE'DEN (Pınarhisar'a 4-36):

Edirne (12-48).

KARÎN-ÂBÂD'DAN (Fakih'e 12-60):

Şumnu (16-76) - Hezargrad (8-84) - Ruscuk (12-96).

KARÎN-ÂBÂD'DAN (Fakih'e 12-60):

Osman-pazarı (nâm-ı diğer Alakilise) (10-70) - Eski Cum'a (16-76) - Silistre (16-92).

AYDOS'DAN (Fakih'e 12-60):

Rus kasrı (4-64).

AYDOS'DAN (Fakih'e 12-60):

Burgos (4-64) - Manorga (8-72).

635 Yukarıda bahsedilmiştir.

636 1003 tarihli menzil cedvelinde Rumeli sağ kol menzilleri Kırkkilise'den (Bkz. KK, nr. 2555, s. 10-11), XIX. asırda ise İstanbul'dan başlamaktadır (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

Levent Şahverdi Arşivi

AYDOS'DAN (Fakih'e 12-60):[637]

Şumnu (16-76) - Silistre (16-92).

AYDOS'DAN (Fakih'e 12-60):[638]

Karîn-âbâd (6-66) - Yanbolu (4-70) - İslimye (4-74) - Zağra-i Cedîd (12-86) - Kızanlık (12-98) - Tırnova (14-112) - Servi (6-118) - Lofça (10-128) - Plevne (6-134) - Ebu Râce (18-152) - İzlâdi (24-176) - Lom (12-188) - Vidin (12-200).

FAKİH'DEN (Kırkkilise'ye 12-48):

Ahyolu (12-60) - Misuri (4-64) - Varna (16-80) - Balçık (6-86).

PREVADİ'DEN (Aydos'a 14-74)[639]:

Kozluca (4-78).

PREVADİ'DEN (Aydos'a 14-74):

Silistre (28-102) - Çardak (6-108) - Ruscuk (12-120) - Ziştovi (12-132) - Niğbolu (6-138) - Rahova (12-150) - Lom (12-162) - Vidin (12-174).

PREVADİ'DEN (Aydos'a 14-74):

Şumnu (8-82) - Cum'a Pazarı (6-88) - Osman Pazarı (4-92) - Tırnova (6-98).

BABADAĞI'NDAN (Karasu'ya 14-116):

Kara Çirmen (8-124).

BABADAĞI'NDAN (Karasu'ya 14-116):

Tolcı (6-122) - İsmail Geçidi (3-125).

BABADAĞI'NDAN (Karasu'ya 14-116):

Maçin (12-128).

İSAKCI'DAN TUNA CİHETİNE GİDEN YOL[640]:

İsakcı (Babadağı'na 8-140) - Nehr-i Tuna sevâhili (8-148) - Maçin (12-160) - Silistre (18-178) - Tuzakan (9-187) - Ruscuk (9-196) - Ziştovi (12-208) - Niğbolu (12-220) - Lom (12-232) - Vidin

637 XIX. asır cedveline göre sıralanmıştır.

638 XIX. asırda hazırlanan cedvele göre sıralanmış olup, ana yol hüviyetindedir.

639 1003 tarihli deftere göre sıralanmıştır. XIX. yüzyılda Prevadi-Kozluca arasının 6 saat olduğu kayıtlıdır.

640 Ana yol hüviyetindedir. Ayrıca Tuna nehrinde kayıkcılık yapılmaktadır. XIX. asra göre tanzim olunmuştur (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

Levent Şahverdi Arşivi

(8-240) - Ligodina (12-252) - Fethü'l-islâm (8-260) - Ada-i Kebîr (2-262).

SİLİSTRE'DEN (Maçin'e 18-178):

İbrail (40-218).

İSTANBUL'DAN :

Niğbolu (124).

İSAKÇI'DAN (Babadağı'na 8-140)[641]:

Han-depesi (34-174) - Yaş (12-188).

AKKİRMAN'DAN (Yanık Hisar'a 12-139):

Bender (?).

2. ORTA KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-BELGRAD)

İstanbul Menzili : Rumeli sağ kol menzilleri kısmında bahsedilmiştir.

Büyük Çekmece Menzili : 1843 yılına ait cetvelde adı geçmektedir. İstanbul'a 6 saat mesâfede bulunduğu kaydedilmiştir[642].

Silivri Menzili : 1686-87'de Sefer zimmî'nin idaresine verilmiş bulunan menzilin[643] 1690-91 yılında 18 beygiri vardı[644]. 1692'den itibaren savaş dolayısıyla 12 beygir daha ilâve edilmek suretiyle beygir sayısı 30'a, masrafı da 671.040 akça'ya (=5592 kuruş) çıkmıştır[645]. 4 Haziran 1695'de çok sayıda ulak geçmesi sebebiyle beygir sayısı 130 ve daha sonra da 150'ye kadar yükselmiştir[646]. Silivri menzili Büyük Çekmece'ye 6, İstanbul'a 12 saat mesâfede bulunmaktaydı[647].

Çorlu Menzili : 1690-91'e kadar Sefer zimmî idaresinde bulunan menzil bu tarihden sonra Mehmed b. Ahmed adlı kişiye verilmiştir. 6 beygiri ve 104.436 akça masrafı bulunan menzile

641 1003 tarihli deftere göre sıralanmıştır.
642 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
643 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 36-37.
644 Bu sırada mesârifi 306.008 akça idi (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 4).
645 Aynı defter, s. 5.
646 Bkz. MAD, nr. 4030., s. 47; nr. 4108, s. 5.
647 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

1691-92 yıllarında sefer sebebiyle 14 beygir ve 165.070 akça zam yapılmıştır. Böylece menzilde bulunan beygir sayısı 20'ye, masrafı ise 352.800 akçaya yükselmişti[648]. 1695'den itibaren menzile 840.000 akça tahsis olunmuştur. Silivri menziline 8, İstanbul'a 20 saat mesâfede idi[649].

Burgos (=Lüleburgaz) Menzili : 1689-90 yıllarında senede 767.000 akça tahsîsâtı olan menzilin[650], bir yıl sonra tahsîsâtı Elhac Mustafa'nın idaresinde olmak üzere 104.436 akçaya indirilmiş ve beygir sayısı da 6'ya düşürülmüştür. Ancak 1691-92'de, sefer dolayısiyle çok sayıda ulak geçmesinden dolayı yeniden menzile 14 beygir ilâve edilmiştir. Böylece beygir adedi 20'ye çıkan Burgos'da menzil masrafı da 352.800 akça'ya (2940 kuruş) yükselmiştir[651]. Buna rağmen menzilin yeterli gelmediği görülerek menzil ücretinin 1692'de 840.000 akçaya, 1695'de ise beygir sayısının 45'e çıkarıldığı görülmektedir[652]. Menzilin Çorlu'ya 10, İstanbul'a 30 saat mesâfesi vardı. Ayrıca Babay-ı atîk (=Baba eski)'e 6, Hafsa'ya 4 saat uzaklıktaydı[653].

Kuleli Köyü Menzili : 1690'da Elhac Mustafa ve Elhac Süleyman,'ın müştereken idarelerine verilen menzilde beygir sayısı 6 idi[654]. 1691-92'de menzile 14 beygir ve 177.618 akça zam yapılarak, menzil beygir adedi 20'ye çıkarılmıştır[655]. Menzil Burgos'a 7 saat, 'a da 37 saat mesâfede idi.

Edirne Menzili : 1691'de Elhac Mehmed'in menzilci olarak bulunduğu Edirne menzilinde 6 beygir vardı[656]. 1692 yılında masrafı Edirne menzilcileri tarafından karşılanmak üzere 14 beygir arttırılarak, beygir sayısı 20'ye yükselmiştir. Bu

648 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 9.
649 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 38; Ayr. bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
650 MAD, nr. 4030, s. 47.
651 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 10.
652 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 6b.
653 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
654 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 7b.
655 Toplam masrafı 352.800 akça idi (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 15).
656 Bu beygirlerin mesârifi 104.436 akça idi (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 16).

Levent Şahverdi Arşivi

dönemdeki masrafı ise 407.880 akça (3399 kuruş) idi[657]. 1726-28 yıllarında beygir sayısının 84, toplam masrafının da 4.300 kuruş (516.000 akça) olduğunu görüyoruz[658]. Kuleli'ye 7, İstanbul'a 44 saat mesâfedeydi[659].

Habibce Menzili : Menzilin 1690-91'de 6 beygiri vardı. Menzil hizmetlerini görmek üzere Çirmen'e tâbi Delikli karyesinden 23; Yeniceli'den 30; Habibce'den 65 ve Hisarlık'dan 46 olmak üzere toplam 164 nefer vazifelendirilmişti. Bu sırada menzil masrafı 104.436 akça olup, bunun 34.822 akçası Hazine-i Âmire'den kalanı da menzilcilerce karşılanmıştır. Menzile Avusturya savaşı sebebiyle 1691 sonbaharından 1692 ilkbaharına kadar 4 beygir daha ilâve olunmuşsa da[660] bu da yeterli gelmeyerek 1696-97'de beygir sayısı 17'ye çıkarılmıştır[661]. 1722'den itibaren de savaş sebebiyle menzile devamlı olarak imdâdiye bağlanmış, beygir sayısı da 20'ye ulaşmıştır. Ayrıca imdâd olarak menzile 150 kantar saman, 1800 kîle arpa, 200 araba odun ve 75 kile buğday tahsis olunmuştu[662]. Menzil Edirne'ye 9, İstanbul'a 53 saat uzaklıkta idi[663].[664, 665, 666, 667]

Uzunca Âbâd Hasköy *(Semizce)* ***Menzili :*** 1690-91'de 6 beygiri bulunan menzilin 104.436 akça tutan giderlerinin, 69.624 akçalık kısmı menzilcileri olan 54 avârız hânesinin malından, kalan 34.812 akçalık kısmı da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır[668].

657 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 16.
658 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 388.
659 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
660 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 21.
661 MAD, nr. 3169, s. 12.
662 Menzil masrafı toplamı olarak 2950 kuruş olup, bunun 1500 kuruşu ulak ücretinden, 622 kuruşu menzilci köylerin avârız ve nüzül bedellerinden, kalanı ise hazîneden tahsis olun¬muştu (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 24, 48, 110, 183, 258).
663 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
664 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 21.
665 MAD, nr. 3169, s. 12.
666 Menzil masrafı toplamı olarak 2950 kuruş olup, bunun 1500 kuruşu ulak ücretinden, 622 kuruşu menzilci köylerin avârız ve nüzül bedellerinden, kalanı ise hazîneden tahsis olun¬muştu (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 24, 48, 110, 183, 258).
667 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
668 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 54; nr. 4034, s. 22; nr. 4108, s. 9.

Levent Şahverdi Arşivi

Seferler dolayısiyle 9 Aralık 1695'de menzile 50 kuruş daha ilâve edildiği gibi, Uzunca Âbâd, Akça Kızanlık ve Zağra-i atîk kazâlarından 3 aded beygirin de yardım olmak üzere verilmesi kararlaştırılmıştı. Ayrıca 1698'de beygir sayısı 13'e çıkarılmış, dolayısiyle menzil ücreti de 1917,5 kuruşa yükselmiştir[669]. 1722-1727 yılları arasında Mehmed ve Ahmed Çavuş uhdelerinde bulunuyordu[670]. Habibce menziline 12, İstanbul'a ise 65 saat mesâfede idi[671].

Papaslı Menzili : Kayıtlı menzil değildi, ihtiyaca göre beygir beslenirdi[672].

Filibe Menzili : Menzilin 1690-91'de 6 beygiri vardı. 81 avârız hânesi tarafından yürütülmekte olan menzile, ayrıca imdâdiye olarak 4 beygir daha ilâve olunmuştur[673]. 1697'de sefer sebebiyle menzil beygir miktarı arttırılarak 13'e çıkmıştır[674]. Bundan sonra 11'e düşürülen beygir sayısı, 1726-28'de 3 beygir daha tenziliyle 8'e indirilmiştir[675]. 1595 tarihli cetvelde[676] ve 1697 tarihli cetvelde[677] Uzunca Âbâd Hasköy menziline 12, İstanbul'a 77 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[678].

Tatarpazarı Menzili : Avârız, bedel-i nüzül ve ağnam-ı celebkeşân karşılığı olarak 104.436 akça tahsis olunan menzilin beygir sayısı 6 idi[679]. 1697'de, Mehmed menzilci idaresine verilen menzilde 15 aded beygir bulunuyordu[680]. 1723-1726 yılları

669 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 14.

670 Menzilin masrafı olan 1917.5 kuruşun 975 kuruşu ulak ücretlerinden, 500 kuruşu menzilcilerin avârız ve bedel-i nüzülünden, kalan 442.5 kuruş da Hazine-i Âmire'den verilmek¬teydi (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 31, 86, 194, 256).

671 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer; Ayr. bkz. MAD, nr. 2169, s. 14

672 MAD, nr. 3164, s. 55.

673 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 23; Ayr. bkz. 3858, s. 12b.

674 Menzil masrafı da 1917.5 kuruşa yükselmişti (Bkz. MAD, nr. 2169, s. 16).

675 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 36, 168, 249, 343.

676 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.

677 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 14.

678 XIX. asırda Uzunca-âbâd'a 16 saat mesâfede olduğu belirtilmiştir. (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer

679 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 12b; nr. 4034, s. 24.

680 Menzil masrafı 2212.5 kuruştu (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 18).

Levent Şahverdi Arşivi

arasında da Mehmed menzilci'nin idâresinde görünen Tatarpazarı menzilinde beygir adedi 13'e indirilmiş, bu sırada menzil masrafı ise ulak ücreti ile menzilkeş ahâlinin avârız, bedel-i nüzül ve ağnâm-ı celebkeşân bedelinden karşılanmıştır[681]. Filibe'ye 6, İstanbul'a 83 saat mesâfedeydi[682]. 1843 yılında İstanbul'a uzaklığı 87 saat olarak kaydedilmiştir[683]. Bu menzilden Saray-Bosna cihetine yol ayrılmaktadır.

İhtiman Menzili : 1691'de 104.436 akça tahsis olunan menzilde 6 aded beygir bulunuyordu. Ayrıca menzile Samakov, Tırnova ve Lofça kazâlarından 4 aded beygir imdâdiye tâyin edilmiştir[684]. 1698'de Mehmed menzilci idaresine verilen menzil[685], 1724 yılına kadar onun yönetiminde kalmıştır. Bu tarihden itibâren Ömer Menzilci menzil-emîni tâyin olunmuş ve 1727-28 yılına kadar onun uhdesinde faaliyet göstermiştir[686]. Tatarpazarı menziline 12, İstanbul'a 95 saat mesâfede bulunuyordu[687]. 1843 yılında İstanbul'a 99 saat uzaklıkta olduğu kaydedilmiştir[688].

Sofya Menzili : Menzilin giderini karşılamak üzere 9 köyün avârız bedeli olan 102.392 akça menzil ücreti tâyin olunmuştu. Menzil beygir sayısı 5 olup, ayrıca Ziştovi ve Lofça kazâlarından da 5 beygir yardım yazılmıştı. Bu yapılan ek için ayrıca Siroz ve Demirhisar kazâlarından 110.000 akça tahsis edilmiştir[689]. 1697'de Mahmud Ağa isimli şahsın idaresine verilen menzilin beygir sayısı da arttırılarak 15'e çıkarılmıştır[690]. 1722-1723 döneminde bu defa Ali Menzilci uhdesinde faaliyet gösteren menzilin beygir adedi 13'dü. Menzil masrafları menzilkeş ahâlinin

681 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 47, 124, 198.
682 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
683 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
684 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 14b-17a; nr. 4030, s. 55; nr. 4108, s. 10; nr. 4034, s. 25.
685 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 20.
686 Menzilin bu sırada 11 beygiri olup, 1622.5 kuruş da mesârifi vardı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 32, 106, 178, 267).
687 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
688 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
689 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 17a; nr. 4030, s. 55; nr. 4034, s. 25; nr. 4108, s. 11.
690 Bu sırada menzil ücreti 2212.5 kuruş idi (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 22).

Levent Şahverdi Arşivi

avârız ve bedel-i nüzülünden karşılanmıştır[691]. 1595 tarihli cetvelde İhtiman'a 9, İstanbul'a 104 saat mesâfede gösterilen menzil[692], 1843 yılında İhtiman'a 12, İstanbul'a 111 saat olarak kaydedilmiştir[693].

Dragoman Menzili : 120.650 akça tahsis olunan menzilin beygir adedi 5'di. Menzil ücretinin 18.916 akçası yardım tâyin olunmuştu[694].

Şehirköy Menzili : Süleyman Menzilci uhdesinde bulunan menzilin 14 beygiri olup, 2065 kuruş masrafı vardı. Bunun 1050 kuruşu ulak ücretlerinden, kalan 1015 kuruşu ise Hazine-i Âmire'den verilmekteydi[695]. Sofya menziline 15, İstanbul'a 126 saat mesâfesi vardı[696]. Menzil yakınlarındaki Kuru Çeşme, de menzil tâyin olunmuş olup, 1697'de 10 beygiri ve 1475 kuruş masrafı bulunuyordu[697].

Niş Menzili : 1691'de 120.660 akça tahsis olunmuştu; beygir sayısı ise 5 olup, daha sonra menzile senede 1322 kuruş ve 890 kîle arpa tâyin edilmişti. Bu sırada beygir adedi 30'du[698]. 1697'de beygir sayısı 10'a indirilmiştir[699]. 1722-1726 yılları arasında İvaz Mezilci'nin idaresine verilen menzilin beygir adedi 23'e çıkarılmıştır[700]. Bu esnada 3392,5 kuruş masrafı vardı. Şehirköy menziline 12, İstanbul'a da 131 saat mesâfedeydi[701].

Razna (=Razan) Menzili : 1691 senesinde menzile 120.660 akça tahsis olunmuştu. Bu sırada 5 beygiri sahip olan menzile[702], sefer sebebiyle 10 beygir ilâve edilerek beygir sayısı 15'e

691 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 9.
692 KK, nr. 2555, s. 14-15.
693 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
694 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 17b; nr. 4034, s. 26.
695 Bkz. MAD, nr. 4870, s. 42, 109.
696 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
697 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 24.
698 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 17b-18a; MAD, nr. 4043, s. 26.
699 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 28.
700 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 48, 123, 176, 261.
701 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15. XIX. asırda İstanbul'a uzaklığı 129 saat olarak gösterilmiş¬tir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).
702 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 20b-26a; nr. 4034, s. 27.

Levent Şahverdi Arşivi

çıkarılmıştır. 1697'de ise 5 beygir tenzil edilmek suretiyle beygir adedi 10 düşürülmüş, menzil ücreti de 1475 kuruşa inmiştir[703]. Menzil Niş menziline 9, İstanbul'a ise 140 saat uzaklıkta bulunuyordu[704].

Yagodina Menzili : 1691'de 5 beygiri ve 120.660 akça ücreti vardı. Ancak beygirlerin kâfi gelmediğinin bildirilmesi üzerine 17 Temmuz 1691'de menzile, 2 beygir ile 48.860 akça daha tahsis edilmiştir[705]. 1694-95 senelerinde Azablar Ağası Ahmed Ağa'nın idâresinde bulunan menzilin beygir adedi 1697'de 10'a çıkarılmıştır[706]. 1595 yılında Razna'ya 9, İstanbul'a 149 mesâfede olduğu kaydedilen Yagodina menzilinin[707], 1843 yılında Razna'ya 10, İstanbul'a 148 saat mesâfede olduğu belirtilmektedir[708].

Hasan Paşa Palangası Menzili : 1691'de 5 beygiri olan menzilin 120.660 akça masrafı vardı[709]. 1697'de sefer sebebiyle beygir sayısı 10'a, masrafı da 1475 kuruşa yükselmiştir[710]. Yagodina menziline 1595 tarihli deftere göre 11[711], 1697 tarihli deftere göre ise 12 saat mesâfede bulunduğu kaydedilmiştir[712].

Hisarcık Menzili : 1595 tarihli menzil cetvelinde ismi kaydedilmiş bulunan menzilin, daha sonraki menzil defterlerinde ismine rastlanamadı. Hasan Paşa menziline 7 saat mesâfede olup, daha sonra kaldırıldığı anlaşılmaktadır[713].

Belgrad Menzili : 1691 senesinde 120.660 akça masrafı ve 5 beygiri bulunuyordu[714]. 1697 yılında beygir sayısı 15'e, menzil

703 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 30.

704 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15. XIX. asırda İstanbul'a mesâfesi 138 saat idi (Bkz. Redif as¬keri tâlimatnâmesi, göst. yer).

705 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 20b-26a; nr. 4034, s. 27.

706 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 32.

707 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15

708 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

709 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 21a-26b; nr. 4034, s. 27.

710 MAD, nr. 4136, s. 34.

711 KK, nr. 2555, s. 14-15. Ayrıca İstanbul'a 160 saat mesâfedeydi.

712 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 32. XIX. asırda da 12 saat mesâfesi olduğu kaydedilmiştir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

713 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.

714 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 21a-27b; 4034, s. 27

Levent Şahverdi Arşivi

gideri de 1475 kuruşa çıkmıştır[715]. Hasan Paşa menziline 13, İstanbul'a 173 saat mesâfede idi[716].

a) İstanbul-İskenderiye Güzergâhı
(Tatarpazarı menzilinden ayrılır)

Köstence Menzili : Beygir miktarı 3 olan menzilin giderleri, Köstence ahâlisinin avârızlarından karşılanmakta olup, 42.246 akça idi[717].

Samakov Menzili : Samakov mukataası malından olmak üzere 37.246 ve İcmanlı (اجمانلی) karyesi ahâlisinin avârızları bedeli olan 5.000 akça tâyin olunmuştu. Beygir sayısı 3 olan menzilin[718], 1697'de beygir adedi 5'e çıkarılmıştır[719]. Köstence menziline 9 saat mesâfedeydi[720].[721, 722, 723]

Dubniçe Menzili : Dubniçe'de sâkin bulunan gayr-ı müslim ahâlinin idaresinde olup, senede 49.248 akça tahsis olunmuştu; beygir adedi 4'dü[724]. 1697'de beygir sayısı 5'e çıkarılmış, tahsisatı ise 737,5 kuruş yükseltilmiştir[725]. Samakov'a 11 saat mesâfedeydi[726].

Köstendil (=Ilıca) Menzili : 1690-91 yıllarında 3 aded beygiri olup, 44.370 akça masrafı vardı[727]. 1697'de beygir sayısı 5'e

715 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 36.
716 KK, nr. 2555, s. 14-15. XIX. asırda İstanbul'a mesâfesinin 172 saat olduğu görülmek¬tedir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).
717 Bkz. MAD, nr. 58, s. 40b; nr. 4034, s. 45.
718 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 45.
719 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 136.
720 KK, nr. 2555, s. 14-15; Ayr. bkz. MAD, nr. 3858, s. 40b.
721 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 45.
722 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 136.
723 KK, nr. 2555, s. 14-15; Ayr. bkz. MAD, nr. 3858, s. 40b.
724 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 45; nr. 3858, s. 41a.
725 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 137.
726 KK, nr. 2555, s. 14-15.
727 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 56; nr. 3858, s. 41a; nr. 4034, s. 46.

Levent Şahverdi Arşivi

yükseltilmiş, dolayısıyla gideri 737,5 kuruşa ulaşmıştır[728]. Dubniçe menziline 8 saat mesâfedeydi[729].

Eğridere (Palangası) Menzili : Menzilcilerin avârızları karşılığı 6000 ve mukataa malından 53.160 akça olmak üzere toplam 59.160 akça tahsisat tâyin olunmuştu[730]. Köstendil menziline 6 saat uzaklıkta bulunuyordu[731].

Komanova Menzili : Karatova kazâsına tâbi olan menzilin 4 beygiri ve 59.160 akça menzil ücreti vardı[732]. Eğridere Palangası menziline 12 saat mesâfedeydi[733].

Serfice (سرفجه) ***Menzili :*** 3 aded beygiri olup, senede 44.370 akça gideri vardı[734].

Pirlepe Menzili : Yılda 44.370 akça menzil ücreti tâyin olunmuştu; 3 beygiri vardı[735].

Manastır Menzili : Yıllık 44.370 akça menzil ücreti tahsis olunmuş olup, beygir sayısı 3'dü[736].

Kesriye Menzili: 3 aded beygiri olan menzilin 44.370 akça gideri vardı. Ulak gelip geçerken, lüzumu halinde kazâ ahâlisinin imdâd etmeleri kararı alınmıştı[737].

İlbasan Menzili : Menzilcilerin avârızları bedeli olan 44.370[738] akça menzil ücreti tâyin olunmuştur[739]. Beygir sayısı 3'dü[740]. Prizrin'e 30 saat uzaklıktaydı[741].

---

728 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 137.
729 KK, nr. 2555, s. 14-15.
730 MAD, nr. 3858, s. 41a; 4030, s. 56; nr. 4034, s. 46.
731 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15; nr. 2169, s. 137.
732 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 56; nr. 4034, s. 46.
733 Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15.
734 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 42a; nr. 4034, s. 47.
735 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 42a; nr. 4034, s. 47.
736 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 42a; nr. 4034, s. 47.
737 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 48.
738 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 43a; nr. 4034, s. 48.
739 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 48.
740 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 43b; nr. 4030, s. 56; nr. 4034, s. 49.
741 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

b) Rumeli orta kolundan ayrılan tâlî yollar

EDİRNE'DEN (Burgos'a 14-44)[742]:

İslimye (15-59).

Yanbolu (18-62).

Kırkkilise (12-56).

Fakih (16-60).

Yenice-i Kızılağaç (12-56).

Paşaköy (12-56).

Karin-âbâd (24-68).

Cisr-i Ergene (9-53).

Dimetoka (7-51).

Firecik (12-56).

Hayrebolu (16-60).

Çirmen (6-50).

Zağra-i atîk ve cedîd (18-62).

TATARPAZARI-TRAVNİK GÜZERGÂHI[743]:

Tatarpazarı (Filibe'ye 6-87) - Bana (9-96) - Dubniçe (12-108) - Köstendil (6-114) - Palanga-i Eğridere (6-120) - Kumanova (12-132) - Üsküp (6-138) - Priştine (16-154) - Vulçitrin (4-158) - Yenipazar (12-170) - Sitse (9-179) - Triboli (8-187) - Taşlıca (10-197) - (10-207) - Dukabulan ? (10-217) - Saray-Bosna (12-229) - Bosevaç (9-238) - Travnik (9-247).

EĞRİ-DERE PALANGASI - İSKENDERİYE GÜZERGÂHI :

Eğridere (Köstendil'e 6-120) - Karatova (6-126) - İştip (12-138) - Tekviş (12-150) - Pirlepe (12-162) - Karcova (12-174) - Debre (14-188) - İlbasan (16-204) - Berat (12-216) - Kavala (12-228) - Tiran (10-238) - İskenderiye (16-254).

742 Parantez içinde verilen rakamlardan birincisi Edirne'ye olan mesâfe, ikincisi ise İstanbul'a olan uzaklığı saat olarak göstermektedir.

743 1843 yılında hazırlanan cedvele göre kaydedilmiştir. (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

Levent Şahverdi Arşivi

KUMANOVA- FLORİNA GÜZERGÂHI :

Kumanova (Eğridere'ye 12-132) - Köprülü (12-144) - Pirlepe (12-156) - Manastır (8-164) - Filorina (6-170).

KUMANOVA-İSKENDERİYE GÜZERGÂHI :

Kumanova (Eğridere'ye (12-132) - Kalkandelen (8-140) - Prizrin (12-152) - İskenderiye (30-182).

PRİZRİN-YENİPAZAR GÜZERGÂHI :

Prizrin (Kalkandelen'e 12-152) - İpek (12-164) - Yenipazar Bosna (14-178).

SOFYA-VİDİN GÜZERGÂHI[744]:

Sofya (İhtiman'a 9-104) - Lofça (12-116) - Plevne (6-122) - Rahova (12-134) - Lom (12-146) - Vidin (12-136).

HABİBCE-VİDİN GÜZERGÂHI :

Habibce (Edirne'ye 9-53) - Zağra-i atîk (16-69) - Kızanlık (6-75) - Hotaliç=Selvi (13-88) - Lofça (6-94) - Plevne (6-100) - Rahova (12-112) - Lom (12-124) - Vidin (12-136).

PLEVNE-SİLİSTRE GÜZERGÂHI :

Plevne (Lofça'ya 6-100) - Niğbolu (8-108) - Ziştovi (12-120) - Ruscuk (12-132) - Çardak (4-136) - Silistre (12-148).

NİŞ-PRİŞTİNE GÜZERGÂHI[745]:

Niş (Şehirköy'e 12-129) - Leskofça (12-141) - İvranye (12-153) - Priştine (12-165).

3. SOL KOL GÜZERGÂHI (İSTANBUL-GÖRDÜS)

İstanbul Menzili[746].

Silivri Menzili[747]**.**

Türkmanlı Menzili : Çorlu kazâsına bağlı olup, avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığında menzile senede 64.824 akça vermekteydiler. Menzil beygir sayısı 4'dü[748]. 1695-96'da İstanbul-Edirne

744 1003 tarihli cedvele göre kaydedilmiştir (Bkz. KK, nr. 2555, s. 14-15).

745 XIX. asırda hazırlanan cedvele göre kaydedilmiştir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

746 Rumeli Orta Kol menzilleri kısmında kaydedilmiştir.

747 Rumeli Orta Kol menzilleri kısmında kaydedilmiştir.

748 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 27a; nr. 4030, s. 57; nr. 4034, s. 28: nr. 4108, s. 14.

Levent Şahverdi Arşivi

arası menzillerin kaldırılması sırasında Türkmanlı menzili de kaldırılmıştır. Ancak gelip-geçen ulakların buradan beygir talepleri göz önüne alınarak menzile 18.000 akça tahsis olunmuştu[749].

Ereğli Menzili : Menzil defterlerinde ismine rastlanılmamakla beraber, 1843 yılında tanzim olunan menzil cetvelinde menzil olarak kaydedilmiştir. İstanbul'a 6 saat mesâfede bulunmaktaydı[750].

Tekirdağı *(=Tekfurdağıi, nâm-ı diğer Rodoscuk)* ***Menzili :*** Eski menzilcilerinin avârız ve bedel-i nüzülleri olan 47.200 akça ile Tekirdağ kazâsı avârız ve bedel-i nüzülünden 17.624 akça menzilin gideri için tahsis olunmuştu[751]. Menzil beygir sayısı 4'dü[752]. 1723-1727 yılları arasında Yogos zimmî uhdesine verilen menzilde 8 beygir mevcut olup, menzilin toplam gideri 1180 kuruştu. Bunun 600 kuruşu ulak ücretlerinden, 429 kuruşu da Tekirdağ mahalleleri avârız ve bedel-i nüzüllerinden ve kalan 151 kuruşu ise Hazine-i Âmire'den karşılanıyordu[753]. Tekirdağ menzili Ereğli'ye 6, İstanbul'a 12 saat mesâfede bulunuyordu[754].

Malkara Menzili : Kasaba ahâlisinin avârız ve bedel-i nüzülünden 64.824 akça tahsis olunmuştu; menzilin 4 beygiri vardı[755]. 1697 yılında beygir sayısı 11'e çıkarılmış, menzil ücreti ise 1622,5 kuruşa yükseltilmiştir[756]. 1723-1727 yılları arasında Tabanlı Mehmed Beşe'nin idaresine verilmiş olan menzilin 10 beygiri ve 1475 kuruş masrafı vardı[757]. Tekirdağ menziline 12, İstanbul'a 24 saat uzaklıktaydı[758].

Keşan Menzili (nâm-ı diğer Rus köyü)**:** Kasaba ahâlisinin avârızları karşılığı menzile 48.618 akça tahsis olunmuştu; beygir

749 MAD, nr. 3169, s. 89.
750 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
751 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 28.
752 1101'de beygir adedi 2 idi (Bkz. MAD, nr. 4030, s. 57; nr. 4108, s. 14).
753 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 31, 100, 168, 247.
754 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
755 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 28b; nr. 4030, s. 58; nr. 4034, s. 29.
756 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 84.
757 MAD, nr. 8470, s. 100, 195, 275.
758 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

adedi 3'dü. Menzile Keşan'dan 87, İpsala'dan 55 ve ismi okunamayan (?) diğer bir köyden de 113 nefer menzilkeş tâyin olunmuştu[759]. 1697 beygir sayısı 4'e[760], 1721-23'de de Hasan menzilcinin idaresine verilerek 7'ye çıkarılmıştır[761]. Menzil 'ya 5, l'a da 29 saat mesâfede bulunuyordu[762].

Firecik Menzili : İlk zamanlar muayyen menzil olmadığı kaydedilen Firecik menzilinde yeteri kadar beygir beslenmesi emrolunmuştu[763]. 1697-98'de Mustafa Ağa'nın menzil-emini tâyin edildiği Firecik menziline, 1723-24 yıllarında 8 beygir bulunmaktaydı. Menzilin toplam masrafı ise 1180 kuruşdu[764]. Menzil Keşan'a 1595 tarihli kayda göre 8, İstanbul'a 37 saat uzaklıkta idi[765]. 1843 yılına ait cetvelde ise Keşan'a 9, İstanbul'a 38 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[766].

Mekri Menzili : Menzilin giderlerini karşılamak üzere tahsis olunan 48.618 akçayı karşılamak üzere Haliloğlu, Divâne İlyas, Sarılar, Delibalı, Çobanlı, Çakmak Alanı, Muncuk köyleri, avârızları mukabili menzilkeş tâyin olunmuşlardı. Beygir sayısı 3'dü. Menzilkeş tâyin olunan bu köylerden başka Mekri kasabası müslüman ve hrıstiyan ahâlisinden 39 nüzül hânesi daha menzile yardım için vazifelendirilmişlerdi[767]. 1697 yılında ise menzil Mehmed'in idaresine verilmiş olup, menzil beygir sayısı 7 idi[768]. 1721-1726 yılları arasında menzildeki beygir sayısı 11'e çıkarılınca, Mekri varoşu zimmî ahâlisinden her yıl için 50, devlet tarafından da 600 kuruş imdâdiye tâyin olunmuştur. 1727-28 yıllarında menzilden 5 beygir tenzil edilerek beygir sayısı

759 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 28b; 4030, s. 58; nr. 4034, s. 30; nr. 4108, s. 15.
760 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 86.
761 MAD, nr. 8470, s. 10, 56.
762 KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
763 MAD, nr. 3858, s. 29a; nr. 4030, s. 58.
764 MAD, nr. 4870, s. 37, 176.
765 KK- nr. 2555, s. 18-19.
766 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
767 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 29b; nr. 4030, s. 30.
768 MAD, nr. 3169, s. 44.

Levent Şahverdi Arşivi

6'ya indirilmiştir[769]. 1595 tarihli cetvele göre Firecik menziline 8, İstanbul'a 45[770]; 1843 yılında tanzim olunan cetvele göre ise Firecik'e 10, İstanbul'a 48 saat mesâfede olduğu belirtilmiştir[771].

Gümülcine Menzili : 1689 yılında 8 beygiri bulunan menzile, Cisr-i Ergene avârız ve nüzül malından 30.000 akça imdâd tâyin olunmuştu[772]. 1697'de menzildeki beygir sayısı 10'a yükseltilmiş, bu sırada menzil ücreti de 1475 kuruş olarak tesbit edilmiştir[773]. 1723-24 yıllarında beygir adedi yeniden 8'e indirilerek, menzil masrafının 580 kuruşunun Gümülcine kasabası avârız ve bedel-i nüzülünden, kalan 600 kuruşun ise ulak ücretlerinden karşılanması kararlaştırılmıştır[774]. Menzil Mekri'ye 1595 tarihli kayda göre 10, İstanbul'a da 55 saat uzaklıkta bulunuyordu[775]. 1843 yılında ise Mekri'ye 12, İstanbul'a 60 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[776].

Yenice-i Karasu Menzili : Kasaba ahâlisinin avârızları karşılığı olarak senede 48.618 akça tahsis olunan menzilde beygir sayısı 3'dü[777]. Daha önce 6 aded beygiri bulunan menzilin savaş sebebiyle 1697 yılında ücreti ve beygir sayısı yeniden arttırılarak, beygir adedi 9'a yükselmiştir[778]. Menzil, Gümülcine'ye 7, İstanbul'a 62 saat mesâfede olup[779], 1843'te İstanbul'a 67 saat mesâfede bulunduğu kaydedilmiştir.

Sarı Şaban Menzili : Menzil 1690'da, 7 köyden 21.000 ve Yenice-i Karasu kazâsı nüzül mâlından 27.618 akça tahsis edilmek

769 Menzil masrafı 1622.5 kuruş idi (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 12, 39, 11, 199, 264, 369).
770 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.
771 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
772 Bkz. MAD, nr. 4030, s. 58; nr. 4108, s. 15. Ayrıca 1102 yılında menzil beygir adedi 3'dü (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 30).
773 MAD, nr. 2169, s. 49.
774 MAD, nr. 8470, s. 35, 103.
775 KK, nr. 2555, s. 18-19.
776 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
777 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 30a; nr. 4034, s. 31.
778 MAD, nr. 3169, s. 51.
779 KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

suretiyle menzil olmuştur. 3 aded beygiri vardı[780]. 1697'de beygir sayısı 9'a, menzil ücreti de 1327,5 kuruşa çıkarılmıştır[781]. 1721-1723 yıllarında Osman Beşe'nin idaresine verilen menzilde 10 aded beygir mevcuttu[782]. Menzil Yenice-i Karasu'ya 6, İstanbul'a 68 saat uzaklıktaydı[783].

Kazlık (قازلق) ***Menzili :*** Kayıtlı bir menzil olmayıp, ulak olduğu takdirde menzil beygiri vermeleri emrolunmuştur[784]. Menzil mesâfe cetvellerinde ismine rastlanamadı.

Pravişte Menzili : Pravişte ahâlisi avârız ve bedel-i nüzülünden 48.618 akça tahsis olunmuştu; beygir sayısı 3'dü. Menzil hizmetlerini yerine getirmek üzere 58 nefer menzilci tâyin edilmişti[785]. 1697'de Pravişte ayânından Mehmed'in idâresinde bulunan menzilin beygir sayısı 7'ye çıkarılmış, menzil masrafı da 1032,5 kuruşa yükselmiştir[786]. 1723-27 yıllarında yine Pravişte ahâlisi idaresine verilen menzilin beygir mevcudu 10'du[787]. Menzil Sarı Şaban'a 6, İstanbul'a 74 saat mesâfedeydi[788]. 1843 yılında Yenice-i Karasu ile arasında başka bir menzil kaydedilmemiş olup, adı geçen menzile 16, İstanbul'a 83 saat mesâfede bulunduğu belirtilmiştir[789].

Orfan (اورفان) ***Menzili*** (nâm-ı diğer Bohor) **:** Pravişte kazâsına bağlı bu menzilin senelik gideri 48.618 akça idi; 3 beygiri vardı[790]. 1689 yılında 4 menzil beygiri olup[791], 1697'de beygir sayısı 7'ye çıkarılmıştır. Bu tarihde menzilin 1032,5 kuruş masrafı bulunuyordu[792]. 1723-25 yıllarında ise 1327,5 kuruş gideri ile 9 beygire

780 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 30a; nr. 4030, s. 59; nr. 4034, s. 31; nr. 4108, s. 16.
781 MAD, nr. 3169, s. 50.
782 MAD, nr. 8470, s. 52.
783 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.
784 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 31.
785 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 30b; nr. 4034, s. 32.
786 MAD, nr. 3169, s. 54.
787 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 51, 277.
788 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.
789 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
790 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31a; nr. 4034, s. 32.
791 MAD, mnr. 4030, s. 59; nr. 4108, s. 16.
792 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 56.

Levent Şahverdi Arşivi

sahip olan menzil, Orfan reâyâsı idaresine verilmişti[793]. Menzil 1595 tarihli cetvele göre Pravişte'ye 5, İstanbul'a 79[794]; 1843 yılında ise Pravişte'ye 9, İstanbul'a 92 saat mesâfede yer almaktaydı[795].

Asıravalne (عصراوالنه) ***Menzili*** : Selânik'e bağlı olup, 48.618 akça gideri ve 3 aded beygiri vardı. Ahâlisinin başka bir köye nakledilmesi üzerine menzil statüsü kaldırılmıştır[796].

Kiliseli Menzili : Selânik'e tâbi olan Kiliseli menzili, menzilci tayin edilen ahâlinin avârızları karşılığı olan 48.618 akça tahsisata ve 3 aded beygire sahipti[797]. 1697 yılında menzil beygir sayısı 6'ya çıkmış, menzil ücreti de 885 kuruşa yükselmiştir[798]. 1723-1728 yılları arasında yine Kiliseli reâyâsı idaresinde bulunduğunu gördüğümüz menzilin beygir sayısı üç beygir ilâvesiyle 9 olmuştur. Bu sırada menzilin toplam gideri 1327,5 kuruş idi. 1728'de menzildeki beygirlerden bir beygir indirilmiş, böylece menzil beygir sayısı 8'e düşmüştür[799]. Menzilin 1595 yılında Orfan'a 16, İstanbul'a 95[800]; 1843'te ise Orfan'a 12, İstanbul'a 104 saat mesâfede olduğu kayıtlıdır[801].[802, 803, 804, 805, 806]

Lankaza Menzili : Selânik'e bağlı olan menzil, Lankaza köyü ahâlisinin idaresinde olup, avârızları karşılığı olmak üzere 48.618 akça ücret tahsis edilmişti; menzilde 3 beygir bulunuyordu. 1697'de beygir sayısı 8'e, menzil ücreti de 1180 kuruşa çıkarılmıştır[807]. Menzil Kiliseli menziline 4, İstanbul'a 99

793 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 43, 93.
794 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.
795 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
796 Bkz. MAD, nr. 2858, s. 31a; nr. 4034, s. 32.
797 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31a; nr. 4030, s. 59; nr. 4034, s. 33.
798 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 60.
799 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 45, 99, 259, 354.
800 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
801 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31b; nr. 4030, s. 59; nr. 4034, s. 33.
802 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31a; nr. 4030, s. 59; nr. 4034, s. 33.
803 Bkz. MAD, nr. 2169, s. 60.
804 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 45, 99, 259, 354.
805 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
806 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 31b; nr. 4030, s. 59; nr. 4034, s. 33.
807 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 62.

Levent Şahverdi Arşivi

saat mesâfede idi[808]. 1843 yılında adı Selânik menzili ile birlikte geçmekte olup Kiliseli menziline 7 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[809].

Gölge (**كولكه**) ***Menzili :*** Selânik'e tâbi olan bu menzilin de ahâlisinin avârızları karşılığı 48.618 akça tahsisata ve 3 aded beygire sahip olduğu görülmektedir[810]. Menzilin daha sonra beygir sayısı 8'e yükseltilmiştir[811]. 1595 tarihli cetvelde Menzil Lankaza menziline 6, İstanbul'a 105 saat mesâfede idi[812]. 1843 yılında hazırlanan cetvele göre ise Lankaza menziline 3, İstanbul'a 114 saat uzaklıkta bulunmaktaydı[813].

Katrin (**قطرين**) ***Ve Çitroz Menzili :*** Karaferye kazâsına tâbi olan menzillerin her birinin 3'er beygiri vardı. Menzil ücreti olarak senede 48.618 akça tahsis olunmuştu[814]. Gölge menziline 12, İstanbul'a 117 saat mesâfedeydi. 1843'te hazırlanan cetvele göre ise 126 saat uzaklıkta bulunuyordu[815].

Yenişehir Menzili : Yenişehir ahâlisinin avârızları karşılığı idarelerine verilmişti. 48.618 akça olan menzil masrafı, menzilkeş tâyin olunan ahâli tarafından karşılanmaktaydı; 3 beygiri vardı[816]. 1697 yılında menzil tahsisatı 1327,5 kuruşa, menzil beygir sayısı da 9'a çıkarılmıştır[817]. 1595 tarihli cetvelde Katrin menziline 16, İstanbul'a 133 saat[818]; 1843 yılında ise Katrin'e 12, İstanbul'a 138 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[819].

Çatalca Menzili : Menzile Kalpakkaya köyü ve Çatalca kasabası ahâlisi avârız ve bedel-ü nüzülünden 48.618 akça tahsis

808 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.
809 Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
810 Bkz. MAD, nr. 2858, s. 32a; nr. 4034, s. 34.
811 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 62.
812 KK, nr. 2555, s. 18-19.
813 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
814 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 34.
815 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
816 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 33a; nr. 4030, s. 60; nr. 4034, s. 35.
817 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 70.
818 KK, nr. 2555, s. 18-19.
819 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

olunmuştu; beygir adedi 3'dü[820]. Yenişehir menziline 6, İstanbul'a 139 saat mesâfede bulunuyordu[821].[822, 823]

İzdin Menzili : Kazâ ahâlisinin idaresine verilmişti. Avârızları karşılığı olarak 48.618 akça menzile tahsisat tâyin olunmuştu; beygir sayısı 3'dü[824]. 1721-1728 yılları arasında menzil masrafları 590 kuruş olarak tesbit olunmuş olup, bu sırada beygir adedi 4'dü[825]. 1595'de Çatalca'ya 9, İstanbul'a 148; 1843'te ise Çatalca'ya 10, İstanbul'a 153 saat mesâfede olduğu kaydedilmiştir[826].

Livâdiye Menzili : Yıllık masrafı 27.456 akça olup, 2 beygir beslenmekteydi. Daha sonra menzil ücreti 48.618 akçaya, beygir adedi de 3'e çıkarılmıştır[827]. 1721-1728 yılları arasında Halil menzilci idaresinde faaliyet gösteren Livâdiye menzilinin beygir sayısı 6'ya çıkmış, masrafı da 880 kuruşa yükselmiştir[828]. İzdin'e olan uzaklığı, 1595 tarihli cetvele göre 14, İstanbul'a da 162 saatti[829]. 1843 yılında İzdin'e mesâfesi 16, İstanbul'a ise 169 saat olarak kaydedilmiştir[830].

İstefe (=Teb) Menzili : Livadiye menzilinde olduğu gibi yıllık masrafı 27.456 akça olup, bu menzilde de 2 beygir beslenmekteydi[831]. 1721-1728 yılları arasında ise menzil beygir adedi 5'e çıkan İstefe'ye 737,5 kuruş tahsis olunmuştu[832]. Livadiye'ye 8, İstanbul'a da 170 saat uzaklıktaydı[833].

820 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 33a; nr. 4034, s. 36.
821 Bkz. KK, nr. 2555, s. 13-19; XIX. yüzyılda İstanbul'a olan mesâfesi 144 saatti (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).
822 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 33a; nr. 4034, s. 36.
823 Bkz. KK, nr. 2555, s. 13-19; XIX. yüzyılda İstanbul'a olan mesâfesi 144 saatti (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).
824 Bkz. MAD, nr. 4036, s. 36.
825 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 43, 108, 223.
826 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
827 Bkz. MAD, nr. 3858, s. 34a.
828 MAD, nr. 8470, s. 109, 182, 274, 363.
829 KK, nr. 2555, s. 18-19.
830 Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.
831 Bkz. MAD, nr. 2858, s. 34a.
832 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 7, 54, 108, 197, 274.
833 KK, nr. 2555, s. 18-19; Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer.

Levent Şahverdi Arşivi

Eğriboz Menzili : İstefe'ye 6 saat mesâfede olan bu menzil hakkında menzil defterlerinde bir bilgi bulunmamaktadır. İstanbul'a 176 saat uzaklıktaydı[834].

Gördüs Menzili : Eğriboz'a 18 saat mesâfede bulunan Gördüs menzilinde 4 beygir bulunuyordu[835]. İstanbul'a 194 saat uzaklıkta olup[836], ulak ücreti dışında 200 kuruş tahsis olunmuştu.

a) Sol koldan ayrılan tâlî yollar[837],[838]

EREĞLİ-GELİBOLU GÜZERGÂHI :

Ereğli (İstanbul'a 6) - Kadıköyü (16-22) - Gelibolu (8-30).

TEKİRDAĞ-SEDDÜ'L-BAHR GÜZERGÂHI :

Tekirdağ (Ereğli'ye 6-12) - Evreşe (16-28) - Gelibolu (5-33) - Seddü'l-bahr (13-46).

TEKİRDAĞ - EDİRNE GÜZERGÂHI :

Tekirdağ (Ereğli'ye 6-12 - Cisr-i Ergene (14-26) - Edirne (9-35).

TEKİRDAĞ - İNECİK GÜZERGÂHI :

Tekirdağ (Ereğli'ye 6-12) - İnecik (6-18).

KEŞAN - ENEZ GÜZERGÂHI :

Keşan (Malkara'ya 5-29) - Enez (6-35).

FİRECİK - EDİRNE GÜZERGÂHI :

Firecik (Keşan'a 9-38) - Dimetoka (12-50) - Edirne (7-57).

GÜMÜLCİNE'DEN :

Gümülcine (Mekri'ye 10-55) - Çağlayık (8-63).

Gümülcine (10-55) - Kavala (6-61).

Gümülcine (10-55) - Karaağaç iskelesi (2-57).

YENİCE-İ KARASU - SELÂNİK GÜZERGÂHI[839]:

834 Bkz. KK, nr. 2555, s. 18-19.

835 MAD, nr. 8470, s. 53.

836 KK, nr. 2555, s. 18-19.

837 Parantez içindeki rakamlardan birincisi, bir önceki menzile, ikincisi İstanbul'a olan saat mikdarını göstermektedir.

838 Parantez içindeki rakamlardan birincisi, bir önceki menzile, ikincisi İstanbul'a olan saat mikdarını göstermektedir.

839 XIX. asrın menzil cedveline göre kaydedilmiştir (Bkz. Redif askeri tâlimatnâmesi, göst. yer).

Levent Şahverdi Arşivi

Yenice-i Karasu (Gümülcine'ye 7-67) - Drama (16-83) - Nevrekop (12-95) - Menlik (12-107) - Petriç (8-115) - Demirhisar (6-121) - Siroz (6-127) - Selânik (16-143).

LANKAZA - YANYA GÜZERGÂHI :

Lankaza (Kiliseli'ye 7-111) - Yenice-i Vardar (8-119) - Karaferye (6-125) - Donba (10-135) - Kabalar (9-144) - Girenye (12-156) - Yanya (24-180).

YENİŞEHİR - YANYA GÜZERGÂHI :

Yenişehir (Katrin'e 12-138) - Tırhala (8-146) - Yanya (16-162).

GÖLGE - İLBASAN GÜZERGÂHI :

Gölge (Lankaza'ya 6-105) - Yenice-i Vardar (6-111) - Varna (6-117) - Ostorva (6-123) - Florina (8-131) - Manastır (6-137) - Ohri (12-149) - İlbasan (18-167).

YANYA'DAN :

Yanya (Tırhala'ya 16-162) - Delvine (24-186).

Yanya (16-162) - Narda (54-216).

ÇATALCA - İNEBAHTI GÜZERGÂHI :

Çatalca (Yenişehir'e 6-144) - Dömeke (4-148) - İnebahtı (24-172).

YENİCE-İ VARDAR - PREVEZE GÜZERGÂHI[840]:

Vodana - Florina - Görice - Depedelen - Ergiri Kasrı (Argyro Kastron) - Belgrad-ı Arnavud (Kroya) - Avlonya - Yanya - Narda - Preveze.

C) DENİZ YOLLARI VE İSKELELER

Karayolları üzerinde menzil tesislerinin yanısıra, karayollarıyla nehirlerin kesiştiği, köprü yapımına müsaid olmayan yerlerde karşıdan karşıya geçişi temin için iskeleler kurulmuş olup, devlet tarafından veya vakıf yoluyla buralarda gemi (kayık) işletilmiştir[841]. Osmanlı vesikalarında gemicilik diye ifâde edilen bu

840 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 43.

841 Gemi işletme tâbiri, denizlerde dolaşan gemileri kasdeden bir terim olmayıp, nehir ve ırmakların köprü inşâsına elverişli olmayan tehlikeli ve yaygın yerle-

Levent Şahverdi Arşivi

hizmet şekli *derbend âdeti* olarak adlandırılan edilen bir vergi nizâmına tâbi idi[842].

Osmanlılarda nehirlerden geçiş üç şekilde yapılmaktaydı. a) Devrin ileri gelenleri tarafından vakfedilmiş kayıklar vasıtasiyle halkın parasız olarak geçirilmesi; b) Bazı yerlerde sancakbeyi ve diğer memurlara bir nevi gelir temini maksadiyle halkın para ile geçirilmesi; c) Fırat ve Tuna gibi büyük nehirlerde hükûmetin tesis ettiği ve çoğunlukla askerî gaye ile kullanılan *ince donanma* denilen nehir donanmaları[843]. Osmanlılarda daha sonra da belirtileceği üzere birer menzil durumuna girecek olan iskeleler ve gemi hizmeti, ilk olarak Orhan Bey tarafından vakıf olarak kurulmuş olup, Anadolu'nun sağ kol güzergâhı üzerinde bulunan ve Gebze ile Dil iskelesi (bâzen Hersek) arasındaki Gemiciler köyü'ne aitdir. Bunların işlettikleri gemiler ve gemiciler için 5 çiftlik yer vakfolunmuştu[844]. Tesbit edilebildiğine göre gemi hizmetinin bulunduğu yerler : Tunca, Arda, Ergene, Meriç sularının birleştiği yerlerde; Yenice-i Karasu üzerinde; Ogüstin nehrinin Tuna'ya karıştığı yerde; Dil iskelesi ile Gebze arasında; Sakarya üzerinde idi[845].

Yaptırılan bu geçit gemileri, hem askerî harekât için hem de sivil taşımacılıkta kullanılmıştır. Bu kabilden olmak üzere 1567'de yapılacak bir sefer için Ösek ve Varadin'de 10'ar aded geçit gemisi inşâ ettirilmesi, Semendire Sancakbeyi'ne bir fermanla bildirilmişti[846].

1540 tarihli Bozulus kanunnâmesinde de[847], Murad Suyu üzerinden gemi ile geçirilen insan ve hayvanlardan ücret alındığı ve bu gelirin sancakbeyine ait olduğu kayıtlıdır. Balkanlarda

rinde kayık ile geçişi ifâde eden bir terimdir (Bkz. Cengiz Orhonlu, "Gemicilik", Türkiyat Mecmuası, XV (İstanbul 1968), 157).

842 C. Orhonlu, Derbend Teşkilâtı, s. 34, 41.

843 Bkz. C. Orhonlu, "Gemicilik", s. 158.

844 Bkz. Cevdet ts. Nâfia ks., nr. 635.

845 Bkz. C. Orhonlu, "Gemicilik", s. 159.

846 Bkz. MAD, nr. 2775, s. 321.

847 Bkz. Ö. Lütfi Barkan, Osmanlı İmparatorluğu'nda ziraî ekonominin hukûkî ve mâlî eserleri, Kanunlar, I, İstanbul 1943, 141.

Levent Şahverdi Arşivi

Morova ve Drina nehirlerinden gemi ile geçenlerden, her atlıdan 1 akça, 2 yayadan 1 akça, her arabadan tekerlek başına 1 akça ve her fıçıdan 4'er akça, at yükünden 2 akça, 2 koyundan 1 akça, 4 kuzudan 1 akça ve her domuzdan 1 akça alınıyordu[848]. 1723-24'de Van gölünde de taşımacılık gayesiyle gemi yapılması için emir verilmişti[849].

XVII. yüzyılın sonlarında ulak menzilleri ıslâh edilirken, Tuna nehrindeki menzil kayıklarına da yeni bir şekil verilmiştir. 9 Nisan 1697'deki (17 Şaban 1108) bir kayda göre[850], Rahova ile Belgrad arasında 15 menzil bulunmakta olup, akıntının fazla olması sebebiyle, sefer olmasına rağmen ancak 5-10 ulak geçtiği bildirilmekteydi. Akıntı sebebiyle kayıkların akıntıya karşı bir yedek ile çekilmesi ve saat başına 3 akça ücret ödenmesi karara bağlanmıştı. Eğer kayıklarda bir dümenci ile birkaç nefer cerahor olursa saat başına her nefere 10'ar akça ücret verilecek, bu ücret, akıntı yönünde gidildiği takdirde 5 akça olacaktı. Zikrolunan kayıkların tedâriki ve zabtı ile her iskelenin eminleri, kale dizdarları ve zâbitleri mükellef olup, muhâfazası da onlar tarafından yapılacaktı.

Tuna Nehri'nde sefer sırasında görev yapan ince donanmanın haricinde, iâşe naklinde kullanılan önemli sayıda sivil gemiler bulunduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Meselâ 1724-25 (1136-37) yılında İran Seferi dolayısıyla Rumeli'den de zahire temin edilmesi gündeme gelince, savaşa Kafkasya cihetinden iştirak eden ve Hemedan cihetinde bulunan Kırım Hanı Selâmet Giray Han'ın ihtiyacı olan zahire buradan büyük çapta özel gemilerle nakledilmiştir. Osmanlı deniz taşımacılığı hakkında da önemli bilgi veren, taşımada kullanılan gemiler ve nakledilen zahîrenin miktar ve her kilesi 5 akçadan olmak üzere değeri aşağıda bir cetvel halinde verilmiştir[851].

848 Kanunnâme-i Âl-i Osman, nşr. Mehmed Ârif, İstanbul 1329, s. 25.
849 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 123.
850 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 124.
851 BA, D.MKF, nr. 28458/990, s. 1-2, 5.

Levent Şahverdi Arşivi

Rusçuk-Tolçı arası iskelelerden nakledilen zahîre :

Sefine Sahibi	*Şa'îr (kile)*	*Dakîk (kile)*	*Toplam değer*
Şumnî-zâde İbrahim Çelebi	1.250	-	6.250
Şumnî Elhac Mehmed	-	1.562	7.810
Kılıççı Elhac Ahmed[852]	3.800	1.055	24.275
es-Seyyid Mehmed Çelebi	1.055	-	5.275
Memiş Beşe	-	1.574	7.920
Yusuf Çelebi(Yerköğlü)	-	1.162	5.820
Mehmed Beşe(tâbi'-i Sarraf Halil Ağa)[853]	4.100	1.084	25.920
Molla Yusuf(Yerköğlü)	4.320	1.762	22.507
Kara Ali Beşe(Rusçuklu)	-	1.207	6.035
Kılıççı Elhac Ahmed Beşe[854]	5.317	3.272	28.222
Memiş Beşe b. Abdullah (Rusçuklu)	1.922	1.968	9.840
Mehmed Beşe(tâbi'-i Sarraf Halil Ağa)[855]	5.600	-	28.000
İvaz Beşe(Rusçuklu)	2.890	-	14.450
Şumnî Elhac Mehmed Reis (Rusçuklu)	1.924	-	9.622
Sakallı-oğlu Mustafa Beşe(Yerköğlü)	-	1.176	5.880
Benli Memiş Beşe(Rusçuklu)	1.250	50	6.500
Kavak Molla Mustafa(Rusçuklu)	1.300	-	6.500
Elhac Süleyman Kethüdâ	-	1.094	5.470
Kara Ali Beşe(Yerköğlü)	5.800	273,5	30.367
Elhac Mehmed(Rusçuklu)	1.900	108,5	10.292
Berber Ali Beşe(Rusçuklu)	-	1.288,5	6.442
İbrahim Beşe b. Acem(Rusçuklu)	1.046	-	5.230
Ahmed Çelebi b. Hasan Hoca (Rusçuklu)	660	-	3.300
Şa'ban b. Hüseyin (Rusçuklu)	958,5	41,5	5.000
Molla Hasan (Yerköğlü)	1.600	-	8.000
Molla Hasan ve şerîki Mustafa Beşe	2.400	1.072	17.150
Molla Hasan ve şerîki Halil Beşe	-	1.407,5	7.037
Bilal Beşe(Rusçuklu)	1.600	-	8.000

852 23 Şa'ban 1136 tarihinde yaptığı taşıma.
853 23 Şa'ban 1136 tarihinde yaptığı taşıma.
854 7 Şa'ban 1136 tarihinde yaptığı taşıma.
855 5 Şa'ban 1136 tarihinde yaptığı taşıma.

Levent Şahverdi Arşivi

Hızarcı Hüseyin Beşe(Rusçuklu)	931	-	4.655
Arabacı Elhac Ahmed(Rusçuklu)	1.574	-	7.870
Mehmed Reis (tâbi-i Yusuf Kapudan)	1.500	-	7.500
Molla Hasan (Rusçuklu)	3.500	301	19.005
Abdullah Beşe (Rusçuklu)	900	-	4.500
TOPLAM	59.097,5	21.458,5	80.556

Tolçı ile Azak Kalesi arasındaki taşıma ise aşağıda isimleri verilen kimseler tarafından gerçekleştirilmiştir :

Sefine Sahibi	*Dakîk (çuval)*	*Dakîk (kile)*	*Toplam değer*
Tophaneli Mustafa Kapudan	160	1.000	5.000
Tophaneli Osman Reis	185	1.104	5.520
Ömer Reis (Galatalı)	175	1.019	5.095
Kasımpaşalı Mustafa Reis	201	1.169	5.845
Kasımpaşalı Elhac Osman Reis	174	1.004	5.020
İsmail Reis (Tophaneli)	196	1.173	5.865
TOPLAM	1.091	6.469	32.345

Zahirenin taşınması sırasında taşıyıcılara 3.175 kantar peksimad verilmişti ki, beher kantarı 30 akçadan toplam 95.265 akça tutmaktaydı. Aynı şekilde taşımada 3175 çuval kullanılmış olup[856], bunlardan 1200'ü tamir edilmiş ve 8'er paradan 28.800 para tamirat bedeli ödenmiştir.

Aynı yıl Vidin Defterdârı Pîr Mustafa Efendi tarafından teslim alınan zahîre miktarı ile kimler tarafından taşındığının da ayrıca defteri tutulmuştur[857]. Buna göre :

Sefine Sahibi	*Şa'îr (kile)*	*Toplam değer*
Hasan Beşe (Rusçukta sâkin)	2.668	13.340
İvaz Reis Kethüda (Rusçuklu)	1.495,5	7.477,5
İbrahim Reis (Rusçuklu)	956,5	4.782,5
Mehmed Reis (tâbi-i Yusuf Kapudan)	1.392,5	6.962,5
Memiş Beşe (Rusçuklu)	1.804	9.020
Molla Ali (Rusçuklu)	1.201,5	6.007,5

856 Beher çuval 15 akça olup toplam değeri 47.625 akça idi (Bkz. BA, D.MKF, nr. 28458/990, s.3).

857 Bkz. BA, D.MKF, nr. 28458/990, s.6.

Levent Şahverdi Arşivi

Elhac Ahmed (Rusçuklu)	4.400	22.000
Benli Memiş Beşe (Rusçuklu)	1.120	5.600
Mehmed Ağa (Yerköğlü)	5.000	25.000
Küçük Elhac Mehmed	1.673	8.365
Veli Beşe (Rusçuklu)	1.542,5	7.712,5
Mustafa Beşe (Rusçuklu)	2.305	11.525
Pehlüvan Ahmed Beşe	941,5	4.707,5
Mehmed Reis (Rusçuklu)	2.800	14.000
TOPLAM	29.300	146.500

1137 hicrî yılında Trabzon anbarına teslim edilen şa'îr ve dakîk ise aşağıda belirtilen sefine kaptanlarıyla gerçekleştirilmiştir :

Sefine Sahibi	*Şa'îr (kîle)*	*Dakîk (kile)*	*Toplam değer*
Galatalı Deli Mehmed	5.731	269	30.000
Göri-oğlu Hacı Ali	9.516	787	51.515
Şileli Sarı İbrahim	5.094	172	26.330
Hacı Abdi oğlu Mehmed Reis	8.400	-	42.000
TOPLAM	28.741	1.228	149.845

Tolçi'ya getirilen zahîreden Azak kalesine teslim edilen malzeme ise[858] :

Sefine Sahibi	*Şa'îr (kîle)*	*Dakîk (kile)*	*Toplam değer*
Kurdoğlu Hacı Mustafa	6.200	?	31.000
Ağazâde oğlu	5.820	-	29.100
Tophaneli Mustafa Kapudan	-	1.000	5.000
Kel Osman (Tophaneli)	-	1.104	5.520
Ömer Reis (Galatalı)	-	960	4.800
Mustafa Reis (Kasımpaşalı)	-	1.104	5.520
Elhac Osman (Kasımpaşalı)	-	942,5	4.712,5
İsmail Reis (Tophaneli)	-	1.170	5.850

858 Aynı Defter, s. 3-4.

Levent Şahverdi Arşivi

Uzun Mehmed Reis	-	839	4.195
Seyyid Mustafa Reis	-	1.048	5.240
Arabacı Salih Reis	-	1.027,5	5.137,5
Ali Reis	-	1.062	5.310
TOPLAM	12.020	10.257	111.385

Yukarıda tabloda verilen tayinatın toplam bedeli 36.300 akça idi.

Osmanlı Devleti'nde deniz yolları 4 ana kol üzerinde teşkilâtlandırılmıştır. Bunlar, Karadeniz yönünde; 1- İstanbul'dan, İshakcı ve Tuna iskelelerine, 2- Üsküdar'dan Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını tâkiben Fa'a, 3- Akdeniz yönünde olmak üzere İstanbul-Mora-Ortona güzergâhı, 4- Üsküdar-İzmir-İskenderun-İskenderiye-Cezayir-Südde Boğazı (Cebel-i Tarık Boğaz) güzergâhını tâkip eden yoldur. Bu deniz yolları ve üzerinde bulunan iskeler hakkında 1594-95 tarihinde bir cetvel düzenlenmiştir[859]. Buna göre :

1- İstanbul-İsakcı-Tuna İskeleleri :

İskele-i Fener, İskele-i Uskumru, İskele-i Donuz-deresi, İskele-i Kara-burun, İskele-i Terkoz, İskele-i Malatra, İskele-i Midye, İskele-i Ayvasıl, İskele-i Ahtabolu, İskele-i Vasildoz (وصيلقوز), İskele-i Ameleliç (عمله ليج), İskele-i Borda-vize (بوردهويزه, İskele-i İyne Ada, İskele-i Köprü-altı, İskele-i Burgos, İskele-i Ahyolu, İskele-i Talabat (طلابط), İskele-i Sürre (Servez?), İskele-i Güzeller Alayı, İskele-i Gözege, İskele-i Emine[860], İskele-i Kamçı-suyu, İskele-i Galata, İskele-i Varna, İskele-i Batova, İskele-i Balçık, İskele-i Kavarna, İskele-i Kelira (Geleğre), İskele-i Şile, İskele-i Göle, İskele-i Ayrancı, İskele-i Bargala (بارغله), İskele-i Mangalya, İskele-i Komarova, İskele-i (?), İskele-i Köstence, İskele-i Selvigölü, İskele-i Varna, İskele-i Karaharman[861], İskele-i Tulca, İskele-i İsakçı[862], İskele-i Balkov[863], İskele-i Maçin, İskele-i Dana-gölü[864],

859 Bkz. KK, nr. 2555, s. 23-24.

860 Bu iskelenin Gözege iskelesinden önce olması gerekmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

İskele-i Hırsova, İskele-i Raşova (راسوه), İskele-i Silistre, İskele-i Tudrakan, İskele-i Ruscuk[865], İskele-i Ziştovi, İskele-i Niğbolu, İskele-i Karaloma (قرالومه), İskele-i Vidin, İskele-i Karindova (قارندوه), İskele-i Makine (ماكينه), İskele-i Güğercinlik, İskele-i Demürkapu[866], İskele-i Semendire, İskele-i Hisarcık, İskele-i Belgrad, İskele-i Böğürdelen, İskele-i Varadin, İskele-i İzvornik, İskele-i Ösek.

2. Üsküdar'dan Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını tâkiben Faş'a kadar olan iskeleler:[867], [868]

İskele-i Fener-boğazı, İskele-i Galaza-burun, İskele-i Harmankaya, İskele-i Kara-burun, İskele-i Kara Kiras, İskele-i Asfıra (اصفره), İskele-i Şile, İskele-i Kabba-koz (Kabakoz), İskele-i Bozkoca, İskele-i Ağva, İskele-i Sadırlu (صدرلو), İskele-i İsterik, İskele-i Sarı-su, İskele-i Kefken, İskele-i Kerpe, İskele-i Vize, İskele-i Deniz-köy (yolu), İskele-i Suna-suyu, İskele-i Kamış-ağzı, İskele-i Karasu, İskele-i Umgölü (اومكولى), İskele-i Melen, İskele-i Akçaşar, İskele-i Çalaplı (= Alaplı), İskele-i Samakov, İskele-i Kabasakal, İskele-i Kuyluh, İskele-i Baba burnu, İskele-i Öğüşte (اوگشته), İskele-i Kaput, İskele-i Ereğli, İskele-i Kilimli, İskele-i Çatalgöl (=Çatalağzı), İskele-i Hisarönü, İskele-i Kızılkum, İskele-i Mukatına (مقاطنه), İskele-i Güzelcehisar, İskele-i Bartın, İskele-i Amasra, İskele-i Çakraz, İskele-i Delikli Şile, İskele-i Gündüz,

861 Boğaz-ı nehr-i Tuna, Sünne-boğazı, Tulca ile Kili'nin arasındadır.
862 Bu iskeleden İskele-i Kartal, İskele-i İsmail ve İskele-i Kili'ye gidilir.
863 Bu iskeleden Komarova iskelesine gidilir.
864 Bu iskeleden İskele-i Ayramit (---) ve İskele-i Kalaycı'ya gidilir.
865 Bu iskeleden Yergöğü ve Kulle iskelelerine gidilir.
866 Bu iskeleden İskele-i Çuçura'ya gidilir.
867 Franz Taeschner, Anadolu yolları ile ilgili kitabında 1640 yıllarında İstanbul'dan Trabzon'a kadar olan iskeleleri de kaydetmiştir; ancak pek muhtasar olması dolayısiyle burada zikredilmemiştir (Bkz. Das Anatolische Wegenetz nach Osmanischen Quellen, I, Leipzig 1924, 59-60).
868 Franz Taeschner, Anadolu yolları ile ilgili kitabında 1640 yıllarında İstanbul'dan Trabzon'a kadar olan iskeleleri de kaydetmiştir; ancak pek muhtasar olması dolayısiyle burada zikredilmemiştir (Bkz. Das Anatolische Wegenetz nach Osmanischen Quellen, I, Leipzig 1924, 59-60).

Levent Şahverdi Arşivi

İskele-i Cide, İskele-i Karaağaç, İskele-i Aydos, İskele-i Timne (=Uğurlu), İskele-i Güble (=Çayyaka), İskele-i Fanat (فناط), İskele-i Mesilâ (مسيلا), İskele-i Kayran, İskele-i İnebolu, İskele-i Evranye (=Gemiciler), İskele-i Rûşen (روشن), İskele-i Abana, İskele-i Ketirli, İskele-i Ayandoz (=Ayancık,), İskele-i Sular (صولر), İskele-i Stefan, İskele-i Sarbına ('«—»ÈÊÁ), İskele-i Büyük Liman, İskele-i Oluz (=Bahçeli), İskele-i Kozağı, İskele-i Ak Liman, İskele-i İnceburun, İskele-i Sinop, İskele-i Çobanlar, İskele-i Biga, İskele-i Gerze, İskele-i Korzuk , İskele-i Alaçam, İskele-i Küplü-ağzı, İskele-i Çayağzı, İskele-i Fındık-ağzı, İskele-i Ağaçbaşı, İskele-i Kızılırmak, İskele-i Kurçıkra (قورچقره), İskele-i Kalyon-burnu, İskele-i Kuzu-pelid, İskele-i Samsun, İskele-i Küflü-ağzı, İskele-i Çarşanba, İskele-i Çaltı (-burnu), İskele-i Terme, İskele-i Havro, İskele-i Ünye, İskele-i Medrepoli, İskele-i Fatsa, İskele-i Yasun (-burnu), İskele-i Mersin, İskele-i Vona, İskele-i Perşembe, İskele-i Bucak (=Ordu), İskele-i Turna-suyu, İskele-i Bulancak, İskele-i Ayvasıl, İskele-i Giresun, İskele-i Boğacık, İskele-i Aksu, İskele-i Döne-tut, İskele-i Keşap, İskele-i Tirebolu, İskele-i Kara-burun, İskele-i Alago, İskele-i Çavuşlar, İskele-i Göçele (=Görele), İskele-i Büyük Liman, İskele-i Akça-kale, İskele-i Bolatına (=Polathâne), İskele-i Trabzon, İskele-i Kavata, İskele-i Sürmene, İskele-i Manor, İskele-i Of, İskele-i Koca-taşı, İskele-i Rize, İskele-i Kemer, İskele-i Atina (=Pazar), İskele-i Vanca, İskele-i Arhavi, İskele-i Eski Trabzon, İskele-i Gönye, İskele-i Mağrik, İskele-i Batum, İskele-i Çakı, İskele-i Çefençür, İskele-i Faş.

3- İstanbul- Mora-Ortona İskeleleri :

İskele-i Çekmece-i sagîr, İskele-i Çekmece-i kebîr, İskele-i Silivri, İskele-i Ereğli, İskele-i Tekfur-dağı (=Tekirdağı), İskele-i Fulur, İskele-i Eksamil (=Examil), İskele-i Gelibolu, İskele-i Kal'a-i Sultaniye (=Çanakkale), İskele-i Boğaz-hisarı (=Seddü'l-bahr), İskele-i Ebriha, İskele-i Aynoz (=Enez), İskele-i Kavala, İskele-i Orfani (=Rufanlı), İskele-i Aynaroz, İskele-i Derende, İskele-i Selânik, İskele-i Platamona, İskele-i Ossa (?), İskele-i Talanda, İskele-i Kara-baba,

Levent Şahverdi Arşivi

İskele-i Atina, İskele-i Gördüs, İskele-i Anabolu, İskele-i Benefşe, İskele-i Manya-burnu, İskele-i Moton, İskele-i Koron, İskele-i Avarin (=Navarin), İskele-i Hulumiç, İskele-i Balya-badra, İskele-i (?), İskele-i İnebahtı, İskele-i (?) İnebahtı, İskele-i Ayamavra, İskele-i Barça (=Parga), İskele-i Avlonya, İskele-i Birgov, İskele-i Bucaca, İskele-i Draç, İskele-i Gövezin, İskele-i Ülgün, İskele-i Kal'a-i Bar (=Antivari), İskele-i Kal'a-i Budva, İskele-i Kal'a-i Kotor (=Catorro), İskele-i Kal'a-i Nova (Castelnuovo), İskele-i Dubrovnik (=Ragüza), İskele-i Kal'a-i Lesde, İskele-i Taraga (Tragir?), İskele-i Kal'a-i Sibenik, İskele-i Kal'a-i Zadra (=Zara), İskele-i Kal'a-i Peşkir, İskele-i Kal'a-i Pitovniç, İskele-i Kal'a-i Hüseyn, İskele-i Kal'a-i Safadin ('·«œÈÊ), İskele-i Kal'a-i Kirme, İskele-i Kal'a-i Erdengi, İskele-i Kal'a-i Pirana, İskele-i Kal'a-i Tirlete-Venedik, İskele-i Kal'a-i Koşa, İskele-i Kal'a-i Korta, İskele-i Kal'a-i Labay, İskele-i Kal'a-i Verona, İskele-i Kal'a-i Levenro, İskele-i Kal'a-i Karadinna, İskele-i Kal'a-i Ravenna, İskele-i Kal'a-i Sendona, İskele-i Kal'a-i Rimin, İskele-i Kal'a-i Pezaro, İskele-i Kal'a-i Fano, İskele-i Kal'a-i Falkonara, İskele-i Kal'a-i Yakona (=Ankona), İskele-i Kal'a-i Karmov, İskele-i Kal'a-i Çitanova (=Civitanova), İskele-i Kal'a-i Eşkoli, İskele-i Kal'a-i Peskara, İskele-i Kal'a-i Ortona.

4- Üsküdar-İzmir-İskenderun-İskenderiye-Cezâyir-Sebde Boğazı İskeleleri :

İskele-i Bostancı-başı Köprüsü, İskele-i Ali Çayırı, İskele-i Maltepe, İskele-i Kartal, İskele-i Pendik, İskele-i Gekbûze (=Gebze), İskele-i Dil-önü, İskele-i Hereke, İskele-i İznikmid (=İzmit), İskele-i Karkın, İskele-i Yalak-âbâd, İskele-i Gemlik, İskele-i Mudanya, İskele-i Mihaliç, İskele-i Bandırma, İskele-i İdincik (=Edincik), İskele-i Çardak, İskele-i Boğaz-hisârı, İskele-i Yeni Kal'a, İskele-i Edremid, İskele-i Ayazmend, İskele-i Çandarlı (=Bergama), İskele-i İzmir, İskele-i Çeşme, İskele-i Kuşadası, İskele-i Kerme Körfezi, İskele-i Mekri, İskele-i Atalya (=Antalya), İskele-i Alanya, İskele-i Zülüflü, İskele-i Anamur, İskele-i İskenderun,

Levent Şahverdi Arşivi

İskele-i Payas, İskele-i Lâzkıye, İskele-i Mile (ÂÈ‰Á), İskele-i Tablus (=Trablus-şam), İskele-i Yafa, İskele-i Kuds-i Şerîf, İskele-i Ariş, İskele-i Gazze, İskele-i Dimyât, İskele-i İskenderiyye ma'a Kahire, İskele-i Benderiyye, İskele-i Hutud (Õ◊Ëœ), İskele-i Tablus (=Trablus), İskele-i Cerbe, İskele-i Mehdiyye, İskele-i Tunus, İskele-i (?), İskele-i Cezâyir, İskele-i Elmas («‰Â«"), İskele-i Demran (œÂ—«Ê), İskele-i Bedis (»œÈ"), İskele-i Nâtûrân, İskele-i Sebde Boğazı.

Yukarıda zikredilen iskeleler gerek nakliye gerekse bir sefer esnâsında kullanılmışlardır. Ancak menzillerin ilga olunarak posta usûlüne geçilmesiyle, kara naklinin zorluğu ve külfeti göz önüne alınarak deniz yolu ile Anadolu postalarının nakli düşünülmüştür. Hattâ 19 Kasım 1862 (26 Cemaziyel-evvel 1279)'de bu yolda bir emir de verilmiştir[869] Bununla birlikte bu teşebbüsün ne dereceye kadar tatbik edildiği bilinmemektedir. Ancak şurasını belirtelim ki, aynı tarihlerde memlekette posta yolları haritalarının büyük bir hızla yapılmaya başlandığı ve posta pulu için memurlar tâyin edildiği görülmektedir.[870]

869 Bkz. İrade ts. Meclis-i Vâlâ ks., nr. 21594.

870 Bu konuda geniş bilgi için bkz. ilerde V. Bölüm, "Menzil Teşkilâtının ilgası ve Posta Teşkilâtına bağlanması".

Levent Şahverdi Arşivi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MENZİLCİLİK NİZÂMI

A) HUKÛKİ NİZAM

a) Menzilci tâyininde göz önünde bulundurulan esaslar

Defterdarlığa bağlı Mevkufat Kalemi'nde teşkil edilmiş bulunan *Menzil Halifeliği*'ne bağlı olan menzillerin, sevk ve idaresi *Menzil-emîni* adı verilen ve bir yıl için tâyin edilen bir kişi tarafından yapılmaktaydı. Menzil-eminleri menzilin bulunduğu kazâ âyânı, kadısı veya nâibinin hattâ kale muhâfızlarının arzı üzerine devletin de tasdikıyle tâyin edilmekteydiler. Gerektiğinde, menzilci olarak bir kişi tâyin edildiği gibi, birden fazla kişinin de tâyin edildiği görülmektedir. Meselâ 1727-28 yılında Bolvadin kazâsı nâibi mevlânâ Hasan'ın arzıyla Bolvadin menziline, Hasan, diğer Hasan, Osman ve Mehmed adlı 4 kişi ortaklıkla (ber-vech-i iştirâk) menzilciliğe getirilmişti[871]. Aynı şekilde 1726'da Eskişehir menzili, Elhac Osman-zâde İbrahim, Elhac İbrahim, Seyyid Elhac Ömer, Seyyid Mustafa Çelebi, Seyyid Elhac Hüseyin, Elhac Yusuf, Molla Süleyman, Hacı Mustafa oğlu Hasan Bey, Elhac Mahmud, Seyyid Elhac Ahmed, Seyyid Hüseyin, Hoca-oğlu İbrahim, Elhac Ahmed, Elhac Mehmed, diğer Elhac Mehmed ve Elhac Hüseyin adlı şahıslara ber-vech-i iştirâk verilmişti[872]. İznikmid menziline ise Kazâ Kadısı Mevlânâ es-Seyyid Mehmed'in arzıyla Serdar Süleyman Ağa menzilci tâyin olunmuştu[873]. Bazı menzillere ise menzilin bulunduğu köy veya kasaba

871 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 427.
872 Aynı defter, s. 249.
873 Bkz. Aynı defter, s. 356.

Levent Şahverdi Arşivi

ahâlisi, doğrudan *menzili çekmek* üzere menzilci olmuşlardır. Ancak bu tür tâyinler XVII. yüzyılın sonlarına, menzillere yeniden bir nizam verilmesine kadar devam etmiştir[874]. Bununla beraber bu tarihden sonra da Rumeli yakasında ve sınır boylarında aynı usûlün tatbik edildiğini görmekteyiz[875]. Menzilci tâyin edilen bu ahâli, hizmetlerine mukabil avârız ve nüzülden muâf tutulmuşlardır[876]. Menzil tâyin edilen palanga ve kalelerde ise genellikle palanga zâbitleri, dizdârları ve ağaları menzilci olarak vazifelendirilmişlerdir. Nitekim, Leskofça Palangası zâbitânı menzilci tâyin edilmişlerdi[877]. Kurşunlu Palangası'nda da dizdâr, ağayân ve fârisânı menzilci idiler[878]. Bunlardan başka bazı Rumeli menzillerinde gayr-ı müslimlerin de menzilci olarak görevlendirildiklerini görmekteyiz. Meselâ 1722-23'de Badracık menzilinde menzil-emîni Yorgaki zımmî idi[879]. Yine Tekirdağ menzilcisi de buna bir örnek teşkil etmektedir[880].

Menzil emînleri, vazifelerini ihmal ettikleri ve suistimalde bulundukları takdirde azledilirler ve cezalandırılırlardı[881]. Vazifesini başarı ile yapan menzil emînleri müteakip yıllarda yeniden seçilebilirdi.

b) Menzillerle İlgili Nizâmlar, Menzilin İdâresi ve Denetimi

Yukarıda da belirtildiği üzere bütün menzillerin denetimi ve mâlî sorumluluğu Menzil Halifeliği'ne ait idi[882]. Menzillerle

874 Meselâ Lâdik menzili 1102-1105 yıllarında ahâlisinin uhdesine verilmişti (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 76). Yine 1138-39'da, Evlendirek menzilinde de menzil ahâlisi uhdesinde idi (MAD, nr. 8470, s. 277).

875 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 34.

876 Bkz. Aynı defter, s. 16, 22, 47, 112, 129.

877 Aynı defter, s. 5.

878 Aynı defter, s. 97.

879 Aynı defter, s. 23.

880 Bkz. Aynı defter, s. 31. Bu kabilden örnek pek çoktur.

881 Meselâ Evreşe menzilcisi Kirkor zımmî, vazifesini hakkıyla yapmadığı ve ulaklara sı¬kıntı çektireceği varid olduğundan görevden alınarak yerine Malkas zımmînin getirilmesi ka¬rarlaştırılmıştı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 120-121).

882 Bkz. C. J. Heywood, "Some Turkish Archival sources for the history of the Menzilhane Network in Rumeli during the Eighteenth century", Boğaziçi Ünv. Der-

Levent Şahverdi Arşivi

ilgili herhangi bir mesele Hazine-i Âmire'de muhâfaza edilen Mevkufat defterlerine bakılarak karara bağlanır ve ona göre hareket edilirdi. Bir yerin menzil olup olmaması, kaç beygiri bulunması lâzım geldiği, menzilci tâyin edilen ahâlinin mükellefiyeti gibi hususlar bu defterde kaydedilmiştir. Meselâ, 1726 tarihli bir hükümde, Yenipazar kazâsı kadısının Divân-ı Hümâyûn'dan, yol üzerinde bulunan Yenipazar'ın menzil haline getirilmesi başvurusu, mevkufat defterinde yapılan incelemede, burasının menzil olmadığı, ancak, elinde in'am hükmü olan ulaklara saat başına onar sağ akça karşılığında beygir verilmesi ve bunun dışında kimseye beygir verilmeyerek buna göre hareket olunması şeklinde cevaplandırılmıştı[883]. Yine, menzil emînlerinin kontrolü, menzilin sevk ve idâresinde dirâyetsiz olanlarının işine son verilerek başka birini tâyin etme yetkisi de Menzil Halifeliği'ne aitti. Nitekim, 1723'de Evreşe'de on senedir menzilci olan Malkas zımmînin menzili çok iyi idare etmesine ve ahâlinin kendisinden memnun bulunmasına rağmen, kadılığın teklifi ile Kirkor adlı başka biri menzilci tâyin edilmiş, fakat bu kişinin menzil işlerini yürütemeyeceği anlaşılınca, menzilin yeniden Malkas'ın uhdesine verilmesi emredilmişti[884].[885]

Menzilin usulüne göre işletilip-işletilmediği, odaların ve eşyâların temizliği gibi hususlar, menzillerin bulundukları kazâ kadıları, nâibleri ve muhtesibleri tarafından kontrol edilirdi[886]. XVIII. yüzyılda bu kontrol işlemi, devlet tarafından vazifelendirilerek menzillere nizam vermek üzere gönderilen mübaşirler vasıtasiyle yapılmıştır[887]. Bir handa veya menzilde oturanlar bir birlik sayılır ve kendi içinde özel bir biçimde teşkilâtlandırılırlardı.

gisi, IV-V (İstanbul 1976-77), 41menzil Ayr. bkz. İ. H. Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, s. 357; Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 350.

883 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 238.

884 Bkz. Aynı defter, s. 120-121.

885 Bkz. Aynı defter, s. 120-121.

886 Bkz. Hikmet Tongur, Türkiye'de genel kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi, Ankara 1946, s. 112.

887 Bkz. MAD, nr. 15717, s. 5, sene 1154.

Levent Şahverdi Arşivi

Aralarında çıkacak anlaşmazlık ve davalara yalnız han veya menzil câbitleri bakabilir ve emniyet ile inzibattan da onlar mes'ul tutulurdu[888].

Menziller ilk defa Sultan I. Selim zamanında vakıf geliri olarak kaydedilmiştir. Böylece aynı zamanda menzillerin kiraya verilmesi usulü de gündeme gelmiştir[889]. Bu kabilden kiraya verilerek tasarruf olunan bir menzilden elde edilen gelirin 100 kuruşu Ayasofya Camiî vakfına tahsis olunmuştu[890]. Bu şekilde menzillerin kiraya verilmesi usulü önce Rumeli'de tatbik edilmiş, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibâren de Anadolu'da uygulanma cihetine gidilmiştir[891].

Menzillerin işleyişinde, menzil teşkilâtının kuruluşundan itibaren pekçok değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim, Osmanlılarda XVI. yüzyılın başlarına kadar *Ulak hükmü* yoluyla haberleşme sürdürülürken, ulakların geçtiği yerlerde hayvanları ve iâşesi temin olunmak gibi bir nizam tâkip edilmiştir[892]. Ancak bu usûlün fakir halka büyük zararlar vermesi, Sadrıazam Lütfi Paşa (sadâreti : 1539-1541) tarafından değiştirilmesine sebep olmuştur[893]. Bu yeni kurulan nizâma göre menzilin bulunduğu çevre ahâlisi menzilci tâyin edilerek, avârız ve nüzül gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu usül XVII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. 1697 yılında menziller yeni bir organizasyona tâbi tutularak, menzilin sevk ve idâresinde değişiklikler yapılmıştır. Nitekim bundan sonra, menziller bir menzilci idâresinde yine çevre köy veya kasaba ahâlisinin menzilcilikle görevlendirilmek suretiyle hizmetleri karşılığında idâre edilmişlerdir. Ayrıca vazifelendirilen bir ulağa in'am hükmü adıyla bir berat verildiği gibi, ayrıca her uğrayacağı menzilden ne kadar

888 Bkz. Hikmet Tongur, Aynı eser, s. 112.

889 Kiraya verilen menzillerdeki atların beher saati 8 paraya verilmekteydi (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578).

890 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 2669.

891 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale. s. 356.

892 Geniş bilgi için bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, s. 370-380.

893 Bkz. Âsafnâme, İstanbul 1326, s. 11-12.

Levent Şahverdi Arşivi

beygir alacağı da belirtilerek, menzilcilere bunun karşılığı saat başına 10 sağ akça ücret ödenmesi de hükme bağlanmıştır. Bu ücret devlet tarafından hareketinden önce ulağa verilmekteydi[894] ve dolayısıyla bu meblâğ devlet bütçesinden çıkmaktaydı. Buna rağmen bir müddet sonra getirilen bu idarî düzenleme de bozulmuş ve özel işler için menzillerin kullanıldığı görülmüştür. Bu yüzden 1739'da Anadolu ve Rumeli'deki menzillere gönderilen bir hükümle[895], menzillerin devletin önemli işleri ile ulaklar için olduğu belirtilerek, in'am hükmü verilmeyenlere beygir tedârik edilmemesi emredilmiştir[896]. Bununla birlikte sınır boylarından gelen ulaklara, ellerinde fermanları olmasa da her zaman için ücret karşılığı beygir verilirdi. Ferman ile gelip-geçen ulakların *in'amât defterleri* tutulduğu gibi[897], ulaklara verilen beygirlerin ücretlerini gösteren *nâib defterleri* de tanzîm edilmiştir[898].

Menzillerde menzil ahkâmı dışına çıkılması menzillerin bozulmasına, dolayısiyle menzilkeş olan ahâlinin büyük sıkıntılara düşmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan 3 Temmuz 1704 tarihinden itibaren Anadolu menzilleri de kiraya verilmeye başlanmıştır. Fakat asıl uygulamaya ancak 21 Mayıs 1777'den itibaren geçilmiştir[899]. Nitekim usulün tatbik sahasına konulduğu, Tekfur-yaylağı menzilini kiralayan Ali Beşe'nin Adana valisi Hüseyin Paşa'ya 30 beygir bahası borcu olduğu kaydından anlaşılmaktadır[900]. Ancak kira usûlünün Anadolu'da XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar yaygın olmadığı ve bu konuda fazla başarılı olunamadığı eldeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Zira, 1823-24'te Anadolu menzillerinin yeniden kiraya verilmesi yolunda

894 MAD, nr. 3169, s. 104; Ayr. bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578; MAD, nr. 8470, s. 238.

895 Bkz. MAD, nr. 3179, s. 3, 4.

896 MAD, nr. 3169, s. 104.

897 Bu kabilden Başvekâlet Arşivi Mâliye Defterleri tasnifinde pekçok defter bulunmak¬tadır. Meselâ bkz. MAD, nr. 19533; nr. 21844; nr. 21857; nr. 21884; nr. 22118.

898 Meselâ bkz. MAD, nr. 18423; nr. 18425; nr. 18426.

899 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale. s. 355.

900 Bkz. Adana Şer'iyye Sicilleri, nr. 105, s. 32.

Levent Şahverdi Arşivi

çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Gerçekten de Anadolu menzillerine gönderilen birer emirle, fukaranın refah ve rahatının sağlanması, ulakların yerlerine zamanında varabilmeleri için menzillerin kiraya verilmesi cihetine gidilmesi emredilmiştir[901]. Bu yeni düzenlemeye göre ahâliden hiçbir şey talep edilmeyerek, devlet işi için giden ulaklardan, devlet tarafından ödenmek şartıyla saat başına yirmişer para alınması, ayrıca ihtiyaçları olan yem ve yiyeceklerini uygun bir ücretle kendi ceplerinden karşılamaları hususlarını ihtiva etmekteydi. Ancak bu düzenleme de yeterli görülmeyerek 1826'da kiracıbaşılara verilecek ulak ücretleri 31 paraya çıkarılmıştır[902]. Bütün bunlara rağmen menzillerin sevk ve idârisinde gerekli başarı sağlanamamış, nitekim, 1829'de menzillerin ilgası için emirler yazılarak[903], haberleşme işlemleri Posta İdâresi'ne bırakılmıştır[904].

c) Menzilin İşleme tarzı

Menziller kaynaklarda belirtildiğine göre, başlangıçta "*eyâletler ahvâl ve muâmelâtı ile serhadlerde sâir devletlerden edinilen bilgileri devlete bildirmek ve hükûmetin emirlerini yerlerine ulaştırmak*" için tertîb olunmuştur[905]. Daha sonra da ordunun sefer esnâsında iâşesinin sağlanması, özel haberleşmeler, şehirler arasında irtibat temini ve münakaleyi sağlamak gibi gayelere de yönelmiştir[906]. Bilhassa ordunun yiyecek, içecek ve diğer ihtiyaçlarının temininde menzillerin çok önemli rol oynadıklarını belirtmek gerekir. Zirâ daha sefer öncesinde menzillerin bulundukları kadılıklara yazılan hükümlerde, belirli ölçüde zahîrenin menzillere getirilmesi bildiriliyordu. Bu konuda

901 Bkz. Muhtelif ve mütenevvia Def., nr. 56, s. 1a; Ayr. bkz. Cevdet Dahiliye, nr. 660.

902 Muhtelif ve Mütenevvia Def., nr. 56, s. 5.

903 Bkz. Cevdet ts. Dâhiliye ks., nr. 589.

904 Bkz. A. Lütif Efendi, Târih-i Lütfi, İstanbul 1306, IV, s. 162

905 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

906 Meselâ Arap ülkeleriyle Anadolu şehirleri arasında irtibat temini ve münakaleyi sağlamak üzere menziller kurulduğu ve bunun için Menzil Kayd Defterleri tutulduğu görülmek¬tedir (Bkz. MAD, nr. 10322, sene 1141-1153).

Levent Şahverdi Arşivi

sert emirler verilmiş olup, Başvekâlet Arşivi Mühimme kayıtlarında bununla ilgili pekçok hüküm yer almaktadır[907]. Bu kabilden olmak üzere Sultan IV. Murad tarafından yapılması kararlaştırılan Şark seferi için menzillere gönderilen bir emirle, her avârız hânesinden bir kile dakîk ve dört kile şa'îr olmak üzere İstanbul kilesiyle toplam beş kile zahîrenin menzil noktalarına getirilmesi istenmişti[908]. Bu gibi taleplerde zahîrenin hangi menzillerde toplanacağı da bildirilmiştir[909].[910, 911]

Menzillerde haberleşme genellikle ulaklar vasıtasiyle yapılırdı. Devlet, ulakların uğradıkları menzillerde her türlü imkânlardan faydalanmalarını sağlamıştır. Bunun için de *Ulak hükmü*, *İn'am hükmü* gibi adlarla ellerine birer menzil fermânı vermiştir[912]. Ellerinde bu hükümle hareket eden ulaklara uğradıkları menzillerde ihtiyaçları olan beygir verildikten başka, yiyecek ve dinlenmeleri için de gerekli kolaylık sağlanmaktaydı[913]. Ancak XVIII. yüzyılda zaman zaman menzil nizamının tatbikinde çıkan aksaklıklar sebebiyle ulaklara gerekli hizmet götürülememiş, bundan dolayı da merkezden gönderilen haberlerde aksamalar meydana gelmiştir.

Menzilkeş ismi verilen ve bir takım vergilerden muaf olmaları karşılığı menzil hizmetini görmekle yükümlü tutulan menzilciler, belirli sayıda "er" çıkararak menzil işlerini yaparlar, ayrıca menzil akçası ve imdâdiyesi gibi her âilenin varlığına göre bir miktar para verirlerdi. Menzilin ihtiyacı olan arpa, saman, odun, yağ gibi zarûrî ihtiyaç maddelerini de temin etmek onların

907 Meselâ bkz. MAD, nr. 31, s. 72; nr. 33, s. 275; nr. 32, s. 510, 567, 569, 571 v.s.

908 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 2834.

909 Bkz. MAD, nr. 87, s. 61, hük. 155, sene 1046.

910 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 2834.

911 Bkz. MAD, nr. 87, s. 61, hük. 155, sene 1046.

912 Bu hususta geniş bilgi Ulaklar kısmında bulunmaktadır.

913 Ulak dışında özel haberciler için menzil nizamına göre, beygir verilmemesi gerekiyordu. Ancak bu yapılmadığı için ulaklar menzillerde bekletilmiş ve devletin haberleşme teşkilâtında büyük aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan ulaklardan başkasına beygir verilmemesi emredilmişti (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3, 125, 141, 185; MAD, nr. 3169, s. 104).

Levent Şahverdi Arşivi

vazifesiydi[914]. Bu şekilde menzillerin ihtiyacı olan erzakın çeşidini ve miktarını gösteren defterler tutulmuştur[915].

Menziller arasındaki haberleşmenin sağlanması da belli bir düzen ile yürütülmüştür. Genel olarak, bir emir veya haber, çıktığı merkezden bir ulakla sonraki merkeze sevkedilir ve bu şekilde o merkezden de diğerine gönderilmek suretiyle haber istenilen yere ulaştırıldı. Gizli haberlerde ise tek ulak kullanılarak haberin çıkışından varış yerine kadar o ulak giderdi. Ana yollar dışında kalan tâlî yollardaki haberler ise, önce en yakın ana yol üzerindeki merkeze gönderilir, oradan yukarıda belirtilen usuller çerçevesinde yerine ulaştırılırdı[916]. Bu şekilde son menzilde meydana gelen bir ulak fazlası, karşı bir haber gönderilmekle ortadan kalkardı.

Menzillerde bulundurulan beygirler her menzilde aynı sayıda olmayıp, menzilin işlek olup-olmamasıyla doğru orantılı olarak az veya çok olurdu[917]. Beygirler her menzilin kendi tasarrufunda olup, ulaklarca başka bir menzile götürüldüğü zaman, o menzilin sürücüleri de beraber giderek hayvanları geri getirirlerdi. Menzilciler, ulağa verdikleri her beygir için saat başına menzil ahkâmına göre belirli bir ücret alırlardı ki, bu ücret menzil masraflarının karşılanmasında önemli yer tutmaktaydı[918]. 1697'de menzillere yeniden nizam verilmesiyle, daha önce ulak hükmüyle menzillerden ücretsiz beygir almakta olan ulaklara, ücret karşılığı beygir verilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim 1735-36 tarihinde Üsküdar'dan Anadolu'nun sağ kol güzergâhı üzerindeki kadılara ve menzilcilere yazılan bir hükümde, ulaklara ücretsiz beygir verilmemesi ve beher saate 10 akçadan fazla ücret alınmaması, sınır boylarından

914 Bkz. Hikmet Tongur, Aynı eser, s. 116.

915 Meselâ bkz. MAD, nr. 20203; nr. 18733; KK, nr. 7432.

916 Bkz. Rıza Bozkurt, Osmanlı İmparatorluğu'nda kollar, ulak ve iâşe menzilleri, Ankara 1966, s. 2.

917 Meselâ Gebze menzilinde 1135'de 45, 1137'de ise 80 aded menzil beygiri varken (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 31, 175), aynı tarihlerde İznik'de 15 menzil beygiri bulunuyordu (Bkz. Aynı defter, s. 101, 175).

918 Bkz. Menzil masrafları kısmı, s.

Levent Şahverdi Arşivi

"*umûr-ı mühimme*" ile gelen ulaklardan ise saat başına 1'er akça alınması emredilmiştir[919].

Menzillerin işletilmesi de belli bir usule göre yürütülmekle berâber[920], uygulamada zaman zaman aksaklıklar olduğu ve yeni tedbirler alınarak yeni şekiller verildiği görülmektedir[921]. Ancak bu düzenlemeler menzilin kuruluş hedefinin değişmesine sebep olmamış, ulakların ve menzil ahkâmının ıslahı mahiyetini taşımıştır. Daha çok seferler sebebiyle meydana gelen kural değişiklikleri[922], sefer sonrasında eski durumuna getirilmek istenmesine rağmen, her defasında bir takım yeni düzensizliklere yol açmıştır. Gerek ulakların gerekse menzilcilerin vazifelerini sui istimal etmeleri, menzilin iyi işlememesine ve görevini yeterli ölçüde yapamamasına sebep olmuştur. Bundan dolayı uygulamaya konulan menzillerin kiraya verilmesi, pek de başarılı olamamıştır[923]. Bu uygulamayla menzilin idâresi, menzil-emîni yerine Kiracı-başı adını taşıyan, ancak yine menzil-emînin vazifelerini yapan bir kişi uhdesine bırakılmıştır.

B) MÂLÎ NİZAM

a) Menzilcilerin vergi mükellefiyeti

Menzilin çeşitli işlerini görmek üzere mükellefiyet usulü ile menzil yakınındaki bir köy veya kasaba ahâlisi vazifelendirilmekteydi. Bunlara *Menzilkeş* (Menzili çeken) ismi verilmekte

919 Bkz. MAD, nr. 142, s. 5-6.

920 Menzillerin işleyişi ile ilgili olarak Ahkâm Defterleri bulunmaktadır. Bunlar için Bkz. MAD, nr. 8504; nr. 8569; nr. 18357; nr. 19217; nr. 21908.

921 Meselâ, önce Rumeli'de olmak üzere Anadolu'nun bütün menzillerinde de kira usulü¬nün tatbiki cihetine gidilmiştir (Bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia Defterleri, nr. 56, s. 1-4).

922 Zirâ seferler sebebiyle menzillere normal zamandakinden daha çok menzil beygiri tahsis edildiği gibi, menzil ahkâmına aykırı bazı emirlerin gönderildiği de görülmektedir (Bkz. MAD, nr. 141, s. 95, sene 1148; nr. 143, s. 1, sene 1148; nr. 144, s. 4, sene 1148).

923 Bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1-14.

Levent Şahverdi Arşivi

olup, bazan menzilciler olarak da zikredilmiştir. Menzilkeşler düzenli olarak tutulan menzil defterlerinde belirtildiği üzere, menzil akçası, menzil imdâdiyesi gibi her âilenin varlığına göre para veya para karşılığı mal vermekle mükelleftiler. Ayrıca belirli sayıda "er" çıkararak, yaptıkları işler karşılığı avârız ve bedel-i nüzülden afvedilirlerdi[924]. Öte yandan bulundukları menzilin tâbi olduğu aşâr defterine göre tâyin edilecek öşrü, arz sahibine ödemek şartıyla, hükûmetce yaptırılan menzillerin ve hanların çevresindeki sahipsiz toprakları ekip biçebilirlerdi. Vakıf han ve menzillere bağlı topraklardan da aynı şartlarla faydalanabilirlerdi.

Bir menzil aynı zamanda derbend fonksiyonunu da yerine getirdiği takdirde, menzilciler derbendcilik vazifesini de yaparlardı. Meselâ Ulukışla menzilcileri menzil ve derbend hizmetini müştereken yerine getirmekteydiler. Bunun için 459 kişi tâyin olunmuştu. Menzilciler gördükleri hizmete karşılık tekâlif-i divâniyye ve tekâlif-i şâkkadan muaf tutulmuşlardı[925]. Yine Rumeli'de Hatun-ili kazâsına tâbi Fakihler köyü derbendi ahâlisi de derbendcilik yaptıkları gibi, Papaslı menzili hizmetini de görmekteydiler. Buna karşılık ise iştirâ[926] ve sürsat[927] gibi vergilerden muaf tutulmuşlardı; ayrıca avârız ve bedel-i nüzülleri karşılığı menzil hizmetini de görmekteydiler. Muâfiyetleri ve mükellefiyetleri mevkufatda kayıtlı idi[928]. Karahisar-ı Şarkî ve köyleri ahâlisi de avârız ve tekâlif-i

924 Meselâ,Bolu menzili menzilcileri avârız ve nüzülleri karşılığı menzil masrafını görmek¬teydiler (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 203). Yine Amasya menzilcileri de aynı şartlarla menzilci tâyin olunmuşlardı (Bkz. Aynı defter, s. 358).

925 Bkz. MAD, nr. 4108, s. 27.

926 Harp zamanlarında askerin iâşesi için alınan zahîre hakkında kullanılır bir tâbirdir. Savaş sahasına girilince ihtiyaç olunan zahîre halktan satın alınırdı. İşte buna iştirâ zahîresi adı verilirdi (Bkz. M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II (İstanbul 1971, 104).

927 Savaş zamanlarında halktan tekâlif-i harbiyye sûretinde alınan hayvan, buğday, arpa, mısır, yulaf gibi şeyler hakkında kullanılan bir tâbirdir (Bkz. M. Zeki Pakalın, Aynı eser, III, 300).

928 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 20, sene 1104.

Levent Şahverdi Arşivi

örfiyyeden muâf olmaları karşılığında menzil hizmeti ile görevlendirilmişlerdi[929].[930, 931, 932, 933]

Menzilin idârecisi olan menzil emînleri, menzilin avârız ve nüzül tahsili işlerini de görmekle yükümlü idiler. Menzil hayvanı beslemek ve bunları ulakların hizmetine vermek karşılığında avârız-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyye ile gayr-ı müslim olanları yeniçeri-oğlanı vermekten muâf tutulurlardı[934].

Bir sefer halinde menzillere, daha yoğun ve serî haberleşme sağlamak gayesiyle, normalinden fazla para ve beygir tahsis edilmekteydi. Bu şekilda kabaran menzil masraflarının bir kısmının karşılanması için *imdâdiye* adıyla çevre köy ve kasabalar ahâlisinden bir vergi alınırdı[935]. Meselâ, 1720 yılında İran seferi sebebiyle Sapanca menzili için Karasu kazâsına 250 kuruş imdâdiye yazılmıştır[936].

b) Menzil gelirleri, masrafları, ta'yinâtı ve Osmanlı bütçesi açısından değerlendirilmesi

Gerek haberleşme, gerekse askerî bakımından çok önemli olan menzillere, herhangi bir aksama olmadan, düzenli işlemesi için devlet tarafından her türlü ihtimam gösterilmiştir. Zirâ üç kıtaya yayılmış geniş bir coğrafî alanda merkezî idarenin gücünü göstermek durumunda bulunan devletin, birbirinden ve merkezden çok uzak olan eyalet ve sancaklarıyla irtibatı, menziller vasıtasiyle olduğu gibi, yine merkezden uzak bölgelere hareket eden ordunun yiyecek ve doyumunun sağlanması da menziller

929 Bkz. Aynı defter, s. 78, sene 1072.

930 Harp zamanlarında askerin iâşesi için alınan zahîre hakkında kullanılır bir tâbirdir. Savaş sahasına girilince ihtiyaç olunan zahîre halktan satın alınırdı. İşte buna iştirâ zahîresi adı verilirdi (Bkz. M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II (İstanbul 1971, 104).

931 Savaş zamanlarında halktan tekâlif-i harbiyye sûretinde alınan hayvan, buğday, arpa, mısır, yulaf gibi şeyler hakkında kullanılan bir tâbirdir (Bkz. M. Zeki Pakalın, Aynı eser, III, 300).

932 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 20, sene 1104.

933 Bkz. Aynı defter, s. 78, sene 1072.

934 Bkz. Hikmet Tongur, Aynı eser, s. 109.

935 Bu kabilden olmak üzere bkz. MAD, nr. 14440, sene 1152.

936 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 65.

Levent Şahverdi Arşivi

aracılığı ile olmaktaydı. Bu bakımdan yüksek rakkamlara ulaşan menzil masraflarının karşılanması önemli bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Bunun için devlet, menzil masraflarının bir kısmının devlet hazînesinden, bir kısmının ulak ücretlerinden, bir kısmının menzilci tâyin edilen ahâlinin avârız ve nüzüllerinden karşılarken, bazan da bir mukataa veya gümrük malından destek vermiştir. Bütün bunların yeterli gelmediği zamanlarda ise *imdâdiye* adıyla menzile yardım olmak üzere bir çeşit vergi toplama cihetine gitmiştir[937]. Bu yola daha çok bir savaş durumunda başvurulmuştur.

Menzil beygirlerinin her birinin genellikle yıllık 147,5 kuruş masrafı olmaktaydı[938]. Meselâ 20 beygiri bulunan Kerkük menzilinin 2950 kuruş masrafı olup, bir yıllık ulak beygir ücreti ise 1500 kuruştu[939]. Aynı şekilde 20 beygire sahip Tosya menzilinin de masrafı 2950 kuruş ve ulak beygir ücreti de 1500 kuruşdu[940]. Menzillerin masrafı olan 2950 kuruşun 1500 kuruşu ulaklardan elde edilen beygir bahasından (=ulak ücreti), Tosya menzilinde 725 kuruşu Tosya kazâsı menzilcileri avârız ve nüzüllerinden, 200 kuruşu Hacı Hamza menzilinin Tosya menziline ilhakıyla oradan devrinden ve kalan 925 kuruşu da Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır. Kerkük menzilinde ise, ulak ücreti dışında kalan 1450 kuruşdan 847 kuruş 1 rub'u Musul mukataasından, kalan 602,5 kuruş 1 rub'u da hazîneden ödenmiştir[941]. Ulak ücretleri, ulakların menzil beygirlerini kullanmaları karşılığı saat başına ödedikleri ücrettir. Bu ücret, çıkıştan varışa kadar kaç menzil ve kaç saat mesafe olduğu önceden devlet tarafından tesbit edilmek suretiyle ulağa ödenirdi. Böylece ulaklar

937 İmdâdiye: Genel olarak menzillerin seferler sırasında normalinden fazla işlemesi ve bunun sonucu olarak menzil masraflarının artması ile çevre köy ve kasabalar ahâlilerinden menzile yardım için alınan bir çeşit verginin adıdır (Bkz. MAD, nr. 14440, sene 1152).

938 Bunun 72.5 kuruşu devlet hazînesinden, 75 kuruşu da in'am ücretinden karşılanmak¬taydı (Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 352).

939 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 314, s. 1139.

940 Bkz. Aynı defter, s. 111, sene 1136.

941 Bu kabil örnekler menzil defterlerinde pek çoktur.

Levent Şahverdi Arşivi

bir haberi götürmekle görevlendirildikleri zaman, kendilerine menzillerden beygir alabilmelerini sağlayan in'am hükmü denilen beratla, XVIII. yüzyılda, aldıkları her beygir için saat başına 10 akça ödemişlerdir. Ulakların ödediği bu ücrete *Timin* ismi verilmiştir[942]. Bu ücret bazan 8 akça da olmuştur[943]. İn'am hükmüyle menzillerden beygir alan ulakların, gelip-geçtikleri menzillerde kendilerine verilen beygirlerin ücretlerini bildiren *Nâib Defterleri* tutulmuştur[944].

Yabancı devlet elçilerinin Osmanlı ülkesine girdikten sonra konakladıkları menzillerde yaptıkları masraflar da devlet tarafından ödenirdi; bunlar için de masraf defterleri tanzim edilmiştir[945]. Meselâ I. Selim zamanında İran'dan gelen elçilerin masraf defteri tutulmuş olup, bu defterde Erzurum'dan Geyve'ye kadar olan menziller kaydedildiği gibi, o zamanki yiyecek maddeleri fiatları da verilmektedir. Bu harcamada elçiler için harcanan miktar, devlet için oldukça büyük meblağa ulaşmaktaydı. Bir fikir vermesi açısından aşağıda ana hatlarıyla yapılan harcamalar görülmektedir :

Aynı şekilde Osmanlı elçilerinin yabancı ülkelere giderlerken menzillerdeki giderleri ve onlar için yapılan her türlü harcamalar da menzilciler tarafından karşılanırdı ve bunlar menzilcilerin vergilerinden düşülürdü[946].

Menzilin iâşe masrfaları da menzilin büyüklüğü ile orantılı olarak değişmiştir. Meselâ 1691-94 yıllarına ait bir deftere göre Üsküdar menzilinin toplam 139.248 akça (=1160,4 kuruş) masrafından 28.800 akçası beygir bahası, 110.448 akçası da saman,

942 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578; MD, nr. 142, s. 5-6, sene 1148; Ayr. bkz. MAD, nr. 8470, s. 238

943 Bu durum daha çok kiraya verilen menzillerde görülmektedir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578).

944 Meselâ bkz. MAD, nr. 18423; nr. 18425; nr. 18426.

945 Bkz. Tapu Defteri, nr. 426) Mezkûr defter Sayın Prof. Dr. Ş. Turan tarafından yayınlanmıştır (Bkz. "1560 tarihinde Anadolu'da yiyecek maddeleri fiatla¬rını gösteren bir İran elçilik heyeti masraf defteri", DTCFD, XVII/3-4 (Ankara 1964), 273-294).

946 Bkz. MD, nr. 143, s. 21-22, sene 1149.

Levent Şahverdi Arşivi

şa'îr v.s. mesârifi olarak kaydedilmiştir. Ayrıca menzilin 25.000 akça imdâdiyesi bulunuyordu[947]. Aynı şekilde Gebze menzilinin de masrafının çok olması sebebiyle 62.500 akça imdâdiyesi olduğu görülmektedir[948]. 1725-26 döneminde Gebze menzilinin beygir sayısı 80'e yükseltilince, menzil masrafı toplam 11.800 kuruşa (=1.416.000 akça) çıkmıştı. Bunun ancak 600 kuruşu ulak ücretinden, 309 kuruşu da Gebze menzilcilerinden alınıp, kalan 5491 kuruş ise Hazine-i Âmire'den karşılanmıştır. Ayrıca menzilcilere devlet tarafından 1000 kuruş da imdâdiye tahsis edilmişti[949]. Dil İskelesi (=Hersek) menzilinin 3 beygirinden her birinin 20'şerden toplam 60 kuruş olan (7.200 akça) değerine karşılık, arpa, saman v.s. ücretlerinin miktarı toplam 292,05 kuruşu buluyordu[950].

İstanbul ve Silivri menzillerinde 1691-92 yıllarında, bir beygir için yapılan günlük ortalama masraf 39 akçaya varmaktaydı ki bunun, 17 akçası seyis odacı, sürücü v.s. bedeli, 16 akçası arpa bedeli, 6 akçası da saman bedeli idi[951]. 1693 yılında ise yine İstanbul'da bir beygirin günlük masrafının, 20 akça arpa, 10 akça saman, 3 akça yular v.s., 6 akça sürücü, 10 akça odacı, aşçı, seyis ve ahur icârı karşılığı olmak üzere toplam 49 akçaya çıktığı, ayrıca 3 akça da nal ve mıh bedeli tahsis edildiği görülmektedir[952]. Keza 1691 yılında Harput menzilinde bir beygirin günlük masrafının 10 akça arpa, 3 akça saman, 15 akça sâir masraflar olmak üzere 28 akça olduğu, dolayısıyla menzildeki 4 beygirin 354 günlük masrafının 39.648 akçaya (338.4 kuruş) ulaştığı tesbit edilmektedir[953].

1727-28 tarihinde Edirne menzilinde menzil-emîni bulunan Sefer zımmî-oğlu Dönek, kendi arzusuyla menzili Elhaç

947 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 49.
948 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 80.
949 Bkz. Aynı defter, s. 175, 253.
950 MAD, nr. 4034, s. 50.
951 Bkz. Aynı defter, s. 4.
952 Aynı defter, s. 5.
953 Bkz. Aynı defter, s. 72.

Levent Şahverdi Arşivi

Ali Ağa'ya devretmiştir. Bu sırada menzildeki mevcut malların dökümü yapılmıştır. Buna göre menzilde : her biri 28 kuruşdan toplam 2352 kuruş-ı esedî (Eserin tamamında kuruş olarak tavsif edilmiştir) değerinde 84 beygir, anbarda 120 kuruş değerinde saman, 380 kuruş değerinde otluk (=Kiyah) ile ayrıca beş aylık menzil masrafı olan 141 kuruş nal bahası, 22 kuruş arpa bahası, 25 kuruş teslim bahası ve 5 aylık sürücü ücreti olan 435 kuruş bulunuyordu[954]. Yine 1687-88 senesinde Burgos menzilcisi Ahmed'in, menzilin masraflarına karşılık verilen ücretin 508.900 akçasını alarak kaçması üzerine, bu menzile ait gelir ve giderlerin de dökümü yapılmıştır. Buna göre 80 beygiri bulunan Burgos menzilinin gelirlerinin, 30.000 akçası Tekirdağı gümrüğünden, 53.000 akçası Mesenli köyü'nden, 12.000 akçası Havass-ı Mahmud Paşa'dan, 10.000 akçası Vize kazâsı'ndan, 3.900 akçası Saray kazâsı'ndan, 40.000 akçası Pınarhisarı kazâsı'ndan, 30.000 akçası Hayrebolu kazâsı'ndan, 180.000 akçası Çorumlu Mehmed Ağa'dan, 10.000 akçası Eflâklı köyü'nden, 24.000 akçası Odun-sekizi (=sekisi) köyünden, 43.000 akçası Mîr Ali ile Kepek adlı köylerden, 43.000 akçası Kara Musallı köyünden ve 30.000 akçası da Fetvâcı Çavuş'un çiftliği bahası ile Burgos mütevellisi Mustafa Ağa'dan tahsis edilmek suretiyle toplam 508.900 akça olduğu tesbit edilmiştir. Menzilin giderleri olarak ise (yedi aylık), 80 beygirin kıymeti karşılığı[955] 245.000 akça, 120 çit samanın bedeli 12.000 akça, harmana üzerinde alınan 400 kile şa'îr bedeli 8.000 akça, harmana çıktıktan sonra alınan 650 kile şa'îr bedeli 39.650 akça, her ay için 550 akçadan yirmi nefer hademe masrafı 77.000 akça (7 ay için), günlük me'külât, mıh, torba v.s. bedeli karşılığı 400 akçadan 84.000 akça, ahur kirası için 4.200 akça ki toplam menzil gideri 552.425 akça olarak kaydedilmiştir[956].

954 Bkz. MAD, nr. 470, s. 388.

955 Bunlardan 20 beygir telef ve 20'si de kullanılamayacak olup, 30 beygirin de ıslâha ih¬tiyacı olduğu belirtilmiştir.

956 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 122-123 arasında ekli vesika.

Levent Şahverdi Arşivi

Menzil giderlerinin karşılanması için, menzilin bulunduğu yere ait avarız ve bedel-i nüzülün o menzilin ocaklığı olarak kaydedildiği görülmektedir. Nitekim Akşehir Sancağı'na tabi Ilgın kazas ile Konya Sancağı'na tabi Konya kazası'nın avarız ve bedel-i nüzülleri, bu menzillerin ocaklığı idi. Bunlardan Ilgın kazası'nın 160.5, Konya kazası'nın 321.5 avarız ve bedel-i nüzül hanesi bulunmaktaydı. Her iki kazada da 1184 (1770) yılına ait beher avarız hanesinden dörderyüz akçe mîri ve 50'er akça da maaş tahsili ve menzillere verilmesi emredilmişti[957]. Bu şekilde olmak üzere Rumeli ve Anadolu menzillerine ait avarız ve nüzüllerin miktarlarını gösteren defterler tutulmuştur. Bir örnek olmak üzere menzillerin 1183 yılı avarız ve nüzül bedelleri kuruş cinsinden aşağıda verilmiştir[958] :

Rumeli Menzilleri (sağ-orta ve sol kol)

Menzil adı	**Avarız-Nüzül**	**Menzil adı**	**Avarız-Nüzül**
Prevadi	1.500	Karasu	318
Tolçı	383,5	Habibçe	622
Uzuncaâbâd Hasköy	500	Filibe	580
Müslüman Pazarı	949	İhtiman	435
Sofya	1.000	Samakov	362,5
Dubniçe	700	Köstendil	247,5
Eğridere	50	Tekfurdağı	429
Malkara	384,5	Keşan	502,5
Mekri	507,5	Gümülcine	618
Yenice-i Karasu	649,5	Sarı Şa'ban	652,5
Pravişte	376,5	Orfan	344,5
Kilisalu	435	Lankaza	580
Gölge	580	Yenişehir	808
Çatalca	217,5		

957 Her yüzon akçesinden bir esedi kuruşun hazine-i âmire'ye aldırılması bildirilmiştir (BA, MAD, nr. 10004, s. 27).

958 Bkz. BA, MAD, nr. 10004, s. 37-38.

Levent Şahverdi Arşivi

Anadolu Menzilleri (sağ, orta ve sol kol)

Menzil adı	Avarız-Nüzül	Menzil adı	Avarız-Nüzül
Gekbuze	312	İznik	652,5
Lefke	233	Söğüd	392,5
Eskişehir	807	Seyyid Gazi	485
Bolvadin	448	İshaklı	682,5
Akşehir	344	Konya	500
Ulukışla	550,5	Bagras	826,5
Antakya	1.843,5	Humus	3.692
Dibak (?)	707	Eriha	729
Ma'aretu'n-nu'mân	308	Hama	1.383,5
Karye-i Ardus	123,5	İznikmid	1.600
Sapanca	452,5	Hendek	472
Düzce	500	Bolu	807,5
Gönye	623,5	Bayındır	154
Karacalar	672,5	Karaca Viran	490
Koçhisar	800	Tosya	1.477,5
Osmancık	701	Merzifon	725
Amasya	903	Turhal	395
Sivas	366	Lâdik	783
Niksar	300	Hacı Murad	300
Karahisar-ı Şarkî	290		

Menzillerde en büyük masrafı teşkil eden ve menziller için hayatî bir önemi olan menzil beygirlerinin de zaman ve yöreye göre değişik fiyatlarda hesaplandığı dikkati çekmektedir. Burada, beygir kıymetinin az veya çok olmasında, menzilin savaş sahasında olup olmamasının etkili olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Buna göre, savaş esnasında menzillerdeki beygir bahalarının ortalama 30 akça olmasına karşılık, savaş olmayan yerlerde 20 akça olduğu tesbit edilmektedir. Aşağıda bazı menzillerdeki beygirlerin bir adedinin değeri gösterilmektedir :

Levent Şahverdi Arşivi

	1691-92[959]	1692-93	1727-28
İstanbul[960]		33	
Dil İskelesi		20	
Harput		20	
Burgos	30		
Çorlu	30		
Kuleli	30		
Edirne[961]	30		28

Yukarıda menzil masraflarının karşılanması için ihtiyaca göre beygir ve mal bakımından yardım yapıldığı belirtilmişti. Bu tür yardımlar daha çok çevre köy ve kasabalardan alınmakta olan *avârız-ı divaniyye* türünden yardımlardır ki buna *imdadiye* ismi verilmiştir. İmdâdiye para ile olduğu gibi, para karşılığı mal ile de olmaktaydı. Meselâ Habibce menziline 1721-22'de imdâdiye olarak 578 kuruş, 1800 kile şa'îr, 150 kantar saman, 200 araba odun ve 75 kile hınta tahsis olunmuştu[962]. Bunlardan 400 kile şa'îr ve 50 kantar saman menzilci köylere, 300 kile şa'îr ile 50 kantar saman Çirmen kazâsı'na, 300 kile şa'îr ile 50 kantar saman Cisr-i Mustafa Paşa kazâsı'na ve 300 kile şa'îr de Çırpan kazâsı'na imdâdiye yazılmıştır[963].

Bazı menzillerde menzil masrafı tamamen in'amât ücretlerinden karşılanırken, bazıları da doğrudan Hazine-i Âmire'ce ödenmiştir. Meselâ kale dizdarları, mustahfızları, azabları, fârisânı, âyânı ve ağayânının menzilci tâyin edildiği Özi kalesi menzilinde, 3.000 kuruş olan menzil masrafının tamamı in'amât ücretiyle karşılanmıştır[964]. Yine 1724-25'de Azak kalesi'nde toplam 10 menzil beygirinin ve menzilin masrafı olan 1.000 kuruş,

959 Aynı defter, s. 9, 10, 15, 16.

960 Bunun 30 kuruşunu beygir bahası, 3 kuruşunu da mürde (---) baha teşkil etmekteyid (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 5).

961 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 388.

962 Bkz. Aynı defter, s. 24.

963 Bkz. Aynı defter, s. 110, 183, 258.

964 Bkz. Aynı defter, s. 48, 96, 170, 346.

Levent Şahverdi Arşivi

Hazine-i Âmire tarafından veriliyordu[965]. Bu ödeme bir kural dahilinde uygulanmaktaydı ki, buna göre Kırım, Bender, Tımışvar, Belgrad, Eğriboz ve diğer sınır boylarındaki menzillere yıllık toplam ücretleri nakit olarak ödenmekte, İslâm ülkelerinden İstanbul'a gelecek olan ulaklara ise ücretleri saat hesabıyla oradaki defterdarlar tarafından verilmekteydi[966]. 1696-97 yılında henüz bir düzen altında bulunmayanlar hariç, Anadolu ve Rumeli'deki bütün menzillerin sayısı Mevkufat defterlerinde 1204 aded olarak gösterilmiştir. Bu sayı 1595 tarihli cetvele göre yaklaşık 371; 1843 yılında da yine yaklaşık olarak 495 aded kaydedilmiştir. 1712 yılında da menzil ile ilgili masraflar 107.937,5 kuruş, in'am ücreti de 136.091 kuruş olup, toplam 244.028,5 kuruş idi[967]. II. Mahmud devrine âit bir lâyihadan edindiğimiz bilgiye göre de, memleket masraflarının üçte birinin menzil ve ona dâir masrafların teşkil ettiği kaydedilmiştir[968].

Normal zamanlar dışında, meselâ bir savaş durumunda menzillerin masraflarının hemen hemen 2 katına kadar çıktığı görülmektedir. Zirâ, sefer sırasında merkezle haberleşmenin serî bir şekilde yapılabilmesi için ulak ve beygir sayısında önemli ölçüde arttırıma gidilmekte, ihtiyaç olan yerlere ise yeni menziller kurulmaktaydı. Bununla bağlantılı olarak da menzil masrafları yükselmekteydi. Bu kabilden olmak üzere Isfahan seferi sebebiyle 1726-27'de Anadolu orta ve sol kol menzillerine toplam 375 beygir zam yapıldığı ve toplam 55.312,5 kuruş masraf edildiği görülmektedir[969]. Yine 1724-26 yıllarında İran seferi dolayısiyle Anadolu sol kol menzillerine Bağdad, Hemedan, Van, Revan ve Tiflis taraflarına giden ulakların fazlalığından toplam 180 beygir ilâve edilmiş ve 41.850 kuruş masraf yapılmıştır[970]. Diyarbekir-Kefri üzerinden Hemedan'a kadar olan bölgedeki

965 Bkz. Aynı defter, s. 25, 104, 105.
966 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 352.
967 Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 352.
968 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.
969 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 322-324.
970 Bkz. Aynı defter, s. 132, 135-136.

Levent Şahverdi Arşivi

11 menzile ise 168 beygir eklenmiş ve 12 yeni menzil kurularak toplam 19.575 kuruş ücret tâyin olunmuştur. Menzillerin hepsine yapılan masraf ise toplam 24.047 kuruş idi[971].

Sefer sırasında menzillerden gelip gidenlerin yoğunluğu dolayısıyla menzil masraflarının artması üzerine, menzilciler, artan bu masraflara karşılık ek zam isteğinde bulunmuşlardır. Devlet imdadiye şeklinde istenen bu zammın yerinde olup olmadığını araştırdıktan sonra zam yapmağa karar verirse, bunun hangi kazalardan ve ne şekilde olacağını belirlemekteydi. Meselâ 1770 yılında Babadağı menzilcisi olan es-Seyyid Eyüb'ün bu şekilde bir yıllık gider için 30.000 kuruş talebi, devlet tarafından yerinde görülerek, bunun 6.000 kuruşunun Mangalya kazası'ndan, 10.000 kuruşunun Hazîne-i Âmire'den, 2.500 kuruşunun Babadağı kasabası müslümanlarından, 2.500 kuruşunun kasaba zimmilerinden ve kalan 8.500 kuruşunun ise Babadağı kazası köylerinden alınması kararlaştırılmıştı[972].

Aşağıdaki cetvelde Anadolu sağ kol güzergâhında yer alan menzillere yapılan masrafların kuruş nev'inden dağılımı ve devlet bütçesinden ödenen miktar görülmektedir :

	1643	1691-94	1722-23	1725-26
Hazîne-i Âmire	733.3		4911	6448.5
Ulak ücreti			5400	8025
Menzilciler	2020.8	1160.4	309	309
Mukataalar	1266.7			
İmdadiye		208.3		1500
Beygir sayısı	28	8	72	112
TOPLAM	**4020.8**	**1368.7**	**10620**	**16282.5**

Yukarıdaki cetvelde toplam masrafları beygir sayılarını da göz önüne alarak bir değerlendirmeye tabi tutacak olursak, 1643 senesinde her beygir için ortalama 143.6; 1691-94 yıllarında ortalama 171.09; 1722-23 yıllarında ortalama 147.5 ve 1725-26 döneminde de ortalama 145.38 kuruş masraf yapılmış olduğu

971 Bkz. MAD, nr. 18357, s. 2-7.

972 Belgede verilen rakkamlar 500 kuruş eksik çıkmaktadır (BA, MAD, nr. 10004, s. 29).

Levent Şahverdi Arşivi

görülür. Özellikle 1691-94 yıllarında masrafın Avusturya ile olan 16 yıllık savaş dolayısıyla masrafın arttığı dikkati çekmektedir.

c) Savaş hâlinde menzilin munzam mükellefiyetleri

Menziller bir sefer esnâsında, askerî gaye ile kullanılması kısmında da belirtildiği üzere, bilhassa ordunun iâşesinin temininde çok önemli bir rolü üstlenmiştir. Zirâ daha ordunun hareketinden önce menzillerin bulundukları kadılıklara yazılan hükümlerde, bir miktar zahîrenin menzil noktalarına toplanması emredildiği gibi[973], ayrıca pek çok kişinin mallarını satmak için oluşturdukları bir pazar haline dönüşmesi, menzillerin bir ticâret merkezi konumuna gelmesine de yol açmıştır[974]. Meselâ, 1715'de Avusturya-Venedik üzerine yapılan seferde, ordunun hareket edeceği menzillere emirler gönderilerek iâşe toplanması emredilmiştir[975]. 1736'da da Rus seferi için Rumeli sağ kol menzillerinde zahîre toplanması hususunda fermanlar yollanmıştı[976]; aynı şekilde 1730'da İran'a yapılan seferde de Üsküdar-Halep menzillerinde zahîre toplanması emredilmiştir[977]. Buna benzer olmak üzere 1743 yılında İran seferi için menzillere, kazâlardan ne kadar yiyecek ve ikmal maddesi taşınması gerektiği bildirilmişti[978]. Menzillere parası ödenerek getirtilen bu maddeler genel

973 Meselâ, IV. Murad zamanında yapılması kararlaştırılan Şark seferi için menzillerde zahîre toplanması emredilmiştir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 2834). Ayrıca zahîrenin hangi menzillere getirileceği hk. bkz. MD, nr. 87, s. 61, hüküm 155, sene 1046.

974 Nitekim 1578 İran seferinde ordunun ve hayvanlarının ihtiyacına tekabül eden erzak ve ihtiyaç maddelerinin ordunun güzergâhı üzerinde münâsip mahallere depo edilmesi ve or¬duya satılması husûsunda emir verilmiştir (Bkz. Bekir Kütükoğlu, Osmanlı-İran Siyâsî Münâsebetleri, 1578-1590, I, İstanbul 1962, 34, 200-201).

975 Menzillere gönderilmesi istenen zahîre ve mikdarları için bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 31-36.

976 Bu menzilere getirilecek zahîrenin nev'i ve mikdarı için bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 41-42.

977 Ne kadar zahîre getirileceği hk. bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 37-40.

978 Zahîrenin nev'i, ikmal maddesini veren kazâlar, menziller arası saatler ve ne kadar zahîre verileceği hk. bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 21-26.

Levent Şahverdi Arşivi

olarak, yukarıda geniş bir biçimde ve cetveller halinde verildiği gibi, şa'îr (kile olarak), dakîk (kile olarak), hatap (araba yükü olarak), saman (kantar olarak), kiyah (araba olarak) şeklinde sıralanabilir. Bununla beraber sefer sırasında ordunun iâşesinin sağlanmasına en güzel örnek, 1578 İran seferi gösterilebilir. Bu sefer sırasında Erzurum, Diyarbekir ve Halep vilâyetlerinde hissedilir bir kıtlık başgöstermesi üzerine ilk defa bu tarihde Rumeli tarafından da gemilerle Anadolu'nun Karadeniz limanlarına zahîre nakli yapılmıştır[979]. Ayrıca yine bu seferde Kıbrıs ve Mısır'dan da zahîre sevkedilmiştir.

Menzillerin bu özellikleri dolayısiyle, sefer esnâsında normalinden fazla para ve beygir tahsis edildiği görülmektedir. Meselâ 1726'da İran seferi sebebiyle Anadolu sol kolu üzerindeki menzillere 5 ilâ 10 beygir ilâve yapılarak, beygir sayıları 30-35'e çıkarılmıştır[980]. Bununla beraber, menzillerde yapılan bu artırımın yeterli gelmediği anlaşılmaktadır. Nitekim bir savaş çıkması durumunda Anadolu ve Rumeli menzillerinde, devlet tarafından görev yerlerine gönderilen mîrahûr-ı evvel ve kapucular kethüdâsı vesâir kapucubaşılara, vazife bölgelerine giderlerken 40-50, yine Dergâh-ı muâllâ gedüklü züemâ ve gerek sâir ağalarına 15-20, sâhib-i devlet olan vesâir ricâl-i devlet çukadarlarına da 10'ar, sekizer ve beşer beygir tahsis edildiği görülmektedir. Bu durum, gerek menzilci ahâlinin, gerekse menzil masraflarına yardımcı olmak için imdâdiye tâyin edilen kazâ ahâlilerinin yerlerini terkederek dağılmalarına ve perîşan olmalarına yol açmıştır. Bu sebeple İran seferi sırasında Anadolu ve Rumeli menzillerine, kimin ne kadar beygir alacağı hususunda birer hüküm gönderilerek, savaş süresince menzil ahkâmında değişiklik yapılmıştır. Buna göre sefer esnâsında mîrahûr-ı evvel ağaya 20, kapucular kethüdâsı ağaya 18, mîrahûr-ı sânî ağaya 15, haseki ağaya 10, silâhşör-i hassaya 8, kapucubaşı ağalara 10'ar, gedüklü

979 Geniş bilgi için bkz. Bekir Kütükoğlu, Aynı eser, s. 30-36.
980 Meselâ bkz. MAD, nr. 8470, s. 77-79, 132, 215, 135-136, 322-324.

Levent Şahverdi Arşivi

ağalara 5'er, sadr-ı âlî ağalarına 4'er, vâcibü'r-reâyâ ağalarına 3'er, çukadar ve muhtarlara 1'er, tatarlara 1'er, han hazretleri etbâına ihtiyaçları kadar, vüzerâdan ve serhadlerden gelen kimselere lüzumu kadar, ma'denlere ihtiyaç ölçüsünde, ocaklar tarafından umûr-ı mühimmeye mübâşir gönderilmek gerekirse yeteri ölçüde beygir verilmesi emredilmiştir[981]. Burada dikkati çeken husus, özellikle hükümdar adına hareket edenlerle vezir ve sınır boylarından gelenlere, yine ocaklar tarafından bir bakıma özel emirle hareket edenlere bir sınır belirtilmeyerek ihtiyaçları ölçüsünde beygir tahsisinin söz konusu olmasıdır. Öte yandan savaş için fevkalâde önem taşıyan madenlerle ilgili kimselere de beygir verilmesinde bir tahdit konmamıştır.

Savaş sırasında lüzum görülen yerlere yeni menziller de kurulmaktaydı. Meselâ 1727'de, İran seferi dolayısiyle Kefri ile Hemedan arasında 10 yeni menzil kurulmuş ve teşkilâtı yapılmıştır[982]. Yine sefer sonunda menzil statüsü kaldırılmak şartıyla Zohâb aşireti ile Beclan (**بجلان**) aşiretleri menzilci tâyin edilmişlerdi[983]. 1726'da Oğuzlu-oğlu ile Keban da çevrelerindeki menzillere 10'ar 14'er saat mesâfede bulundukları için menzil haline getirilmişti[984]. Ayrıca sefer sebebiyle 1727-28'de Erzurum'da Hasan Kale'den itibâren Veli-baba, Molla Süleyman, Köşk (**كوشك**), Yanbos, Erciş, Hayik (**حايك**), Mehmed Bey, Yoncalı, Diyâdin, (**دياديـن**), Ovacık, Çaldıran, Sekman-âbâd, Hoşab, Kotur gibi beldeler de yeniden menzil haline getirilmiştir[985]. 1693'de Rumeli'nin orta kolunda yer alan Alakilise de, ordunun o taraflarda bulunması dolayısiyle 3 beygir tahsisiyle menzil hâline getirilmişti[986].

981 Bkz. MD, nr. 141, s. 95, sene 15 Cemâziyel-evvel 1148.

982 Bunlar Kefri, Baclan (باجلان), Zohâb (زوحاب), Derne (**درنه**), Kerind (**كريند**), Hârun-âbâd, Mahideşt, Kirman-şâhân, Şıhne, Kengâver, Eşed-âbâd, Hemedan menzilleriyde (Bkz. MAD, nr. 18357, s. 2-7).

983 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 235.

984 MAD, nr. 8470, s. 273.

985 Bkz. Aynı defter, s. 412.

986 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 38.

Levent Şahverdi Arşivi

Sefere giden ordunun konakladıkları yerler her zaman için menzil noktaları olmamıştır. Nitekim İran seferine giden ordunun konak yerleri mevcut menzillerin dışında idi[987]. Meselâ, bu sefer için ordu, Üsküdar'dan Kızıl-ada karşısı, Pendik, Çayırlı-köprü, Gebze[988], Hereke[989], Çınarlı, Köprü[990], Kazıklı, Minareli-köy, İznik, Dağ-eteği[991], Yenişehir, Akbıyık, Bazarcık, Kasımpaşa, İnönü, Çevdâd köy[992], Kalbuzcu, Saka, Bin-kavak, Döğer, Ağ-ören, Selim Çavuş köyü, Çobanlu, Çay, İshaklu, Akşehir, Abdullah Baba[993], Ilgun, Hâtun Sarayı[994], Konya, Pınârî-oğlu, Hayreddinlü, Akşehir, Kuru-göl, Obruk, Nakkarezen, Niğde, Karahisar-ı Develü, İncesu, Kayseriyye, Barsama, Sultan-hanı, Çubuk, Şehirkışla, Lâtif-hanı, Dânişmend-özü, Sivas, Kübdin (**كويدين**), Koçhisar, Oğnud-özü, Şehîd Cemil, Akşehir Ovası, Suşehri, Ören deresi, Yassı-çemen, Deve-koyrusu, Akdeğirmen, Pekiriç (**بكيريج**), Benek, Cinis, Çirmen, Erzurum, Söğütlü, Hasan Kal'ası, Hopek (**حوپك**), Sonamir, Toma-damı, Soğanlu, Yasamal, Yasçal, Göle Sancağı Mekerek, Vârganis (**وارغه نس**), Pergen (**پرگن**), Kılnav konaklarını kullanmıştır. Erzurum'dan Tiflis'e kadar olan konaklar ise Hasan Kal'ası, Çoban-köprüsü, Arı dost, Zâk, Toma-damı, Yasamal Aksak Kuloğlu yurdu, Kızıl Gedüğ'ün öte ucu, Göl-i Ardahan, Büyük Ardahan, Kilnav, Verâza ülkesi (**وزرااولكه سى**) ve üç konak sonra Tiflis menzili idi[995]. Keza Kanuni Irakeyn seferinde, Matrakçı Nasuh'un eserinde belirttiği üzere, Üsküdar, Gebze, İzmid, Akbıyık, Bozüyük, Kütahya, Akşehir, Konya, Niğde, Develü Karahisar, İncesu, Kayseri, Sivas, Koçhisar, Erzincan, Çubukovası, Erciş konaklarını takiben

987 Bkz. BA, DHR, nr. 232, s. 400-401.
988 Bu konakda konulmamıştır.
989 Bu menzilden geçilip Sazlı isimli mahalle konulmuştur.
990 İznikmid'in batısında bir mahal.
991 Bu konakda da konulmamıştır.
992 Bu konakda da konulmamıştır.
993 Burada konulmamıştır.
994 Buranın yakınında Sulu Zengî'ye konulmuştur.
995 DHR, nr. 232, s. 403.

Levent Şahverdi Arşivi

Tebriz'e varmıştı[996]. Yine IV. Murad Revan Seferi'nde Üsküdar, İznikmid, İznik, Yenişehir, Bozüyük, Eskişehir, Seyyid Gazi, Bolavadin, Akşehir, Ilgın, Konya, Pınarbaşı, Akçeşehir, Ereğli, Ulukışla, Çifte-han, Tekir-beli, Çakıd-hanı, Adana, Misis, Payas, İskenderun, Antakya, Cisr–i Hadid, Haleb, Merc-i dâbık, Telbeşâr, Nizib, Birecik, Beşdepe, Meşhed-pınarı, Üçpınar, Ruha, Cüllâb, Kızıldepe, Diyarbekir, Nusaybin, Hâbur Şat-kenârı, Eski Musul, Karakoyunlu, Musul, Zab-suyu, Kerkük, Tuz Hurmatı, İmâm-ı A'zâm, Bağdad güzergâhını takip etmişti[997].

Sefere çıkılmadan önce, konak yerlerine ve menzillerin bulunduğu kadılıklardan yol durumu hakkında bilgi istenmekte ve o bölgelerdeki yetkililer menziller ile merhaleleri kontrol ederek ihtiyaç duyulan bölgelerdeki köprü, yol tâmir işlerini merkeze bir rapor hâlinde bildirmekteydiler. Meselâ, bu çerçevede 1662 Erdel seferi sırasında Belgrad'dan Banyaluka'ya kadar olan menzillerin ve yolların vaziyeti sorulmuştur[998]. Burada menzilin ismi, diğer menzillerle olan mesâfesi, yolun durumu[999], su vaziyeti, top nakledilip edilemeyeceği bir rapor hâlinde bildirilmiştir[1000]. Yine 1694-95'de Avusturya savaşlarının devam ettiği bir sırada, Edirne'den Belgrad'a kadar olan yollar üzerindeki köprülerin tâmiri yapılmış, bunun için menzillere emirler gönderilmiştir[1001]. Bu bakımdan da menziller Osmanlı Devleti'nin en önemli teşekküllerinden biri olmuştur.

996 Beyân-ı Menzil-i Sefer-i Irakeyn,Yay. Hüseyin Gazi Yurdaydın, Ankara 1981, s. 58-87.

997 Bkz. "IV. Murad'ın Revan Seferi.Menzilnâmesi", Yay. Nezihi Aykut, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 34, İstanbul 1984, s. 183-246.

998 Bkz. KK, nr. 7423, s. 13-20.

999 Burada meselâ Bahram Sahrası (konağı) ile ilgili olarak akarsuyu olduğunu, yolun yokuşlu ve inişli bir vaziyette bulunduğu bildirilmiştir (Bkz. Aynı defter. s. 18).

1000 Meselâ Yayçeşe (---) Hünkâr-ovası ile Köprez (---) menzilleri arasının tamamen tâmire muhtaç olduğu, top ve cepahâne nakledilemeyeceği, ancak atlu yolu olabileceği kaydedilmiş¬tir (Bkz. KK, nr. 7423, s. 20).

1001 Yol üzerindeki bütün köprülerin tâmiri için toplam 734.435 akça masraf yapılmıştır (Bkz. MAD, nr. 21917, s. 1-5).

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MENZİL HİZMETLİLERİ

A) Menzil Muhteviyatında Yer Alan Unsurlar

Geniş bir forksiyona sahip ve yerine getirdiği görev icabı süreklilik arzeden menzillerin müştemilâtında, tıpkı hanlarda olduğu gibi çeşitli birimler yer almakta idi. Bu cümleden olarak, menzil hizmetlileri ile ulakların kalacakları odalar, hamam, ahır, atların yem, saman ve ot gibi ihtiyaçları, kuyu veya çeşme, menzilcilerin ve ulakların oturup dinlenecekleri hayme ve helâ gibi unsurlar ilk akla gelenlerdir. Müstakil olmayan, yani bir han veya kervansarayın içinde yer alan menziller ise ayrı bir mekâna ihtiyaç duyulmamış, bu yüzden de yukarıda sayılan birimler müşterek olarak kullanılmıştır.

B) Menzilciler

Menzilde, devlet tarafından bir yıl için tâyin edilen Menzil Emîni (=Menzilci), Menzil Kethüdâsı, Ahur Kethüdâsı, Seyis, Odacı, Sürücü, Aşçı gibi hizmetliler grubu bulunmakta olup, bunlardan başka menzilin asıl yükünü çeken, menzil çevresindeki köy veya kasabalar ahâlisinden teşekkül ettirilen Menzilkeş (=menzili çeken) adıyla bir hizmetliler topluluğu daha vardı. Bunlardan *Menzil Emînleri* bir yıl için, menzilin bulunduğu kazâ âyânı, kadısı veya nâibinin teklifi ve devletin bunu tasdikiyle tâyin edilirlerdi[1002]. Meselâ, 1727-28 yılı için Söğüt menziline, Söğüt nâibi es-Seyyid Osman'ın isteğiyle Hacı Halil menzilci

1002 Bu tâyinlerle ilgili pek çok kayıt bulunmakta olup, meselâ bkz. MAD, nr. 8470.

Levent Şahverdi Arşivi

tâyin edilmişti[1003]. Yine, Anadolu'nun sağ kolunda bulunan İshaklı menzili de, 1726-27 yılı için kazâ nâibi Abdulbakî'nin arzıyla Mehmed ve Hızır adlı kimselerin uhdesine verilmiştir[1004]. Sivas menziline ise, Sivas kadısı Elhaç Ali'nin arzı üzerine 1726-27 yılı için Mehmed ve Seyyid Abdurrahman tâyin olunmuşlardı[1005]. Rumeli'de Uzunca-âbâd Hasköy menziline de, kazâ nâibinin arzıyla Ahmed Çavuş menzil emîni olmuştur[1006]. 1731-32 yıllarında ise Kal'a-i Hacı Murad menziline Yunus ve Mehmed adlı kişiler menzilci tayin edilmişlerdir[1007].[1008]

Menzile yapılan bu tâyinler genellikle rûz-ı hızırda olmakla birlikde, bazan rûz-ı kasımda da yapılmıştır[1009]. Vazifesini başarı ile yapan menzil emînleri gelecek yıllarda da yeniden seçilebilirlerdi[1010]. Ancak menzili uhdesinde bulunduran kişi, arzu ettiği ve devletin de tasdikiyle vazifesini başka birine devredebilirdi[1011]. Meselâ Edirne menzilcisi Sadırlı Sefer zımmî, menzilciliği Elhaç Ali Ağa'ya devretmiştir[1012]. Menzilin her türlü idârî işlerini yürüten menzil emînleri, ordunun veya askerî bir kıtanın kendi menzilinde istirahatini, levâzımını ve doyumunu da temine memur olup, vazifesinde ihmali görülürse cezalandırılırdı. Sâir zamanlarda ulaklara gereği gibi hizmet vermez, menzilin ma'mûr halde kalmasını sağlayamayıp, menzilkeşlerin yerlerini terkine sebep olursa da vazifesinden alınırdı. Menzil emînleri, bu vazifelerinden başka menzilin avârız ve nüzül tahsili işlerini de görmekteydiler. Menzil hayvanı beslemek ve bunları ulakların hizmetine vermek karşılığında avârız-ı divâniyye, tekâlif-i

1003 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 378.
1004 Aynı defter, s. 256.
1005 Bkz. Aynı defter, s. 296.
1006 Aynı defter, s. 256.
1007 BA,MAD, nr. 8492, s.9.
1008 BA,MAD, nr. 8492, s.9.
1009 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 62; Râşid, IV (İstanbul 1282), 63
1010 Meselâ Evreşe menzilcisi Malkas zımmî onbeş sene menzilcilik yapmıştır (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 120-121).
1011 Meselâ Çorlu menzilcisi Sefer zımmî menzilcilikten affını istemiş ve kabul edilerek yerine başkası tâyin olunmuştur (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 9).
1012 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 388.

Levent Şahverdi Arşivi

örfiyye ve eğer gayr-ı müslimse yeniçeri-oğlanı vermekten muâf tutulurlardı[1013]. Bazı menzillerde birden fazla kişi veya doğrudan bir köy ahâlisi de menzilci tâyin edilmiştir[1014]. Menzil tayin edilen palanga veya kalelerde ise umûmiyetle palanga zâbitleri, dizdarları, mustahfızı, azabları, fârisânı, âyân ve ağayânı menzilcilikle görevlendirilmekteydi[1015]. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise menzillerin kiraya verilmeye başlanmasıyla, menzil emîninin yerini Kiracı-başılar almıştır[1016]. Kiracı-başılar da menzil emînleri gibi menzil beygiri temin etmekle mükellef olup, ancak ellerinde ulak hükmü bulunanlara, fermanlarında kaydedilen kadar beygiri kirâ usûlü ile vermek durumundaydılar[1017].

Sürücüler : Menzil hizmet erbâbından *sürücüler,* başka bir menzile hareket eden ulaklarla birlikte giderek, menzilin tasarrufunda olan beygirleri geri getirmekle vazifeli idiler. Bunlar ayrıca rehberlik yapmakla da görevlendirilmişlerdi. Ulaklara verilen ulak hükümlerinde bunların sayısı da yazılırdı[1018].

Menzilkeş : Menzilin çeşitli işlerini görmek üzere mükellefiyet usulü ile menzil yakınındaki bir köy veya kasaba ahâlisinden ihtiyaç duyulduğu kadar kişi vazifelendirilmekte olup, bunlara *menzilkeş* ismi verilirdi. Doğrudan menzilin idâresi uhdelerine verilen bir köy ahâlisi, aynı zamanda menzilkeşlerin de işlerini yapmaktaydılar; bu bakımdan bunlar bazan *menzilciler* olarak da zikredilmiştir[1019]. Meselâ 1691-94 tarihli bir mâliye defterine göre

1013 Bkz. Hikmet Tongur, Aynı eser, s. 109.

1014 Meselâ Bolvadin menziline Hacı Mustafa, İbrahim, Hacı Nasuh, Süleyman ve Receb adlı kişiler tâyin edildiği gibi (MAD, nr. 8470, s. 6), Vidin ve Belgradcık menzillerine aynı yerin ahâlisi menzilci tâyin olunmuştu (Aynı defter, s. 34).

1015 Meselâ Özü kalesi aynı şekildeydi (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 346).

1016 Kira usulü ile ilgili olarak bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 355-356; Ayrıca XIX. asırda kira usulü için bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1-6; Cevdet ts. Dâhiliye ks., nr. 660.

1017 Kira usulü için ayr. bkz. III. Bölüm, "Menzillerle İlgili Nizamlar, Menzilin İdaresi ve Denetimi, s. ".

1018 Bkz. MD- nr. 93, s. 78-87, sene 1069-71; nr. 94, s. 50-61, sene 1073-74. Ayr. bkz. Heywood, Aynı makale, s. 43.

1019 Bu durumun daha çok XVII. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır (Bkz. MAD, nr. 4034, s. 52, sene 1102-1105).

Levent Şahverdi Arşivi

Eskişehir, Bayat, Bolvadin, Karaca-viran, Osmancık, Merzifon, Göynük, Lâdik, Niksar, Hacı Hamza v.s. menziller yukarıda belirtildiği şekilde idâre edilmekteydi[1020]. Menzilkeşler düzenli olarak tutulan menzil defterlerinde kaydedildiği üzere, menzil akçası, menzil imdâdiyesi gibi her âilenin varlığına göre para veya para mukabili mal vermekle mükelleftiler. Ayrıca belirli sayıda "er" çıkararak menzil işlerini yaparlar, bütün bunların karşılığı olarak ise tekâlif-i örfiyye, tekâlif-i şakka, avârız ve menzil imdâdiyesi gibi vergilerden afvedilirlerdi. Diğer bir deyimle avârız ve nüzülleri karşılığı menzil vazifesini yerine getirmekteydiler. Meselâ 1661-62 tarihli bir kayda göre Karahisar-ı Şarkî ve köyleri ahâlisi avârız ve tekâlif-i örfiyyeden muâf olmaları karşılığı menzil hizmetiyle vazifelendirilmişlerdi[1021]. Menzilcilikleri yanısıra derbendcilik de yapan menzilciler, ayrıca iştirâ ve sürsat gibi vergilerden de muâf tutulurlardı[1022]. Diğer taraftan, bulundukları menzilin tâbi olduğu *âşâr defteri*ne göre belirlenecek öşrü toprak sahibine ödemek şartıyla, menzil ve han çevresindeki sahipsiz toprakları ekip-biçmek hakkına da sahiptiler. Vakıf, han ve menzillere bağlı topraklardan da aynı şartlarla faydalanabilirlerdi. Menzilkeşler, menzilin harab olmaması, yanmaması ve eşkıyâya karşı muhâfazasıyla da yükümlüydüler. Ayrıca, hanlara inen yolcuları korumak, menzilin ihtiyacı olan arpa, saman, ot, odun, yağ, un gibi zarûrî ihtiyaç maddelerini de temin etmek ve belirli fiatlarla satmak, menzilkeşlere âitdi[1023]. Bu şekilde menzillerin ihtiyacı olan erzakın nev'ini ve miktarını gösteren defterler tutulmuştur[1024].

Menzilcilerin gerek ulakların fazlalığından, gerekse menzil masraflarını karşılayamayacak bir duruma düşmelerinden dolayı, menzillerini terkederek menzilin harap olmasına sebep oldukları görülmektedir. Nitekim Uzunca-âbâd Hasköy menzilcilerinin bu

1020 Bkz. MAD, nr. 4034, sene 1102-1105.
1021 Bkz. MAD, nr. 4034, s. 78.
1022 Aynı defter, s. 20.
1023 Bkz. Hikmet Tongur, Aynı eser, s. 116.
1024 Meselâ bkz. MAD, nr. 20203; nr. 18733; KK, nr. 7432.

Levent Şahverdi Arşivi

gibi sebeplerle menzili terkettikleri, 13 menzil beygirine bakmadıkları haber alınarak, menzilcilerin yerlerine dönüp hayvanlarına bakmaları emrolunmuştur[1025]. Yine menzilde yeterli beygir bulunmaması ve ulakların daha fazla beygir talebi gibi sebepler de menzilcileri büyük sıkıntılara düşürmekteydi. Bu kabilden Sonisa kazâsı ahâlileri, menzillerinde bulunan beygirlerin masrafını yalnız kendilerinin çekmeye güçleri olmadığını, menzil hizmetini görebilmeleri için Taşâbâd, İran ve Karayaka kasabaları ahâlilerinin de menzilci tâyin edilmelerini istemişlerdi. Bunun üzerine, Sonisa yeniden menzil haline getirilerek 10 beygir tahsis edilmiştir[1026]. Menzilin ulak ücreti dışında kalan masrafının da Tokat voyvodalığı mukataatı malından ocaklık tâyin edilmesi kararlaştırılmıştır.

Menzil hizmetlerinden ahur kethüdâsı, seyis, odacı ve aşçılar ise menzilin iç hizmet erbâbındandılar. Yaptıkları işlere karşı bir miktar ücret alırlardı; mâlî bakımdan menzîl emînine bağlıydılar.

C) Ulaklar

Mânâ olarak sâ'î, tatar, berîd, posta karşılığı kullanılan ulak kelimesi[1027], Uygur sözlüğü'nde Ulağ şeklinde kaydedilmiş olup[1028], sıra, irtibat, ulak, yük hayvanı olarak geçmektedir. Ulak teşkilâtının tesis tarihi bilinmemekle berâber, Orta Asya Türk devletlerinde kullanıldığı muhakkaktır[1029]. Nitekim Moğolların Anadolu'yu istilâsından sonra, burada, fakir halka büyük zulüm eden ulakların ihtiyaç hâlinde halkın beygirlerine el koymaları usulü Osmanlılara da aynen geçmiştir. Nitekim Lütfi Paşa, "...*Cengizîyân zuhûr edicek il ve gün atlarına darben*

1025 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 164, sene 1137.
1026 Bkz. Aynı defter, s. 112, sene 1136.
1027 Bkz. Kamûs-ı Türkî.
1028 Bkz. Ahmed Caferoğlu, Uygur Sözlüğü, İstanbul 1934, s. 205.
1029 Meselâ Uygur Sözlüğü'nde kelime olarak geçtiği gibi, islâm devletlerinde de berîd adı altında kullanılıyordu (Bkz. I. Bölüm, "Menzil Teşkilâtının teşekkül safhaları").

Levent Şahverdi Arşivi

ve kahren binüp adını ulak komuşlardı ve Osmanlı ulak zulmünden Cengizîlere taklid gibi itmişlerdi....[1030]" şeklinde kaydederek, daha Osmanlıların ilk zamanlarında ulak sistemini aldıkları görülmektedir. Bu şekilde Osmanlılara geçen ulak sisteminde, önceleri padişahın ve onlara mensup kişilerin ihtiyaçları karşılanırken[1031], bu arada elinde ulak hükmü bulunanlar reâyâdan istedikleri beygiri almak ve her türlü ihtiyaçları giderilmek gibi bir imtiyaza sahip olmuşlardı. Daha sonra ise vezirler, defterdarlar, ağalar tarafından da ulak hükmü verilmeye başlanmış, ardından taşrada da beylerbeyiler, sancakbeyleri, kadılar ve subaşılar da ulak hükmü vermiştir. Ulak hükmü alan kimse bir beygir kendisi, dört-beş tane hizmetkârları, bir tane de klavuzları için almışlardır; hâttâ giyeceklerini taşımak için bile beygir temin etmişlerdir[1032]. Ulaklar aldıkları bu hayvanları gittikleri yerde bırakırlar, dönüşte daha dinç ve dayanıklı beygirlere el koyarlardı. Kezâ yolda hayvanlarının zayıf düşmesi üzerine, rastladıkları bir kimsenin beygirine el koyabilirlerdi[1033]. Bu durumdan halka son derece bıkkınlık gelmiş ve ulakların bu hareketi belgelerde *Ulak zulmü* olarak adlandırılmıştır[1034].

Elimizdeki en eski ulak hükmü 30 Şa'ban 887 (15 Ekim 1482) tarihli olup Edirne'de II. Bâyezid tarafından verilmiştir[1035]. En eski örnek olması açısından ve önemini binâen burada bu ulak hükmünü aşağıya aynen veriyoruz :

Nışân-ı hümâyûn ve mâl-ı meymûn bi-indillahi teâlâ ilâ yevm-i yeb'asûn hükmü oldur ki. Şimdiki hâlde dârende-i hükm-i hümâyûn

1030 Bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul 1341, s. 373.

1031 Lütfi Paşa bu husûsta, "Padişahın her ne işi olsa her biri için bir ulak hükmü verir¬lerdi" demektedir (Bkz. Aynı eser, s. 374).

1032 Bkz. Lütfi Paşa, Aynı eser, s. 378-379.

1033 Lütfi Paşa tarihinde (bkz. s. 379), "...ulaklar ekser ehl-i ilm tâifesine irişüb atların yolda ve izde alup ve kadı olanların ahurlarına girüp atların alup binüb giderlerdi" şeklinde kaydederek, çoğunlukla yollarda ilm erbâbının atlarını gasbettiklerini bildirmektedir.

1034 Ulak zulmü ile geniş bilgi için bkz. Lütfi Paşa, Aynı eser, s. 373-380.

1035 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 5568.

Levent Şahverdi Arşivi

Kulum bir mühim maslahat gönderdim ve buyurdum ki, emr etdiğim yere varup gelince mezkûr kuluma yolda ve âyende hâcet olduğu bilâda menzil be-menzil bir ulak vireler özr ü bahâne etmeyeler âlâmet-i kelâm "(---)" üzre i'timâd ideler. Tahrîren fî âhır-ı şehr-i şa'ban sene seb' ve semânine ve semâne mie. (30 Şa'ban 887)

el makãm-ı

Edirne

Bu ulak hükmünden başka II. Bâyezid devrine ait biri Viyana Devlet Arşivi'nde, diğeri Viyana Millî Kütüphânesi'nde iki hüküm daha vardır ki, bunlardan Viyana Devlet Arşivi'nde bulunanı evâil-i Zilhicce 898 (13-22 Eylül 1493) tarihli olup, Rumeli tarafından İstanbul'a gelecek olan Dubrovnik elçileri için verilmiştir. Bu hükümde elçilerin beygirlerine ulak tarafından el konulmaması emredilmiştir[1036]:

Bâyezid b. Mehemmed Han muzaffer dâimâ

Mefâhirü'l-ümerâ'i'l-kirâm zü'l-kadr ve'l-ihtirâm Rum-ili Sancağı beyleri dâme izzehum ve ekâbir-i kuzâtü'l-müslimîn emâcid-i vülâti'l-muvahhidîn Rum-ili kadıları dâme fazluhüm ve mefâhirü'z-züʻemâ ve'l-emâcid subaşılar zîde kadruhum tevki'-i refiʻ-i hümâyûn vâsıl olucak maʻlum ola ki, şimdiki hâlde Dubrovnik elçileri âdemi (---) Dubrovniğ'e bir maslahata müteveccih oldu, buyurdum ki, yolda ve izde, varışda ve gelişde mezkûra mâniʻ olmayasız ve atların ulağa aldırmayasız, şöyle bilesiz, tahrîren fî evâil-i şehr-i Zilhicce, semân ve tisʻîn ve semân mi'e.

be-makãm-ı

Kostantiniyye

Viyâna Millî Kütüphânesi'nde bulunan ulak hükmü ise evâil-i Muharrem 903 (30 Ağustos-8 Eylül 1497) tarihli olup, yine II.

1036 Bu hüküm Friedrich Kraelitz tarafından yayınlanmıştır (Bkz. Osmanische Urkunden in türkischer Sprache ans der zweiten Hälfte des 15. Jahrhun derts, Wien 1921, s. 95).

Levent Şahverdi Arşivi

Bâyezid tarafından verilmiş bir hükümdür[1037]. Bu hüküm, önemli bir iş için Karaman'a gönderilen İlyas adlı bir ulağa verilmiştir :

Bâyezid b. Mehemmed Han muzaffer dâimâ

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm mübînü's-şerâ'i ve'l-ahkâm Memâlik-i mahrûse kadıları dâme fazluhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olucak ma'lûm ola ki, şimdiki hâlde dârende hükm-i şerîf kulum İlyas vilâyet-i Karaman'a bir mühim maslahat içün gönderüp buyurdum ki, mezkûr kulum emr olunan mahalle varınca ve gerü dergâh-ı mu'allâma gelince yolda ve izde, menâzilde ve merâhilde ulak sâhibi olan yerlerde mezkûra ve bir ulak viresiz. Özr ü bahâne etmeyesiz, şöyle bilesiz. Tahrîren fî evâil-i şehr-i Muharremi'l-haram sene selâse ve tis'âmie.

be-makām-ı
Kostantiniyye

Görüldüğü gibi ulak hükmü verilen kişi, gidiş ve dönüşünde her yerde beygir alma hakkına sahipti. Öyle ki yolda memleketine dönen bir kimsenin beygirine el koyar ve hattâ vermek istemeyenlerin elinden zorla alırdı. Bu şekilde süre gelen ulak zulmü o kadar artmıştı ki, Kanûnî devrinde en son mertebesine ulaşmıştır. Bunun üzerine 1530 yılında Ulak hususu için bir nışân-ı hümâyûn yayınlanmıştır[1038]. Bu nışân-ı hümâyûnda reâyânın ulak fazlalığından bîzar oldukları bu sebepten bu kannâmenin yazıldığı ve bundan böyle umûr-ı saltanattan mühim bir maslahat olduğu takdirde ve gönderilen çavuşun kendi atıyla gideceği yere gitmesinin mümkün olmaması halinde ulak gönderilmesi hükmü getirilmiştir. Ayrıca ikiden fazla ulak gönderilmemesi, ulağın bindiği atın vardığı yerdeki kadıya teslimi gibi hususlar da yer almaktaydı (Bkz. EK-I). Buna rağmen Kanûnî'nin Irakeyn seferinde Bağdad ile Nusaybin arasında bir kış mevsiminde ulakların bindikleri beygirlerden 700'ünün kaybolduğu

1037 Bkz. Kraelitz, Aynı eser, s. 106-107.
1038 Bk. Kanunnâme, Bâyezid Kütüphânesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, nr. 1970.

Levent Şahverdi Arşivi

kaydedilmektedir[1039]. Kanûnî, Lütfi Paşa'yı sadârete getirmesinden sonra bu meselenin halline onu memûr etmiştir[1040]. Lütfi Paşa (sadâreti: 1539-41) ulak hükmü sistemini kaldırarak menzil teşkilâtını kurmuş[1041], ulak hükmü yerine ise *in'am hükmü* adıyla bir berat verilmesi usulünü getirmiştir. İn'am hükmünde : a) Ulağın ismi veya bağlı bulunduğu dâire, b) Ne sebeple seyahat ettiği, c) Kimin emriyle seyahat ettiği, d) Gidiş-dönüş olup olmadığı, e) İlk hareket ettiği menzil ile varacağı menzilin adı, f) Sürücülerin adları kaydedilmiştir[1042].

Ellerinde bu hüküm bulunan ulaklara menzillerde gerekli beygir sağlanırdı; ellerinde beratları olmayanlara ise beygir verilmemesi için sık sık emirler gönderildiği görülmüştür. Nitekim kimlere ne kadar beygir verileceği fermanlarla Anadolu ve Rumeli menzillerine bildirilmiştir[1043]. Ancak buna rağmen bazı yolsuzlukların olması, 1697'e menzillerin yeni bir düzenlemeye tâbi tutulmasına ve ulakların aldıkları beygirlerin ücretlerini ödemeleri şeklinde yeni bir nizam getirilmesine yol açmıştır[1044]. Buna göre devlet tarafından vazifelendirilenlere saat hesabına göre ücretleri hesaplanarak nakden verilecek ve menzilde aldıkları beygirin ücretini ödeyeceklerdi. Genel olarak saat başına alınan bu ücret 10 sağ akça olup[1045], buna *Timin* denirdi[1046]. Bu suretle menzil masraflarının önemli bir bölümü ulak ücreti adı altında devlet tarafından karşılanmış olmaktaydı[1047]. Meselâ 15 beygiri bulunan Aydos menzilinin bir senelik gideri olan 2212.5 kuruşun 1125 kuruşu, bu şekilde

1039 Bkz. Lütfi Paşa, Aynı eser, s. 380.
1040 Bkz. Lütfi Paşa, Aynı eser, s. 374.
1041 Bkz. Lütfi Paşa, Âsâfnâme, İstanbul 1326, s. 11-12.
1042 KK, nr. 305, s. 2; Ayr. bkz. Heywood, Aynı makale, s. 43-44.
1043 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 342.
1044 Bkz. C. J. Heywood, "The Ottoman Menzilhane and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth Century", I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, Ankara 1980, s. 183.
1045 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3, 125, 185, 238; Ayr. bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.
1046 Top. Sar. Müz. Arş., nr. 8578; MD, nr. 142, s. 5-6.
1047 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 4, 80.

Levent Şahverdi Arşivi

ulaklardan tahsil edilen beygir ücretinden elde edilmekteydi[1048]. Sınır boylarından gelen ulaklara ise İn'am hükmü olmasa da beygir verilmesi menzil ahkâmında belirtilmiştir. Ellerinde ferman ile gelip-geçen ulakların *İn'âmât Defterleri* tutulmuştur[1049]. Ücret-i in'âm menzil fermânı olmayanlara, yâni özel işi için gelip-geçenlere kesinlikle beygir verilmemekteydi ve bunun için de menzillere emirler gönderilmişti[1050]. Zirâ özel işler için menzil beygirlerinin kullanılması yüzünden, devletin acil ve önemli meseleleri için gidip-gelen ulakların menzillerde bekletildiği ve devlet işlerinin geciktiği görülmüştür[1051]. Bu sebepten menzillere, "*devletin umûr-ı mühimmesi için gelip-geçen ulaklarına zarûret ve müzâyaka çekdirilmemesi*" yolunda emirler gönderilmiştir[1052].

Ulakların genel olarak vasıtaları beygir olmakla birlikte, ellerinde tuğralı emir olanlara araba da verilmiştir. Nitekim 25 Ekim 1711 tarihli bir hükümde ellerinde tuğralı emir olmayanlara araba verilmemesi bildirilmiştir[1053]. Menzil olmayan yerlerde ise elinde ücret-i in'âm menzil fermanı bulunanlara yine saati 10 sağ akçadan olmak üzere menzil beygiri tedârik olunacaktı. Zirâ menzil hükümlerinde : *"Kadîmden ve hâlâ menzil ta'yin olmayan kazâlara umûr-ı mühimme ile gider ve gelir ulak vâkı' oldukda te'hîr ve mekslerine bâis olmamak içün yedlerinde ücret-i in'âm menzil fermanları olduğu hâlde dahi, yine ferman olunduğu üzre saat başına onar sağ akça ücretleri verilmek üzre menzil bârgiri tedârik..."* olunması emredilmiştir[1054]. Nitekim bu

1048 Bkz. Aynı defter, s. 19.

1049 Bu kabilden Başvekâlet Arşivi'nde pek çok defter bulunmaktadır (Bkz. MAD, nr. 21464; nr. 21482; nr. 21497; nr. 21844; nr. 21857; nr. 21884; nr. 21914; nr. 21915; nr. 22030; nr. 22118.

1050 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3, 125, 141, 185, 238; Ayr. bkz. MAD, nr. 3169, s. 9, 104; nr. 3179, s. 3, 4.

1051 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 8, 125; Ayr. bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

1052 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 19, 80.

1053 Cevdet ts. Nâfıa ks., nr. 168'den naklen, Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 342-343.

1054 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3, sene 3 Şevval 1134.

Levent Şahverdi Arşivi

emre uygun olarak Siroz[1055], Yenipazar[1056], Yanbolu[1057] kazâları menzil olmadıkları hâlde yol üzerinde bulunmaları sebebiyle menzil beygiri tedârik etmişlerdir. Bu şekilde menzil olmayan yerlerde hazır bulundurulan menzil beygirlerinin ve ulakların masrafları, o yerin ahâlisinden eşit olarak karşılanmaktaydı. Buna benzer olmak üzere Kilis kazâsında ulaklara yapılan masrafların kazâ halkı tarafından eşit ölçüde karşılandığı, ancak bir zamandan beri, bu tür giderlerin sadece fakir halka yüklendiği dikkati çekmektedir[1058]. Yine Anadolu sağ kol güzergâhında bulunan Bayındır kasabasında da, menzil kaydı olmadığı halde, kasaba ahâlisi tarafından ittifakla bir menzilci seçilmek suretiyle menzil beygiri tedârik edilmiş ve menzille ilgili masraflar kendilerince karşılanmıştır[1059]. Ancak bu gibi menzil olmayan yerlerde tedârik olunan menzil beygirlerinin o kazâ hududları dışına çıkmamasına itina edilmiştir. Nitekim Bursa'dan ulaklara verilen beygirlerin İnegöl ve Mihaliç'den ileriye geçirilmemesi isteği, buna bir örnek olabilir[1060].

Ulaklara tanınan bu imkânlara rağmen, zaman zaman vazifelerinde sui istimalleri görülmüştür. Meselâ bu fırsatını bularak tarihi açık menzil hükmü elde etmiş bulunan ulaklar, birçok defa bu hükümle menzillerden beygir almışlardır. Bu sebeple Bolu, Tosya ve Merzifon menzilcileri, Dersaadet'e başvuruda bulunarak, tarihi açık menzil ahkâmiyle gelip-geçen ulakların ellerinde bulunan fermana Bolu'ya geldiklerinde kanun üzere nişan konulması için emir verilmesini rica etmişler[1061], ayrıca bu fermanlara mahkemece bir işâret konularak başkalarına verilmesinin de önüne geçilmesini talep etmişlerdi[1062].

1055 Bkz. Aynı defter, s. 185.
1056 Aynı defter, s. 238.
1057 Aynı defter, s. 125.
1058 Bkz. Aynı defter. s. 143.
1059 Bkz. Aynı defter, s. 125, sene 10 Zilkade 1136.
1060 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 345.
1061 Bkz. MAD, nr. 470, s. 122.
1062 Aynı şekilde Konya menzilcileri de arzuhal sunmuşlardı (Bkz. Aynı defter, s. 140).

Levent Şahverdi Arşivi

Yine zamanı geçmiş menzil hükmüyle beygir isteyenler olduğu gibi[1063], ellerinde menzil emri olmadan da menzil beygiri almak isteyenlere sıkça rastlanmıştır. Nitekim Akşehir kasabası menzilcileri devlete başvurarak bu kabil yolsuzlukların önlenmesini istemişlerdi[1064]. Menzillerin harap olmasına yol açan sebeplerden biri de şüphesiz, ulakların tüccar mallarını menzil beygirleriyle nakletmeleridir. Zirâ her ulak, Bağdad'dan İstanbul'a ve İstanbul'dan Bağdad'a geliş gidişlerinde üç ilâ on yüke kadar tüccar malı nakl etmekteydiler[1065]. Bu durum menzil beygirlerinin teleflerine sebep olmakta ve menzilcilerin senede birkaç defa menzil imdâdiyesi vererek büyük sıkıntılara düşmelerine yol açmaktaydı. II. Mahmud devrinde yazılmış bir lâyihada belirtildiğine göre[1066], tatarların bir tevcihat sırasında, ellerinde hiç bir beratları olmadığı hâlde kaçak olarak menzil beygirlerine binip, 10-15 tatar birden müjdeci olarak mansıb verilen zâta bir an evvel ulaşmak için birbiriyle rekabete girişmekte ve menzil beygirlerinin telef olmalarına yol açmaktaydılar. Öyle ki altı ay zarfında bir menzilde hemen hemen sağlam bir at kalmadığı belirtilmektedir.

Devletin resmî haberleşme işlerinde kullandığı ulakların iffet sahibi, nâmuslu, hayvana binmeğe ve yol meşakkatine tahammüllü olması yanında, uzun müddet sadrıazam veya diğer vekil ve vezirlerin dâirelerinde istihdâm ve tecrübe edilmiş, terbiye görmüş kimseler olmasına dikkat edilmiştir. Bu yüzden ulakların hâl ve hareketlerinin devamlı kontrol altında bulundurulması lüzumu ve herkesin ulaklığa intisab edememesi, bunların muntazam bir idâreye bağlanmaları ihtiyacını doğurmuş, nitekim I. Abdülhamid zamanında bir *Tatarân Ocağı* teşkil edilerek, ocağın idâre tarzı hususunda bir de ferman sâdır

1063 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 343.

1064 Bkz. MD, nr. 90, s. 31, hüküm 102, sene 1056.

1065 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578; Ayr. bkz. Cevdet ts. Nâfıa ks., nr. 419'dan naklen, Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

1066 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

Levent Şahverdi Arşivi

olmuştur[1067]. Ocağa mensup ulakların, ocak mensubu olmayan ulaklardan ayırdedilmesi için ise ayrı bir kalpak ve elbise tahsis olunmuştur[1068]. Ancak bir müddet sonra, ocağa ait kalpak ve elbisenin, tatarlıkla ilgisi bulunmayanlar tarafından da giyilmesi üzerine, bu gibilerin cezalandırılması cihetine gidilmiş ve ocak mensubu tatarlara bir tedbir olarak Tatar Ağası tarafından tezkire verilmiştir[1069].

Menziller arasındaki haberleşme belli bir kural içinde sürdürülmüştür. Meselâ normal zamanlarda gönderilen âdi türden bir haberi, her menzil arasında bir ulak diğer menzile ulaştırırken, çok önemli ve gizli haberlerde tek ulak kullanılmış ve haber çıkış yerinden varış yerine kadar bir ulakla gönderilmiştir. Bu ulaklara *husûsî emirle giden ulak* denilmiştir[1070]. Öte yandan serhad boylarından gelen ulaklara, in'âm hükümleri olmasa bile her menzilden beygir almak hakkı verilmişti. Nitekim 5 Ekim 1699 tarihli bir hükümde, Avusturya tarafından mühim haberlerle gelen ulaklara, Edirne ile İstanbul arasında belirlenmiş menzil noktaları olmadığı hâlde beygir tedârik edilmesi, onlardan hiç bir şekilde ücret istenilmemesi, ihtiyaç halinde ücretin sonradan devlet tarafından ödeneceği yer almaktadır[1071]. Böyle bir kararın, özellikle savaş hali durumlarında tatbik edildiğini belirtmemiz gerekir. Bununla beraber aynı kararın yabancı devlet elçilerine de uygulandığı görülmektedir. Ayrıca bazı durumlarda, önemli işler için gelip-giden ulakların aldıkları beygirlerin ücretleri menzilcilerin borçlarından mahsup edilmiştir[1072].

1067 Bkz. Şekip Eskin, Aynı eser, s. 16.
1068 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 340.
1069 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 340-341.
1070 Bkz. Rıza Bozkurt, Aynı eser, s. 2.
1071 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 9.
1072 Bkz. Aynı defter, s. 8.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ BÖLÜM

MENZİL TEŞKİLÂTININ BOZULMASI VE ISLÂHI TEŞEBBÜSLERİ

A) Teşkilâtın bozulması ve ıslâhı için yapılan çalışmalar

Yukarıda da belirtildiği üzere menzillerin kuruluş ve işleyişleri bir nizam dâhilinde yürütülmekle beraber[1073], bunun zaman zaman aksadığı ve yeni tedbirler alınarak yeni yönetim şekilleri verildiği görülmektedir. Bu düzenlemeler, menzilin asıl gayesini değiştirmeyen, daha çok idârî bakımından yenilikler ve değişiklikler tarzında olan çalışmalardır. Bilindiği gibi menzilin işleyişi ile ilgili ilk esaslı ve köklü değişiklik Kanûnî devrinde Sadrıazam Lütfi Paşa tarafından yapılmıştır[1074]. Bundan sonra ise 1697'de menziller yeni bir teşkilâtlanmaya tabi tutulmuş ve bu yeni şekilde, menzillerden tedârik edilen posta beygirleri için *deyn-i ta'yin-i ücret-i bârgirân* adıyla bir ücret ödeme mecbûriyeti getirilmiştir[1075]. Savaşlar ve asayişsizliğin getirdiği bir takım sıkıntıların, devlet idaresinin gittikçe merkezde toplanmasına yol açması da menziller üzerinde olumsuz yönde etkili olmuştur. Nitekim haberleşmenin ve dolayısıyla masrafların artması, devletin menzilci ahâliye *imdadiye* vergisini koymasına ve bu masrafın bir kısmını tahsil etmek zorunda kalmasına ve sıkça tekrarlanan bu vergi dolayısıyla bir kısım menzilcinin bu ağır vergi yüküne dayanamayarak yerlerini terketmelerine ve

1073 Menzillerin işleyişi ile ilgili olarak Ahkâm Defterleri bulunmaktadır. Bunlar için bkz. MAD, nr. 8504; nr. 8569; nr. 18357; nr. 19217; nr. 21908 gibi...

1074 Bkz. Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, s. 374; Aynı müellif, Âsâfnâme, s. 11-12.

1075 Bkz. Heywood, Aynı makale, s. 183.

Levent Şahverdi Arşivi

böylece bazı menzillerin görevlerini yapamaz duruma düşmelerine sebep olmuştur. Bu durum karşısında menzillerde yeniden bir düzenlemeye gidilme ihtiyacı doğmuştur ki, bu da XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün menzillerin kiraya verilmesi şeklinde olmuştur[1076].

Çok geniş bir coğrafyaya yayılan ve devlet için vazgeçilmez bir teşkilât olan menzil teşkilâtı neden bozulmuştur? Bu sorunun cevabı, menzillerin gelişim safahatını ve ayrıca teşkilâtının işleyişini de ortaya çıkaracaktır.

Daha kurulduğu tarihden itibaren ulak hükmü ile hareket serbestisi verilen ulakların, Kanunî devrine kadar halka büyük eziyet ettikleri anlaşılmaktadır. Ulak zulmünü kaldıran ve menzil sistemini getiren Sadrıazam Lütfi Paşa, tarihinde[1077], ulakların kendilerine tanınan imtiyazı kötüye kullandıklarını, halka baskı yaparak canından bezdirdiklerini, devletin mühim bir işini görmek isterken halka büyük zarar verdiklerini kaydetmiştir. Öyle ki bir ulak yolda giden bir kişinin binmiş olduğu beygiri zorla alabiliyor, karşı koymak isteyenleri de cezalandırabiliyordu. Meselâ Veziriazam İbrahim Paşa tarafından bir husus için Rumeli'ye gönderilen iki ulak, Bagras'da sipahîlerden zorla at almak istemişler, sipahîlerin vermemesi üzerine kavga çıkmış, İstanbul'a dönen ulaklar da bu sipahîleri şikâyet ederek ikisini idam ettirmişlerdi[1078]. İşte bu ve buna benzer sebeplerle ulak zulmünün kaldırılması için menzillere yeni bir nizam verilmesi cihetine gidilmiş, 946 (=1539)'da ulak hükmü usûlü kaldırılmıştır[1079]. Bundan sonra ise belirli noktalara menzil adı altında konaklama istasyonları kurularak, ihtiyaca göre belirli sayıda beygir beslenmiş ve bu beygirlerden sadece kendilerine *in'âm hükmü* verilen ulakların faydalanması usulü getirilmiştir. Öte yandan menzillerin

1076 XVIII. yüzyılda menzillerin vaziyeti ve bozulmasiyle ilgili olarak bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 339-360.

1077 Bkz. Tevârih-i Âl-i Osman, s. 379.

1078 Aynı eser, s. 380.

1079 Bkz. Aynı eser, s. 382; Ayr. bkz. Lütfi Paşa, Âsâfnâme, s. 11-12.

Levent Şahverdi Arşivi

masraflarının menzilci tâyin edilen ahâlinin avârız ve bedel-i nüzülleri malından karşılanması kararlaştırılmıştır[1080]. Fakat bir müddet sonra in'âm hükmü olmadan da menzillerden beygir alındığı görülmüştür. Nitekim Akşehir kasabası menzilcisi 1056 (=1646) tarihinde gönderdiği bir arzuhalde, menzil beygiri almak için in'am hükmü olmayanlar tarafından baskıya maruz kaldığını bildirerek tedbir alınmasını istemişti[1081]. Bu sebeple sık sık menzillere gönderilen hükümlerle, ellerinde hüküm ve yeni tuğralı ferman olmadıkça, kimseye buyuruldu, tezkire ve mektup ile beygir verilmemesi emrolunmuştur[1082]. Fakat bu vaziyetin önüne geçilememesi menzillerin yeniden bir nizâma sokulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple 1108 (=1697)'de Anadolu ve Rumeli menzilleri yeniden organize edilmiştir[1083]. Bu ogranizasyonda menzilin idârî ve mâlî vaziyetinden çok, ulakların menzil beygiri almalarıyla ilgili olarak yeni bir düzenleme getirilmiştir. Nitekim ulaklar, ellerindeki menzil in'âm hükmü ile aldıkları her beygir için saat başına 10 sağ akça ödemek zorunda bırakılmıştır. Böylece ulakların fazla beygir almalarına mâni olunduğu gibi, in'âm hükmüyle özel işleri için beygir alanlara da engel olunmak cihetine gidilmiştir. Ayrıca menzilciler, Hazine-i Âmire'den 3 ve muayyen olan emvâlden aldıkları akçayı yedek olarak bulunduracaklardı[1084]. Buna rağmen ulakların muayyen menzil olmayan yerlerde ahâliye zulümleri devam etmiştir. Bu sebeple 16 Şubat 1580 tarihinde kaza kadılarına, menzil beygiri beslenen köylere yakın mahallerde, uygun yerlerde mahkeme kurmalarını ve elinde emr-i şerif olmayanlara

1080 Bkz. MAD, nr. 4034; nr. 3858; nr. 4030; nr. 4108; nr. 3169.

1081 Bkz. MAD, nr. 90, s. 31, hüküm 102.

1082 Receb 1102 (=Nisan 1691)'de İnecik nâibine bu kabil bir emir gönderilmişti (Bkz. MAD, nr. 3858, s. 28a). Ayrıca Hacıoğlu kadısına, ellerinde in'âm hükmü olmayanlara menzil beygiri vermemesi bildirilmiştir (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 104).

1083 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 6; Ayr. bkz. Heywood, Aynı makale, s. 183.

1084 Bkz. MAD, nr. 69, s. 6.

Levent Şahverdi Arşivi

beygir verilmemesi ve kontrol altında tutmaları emredilmiştir[1085]. Keza, 1136 (1723-24)'da, Gümüşhâne kadısı kazâlarının sengistân olup ekser zahîrelerinin başka kazâlardan geldiğini, fakat menzil ahkâmiyle mürûr ve ubûr eden ulakların reâyâ fukarâsının yüklerini yiyip, beygirlerine süvâr olduklarını, bu yüzden ahâlinin perişân olduğunu ve dağıldığını bildirmişti[1086].

Savaş sebebiyle menzillere büyük ölçüde beygir zam olduğu gibi, devlet tarafından yardım olarak verilen meblâğ da artmıştır. Öte yandan, menzilci tâyin edilen ahâli dışındaki bazı kasaba ve köy ahâlisinden *imdâdiye* namıyla menzile yardım olmak üzere vergi toplanması cihetine gidilmiştir[1087]. Savaşların uzun sürmesi, menzilcilerin ve menzile yardımcı olan kasaba ve köy ahâlisinin, normal vergileri dışında alınan imdadiye dolayısıyla büyük sıkıntılara düşmelerine yol açmış ve bununla ilgili olarak taşradan merkeze pek çok şikâyet vâki olmuştur. Nitekim XVIII. yüzyılın başından itibaren menzillerle ilgili evrakın birden arttığı görülmektedir.

Menzillerin bozulmasında sık ve uzun seferlerden başka, gerek ulakların, gerekse menzilcilerin sui istimalleri de rol oynamıştır. Nitekim kendilerine tarihli, nereden nereye gidip-geldiği gibi bilgilerin yer aldığı in'âm hükümleri verilen ulaklar, görevlerini birçok yönlerden ihmal etmişlerdir. Meselâ fermanlarında belirtilenden çok beygir talep ettikleri gibi, aynı menzil beratıyla birden fazla seyahat etme yolunu tutmuşlardır[1088]. Özellikle ulakların savaş zamanlarında menzilcilere baskı yaparak kendilerine tahsis edilenden fazla beygir ve sürücü aldık-

1085 Bkz. MD, nr. 39, s. 246, hük. 484.

1086 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 113.

1087 Meselâ, savaş sebebiyle menzil giderlerinin artması üzerine 20 Şaban 1104 (26 Nisan 1693)'de Lankaza menziline imdâdiye olarak 100 kuruş tâyin olunmuştu (MAD, nr. 3858, s. 31b). Yine 15 Rebi'ü'l-ahır 1106 (4 Aralık 1694) tarihinde de Yenice-i Karasu menziline de Mora seferi dolayısiyle bir mikdar imdâdiye tâin olunmuştu (Bkz. Aynı defter, s. 30a).

1088 Meselâ Pravişte menzilcileri bu sebeple İstanbul'a, bunların önlenmesi için arzuhal sunmuşlardı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 190).

Levent Şahverdi Arşivi

ları görülmüştür. Meselâ 1770 yılında bu türden bir hadiseden dolayı İsakçı menzilcileri şikâyette bulunmuşlar ve bunun üzerine İsakçı kadı ve mütevellisine gönderilen emirle, her ne şekilde olursa olsun, ocak mensubu kimseler de dahil kimseye kendilerine tahsis edilenden fazla beygir veya sürücü verilmemesi istenmiştir[1089]. Ayrıca bazı ulaklar, kendi beygirlerini satarak, hüküm ve tezkire tarihlerini silip menzillerden yeniden beygir alarak menzilhâne sistemini iyice bozmuşlardır[1090]. Bunun bir benzeri olarak bazı ulaklar da bir yolunu bularak elde ettikleri tarihsiz menzil ahkâmiyle, birden fazla seyahat etmişler[1091], ayrıca beygirlere ağır terkiler vurdukları gibi, fermansız olarak ağır hazine naklettikleri de tesbit edilmiştir[1092]. Meselâ, tüccarlardan hediye adıyla üçyüz, beşyüz kuruşa varan miktarda bir nevi rüşvet almaları karşılığı onların mallarını menzil beygirleriyle taşıdıkları kayıtlarda yer almaktadır[1093]. Usulsüz bu taşımalar sebebiyle menzil beygirlerinin çoğunun telef olduğu ve bu yüzden menzilcilerin yerlerini bırakıp menzili boş bıraktıkları görülmektedir. Nitekim 1137 (1724-25) tarihinde Rumeli'nin orta kol güzergâhında 13 beygiri bulunan Uzunca-âbâd Hasköy menzilcilerinin yerlerinde olmadıkları ve beygirlere bakmadıkları bildirilmiş, bunun üzerine yerlerine döndürülmeleri için emir sâdır olmuştur[1094]. Yine 1099 (1698) tarihinde Burgos menzilinde bulunan 70 beygirden 20'sinin öldüğü, 20'sinin de işe yaramaz hâle geldiği bildirilmiştir[1095].

Menzil teşkilâtında bozulmanın sebeplerinden biri de menzilcilerin menzil nizamına ve prensiplerine uymamalarıdır.

1089 Bkz. BA, MAD, nr. 10004, s. 28.
1090 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.
1091 Bu yolda Bolu, Tosya, Merzifon menzilleriyle (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 122), Konya menzilcilerinin ihbârı vâki olmuştu (Bkz. Aynı defter, s. 140).
1092 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 190. Ayrıca, Bağdad İstanbul arasında tüccar malı taşıdıkları da tesbit edilmektedir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578).
1093 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.
1094 Bkz. MAD, nr. 8470, s. 164.
1095 Bkz. MAD, nr. 3164, s. 122-123.

Levent Şahverdi Arşivi

Gerçekten de menzili idârelerinde bulunduran menzilciler a'yânlarla anlaşıp, rûz-ı hızır ve rûz-ı kasım yaklaştığında, gerek devlet tarafından kendilerine verilecek tahsisata ve gerekse vilâyetten toplanan emvâle el koymak düşüncesiyle kırk-elli gün önce menzili kapatmakta, gelip-geçen ulaklara beygir vermeyerek iki-üç gün ulağı beklettikden sonra, saatine 20 paradan fazla kira almak suretiyle beygir vermekteydiler[1096]. Buna karşılık devlet, ulakların yersiz sebeplerle menzillerde bekletilmemesini istemiş ve zaman zaman çıkardığı fermanlarla bunu önlemeye çalışmıştır[1097].

Yukarıda belirtilen sebepler yüzünden menzil nizâmının bozulması, menzillerin kira usûlü ile idâre edilmesini gündeme getirmiştir. Buna göre, menzillerden kira ile menzil beygiri alınacak, gerek ulak ve gerekse devletin memurları aldıkları beygirin ücretini nakden Kiracıbaşıya verecekti[1098]. Menzile inen ulakların yem ve yiyecekleri ise uygun bir ücretle kendi keselerinden ödenecekti. Ancak kira usûlü de seferler sebebiyle Anadolu tarafında tam olarak tatbik sahasına konamadığı gibi, kira ücretlerinin değişik olmasından başka[1099], savaşlar sebebiyle menzil sistemine de devam olunması büyük bir kargaşaya yol açmıştır. İşte bu sebeple, çok büyük meblâğa ulaşan masrafın yapıldığı menziller, bu tarihlerde ancak kiracı ve menzilcilere bir fayda sağlamaktan öte gidememekteydi. Islâh için yapılan çalışmaların da neticesiz kalması, menzil sisteminin bütünüyle değiştirilmesine ve nihayet posta teşkilâtının kurulmasına kadar gitmiştir. Ancak burada Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde II. Mahmud devrine ait olup menzillerin bozulma sebeplerini belirten bir lâyihadan

1096 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

1097 Bkz. MAD, nr. 3169, s. 26. Ayr. bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 359.

1098 Umûr-ı mühimme ile gidenlerin ücreti mîrî tarafından, bunun haricindekilerin ise kendi taraflarından ödenmesi kararlaştırılmıştır (Bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1a).

1099 Zirâ 1239'da saat başına 20 para olan beygir ücreti, 1241'de 30 paraya, 1246'da ise 40 paraya yükselmiştir (Bkz. Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1 a, 5, 13, 14).

Levent Şahverdi Arşivi

bahsetmek yerinde olacaktır[1100]. Bu lâyihada, menzillerin hangi sebeplerden bozulduğu, son vaziyeti ve eski durumuyla karşılaştırılması yer almaktadır (Bkz. EK-II).

B) Menzilciliğin ilgası ve Posta Teşkilâtına bağlanması

Menzil teşkilâtının bu derece bozulması ve ulakların eski hüviyetlerini kaybetmeleri üzerine, müteaddid defalar menzilhânelerin ve teşkilâtın ıslâhı hususunda teşebbüste bulunulmuştur. Nitekim 1801'den itibâren Anadolu'nun çeşitli menzillerine yazılan fermanlarla, ulakların sür'atle gidip-gelmelerinin sağlanması emredilmiştir[1101]. Buna rağmen menzillerin arzu edildiği biçimde hizmet verecek hale gelmemesi üzerine Sadrıazam Mehmed Sa'id Galib Paşa zamanında, 1239'dan (1823-24) 1244'e (1828-29) kadar bütün menzillerde kira usûlünün bir kere daha tatbiki cihetine gidilmiştir[1102]. Menzillerin kiraya verilmesi ile bir bakıma özelleştirildikleri ve bütün Osmanlı memleketlerindeki menzil teşkilâtının böylece ilga edildiği sonucu çıkmaktadır[1103]. Ancak kiraya verilmesine rağmen daha önce de olduğu gibi menzillerin ihtiyacı karşılıyamaması üzerine, posta sistemine geçilmesi için 1250 (1834-35)'de harekete geçilmiş ve bu işin organizasyonuna Hadi Efendi memur edilmiştir[1104]. Aynı yıl bir deneme mahiyetinde olmak üzere Üsküdar'dan İzmid'e kadar bir posta yolu yapılması için Hassa Müşîri Ahmed Fevzi Paşa görevlendirilerek yol açılmış, hâttâ Pâdişâh II. Mahmud fayton ile Kartal'a kadar gitmiştir. Ayrıca, yapılan bu ilk yol üzerine postahâneler inşa edilmiş, her çeyrek saat mesâfeye de üzerleri rakkamlı direkler dikilerek uzaklık gösterilmiştir[1105]; bir yıl

1100 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.
1101 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 360.
1102 Bkz. Cevdet ts. Dâhiliye ks., nr. 660; Ayr. bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56.
1103 Bkz. Cevdet ts. Dâhiliye ks. nr. 589, sene 1244.
1104 Bkz. HH, nr. 23630.
1105 Bkz. Lütfi Efendi, Târih-i Lütfi, IV, İstanbul 1306, 162.

Levent Şahverdi Arşivi

sonra ise Üsküdar-İzmid arası posta-yolu haritası çizilmiştir[1106]. Ancak araba ile taşınmak üzere yapılan bu posta yolunun kısa zaman içinde araba işlemeyecek kadar bozulması üzerine yeniden menzil sistemine dönülmüştür[1107]. Bununla beraber 1839 senesinde tam mânâsiyle bir posta teşkilâtı kurulduğu görüyoruz. 27 maddelik bir de nizâmnâmesi bulunan bu teşkilât bugünkü posta teşkilâtının da esâsını teşkil etmiştir[1108].

Posta usûlünün tatbik edilmesi için yolların yapılması ve mevcud olanların da tâmiri gerekiyordu. Zirâ 1839'a kadar yollar, genellikle az çok geniş ve yatık yollar ile çeşitli vasıtaların izleri üzerinde teşekkül eden yollardan ibâretti. II. Mahmud zamanında devlet parası ile ilk postanın kurulmasından sonra, yine önemli ölçüde bir yol politikası takip edilmemiştir. Nitekim 1848'de Abdülmecid devrinde gösterilen gayretler de yetersiz kalmıştır[1109]. 1862 yılında ise imparatorluğun çeşitli eyâletlerindeki yolların tâmir edildiğini görüyoruz[1110]. Bunun bir sonucu olarak 1863'de yeni inşâ ve tâmir edilen yolların uzunluğu 360 fersaha ulaşmıştır. Ancak 1862'deki bu çalışmaların da yeterli olmadığı, aynı yılın 19 Kasım'ında Anadolu postalarının deniz yoluyla naklinin düşünülmesinden anlaşılmaktadır[1111]. 1862 yılının diğer önemli bir yeniliği ise, ilk posta pulunun kullanılmış olmasıdır[1112]. 6 Mayıs 1863'te yeni uygulamanın geliştirilmesi çalışmaları yapıldığı ve pul usûlü idâresine memurlar tâyin edildiği görülmektedir[1113].

1106 Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 9477, sene 1251.

1107 Bkz. Şekip Eskin, Aynı eser, s. 15-16.

1108 Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 360.

1109 Trabzon-Bağdad arasına bir şosenin yapılması düşünülmüş ise de bir sonuca ulaşı¬lamamıştır. Ancak 1863'de Beyrut-Şam yolu yapılabilmiştir (Bkz. E. Z. Karal, Osmanlı Tarihi, VI, Ankara 1976, 262-263).

1110 Bu sırada, 11 Temmuz 1862'de posta yollarının bir haritasının yapılması için teşeb¬büse geçilmiş ve bu yolda emir verilmişti (Bkz. İrâde ts. Dâhiliye ks., nr. 33369, 13 Muharrem 1279).

1111 Meclis-i Vâlâ ts., nr. 21594.

1112 Şekip Eskin Takvim-i Vekayi'e dayanarak (Bkz. Aynı eser, s. 23) bu bilgiyi vermekte¬dir.

1113 Bkz. Meclis-i Vâlâ ts., nr. 21931.

Levent Şahverdi Arşivi

Osmanlı haberleşme teşkilâtının posta usûlüne geçtiği tarihler, Avrupa'da yeni bir sistemin îcâdına rastlamaktadır. İngiltere'de 1841 ve Fransa'da 1844'den sonra iletişimde kullanılan bu yeni icâd telgraf olup, 1854 yılından sonra Osmanlı Devleti'nde yerleşmeye başlamış ve Türk Posta Teşkilâtı'nın önemli bir kolunu oluşturmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

SONUÇ

Emevî, Abbasî ve Memlükların *Berîd,* Moğol ve İlhanlıların *Yam* sistemlerini örnek alarak menzil sistemi adı altında bünyesine uygun, daha mükemmel bir posta teşkilâtı kuran Osmanlı Devleti, bu sayede memleketin en uzak noktalarına kadar tesis ettiği yollarla haberleşme imkânına sahip olmuştur. Memleketin her tarafına ulaşan yolların merkezi İstanbul olup, Anadolu ve Rumeli cihetlerine üç ana kol ayrılmıştır. Bu ana kollar ise birbirlerine tâlî yollarla bağlanmış ve bilhassa askerî harekâtda iâşenin sağlanmasında önemli bir yer tutmuştur.

Genel olarak devletlerin varlığında rol oynayan en önemli iki unsur olan haberleşme ve yol sistemi, Osmanlı Devleti'nde menzillerde gerçek hüviyetini bulmuştur. Bu sayede devlet eyâletler arasında hızlı bir iletişim sağlarken, ülkenin dört bir tarafına yapılan seferlerde ordunun rahat hareketini ve doyumunu da temin etmiştir. Bu sebeple muhâbere vâsıtası olarak gerek menzilhânelere ve gerekse ulaklara işin taşıdığı önem düşünülerek en geniş imkânlar tanınmış, her şey bir nizam dâhilinde yürütülmüştür. Menzilin hemen hemen bütün yükünü çeken menzilci ahâliye ise, tekâlif-i örfiyye türünden olan bazı vergilerden muâfiyet karşılığı menzil teşkilâtı bünyesinde idârecilik ve koruyuculuk vazifesi verilmiş, böylece hayatî önem taşıyan bir konuda hükûmet ile reâyânın bir bütün hâlinde hareketi sağlanmıştır.

Askerî olarak menzillerin kullanılmasının yanısıra, ordunun ihtiyaç duyduğu iâşe ve diğer ihtiyaç maddelerinin deniz

Levent Şahverdi Arşivi

yoluyla ve özellikle de Türk reislerin yönettiği gemilerle taşınması, Osmanlıların önemli bir deniz filosuna sahip olduklarını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Öte yandan, gerek Akdeniz'de, gerekse Karadeniz'de ve nehirlerde, sık aralıklarla iskeleler bulunması, deniz yollarının merkezî haberleşmede önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır.

Devletin diğer sistemlerinde meydana gelen aksamalarla birlikte menzil teşkilâtında da bozulma başlamıştır. Bu bozulma, menzillerin yeniden düzenlenmesi ve bazı nizam değişiklikleri yoluna gidilmesi sebebiyle belli bir ölçüde düzelmesine rağmen, sık ve uzun savaşlar, eşkıyalık hareketlerinden dolayı menzilci halkın menzili terketmeleri, ulakların ve menzilcilerin gayrı kanunî davranışları gibi nedenlerden ötürü zamanla daha da artmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise menzil giderlerinin devlet bütçesindeki payının daha da yükseldiği, buna karşılık devletin menzillerde kira usulünü uygulayarak bütçedeki yükünü azaltmaya gitmesi, bir müddet sonra menzil teşkilâtının kaldırılarak posta teşkilâtının kurulmasıyla neticelenmiştir.

Bütün aksaklıklara rağmen menziller, Osmanlı Devleti'nin altıyüz yıllık döneminde gerek haberleşme açısından, gerekse ordunun hareket ve iâşesinin sağlanmasında oynadığı lojistik konum itibariyle, devrin en mükemmel sistemlerinden biri hüviyetini kazanmıştır. Bu sebeple devletin altı asır süren devamlılığında, iyi bir haberleşme ve münakale sistemine sahip olmasının büyük payı olduğunu söylemek herhalde yanlış olmasa gerektir.

Levent Şahverdi Arşivi

EK-I[1114]

Ulak hususu için verilen Nışân-ı Hümâyûn

Nışân-ı Hümâyûn yazıla. Şimdiki halde Memâlik-i mahrûse-i pâdişâhânemde vâkı‘ olan reâyâ vü berâya, ulakların kesretinden nihayet mertebede mütefeccirü’l-ahvâl idüklerini izz–i huzûr-ı mevfûrü’l-hubûruma arz olundukta, kemâl-i adalet-i hüsrevânemden ulak hususunda müceddeden bu kanunnâme-i hümâyûn yazılup min ba‘d fehvâ-yı şerîfi ile amel olunmak emr ü fermân eyledim ki, zikr olunur.

Umûr-ı saltanatdan bir gâyet mühimm maslahat vâkı‘ olursa ki, gönderilen çavuş kendi atıyla irişmek mümkün olmayup zarûret olsa ki te’hîri ile fesâd lâzım ola, ol vakit ulak gönderile. Sâir mesâlih mühimmâtiyçün dahi çavuş gönderilmek lâzım gelse, südde-i saadetimde olan çavuşlar defter olunup mutasarrıf oldukları timarlarına cebelü vermeyüp ve hidmete vardıkları mukâbelesinde kendi yanlarından bargir alup irsâl olundukları memleket her ne mahal ise, ıraklığına ve yakınlığına göre mütehammil olduğu denlü va‘de verile. Varup itmâm-ı maslahat eyleyüb, vâdesinde erişüp cevâbın getüre ve bu tarîk ile maslahata gönderilen çavuşlar fakir olup hidmet vermelü oldukta, âdalet üzre düşen hidmetler anlara verile. Varup itmâm-ı maslahat eyleyüp, va‘oesinde erişüp cevâbın getüre ve bu tarîk ile maslahata gönderilen çavuşlar fakîr olup, hidmet vermelü oldukda, adâlet üzre düşen hidmetler anlara verile. Emr ile bir yere gönderilüp

1114 Kanunnâme, Bayezid Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, nr. 1970, 127a-129b.

Levent Şahverdi Arşivi

nevbetin edâ etmiş çavuş var iken ahara hidmet verilmeye. (127b) Bu tertîb aralarında riâyet olunup tebdîl ü tagayyür olmaya ve kezâlik Rumeli'de vâkı' olan uçlara dahi ol vechile gãyet mühimm ve mu'accel maslahat vâkı' olmayınca ulak gönderilmeye ve külliyen Rumeli'de ve Anadolu'da ve Karaman ve Rum'da ve Zülkadirlü'de ve Rodos'da ve Akdeniz yalılarında vâkı' olan beylerbeyilere ve sancak beylerine ve kadılara alâ vechi'l-umûm ne dergâh-ı mu'allâya ve ne memleket içinde birbirine külliyen ulak yürütmek cerâimin azâmı ola. Meğer ki beylerbeyiliklerinde ve sancaklarında erbâb-ı fitne vü fesaddan kimesne baş kaldırup veyahud deryâdan küffâr-ı hâksâr gemileri ve karadan düşman askeri zâhir ve muhakkak olup, memâlik-i mahrûseye zarar ü gezend kasd eyleyeler veyahud kâfiristan krallarından elçiler vârid olup ve mühim haberler gelüp te'hiri ile fesâd lâzım gelüp vâcibü'l-arz ola. Veya deryâdadonanma-yı hümâyûn olup, muaccelen dergâh-ı mu'allâya i'lâmı lâzım olur husus ola. Ol vakit ulak göndereler. Ammâ gönderdikleri ulak çok olmayup, gayet ile mühim olduğu yerde iki neferden ziyâde olmaya.

Bunlardan ma'adâ vâkı' olan mesâlih içün her kim dergâh-ı mu'allâya asla ulak göndermeyeler ve sancaklarında ulak yürütmeyeler. Min ba'd ulak zulmün merfu' ve medfû' bileler. Şöyle ki ta'yîn olunan hususlardan (128a) gayrı kazaya her kim dergâh-ı mu'allâya ulak göndere, ol gelen ulağa siyâset olunup, gönderen her kim ise itâba müstahak ola ve bu hususda vâkı' olan emr-i âlî beylerbeğilere ve umûmen sancakbeylerine ve kadılara tenbîh olunup emr-i hümâyûnum ma'lûmları oldukdan sonra fermân-ı şerîfe muhâlif her kim taht-ı hükûmetinde ulak yüride, vilâyet kadıları elindeki temessükün görüp, gitdüği maslahat, ulak emr olunan hususlardan değil idüği muhakkak oldukdan sonra, mecal virmeyüp, ol ulağı tutup, habs edüp arz eyleyeler. Ve her kim göndermişdir ve ne husus içün ulağla gönderilmişdür, tafsîli ile yazup dergâh-ı mu'allâya arz eyleyeler. Ve dergâh-ı mu'allâdan ulak emr olunup gönderilen çavuşlar olsun ve hâriçden fermân-ı hümâyûnuma mutabık ulaklar olsun, cümlesi ellerinde olan "ulak

Levent Şahverdi Arşivi

hükümlerin" ve mektuplarını kadılara göstereler ve vilêyet kadıları dahi hükmünü ve mektubun görmeden bir ulağa at vermeyeler. Sahih emr üzre ulak oldukdan sonra bir an ve bir saat te'hîr etdirmeyüp ulak yürideler. Ammâ hükmünde ve bu kanunnâme-i hümâyûnumda emr olunandan ziyâde ulak vermeyeler. Ne emr olundu ise, ki ma'lûm oldukda, pâye-i serîr-i a'lâya arz olunup anın hakkında fermân-ı kazâ ne vechile sâdır olursa, mûcebince amel oluna. Her ne kadı, ol asıl emre muhâlif olan ulağı (128b) tefahhus eyleyüp, hilâf-ı emr idüği zâhir oldukdan sonra, tutup habs etmeyüp de i'mâz u ahâli zâhir ola, ol ulağa olacak îtâb, ol kadıya itdürile. Aslâ özri ve te'allühi makbûl olmaya. Külliyen beylerbeyileri ve sancakbeyileri bu ulak husûsunda olan emri, vâcibü'l-ittibâ' kemâliyle riâyet eyleyüp, bu vechin mine'l-vücûh hilâfın tecvîz etmeyeler. İcrâsında

Levent Şahverdi Arşivi

EK-II[1115]

Evâil-i saltanat-ı seniyyede mevadd-ı müstahsineden ve mühimme-i mergube-i Devlet-i Aliyye'den olup fî zemânına mûcib-i rahne-i memâlik-i hâkânidir ki, cümlenin ma'lûmu olan ba'zı keyfiyyetlerin beyân ederek limerzâtillahi teâlâ ihtârı hususuna cür'et olunan beher memleketde cârî olan menzil maslahatıdır. Bu hususun ibtidâ bâ'is-i icâdı cemî' aktâr-ı Osmaniyye'de bulunan vüzerây-ı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm hazerâtı diyâr-ı devlet-i sâireden celb eyledikleri havadisâtı tahrîr ve ifâde ile Devlet-i Aliyye-i ebedi'l-istimrârı ihtâr ve taraf-ı Devlet-i aliyye'den iktizâ eden hutûbât-ı hümâyûnu mahallerine ib'âs ve irsâl içün Rumili ve Anadolu sağ ve sol orta kolları üstünde bulunan bilâda menziller tertîb olunup bu vechile tanzîmât-ı umûr-ı memâlike mübâşeret buyurulmuş, lâkin icâdında Edirne menzili 10.000 kuruşla idâre olunmuş ise, elhâletü hâzihi seksenbin kuruşa muhtâc olduğu müstağni ani'l-beyândır. Ve fî zemânına bu menzilin mâddesi bir dereceye resîde olmuşdur ki, cemî' bilâdda cereyân eden memleket masrafı bi-ecma'îhim bir senede kaç kîse akçaya bâliğ olur ise sülüsü elbette menzil ve ana dâir vuku' bulan masrafdır.

Ve menzil bârgirlerine süvâr olmak, hademe-i devlet-i aliyye ve tatarân ve vüzerây-ı izâm ve nâme-resânân ve mühimme-i bilâda mahsûs iken bu senelerde herkes menzile binmeyi âdet edinüp, hâttâ bilâd-ı ba'îdeye giden ve andan gelen emti'a ve eşyâyı dahi tatarlar ile irsâl ve menzil hayvanâtına tahmîl eyledikleri meşhûr-ı enâmdır.

1115 Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve beher memleketin tevzi‘ defterleri rûz-ı hızır ve rûz-ı kasım duhûlünde tanzîm ve ma‘rifet-i şer‘le tahsîl olunmak kā’ide-i mer‘iyyeden olup bu menzil mâddesini başkaca defter ederlerdi ki, tevzi‘-i kebîr-i sıfat-yâb olması için meselâ menzil hususunun altı aylık bedel-i maktu‘u 10.000 kuruş ise ibtidâ defterin bâlâsına anı vaz‘ edip ve menzil nizâmı ve ana dâir gelen mübâşirânın hizmetleri ve sancak mutasarrıfı tatar ağasının devriyyesi ve ikrâmiyyesi bunlara dâir olan kâffe-i mesârifâtı birbir kayd eyledikden sonra mütesellim ağaya ve a‘yân ve vücûh-ı ahâlîye birer mıkdâr ikrâmiyyelerin başka tahsildâriyye ve harc-ı mahkeme vesâir bi-ecma’ihim deftere tahrîr olundukda 10.000 kuruşluk menzil umûru, yermibeş bin kuruşu tecâvüz edüp rûz-ı hızır dühûlünden kırk gün mukaddem tahsîl ederler, bu cihetle senevî iki tevzî‘ defteri dört olur. Te’diyyesinde fıkarây-ı raiyyet begâyet muzdarîb olduğu müstağni-i ani’l-beyândır.

Beher tevcîhât-ı hümâyûn akabinde bir ikiyüzden mütecâviz tatar ve yedlerinde kapu kethüdâsı tarafından ve yine Devlet-i Aliyye’den hutûbât vesâir varakpâre olmayarak kaçak nâmiyle varup heman “*efendim, Bâb-ı âli’de idim, tevcîhât-ı hümûyûn oldu. Mansıb u devletinin ibkā*” veyahud, “*falan mansıb efendime tevcîh olundu*” diyerek müşârün-ileyhden mükerrem olmak ümniyyesiyle envâ’-ı kelimât-ı bî-ma’nâya cür’et idüp söylerler ve Şam ve Mısır ve Bağdad vesâir eyâlât-ı ba’îdenin her birine onar-onbeşer tatar birden çıkup birbirlerine müsâbakat itmek sevdâsiyle tûl-dırâz pâlâ sürüp menzil hayvanâtına nefer vermeyerek ekseri helâk ve bu sûretle nice hayvanlar telef olup altı mâh bir menzilde işleyen tuvânâ bârgir ve esb bir dahî işe yaramayup helâk olduğu gayr-ı hafîdir.

Hademe-i Devlet-i Aliyye’den mühimmeye me’mûr buyurulan ulağ, tevâbi‘iyle faraza binek ve yedek resânâne ve sürücüleri cem‘an onbeş re’s hayvanâta süvâr olsa bir menzilhâneden râkib olduğu vakitde menzilciye akall(i) otuz kuruş virüb ve kethüdây-ı menzil ve ahur kethüdâsı ve odacı, resânân nâmiyle onbeş kuruş dahi bahş virdikden sonra “*yine bu ne acîb akça*

Levent Şahverdi Arşivi

virmekdür" deyü feyâd u vâveylâ iderler ve eğerçi bir mahcûb âdem ise rüsvay idüp gârât-ı menzile giriftâr iderler. Ma'hezâ kanûn-ı kadîmi vechile ücret-i menzil bâ-emr-i âlî beher sâ'ati bir timinedir ki, timin dimek on akçadır ve ulağın virdiği bahş kirâyı fersah fersah geçer ve memleketden aldıkları menzil akçası ve ulağdan tahsîl eyledikleri ücret senevî iki kat menzil maktû'unu tecâvüz ider. Bu menzil hususunun zemânımıza nazaran menzilcilerden gayrîye fâidesi olmayup fukarâya mûcib-i rahne-i azîm olmakdan gayrı bir şey'i müfîd değildir. Eşşey'ü izâ tecâveze haddehu inkalebe zıddehu[1116] (---).

Ve'l-hâsıl menzil mâddesinin cemi' keyfiyyeti ta'dât olunmak lâzım gelse nice evrâk-ı müseccel kifâyet itmez. Lâkin Hüdâvendigâr-ı esbak şehinşâh-ı bihişt-mekân Sultan Selim Han aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân efendimiz hazretlerinin eyyâm-ı saltanatlarında merhûm ve sâkin-riyâz-ı na'îm Mihrişâh Vâlde Sultan aleyhâ efdâlü rahmetü'l-kerîm efendimiz hazretleriçün tertîb buyurdukları evkâf-ı şerîfe vâridâtına medâr olmak içün Rum-ili sol kolunda bir iki mahallin menzilini afv idüb senevî bir mikdâr şey'i cânib-i vakf-ı şerîfe edâ eylemek şartiyle kirâya tebdîl ve beher sâ'ati sekiz pâra ile tanzîm buyurulmuşdu. Meselâ bir re's bârgir oniki sâ'at merhale kat' eylese beher sâ'ati sekiz pâradan hesâb ve cem'ân doksan altı pârayı peşînen teslîm idüp râkib olurlar. Bu hesâb üzre ulağa ziyâdesiyle ehven ve eshel olur. Zirâ kalîl ü kesîr diyerek şemânet-i menzilci ve bahşişât-ı hademe gâilesi olmayup güftgûsuzca râkib olup yola çıkması ulağa azîtekrîm nev'indendir. Ve bu husus emsâl-i su'âline cevâb-ı vâfîdir.

Ya'ni erbâb-ı tedbîr u tedkîk ve kârzârân-ı tevfîk-ı refîk hazerâtına mestûr değildir ki yemîn ü yesâr vasatları ve etraf inhâsiyle Rum-ili ve Anadolu'da büldân-ı vafîre vardur ki, senevî menzil mesârafi olarak akalli beşbin kuruşdan altmışbin kuruşa kadar ve dahi daha ziyâde menzil içün sarf olunur ve ibtidâ Rum-ili'nden Edirne ve Anadolu'da Koca-ili sancaklarından bed' olunup bir

1116 (الشئ اذاتجاوزحده انلب ضده) Bir şey haddını tecâvüz ederse aksi olur.

Levent Şahverdi Arşivi

re'ş hayvanın bir sâ'at mahalle gitmesinin kirâsı onüç pâra bir akçaya tanzîm ve bu vechile menzilhâneler kirâhâne (ye) tebdil olunduğu hâlde bir tatar ferdan bir binek ve bir yedek ve bir sürücüye muhtâcdır ve bu zikr olunan üç re'ş bârgirin kirâsı beher sâ'at bir kuruş ider. Kazâ-i Sivas Âsitâne-i aliyye'ye temâm yüz seksen sâ'atdir. Bir nefer tatar üç re'ş hayvanla 180 kuruşla Âsitâne'ye gelüp ve ol vechile gider ve gelüp-gitmesi cem'ân üçyüz altmış kuruş kirâ ile biter. Mâ'haza Sivas vâlileri bir tatara beşyüz kuruşdan noksan harcırah virmez ve anı dahi tevzi'-i idhâl ile ahz ider. Bilâd-ı sâire dahi bu'd ve kurbüne nazaran buna mikyasdır. Netice-i kelâm bu mevsime nazaran beher sâ'ate onüç pâra kirâ her vechile vâfî ve kâfidir. Kirâcılar zarar ider mi ve tehammül ider mi mülâhazaları lâzım değildir.

Bu hususun tanzîmine irâde-i aliyye ta'alluk eylediği hâlde cemi' bilâd-ı hâkâniyyede olan vüzerâ ve vükelâ ve rü'esây-ı kavmin cümlesi der-i aliyyeye irsâl eyledikleri tatar ve çukadâr vesâir peyâm-reslerine sâ'at hesâbiyle harcırahlarını virüp irsâl iderler ve der-i aliyye'den me'mûr buyurulan hademe-i mübâşirân mehâm-ı saltanata ve tatarâna me'mûr olduğu beldenin bu'd ve kurbüne nazaran ve yedine virilen kirâ emrinin referâtı mûcebince sa'atlerini hesâb ve ana göre harcırah verilmek içün menzili afv olunan bilâd-ı şâhânenin her birisi mîrîye sene be-sene edâ eylemek fukarây-ı ra'iyyetin canlarına minnetdir. Meselâ bir belde senevî yirmibin kuruşla menzilini idâre iderse idi, mukaddemâ bu def'a fakat harcırâh-ı mübâşirân mühimme nâmiyle beşbin kuruş virüp bâkî onbeş bin kuruşu fukarây-ı belde-i islâmiyyeye ihsân-ı hümûyûn buyurulmuş oldukda üç fu'ad ra'iyyetde tâbân olan neyyir-i münîr-i serverin ne vechile ziyâsâz olacağı hallas-ı halisa-i tefekkürât-ı çâkerî fakat bir peyâm-reslik mâddesinin tanzîmiçün senevî bu kadar bilâd-ı islâmiyye-i Osmanî ve memâlik-i mahmiye-i hâkâniyeden nice bin kîse akça tahsîl ve bir-irsâl ve evâmir-i hutûbât ve celb-i havâdis ve mürâselât içün menzilciyân makuleleri yedlerinde itlâf ve izâ'a olunmuş her ne kadar âdet-i kadîmden ise de vakt (ü) hâle nazaran bir

Levent Şahverdi Arşivi

emr-i acîbdir. Zirâ hîn-i ihdâsında beher menzilhânede onar onbeşer hayvanla bed‘ olunup ol vakitlerde şa‘îr ve saman ucuz ve malzeme-i hayvanât nal ve mıh ve vesâireleri misillü cümlesi cüz‘iyyât makulesi ile tanzîmi mümkün ve beher re’s bârgir onbeş kuruşla altmış bin kuruşun meyânesinde nefîs ve rahîs alınmak mümkün imiş. Fî zemanına samanın okkası üç parayadır ki, Hak teâlânın inâyetile sâye-i hazret-i şehriyârîde Âsitâne-i aliyye’den ucuzluk belde yokdur. Vakas alâ-hâzâ ve eğerçe bu eyyâm-ı meserret-encâmda Devlet-i Aliyye-i ebedi’l-istimrârın malzeme-i elzemiyyesinden olan imdâd-ı mevâcib ve te’sîs-i merâkib ve tevfîr-i mühimmât-ı cihâd ve teksîr-i hazîne-i seferiyye-i i‘tiyâd ve isticlâb-ı zehâ‘ir ve temhîd-i eslihâ-i asâkir vesâir buna dâir bir husus mifrâsü’l-husûle sarf olunsa idi febihâ, yoksa bu sûretle tahrîb-i memâlikden gayrı bir şey’i müfîd olmadığı her vechile nümâyândır. Velhâsıl eğerçe bu hususun tanzîmine irâde-i ulyâ-i umûr-ı saltanat ta‘alluk iderse fukarây-ı vedî‘a üzerlerinden senevî akalli onbeş bin kîse açka tahsilinin şiddeti def‘ ve bu sûretle refâh-ı kâmile cemi‘ büldânı isti‘âb idüp, mâbeyn-i arz u semâ envâr-ı du‘â ile lebrîz olup devâm-ı ömr ü hazret-i velî ni‘met-i enâmı mûcib olur ve hazîne-i mîrîye bir rub‘ âid olup masrûfât-ı cihâdiye-i hazret-i ulu’l-emr tâle-bakahu ve yesserallahu mâ-yetemennâhîye medâr olur. Bâkî emr ü irâde-i fermân cenâb-ı velîni‘metim efendim hazretlerinindir.

Levent Şahverdi Arşivi

BİBLİYOGRAFYA

I- ARŞİV KAYNAKLARI

a) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BA) :

Tapu-Tahrir Defterleri :

nr. 426

MAD = Maliyeden Müdevver Defterleri Tasnifi :

Ahkâm-ı Mâliye Defteri	: nr. 2775, sene 973
Menzil Defteri	: nr. 4108, sene 1053-1101
Menzil Zahîre Defteri	: nr. 5131, sene 1076
Menzil Defteri	: nr. 3164, sene 1097
Menzil Defteri	: nr. 4030, sene 1101
Menzil Defteri	: nr. 4034, sene 1102-1105
Menzil Defteri	: nr. 3858, sene 1104
Tâmir Defteri	: nr. 21917, sene 1106
Menzil Defteri	: nr. 3169, sene 1107
Menzil Zahîre Defteri	: nr. 18733, sene 1125
Ahkâm-ı Menâzil Defteri	: nr. 8470, sene 1134-1141
Ahkâm-ı Menâzil Defteri	: nr. 18357, sene 1139
Menzil Kayd Defteri	: nr. 10322, sene 1141-1153
Ahkâm-ı Menâzil Defteri	: nr. 8492, sene 1144-1145
Menzil Defteri	: nr. 10328, sene 1145-1152
Menzil Defteri	: nr. 18423, sene 1148
Menzil Defteri	: nr. 18425, sene 1148

Levent Şahverdi Arşivi

Menzil Defteri : nr. 18426, sene 1148
Menzil Defteri : nr. 15717, sene 1151-1168
Menzil Defteri : nr. 14400, sene 1152
Menzil Defteri : nr. 14440, sene 1152
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 8504, sene 1156-1157
Menzil Defteri : nr. 4115, sene 1170
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 19217, sene 1172
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 19156, sene 1179
Menzil Defteri : nr. 3179, sene 1179
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 10004, sene 1184
Menzil İn'am Defteri : nr. 21844, sene 1184
Menzil İn'am Defteri : nr. 21857, sene 1184
Menzil İn'am Defteri : nr. 21884, sene 1185
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 21908, sene 1185-1191
Menzil İn'am Defteri : nr. 22118, sene 1189-1190
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 19533, sene 1197
Ahkâm-ı Menâzil Defteri : nr. 8569, sene 1214-1236

D.MKF = Divan-ı Hümayun Mevkufat :

nr. 27508/83, sene 1076; nr. 28458/990, sene 1136-37.

İbnülemin-Dâhiliye :

nr. 332

KK = Kâmil Kepeci Tasnifi :

nr. 305 ; nr. 2555 ; nr. 7423 ; nr. 7432

DHR = Dîvân-ı Hümâyûn Ruus :

nr. 232

Muhtelif ve Mütenevvia Defterleri :

nr. 56

MD = Mühimme Defterleri :

nr. 39, 87, 90, 93, 94, 141, 142, 143, 144.

Cevdet Tasnifi :

Levent Şahverdi Arşivi

Dâhiliye Kısmı : nr. 589 ; nr. 660

Nâfıa Kısmı : nr. 168; nr. 419; nr. 526; nr. 635

İrâde Tasnifi :

Dâhiliye Kısmı : nr. 33369

Meclis-i Vâlâ kısmı : nr. 660 ; nr. 21594 ; nr. 21931

HH = Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi :

nr. 23630

b) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi :

nr. E 2669 ; nr. E 2834 ; nr. E 5568 ; nr. E 8578 ; nr. E 9477 ; nr. E 9790

c) Adana Şer'iyye Sicilleri :

nr. 33 ; nr. 34 ; nr. 50 ; nr. 105

II- KAYNAK ESERLER

Abdurrahman Hibrî Efendi, *Menâsik-i Mesâlik*, nşr. Sevim İlgürel, I. kısım *TED*, sayı 6 (İstanbul 1975), 111-118 ; II. kısım, *TD*, sayı 30 (İstanbul 1976), 55-72 ; III. kısım, *TD*, sayı 31 (İstanbul 1978), 147-162.

Kanunnâme, Bâyezid Kütüphânesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, nr. 1970.

Ahmed Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfî*, IV, İstanbul 1306.

Âsım Efendi, *Kamus Tercümesi*, I, İstanbul 1304.

Kanunnâme-i Al-i Osman, nşr. Mehmed Ârif, İstanbul 1329.

Kraelitz, Friedrich—, *Osmanische Urkunden in Türkischer sprache ans der zweiten Halfte des 15. Jahrhunderts*, Wien 1921.

————————, "Bericht über den zug des Grob-Botschafters İbrahim Paschanach Wien im Jahre 1719", *Sitsungsberichte der phil. historischen Klasse der Akademie der Wissenschaften*, CLVIII, Wien 1907.

Lütfi Paşa, *Tevârîh-i Al-i Osman*, İstanbul 1341.

————, *Âsafnâme*, İstanbul 1326.

Levent Şahverdi Arşivi

Nasûhü's-Silâhî (Matrakçı), *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*, çevr. Hüseyin G. Yurdaydın, Ankara 1976.

Râşid Mehmed Efendi, *Tarih*, IV, İstanbul 1341.

Redif Askeri Tâlimatnâmesi Sûreti, Süleymaniye Ktp. Türkçe Yazmalar, Hüsrev Paşa Kısmı, nr. 813/4.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, çevr. İsmet Parmaksızoğlu, I-II, İstanbul 1962.

Spuler, Bartold—, *İran Moğolları, Siyâset, İdâre ve Kültür, İlhanlılar Devri, 1220-1350*, çevr. Cemal Köprülü, Ankara 1957.

Ramsay, W.M—, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, çevr. Mihri Pektaş, İstanbul 1960.

Taeschner, Franz—, *Das Anatolische Wegenetz nach Osmanischen Quellen*, I-II, Leipzig 1924.

"Dördüncü Murad'ın Bağdad Seferi Menzilnâmesi (Bağdad Seferi Harp Jurnali), yay. Halil Sahillioğlu, *TTK Belgeler*, Ankara 1965, II, 3-30.

"IV. Murad'ın Revan Seferi Menzilnâmesi" (yay. Nezihi Aykut), *Tarih Dergisi*, sayı 34, İstanbul 1984, s. 183-246.

III- ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

Barkan, Ö.L—, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Mâlî Esasları, Kanunlar*, I, İstanbul 1943.

Bozkurt, Rıza—, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar, Ulak ve İâşe Menzilleri*, Ankara 1966.

Caferoğlu, Ahmed—, *Uygur Sözlüğü*, İstanbul 1934.

Eskin, Şekip—, *Türk Posta, Telgraf ve Telefon Tarihi*, Ankara 1942.

Heywood, C.J—, "Some Turkish Archival sources for the history of the Menzilhane Network in Rumeli during the Eighteenth century", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, IV-V, İstanbul 1976-77.

————————, "The Ottoman Menzilhane and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth Century", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri*, Ankara 1980.

Levent Şahverdi Arşivi

Halaçoğlu, Yusuf—, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyâseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988.

Huvelin, Paul—, *Etude d'histoire de droit commercial Romain*, Paris 1929.

Karal, E.Ziya—, *Osmanlı Tarihi*, VI, Ankara 1976.

Kornrumpf, Hans-Jürgen—, *Territoriale Verwaltungseinheiten Und Kadıamtsbezirke in der Europäischen Türkei (Ohne Bosnien und Ungarn*, 1995.

Köprülü, M. Fuad—, "Berîd", *İA*, II.

Kütükoğlu, Bekir—, *Osmanlı-İran Siyâsî Münâsebetleri, 1578-1590*, İstanbul 1962.

Olbricht, Peter—, *Das Postwesen in China water der Mongolen herrschaft im 13 und 14 Jahrhundert*, Wiesbaden 1954.

Orhonlu, Cengiz—, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1967.

——————————, "Meslekî bir teşekkül olarak Kaldırımcılık ve Osmanlı Şehir yolları hakkında bazı düşünceler", *GDAD*, I, İstanbul 1972.

——————————, "Gemicilik", *TM*, XV, İstanbul 1968.

Ortekin, Hasan—, "Basma'ya ve Baysa'ya dâir", *THİTM*, II, İstanbul 1939.

Özergin, M. Kemal—, *Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları*, Basılmamış Doktora Tezi (İstanbul 1959), İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Semineri Ktp., nr. 594.

——————————, "Anadolu Selçuklu Kervansarayları", *TD*, sayı 20, İstanbul 1965.

Özkaya Yücel—, "XVIII. Yüzyılda Menzilhane Sorunu", *DTCFD*, XXVIII/3-4, Ankara 1977.

Pakalın, M. Zeki—, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II-III, İstanbul 1971.

Samailoviç, A.N—, "Cucu Ulusunda Payza ve Baysa'ya dâir", *THİTM*, II, İstanbul 1939.

Levent Şahverdi Arşivi

Sauvaget, J—, *La Poste aux chevaux dans l'Empire des Mamelouks*, Paris 1941.

Taeschner, Franz—, "Die Entwicklung des Wegenetzes und des Verkehres im Türkischen Anatolien", *Anadolu Araştırmaları*, I/2, İstanbul 1959.

Tongur, Hikmet—, *Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi*, Ankara 1946.

Turan, Osman—, "Selçuklu Kervansarayları", *Belleten*, X/39, Ankara 1946.

Turan, Şerafettin—, "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiatlarını Gösteren Bir İran Elçilik Heyeti Masraf Defteri", *DTCFD*, XVII/3-4, Ankara 1948.

Uzunçarşılı, İ.H—, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1948.

Yaltkaya, Şerafettin—, "İlhanîler Devri İdarî Teşkilâtına Dâir Nasîr ed-Dîn Tûsî'nin Bir Eseri", *THİTM*, II, İstanbul 1939.

Ziadeh, Nicola A—, *Urban life in Syria under the Early Mamluks*, Beyrut 1953.

Cevdet ts. Nâfıa ks., nr. 168'den naklen, Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 342-343.

Bkz. MAD, nr. 8470, s. 3, sene 3 Şevval 1134.

Bkz. Aynı defter, s. 185.

Aynı defter, s. 238.

Aynı defter, s. 125.

Bkz. Aynı defter. s. 143.

Bkz. Aynı defter, s. 125, sene 10 Zilkade 1136.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 345.

Bkz. MAD, nr. 470, s. 122.

Aynı şekilde Konya menzilcileri de arzuhal sunmuşlardı (Bkz. Aynı defter, s. 140).

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 343.

Levent Şahverdi Arşivi

Bkz. MD, nr. 90, s. 31, hüküm 102, sene 1056.

Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578; Ayr. bkz. Cevdet ts. Nâfıa ks., nr. 419'dan naklen, Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

Bkz. Şekip Eskin, *Aynı eser,* s. 16.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 340.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 340-341.

Bkz. Rıza Bozkurt, *Aynı eser,* s. 2.

Bkz. MAD, nr. 3169, s. 9.

Bkz. Aynı defter, s. 8.

Menzillerin işleyişi ile ilgili olarak Ahkâm Defterleri bulunmaktadır. Bunlar için bkz. MAD, nr. 8504; nr. 8569; nr. 18357; nr. 19217; nr. 21908 gibi...

Bkz. Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman,* s. 374; Aynı müellif, *Âsâfnâme,* s. 11-12.

Bkz. Heywood, Aynı makale, s. 183.

XVIII. yüzyılda menzillerin vaziyeti ve bozulmasiyle ilgili olarak bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 339-360.

Bkz. *Tevârih-i Âl-i Osman,* s. 379.

Aynı eser, s. 380.

Bkz. Aynı eser, s. 382; Ayr. bkz. Lütfi Paşa, *Âsâfnâme,* s. 11-12.

Bkz. MAD, nr. 4034; nr. 3858; nr. 4030; nr. 4108; nr. 3169.

Bkz. MAD, nr. 90, s. 31, hüküm 102.

Receb 1102 (=Nisan 1691)'de İnecik nâibine bu kabil bir emir gönderilmişti (Bkz. MAD, nr. 3858, s. 28a). Ayrıca Hacıoğlu kadısına, ellerinde in'âm hükmü olmayanlara menzil beygiri vermemesi bildirilmiştir (Bkz. MAD, nr. 3169, s. 104).

Bkz. MAD, nr. 3169, s. 6; Ayr. bkz. Heywood, Aynı makale, s. 183.

Bkz. MAD, nr. 69, s. 6.

Bkz. MD, nr. 39, s. 246, hük. 484.

Levent Şahverdi Arşivi

Bkz. MAD, nr. 8470, s. 113.

Meselâ, savaş sebebiyle menzil giderlerinin artması üzerine 20 Şaban 1104 (26 Nisan 1693)'de Lankaza menziline imdâdiye olarak 100 kuruş tâyin olunmuştu (MAD, nr. 3858, s. 31b). Yine 15 Rebi'ü'l-ahır 1106 (4 Aralık 1694) tarihinde de Yenice-i Karasu menziline de Mora seferi dolayısiyle bir mikdar imdâdiye tâin olunmuştu (Bkz. Aynı defter, s. 30a).

Meselâ Pravişte menzilcileri bu sebeple İstanbul'a, bunların önlenmesi için arzuhal sunmuşlardı (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 190).

Bkz. BA, MAD, nr. 10004, s. 28.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

Bu yolda Bolu, Tosya, Merzifon menzilleriyle (Bkz. MAD, nr. 8470, s. 122), Konya menzilcilerinin ihbârı vâki olmuştu (Bkz. Aynı defter, s. 140).

Bkz. MAD, nr. 8470, s. 190. Ayrıca, Bağdad İstanbul arasında tüccar malı taşıdıkları da tesbit edilmektedir (Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578).

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

Bkz. MAD, nr. 8470, s. 164.

Bkz. MAD, nr. 3164, s. 122-123.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 344.

Bkz. MAD, nr. 3169, s. 26. Ayr. bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 359.

Umûr-ı mühimme ile gidenlerin ücreti mîrî tarafından, bunun haricindekilerin ise kendi taraflarından ödenmesi kararlaştırılmıştır (Bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1a).

Zirâ 1239'da saat başına 20 para olan beygir ücreti, 1241'de 30 paraya, 1246'da ise 40 paraya yükselmiştir (Bkz. Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56, s. 1 a, 5, 13, 14).

Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 360.

Levent Şahverdi Arşivi

Bkz. Cevdet ts. Dâhiliye ks., nr. 660; Ayr. bkz. BA, Muhtelif ve mütenevvia defteri, nr. 56.

Bkz. Cevdet ts. Dâhiliye ks. nr. 589, sene 1244.

Bkz. HH, nr. 23630.

Bkz. Lütfi Efendi, Târih-i Lütfi, IV, İstanbul 1306, 162.

Bkz. Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 9477, sene 1251.

Bkz. Şekip Eskin, Aynı eser, s. 15-16.

Bkz. Yücel Özkaya, Aynı makale, s. 360.

Trabzon-Bağdad arasına bir şosenin yapılması düşünülmüş ise de bir sonuca ulaşılamamıştır. Ancak 1863'de Beyrut-Şam yolu yapılabilmiştir (Bkz. E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi,* VI, Ankara 1976, 262-263).

Bu sırada, 11 Temmuz 1862'de posta yollarının bir haritasının yapılması için teşebbüse geçilmiş ve bu yolda emir verilmişti (Bkz. İrâde ts. Dâhiliye ks., nr. 33369, 13 Muharrem 1279).

Meclis-i Vâlâ ts., nr. 21594.

Şekip Eskin *Takvim-i Vekayi*'e dayanarak (Bkz. *Aynı eser,* s. 23) bu bilgiyi vermektedir.

Bkz. Meclis-i Vâlâ ts., nr. 21931.

Kanunnâme, Bayezid Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, nr. 1970, 127a-129b.

Top. Sar. Müz. Arş., nr. E 8578.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

DİZİN

A

Abbasî 21, 195
Abbasiler 20
Abbasîler 13
Abdullah Baba 168
Abdullah Beşe (Rusçuklu) 138
Âbid pınarı (=Âbidun) 45
Ada-i Kebîr 115
Adala 74, 75
Adana 15, 39, 44, 56, 58, 71, 72, 149, 150, 169, 207
Adana Menzili 71
Adana şehri 56
Afyon Karahisar 76
ağalar 176
Ağazâde oğlu 139
ağır hazine 189
ağnam-ı celebkeşân 119
ağnâm-ı celebkeşân 119
Ağ-ören 168
Ahî Çelebi kazâsı 41
AHISHA 104
Ahısha 104
Ahıska 101
Ahmed Çelebi b. Hasan Hoca (Rusçuklu) 137
Ahmed Kethüdâ 54
ahur icârı 158
Ahur Kethüdâsı 172
ahur kirası 106, 160
Ahyolu 108, 114, 140
Akbıyık 43, 168, 169
Akbıyık Sultan 43
Akçaşehir 63, 69, 104
Akçeşehir 44, 169
Akdeğirmen 168
Akdeniz 8, 16, 140, 196, 198
Akhisar 39, 74
Akirik 34
AKKÂ 76
Akkirman 15, 112
Akkirman Menzili 112
Aksaray 95
Akşehir 15, 43, 67, 68, 160, 161, 168, 169, 182, 187
Akşehir kasabası menzilcileri 182
Akşehir kasabası menzilcisi 187
Akşehir Menzili 67
Akşehir Ovası 168
Akşehir Sancağı 160
aktâr-ı Osmaniyye 200
Alacahisar 33
Alaçay 105
Alâiye 75
Alaşehir 74, 75
Ali kuyusu 77
Ali Reis 140
Ali (ulâ) Pınarı 46, 63, 73, 76, 77, 78, 84, 86, 108, 109, 110, 120, 137, 138, 139, 140, 143, 150, 159, 172
Altınköprü 93
Altınköprü menzili 93

Levent Şahverdi Arşivi

Altunköprü (=.i.Altun Suyu bkz. Altunköprü Menzili 45, 46, 93
Alun 77
Amac 104
Amasya 85, 86, 97, 98, 154, 161
Amasya Menzili 85
Amize 76
Anadolu 6, 7, 8, 12, 13, 15, 20, 23, 27, 28, 32, 39, 40, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 73, 77, 78, 85, 88, 95, 96, 99, 105, 135, 140, 141, 145, 148, 149, 150, 153, 157, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 172, 176, 179, 181, 187, 190, 191, 193, 195, 198, 200, 203, 208, 210
Anadolu kazaları 32
Anadolu menzilleri 149
Anadolu'nun sağ kol güzergâhı 135, 153
Anadolu sağ kol tâlî yolları 73
Anadolu sağ kolu 15
Anadolu sol kol güzergâhı 85
Anadolu sol kol menzilleri 96
Anadolu sol kolu 166
Anadolu yolları 12, 20, 23, 141
Anamur 73, 76, 144
Ana yollar 15, 152
Ankara 11, 12, 13, 14, 23, 24, 28, 39, 42, 53, 95, 147, 152, 157, 169, 179, 192, 208, 209, 210
Ankâva 92
Antakya 15, 44, 72, 73, 76, 161, 169
Antakya kasabası 72
Antakya Menzili 72
Antalya 24, 73, 75, 144
araba 32, 33, 36, 38, 48, 49, 118, 162, 166, 180, 192
Arabacı Elhac Ahmed(Rusçuklu) 138
Arabacı Salih Reis 140
Arabgir 96
Arafat 77
Arap 51, 150
Ardahan 104, 169
Ariş 77, 144
Arı dost 169
Arkıt-köprüsü 43
arpa 32, 49, 54, 118, 120, 152, 154, 155, 158, 159, 175
arpa bahası 159
arpa bedeli 158
âşâr defterine 174
aşçı 158
asel 54
Asel-i musaffa 57
Asi hurma 76
Asi suyu köprüsü 44
Asıravalne 130
Aşkale 15, 76, 100, 101
Aşkale Menzili 100
at 16, 25, 26, 41, 49, 54, 136, 182, 186, 199, 202, 203
ateş kuleleri 13
atlas-ı firengî 54
avarız 98, 160, 161
avârız 14, 31, 51, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 97, 98, 99, 103, 107, 108, 109, 110, 117, 118, 119, 120, 126, 128, 129, 132, 146, 148, 151, 154, 155, 156, 162, 173, 174, 187
avârız hânesi 71, 73, 80, 84, 109, 118
avârız-ı divaniyye 162
avârız-ı divâniyye 72, 81, 155, 173
Avlonya 39, 135, 143
Avlonya livâsı kazaları 39

Levent Şahverdi Arşivi

Avrupa 7, 9, 41, 195
Avusturya 27, 52, 53, 55, 117, 165, 171, 183
Avusturya savaşı 117
Avusturya savaşları 55
Ayas 22
Ayaş 95
Ayazmend 74, 144
Aydın 39, 74, 75
Aydos 107, 108, 114, 142, 180
Ayluk 35
Ayn-ı Zerba 76
Ayntab 40, 44, 76, 96
Azak kal'ası 113
Azak kalesi 112, 163
Azak Menzili 112

B

BABADAĞI 114, 115
Babadağı 15, 110, 111, 115, 164
Babadağı Menzili 110
Babay-ı atîk (=Baba eski) 116
Bâb-ı âli 201
Baç 35, 37
Badiz 36
Bafra 105
Bağdad 9, 15, 31, 42, 44, 45, 47, 94, 164, 169, 179, 182, 189, 192, 201, 208, 212, 213
Bağdad Menzili 94
Bagras 72, 73, 76, 161, 186
Bagras (=Belen) menzili 72, 73, 76, 161, 186
Bakraz 44
Balçık 109, 114, 141
BALIKESİR 74
Balıkesir 74, 75
Balkan (Dağ karşılığında) 30
bal mumu 54
Balya 74, 143
Ban 46, 94
Bana 34, 124
Bana-i Isfırlık 34
Banaluka 35, 37
Bandırma 74, 144
Bane 36, 38
Banice 35
Ban Menzili 94
Banyaluka 41, 171
Barhane Hanı 76
Barsama 168
Başmakcı 75
Baş Muhasebe 55
Basra 15
Başvekâlet Arşivi 149, 151, 180
Batı 31
Bayat 43, 65, 174
Baybars 22
Bayburd 105
Bâyezid b. Mehemmed Han 177, 178
Bâyezid Menzili 104
Bayındır 74, 80, 81, 82, 95, 161, 181
Bayındır (=.i.Hamamlı bkz. Bayındır 74, 80, 81, 82, 95, 161, 181
Bazarcık 43, 168
bedel-i nüzül 14, 66, 67, 71, 83, 86, 89, 107, 109, 110, 111, 119, 160
Bedel-i sürsat 39
Bedr-i hasîn 77
Bedr-i meymun 77
Belasice 33
Belbas 77
beldâr 47
Belen kasabası 72
Belgrad 15, 27, 28, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 53, 55, 122, 134, 136, 141, 163, 171
Belgrad-ı Arnavud 134
Belgrad-ı Engürüs 33, 34
Belgrad Menzili 122
Belka 76
Bender 115, 163
Bend-i Batt (=Şeyh Mezid) 46

Levent Şahverdi Arşivi

Benek 168
Benli Memiş Beşe (Rusçuklu) 137, 139
Benli Memiş Beşe(Rusçuklu) 137, 139
Berat 37, 125
Berber Ali Beşe(Rusçuklu) 137
Berçe 37
Bergama 74, 144
Bergovişte 36
Berîd 13, 15, 20, 21, 22, 25, 26, 195, 209
Berîdî Katarlar 21
Berîd sistemi 13, 22
berîd teşkilâtı 21, 22
Berkça 33
Berkofça 33
Beşdepe 45, 169
Beşlüyân Ağaları 112
Bevvâbân-ı Dergâh-ı âlî 48
Bevvâbîn-i Dergâh-ı âlî Kathüdâsı 48
beygir bahası 68, 150, 158, 162
beygir ücreti 156, 190, 213
beylerbeyiler 53, 176
Beypazarı 95
Beyrut 22, 76, 192, 211, 213
Beyşehri 75
Biga 74, 142
Bilal Beşe(Rusçuklu) 137
Bin-kavak 168
Birecik 45, 76, 96, 169
Bîretü'l-Fırat Menzili 90
Bizanslılar 20
Bıroca 35
Blene 37
Bodrum 73, 74
Boğazlıyan 95
Böğürdelen 34, 37, 141
Bolad-han 105
Bolavadin 43, 169
Bolu 15, 39, 54, 78, 79, 80, 81, 154, 161, 182, 189, 212
Bolu livâsı 80
Bolu Menzili 79
Bolvadin 43, 66, 67, 145, 161, 173, 174
Bolvadin kasabası ahâlisi 66
Bolvadin kazâsı 145
Bolvadin Menzili 66
Bosevaç 125
Bosna 119, 125
Boyâbâd 105
Bozüyük 43, 76, 169
Bradçariçe 37
Budin 32, 33, 36, 38
buğday 32, 118, 154, 155
Burdur 75
Burgos 114, 116, 117, 124, 140, 159, 162, 190
Burgos (=.i.Lüleburgaz bkz. Burgos 114, 116, 117, 124, 140, 159, 162, 190
Burgos mütevellisi 159
Bürke-i muazzama Sultan Osman Han 76
Bürke-i Sultan Murad 77
Bursa 74, 181
Büyük Ardahan 169
Büyük Çekmece 115, 116
Büyük Çekmece Menzili 115
Büyük Liman 105, 142
Büyük Selçuklu Devleti 22
buyuruldu 187

C, Ç

Çaçka 34
Çadır kazığı 57
Çağlayık 134
Çakıd-hanı 44, 71, 169
Çakova 34, 37
Çal 75
cami 50
Çanad 34
Çanakkal'ası 74
Canik 105

Levent Şahverdi Arşivi

çaparhâneler (=posta menzilleri) 26
Çardak 82, 114, 125, 144
Çarşanba 105, 142
Çatalca 106, 107, 132, 134, 160
Çatalca Menzili 106, 132
Çay 168
Çayırlı-köprü 168
Çelçun 77
Çelebi Pazarı 37, 38
Cemâl-Kendi 46
Çemişkezek 96
Cengiz Han 24
Cengizîyân 176
Cengîziyân 26
Cenin 77
cerahor 136
Çerkeş 81, 95
Çerkeş Menzili 81
çeşme 50, 171
Çevdâd köy 168
Cezayir 140
Cezâyir 6, 143, 144
Cidde 77
Çifte-han 44, 169
Çin 24, 25
Cinis 168
Çirmen 115, 117, 124, 162, 168
Çirmen kazâsı 162
Cisr-i Ergene 124, 128, 133
Cisr–i Hadid 44, 169
Cisr-i Mustafa Paşa kazâsı 162
Cisr-i Yakub 77
CİSR-İ YAKUB' 77
Çitroz Menzili 131
Çınarlı 168
Çınarludere 42
Çıra 57
Çırpan kazâsı 163
Çoban-köprüsü 169
Çobanlu 168
Çorlu 116, 126, 162, 172
Çorlu Menzili 116
Çorum 95, 105
Çorumlu Mehmed Ağa 159
Çötelen 36
Çubuk 46, 168
Çubukovası 169
çuka 54
çukadar 167
Çukadar 56
Cüllâb 45, 169
Cum'a Pazarı 114
çuval 138, 139

D

Dağ-eteği 168
dakik 31
dakîk 32, 38, 53, 140, 151, 166
dakîk-i has 32
dakîk (un) 32, 38, 53, 140, 151, 166
Dakuk 93, 94
Dânişmend-özü 168
Dârende 96
Darıca 61
dârüşşifa 50
defterdarlar 163, 176
Deliklitaş Menzili 87
Dellilke 45
Delvine 39, 134
Demirhisar 120, 134
Denizli 75, 76
deniz taşımacılığı 138
DENİZ YOLLARI 6, 135
deniz yolları 140
deniz yolu 145
Depedelen 134
derbend 12, 70, 72, 86, 135, 154
derbend âdeti 135
derbendci 11, 70
derbendcilik 72, 154, 155, 174
Dergâh-ı âlî çavuşları 48
Dergâh-ı âlî müteferrikaları 48
Dergâh-ı muâllâ gedüklü züemâ 166
Derge Ovası 76

Levent Şahverdi Arşivi

Dersaadet 182
destar 54
Deşte 37
deve 20, 49
Deve-koyrusu 168
Develühisar 95
Develü Karahisar 169
Devlet-i Aliyye 200, 201, 202, 204
deyn-i ta'yin-i ücret-i bârgirân 185
Dil (=Hersek) 9, 42, 62, 63, 135, 143, 158, 162
Dil (Hersek) menzili 9, 42, 62, 63, 135, 143, 158, 162
Dil iskelesi 135
Dilli 76
Dimetoka 15, 74, 124, 134
divân al-barîd 21
Dîvâne Ali 110
Divân-ı Hümâyûn 11, 49, 147
Divitdâr-ı Divân-ı Hümâyûn 49
Divriği 95, 96
Diyadin Menzili 104
Diyarbekir 15, 29, 40, 42, 45, 47, 91, 164, 166, 169
Diyarbekir Menzili 91
Dılakova 35
Döğer 168
Doğu 9, 31
Dömeke 134
Donba 134
Dragoman Menzili 120
Drama 134
Dubniçe 33, 123, 124, 160
Dubniçe Menzili 123
Dubrovnik 143, 177, 178
Dubrovnik elçileri 177, 178
Düden Gölü (Ulalı Çayırı) Konya'da; 44
Dukabulan 125
dümenci 136
DÜZCE 104
Düzce-Pazarı Menzili 79

E

Ebu Râce 114
Ebu Sa'îd 45
Edirne 15, 41, 49, 53, 55, 107, 114, 117, 118, 124, 125, 126, 133, 134, 159, 171, 172, 177, 183, 200, 203
Edirne menzilcileri 117
Edirne menzilcisi 172
Edirne menzili 200
Edremid 74, 144
Eflâklı köyü 159
Eğil 104
Eğin 96
Eğri 36, 38
Eğriboz 133, 163
Eğriboz Menzili 133
Eğridere 33, 123, 124, 125, 160
Eğridere (Palangası) Menzili 33, 123, 124, 125, 160
ekmek 49, 54
Elbistan 24, 96
Elhac Ahmed (Rusçuklu) 137, 138, 139, 146
Elhac Mehmed(Rusçuklu) 62, 117, 137, 139, 146
Elhac Osman (Kasımpaşalı) 138, 139, 145
Elhac Süleyman Kethüdâ 137
elma 54
Emevî 13, 20, 21, 195
Emevîler 21
Emirü'l-hac 56
Enez 134, 143
Erbil 46, 92, 93
Erciş 105, 168, 169
Erdel seferi 169
Ereğli 44, 69, 70, 96, 104, 126, 133, 134, 142, 143, 169
Ereğli kasabası 69
Ereğli Menzili 69, 126
Ergani 90, 91, 96
Ergani kazâsı 90

Levent Şahverdi Arşivi

Ergani Menzili 90
Ergere 37
Ergiri Kasrı 134
Ermenak 76
Erzincan 87, 96, 169
Erzurum 5, 15, 40, 53, 54, 96, 101, 102, 103, 104, 105, 157, 166, 168, 169
Erzurum - Hasankale 15
Erzurum Menzili 101
Eş'alü'l-ganem 76
esb (at) 54, 202
Esbkeşan mukataası 69
Eski Cum'a 114
Eski-il kazâsı 69
Eski Musul 46, 169
Eskişehir 15, 43, 64, 65, 145, 161, 169, 174
Eskişehir Menzili 64
Evreşe 133, 146, 147, 172
Ezine 74

F

Fakih 107, 113, 114, 124
Fakih (=Fakihler) Menzili Hatun-ili kazasında 107, 113, 114, 124
Fakihler 51, 107, 108, 155
fârisân-ı evvel 112
fârisân-ı sânî 112
Faş 6, 141, 142
Fatsa 105, 142
Fa'ul Basit 76
fayton 192
fersah 25, 202
Fethü'l-islâm 115
Fethülislâm 34
Fetvâcı Çavuş'un çiftliği 159
Filibe 15, 118, 119, 124, 160
Filibe Menzili 118
Filorina 125
Firecik 15, 124, 127, 128, 134
Firecik Menzili 127
fıkarây-ı raiyyet 201
Florina 134
Fransa 195

G

Galatalı Deli Mehmed 139
ganem (koyun) 54, 57, 76
Ganiçe 35
Gazze 77, 144
Gebze 15, 42, 61, 62, 63, 74, 76, 77, 78, 135, 143, 152, 158, 168, 169
geçici menziller 52
geçit gemileri 135
geçit gemisi 136
Gediz 75
Geğbuze(Dil deresi) 42
Gelibolu 39, 133, 143
Gelin Eyvânı 46
Gemerek 95
gemi 135, 136
gemiciler 135
gemicilik 135
gemi hizmeti 135
gemiler 58, 135, 136, 138
Gemlik 74, 144
Gerede 80, 81, 95, 104
Gerede menzilcileri 80
Gerede Menzili 80
Geyve 53, 78, 95, 157
Girenye 134
Giresun 105, 142
Göle 34, 104, 141, 168
Göle Sancağı Mekerek 168
Gölge 28, 131, 134, 160
Göl-i Ardahan 169
Gönen 74
Gördüs 75, 133, 143
Gördüs Menzili 133
Görice 134
Göri-oğlu Hacı Ali 139
Göynük 54, 95, 174
Gradcanice 35

Levent Şahverdi Arşivi

Gragovikçe 37
Granofça 34
Güğercinlik 34, 36, 141
Gülek yaylası 70, 71
Gümülcine 15, 38, 128, 129, 134, 160
Gümülcine Menzili 128
Gümüşhane 105
Gümüşhâne 105, 188
Gümüşhâne kadısı 188
Gürün 96
güvercin 13
güvercin postaları 13

H

haberleşme 7, 8, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 25, 26, 30, 41, 42, 47, 49, 50, 51, 148, 150, 151, 155, 182, 183, 195, 197
Habibce 117, 118, 125, 162
Habibce Menzili 117
Hâbur Şat kenârı 45
Hâbur Şat-kenârı 169
Hacı Abdi oğlu Mehmed Reis 139
Hacı Hamza 60, 83, 84, 105, 156, 174
Hacı Hamza menzili 84
Hacıköyü Menzili 84
Hacılar 104
Hacı Murad 28, 98, 99, 105, 161, 172
Hacı Murad-kalesi 28
Hacıoğlu Pazarı 109
Hacıoğlu Pazarı Menzili 109
Haçka 36
Haçlı seferleri 22
hac yolu 76
Hadd-i Sa'alleb 46
hademe-i devlet-i aliyye 201
Hadîde 77
Hafsa 116
Hakemiyye 45
Haleb 15, 22, 39, 44, 57, 73, 76, 169
Halep 73, 166
Halep Menzili 73
Halep yolu 73
Halilü'r-rahman 77
hamam 24, 171
HAMAMLI 95, 104
Hamamlı 80, 104
ham demir 48
Hamletîn (Elhatin) 77
Hamza Bey ahâlisi 73
han 23, 44, 49, 50, 86, 105, 148, 154, 167, 169, 171, 174
Hançokrağı 113
Han-depesi 115
Haneki 77
Hân-ı Lüccun 77
Hân-ı Yunus 77
hanlar 12, 50
harc-ı mahkeme 201
harmana 160
Harmanlı 96
Harput 15, 89, 90, 96, 159, 162
Harput menzilcileri 90
Harput Menzili 89
Hasan Beşe (Rusçukta sâkin) 138
Hasan Çelebi 15, 87, 88
Hasan Çelebi Menzili 87
Hasan kal'a 105
Hasan Kal'a 101, 102
Hasan Kal'ası 168, 169
Hasan Kale 168
Hasan Paşa Palangası Menzili 121
Hasan Patrik 88, 89
Hasan Patrik Menzili 88
Haseki Ağa 56
Haseki Sultan hizmetkârı 48
hastahâne 24
Hatab 33, 36, 38, 57
hatap 32, 166
Hatun Çayırı (Zengi Gölü) 43

Levent Şahverdi Arşivi

Hâtun Sarayı 168
Hatvan 36, 38
Havass-ı Mahmud Paşa 159
Haydar Kalesi 76
Hayrebolu 124, 159
Hayrebolu kazâsı 159
Hayreddinlü 168
hazîne 204, 205
Hazine-i Âmire 61, 62, 63, 65, 66, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 98, 110, 111, 112, 117, 118, 120, 126, 147, 157, 158, 163, 188
Hazîne-i Âmire 61, 63, 64, 65, 69, 78, 113, 164
hediye 189
Hediye çeşmesi 76
Hemedan 29, 137, 164, 167
Hendek 78, 79, 104, 161
Hendek ahâlisi 78
Hendek menzilcileri 79
Hendek Menzili 78
Hereke 42, 143, 168
HERSEK 74
Hersek kazâsı 62
Hezargrad 114
Hicaz 76
Hisarcık Menzili 122
Hınıs Menzili 86
hınta 162
Hırsova 110, 141
Hızarcı Hüseyin Beşe(Rusçuklu) 138
Honaz 75
Hopek 168
Hotaliç 30, 125
HUKÛKİ NİZAM 6, 145
hüküm 151, 165, 167, 177, 178, 179, 182, 187, 189, 211, 212
Hurmatı 46, 94, 169
Hurpuşte ve gayruhu 38
Hüsrev Paşa Hanı 43, 65, 66
husûsî emirle giden ulak 183

I, İ

iâşe masrfaları 158
İbrahim Beşe b. Acem(Rusçuklu) 137
İbrahim Reis (Rusçuklu) 138
İbrail 115
İç Anadolu 78
İÇ-İL 76
İhrace 34, 36
İhtiman 119, 120, 125, 160
İhtiman Menzili 119
İlbasan 124, 125, 134
İlbasan Menzili 124
Ilgın 43, 67, 68, 69, 160, 169
Ilgın kazası 160
Ilgın Menzili 67
Ilgun 168
İlhanlı 51
İlhanlılar 13, 14, 24, 25, 208
İlhanlılar devri 13, 14, 24
Ilıca 33, 123
ilk posta 195
İmâm-ı A'zâm 46, 169
İmam-ı Hz. Hüdâvendigâr 48
imaret 50
imdadiye 162, 164, 186, 188
imdâdiye 14, 32, 40, 60, 61, 62, 72, 78, 81, 82, 97, 117, 118, 119, 128, 155, 156, 158, 162, 163, 167, 188, 212
in'amât defterleri 149
İn'âmât Defterleri 180
in'am hükmü 15, 147, 149, 157, 187
in'am hükmü 179
in'âm hükmü 51, 187, 212
in'âm hükümleri 183, 189
in'am ücreti 163
ince donanma 135
İnceğiz Menzili 106
İncesu 46, 168, 169
incir 54
İnebahtı 39, 134, 143

Levent Şahverdi Arşivi

İnecik 134, 187, 212
İnegöl 74, 181
İngiltere 195
İnönü 43, 63, 76, 168
İpek 36, 125
İpsala 127
Irakeyn seferi 42
Irakeyn seferinde 169, 179
İran 13, 14, 20, 24, 28, 31, 32, 40, 53, 54, 55, 56, 65, 67, 85, 88, 97, 98, 99, 100, 102, 136, 155, 157, 164, 165, 166, 167, 168, 175, 208, 209, 210
İran elçileri 54
İran İmparatorluğu 20
İran seferi 28, 40, 56, 65, 67, 85, 88, 97, 98, 99, 100, 102, 155, 164, 166, 167
İran seferi (-) 28, 40, 56, 65, 67, 85, 88, 97, 98, 99, 100, 102, 155, 164, 166, 167
İran seferi () 28, 40, 56, 65, 67, 85, 88, 97, 98, 99, 100, 102, 155, 164, 166, 167
Irsova (=Resova) 34
irtibat 19, 26, 51, 62, 150, 151, 176
İSAKCI 115
İSAKÇI 115
İsakcı 6, 15, 115, 140
İsakçı 41, 110, 111, 189
İsakçı menzilcileri 189
İsakçı Menzili 110
işçi 106
Isfahan seferi 29, 52, 164
Isfahan seferi (-) 29, 52, 164
Isfırlık 33, 34
İshakcı 140
İshaklı menzili 67, 172
İshaklu 43, 168
İskefsur 98, 99, 105
İskefsur (=.i.Çınarcık bkz. İskefsur 98, 99, 105
iskele 11
iskele hizmetcisi 11
İSKELELER 6, 135
İskenderiye 6, 122, 125, 140, 143
İskenderun 6, 44, 47, 140, 143, 144, 169
İskip 105
İslâm İmparatorluğu 20
İslimye 114, 124
İsmail Geçidi 111, 112, 115
İsmail Geçidi Menzili 111
İsmail Reis (Tophaneli) 138, 139
Isparta 75
İstanbul 2, 6, 9, 12, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 31, 41, 42, 48, 49, 53, 54, 55, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 140, 141, 142, 147, 148, 150, 151, 154, 155, 158, 163, 165, 169, 172, 175, 176, 177, 179, 182, 183, 187, 188, 189, 191, 195, 207, 208, 209, 210, 212, 213
İstanbul' 15, 20, 28, 41, 42, 48, 49, 53, 54, 55, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118,

Levent Şahverdi Arşivi

119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 140, 141, 158, 163, 177, 182, 187, 188, 212
İstanbul'a 28, 49, 53, 54, 55, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 163, 177, 182, 187, 188, 212
İstanbul Menzili 106, 115, 126
İstefe 16, 133
İstefe (=.i.Teb bkz. İstefe 16, 133
İstefe (Tebai) 16, 133
İştib 33
İştip 125
iştirâ 154, 155, 174
İstolni Belgrad 36, 37
İvaz Beşe(Rusçuklu) 137
İvaz Reis Kethüda (Rusçuklu) 138
İvranye 33, 126
İzdin 16, 132, 133
İzdin Menzili 132
İzik 35
İzladi 33
İzlâdi 114
İzmid 169, 192
İzmir 6, 73, 74, 140, 143, 144
İznebol (Tran) 33
İznigmid 42
İznik 15, 42, 62, 63, 76, 152, 161, 168, 169
İznik Menzili 62
İznikmid 42, 77, 78, 95, 143, 146, 161, 168, 169
İznikmid (=İzmit) Menzili 42, 77, 78, 95, 143, 146, 161, 168, 169
İznik şehri halkı 62
İzoli 89, 90
İzoli (=bugün .i.Kuşsarayı bkz. İzoli 89, 90
İzvornik 35, 37, 141

J

Jurnal Defteri 58

K

Kabalar 134
kadife 54
kadı 53, 54, 176, 189, 200
Kadıköyü 133
kadılar 176
Kâfir-i Zaman 45
kağnı 49
Kahire 22, 77, 144
Kahve-i Yemen 57
Kaladina 37
Kal'a-i Karîb 77
Kalbuzcu 168
kaldırımcı 16
Kalecik 95
kale dizdarları 112, 136, 163
Kalışvar 35
Kalkandelen 34, 125
Kalmaç 35
kalpak 183
Kamaç 37
Kamalçin 37
Kamandırad 35
Kamangrad 37
Kamıcine 35
Kangal Menzili 87
kantar 32, 36, 38, 41, 47, 48, 118, 139, 162, 166
Kanuni 42, 169
Kanûnî 178, 179, 185
Kanunî Sultan Süleyman 19

Levent Şahverdi Arşivi

Kaplan Mustafa Paşa (Vezir) 48
kapucular kethüdâsı 166, 167
kapu kethüdâsı 201
Karaağaç iskelesi 134
Kara Ali Beşe(Rusçuklu) 137
Kara Ali Beşe(Yerköğlü) 137
Karabun 90, 96
Karacalar Menzili 81
Karaca-Viran 82, 83
Karaca-viran köyleri 82
Karaca-Viran Menzili 82
Kara Çirmen 115
Karadeniz 6, 8, 16, 96, 140, 141, 166, 196
Karaferye 131, 134
Kara Hamza Menzili 102
KARAHİSÂR-I ŞARKÎ 105
Karahisar-ı Develü 168
Karahisar-ı Sahib 75
Karahisar-ı şarkî 15
Karahisar-ı Şarkî 98, 99, 105, 155, 161, 174
Karahisar-ı Şarkî menzili 99
Karahisâr-ı Şarkî Menzili 99
Karaisalı 56
Karakoyunlu 46, 169
Karakulak Menzili 100
Karakuş 46, 92, 93
Karakuş Menzili 92
Karakuyı 46
Karaman 39, 76, 87, 178, 198
Karapınar Menzili 69
Karasu 15, 78, 109, 110, 115, 128, 129, 134, 135, 142, 155, 160, 188, 212
Karasu kasabası ahâlisi 109
Karasu kazâsı 129
Karasu Menzili 128
Karatova 123, 125
Karayaka menzilcileri 97
Karayolları 135
Karcova 125
Karin-âbâd 124
Karînâbâd 114
KARÎN-ÂBÂD 114
KARÎN-ÂBÂD'DAN 114
Kars 5, 15, 29, 101, 102, 103
Kars Menzili 102
Kartal 141, 143, 192
Karvina 34
kâsıd 26
Kasımpaşa 168
Kasımpaşalı Elhac Osman Reis 138
Kasımpaşalı Mustafa Reis 138
Kastamonu 39, 104, 105
Kat'iyye 77
katır 49, 54, 56
Katran 57
Katrane Kalesi 76
Katrin 28, 131, 132, 134
Kavak 105, 137
Kavak Molla Mustafa(Rusçuklu) 137
Kavala 39, 125, 134, 143
kayık 135
kayıkçılık 16
kayıklar 135
kayısı 54
Kayseri 24, 44, 95, 96, 169
Kayseriyye 168
kaz 54
kazâ ahâlileri 55
kazâ âyânı 145, 172
kazâ nâibi 172
Kazıklı 42, 168
Kazlık 129
Keban 167
Keçiborlu 75
Kefe Menzili 112
Kefri 29, 94, 164, 167
Kelkit 15, 100
Kelkit (= Çiftlik) Menzili 15, 100
Kelkit menzili 100
Kel Osman (Tophaneli) 139
Kemer 74, 142
kemhâ-i frengî 54
Kerek 22

Levent Şahverdi Arşivi

Kerkük 15, 46, 93, 94, 156, 157, 169
Kerkük Menzili 93
kervanlar 17, 30
kervansaraylar 12, 23, 24, 50
Keşan 39, 127, 134, 160
Keşan Menzili 127
Keş-deresi 105
Kesriye Menzili 124
Kethüdây-ı bevvâbîn 56
Kethüdâ-yı Harem 48
kethüdây-ı menzil 202
kiçe 47
Kifrî 46
Kili 111, 112, 141
Kili iskelesi mukataası 112
Kiliseli 130, 131, 134
Kiliseli Menzili 130
Kiliseli reâyâsı 130
Kilnav 169
kira 150, 153, 173, 190, 191, 196
kiracı 191
Kiracı-başı 154
Kiracı-başılar 173
kira usulü 153, 173
kira usûlü 190
kirâ usûlü 173
Kircalis 105
KIRKİLİSE 113, 114
Kirmasti 74
KIRŞEHİR 95
Kirtelü 46
Kiyah 159
kiyah(ot) 166
Kıbrıs 76, 166
Kılıççı Elhac Ahmed 137
Kılnav 168
Kırçova 34
Kırili 75
Kırım 15, 55, 112, 113, 138, 163
Kırım Hanı 138
Kırım Hanlığı 55
Kırkkilise 15, 107, 113, 114, 124
Kırkkilise Menzili 107
Kırkpınar (=Karapınar) 43
Kırşehri 95
Kıssahan Köprüsü 42
Kızanlık 114, 118, 125
Kız-fahre 46
Kızıl-ada karşısı 168
Kızıldepe 45, 169
Kızıl Gedüğ'ün öte ucu 169
Kızıl Kilise 104
Klavuz piyade eri 57
Klavuz süvari eri 57
Kocagöz tepesi 45
Koçhisar 82, 83, 95, 161, 168, 169
Koçhisar Menzili 82
Komanova Menzili 123
Kömür 57
konaklama istasyonları 187
konaklama noktaları 14, 27, 59
Konya 15, 43, 44, 68, 69, 160, 161, 168, 169, 181, 189, 211, 212
Konya ahâlisi 68
Konya kasabası ahâlisi 68
Konya kazası 160
Konya kazâsı 69
Konya Menzili 68
Konya Sancağı 160
Kopan 35, 37
Köprü 16, 140, 168
köprücü 11
köprücülük 16
Köprülü 12, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 26, 32, 33, 39, 125, 208, 209
Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa 32
Köşk 46, 69, 105, 168
Kostanice 35
Kostantiniyye 178
Köstence 110, 122, 141
Köstence Menzili 122
Köstendil 123, 124, 125, 160
Köstendil (=.i.Ilıca bkz.Köstendil 123, 124, 125, 160
Kostice 37

Levent Şahverdi Arşivi

koşucular 13
Koyulhisar 98, 99
Kozluca 114
Koznik 34
Kübdin 168
Kubûrü'ş-şühedâ 77
Kuçayna 34
Küçük Elhac Mehmed 139
Kudüs 77
Kula 75
Kuleli 116, 117, 162
Kuleli Köyü Menzili 116
külliye 50
Kumanova 124, 125
Kuneytra 77
Kurd Kulağı Hanı 44
Kurd Kulağı Menzili 71
Kurdoğlu Hacı Mustafa 139
kurşun 47
Kurşunlu Palangası 146
Kuru-göl 168
kuruş-ı esedî 9, 159
Kütahya 39, 43, 75, 76, 169
kutnî 54
kuzu 54
Kuzu 57, 142

L

Lâdik 15, 28, 43, 68, 69, 96, 97, 105, 146, 161, 174
Lâdik ahâlisi 68
Lâdik (=bugün Gökçeli) Menzili 15, 28, 43, 68, 69, 96, 97, 105, 146, 161, 174
Lâdik menzili 68, 97, 146
Lahm–i ganem 57
Lankaza 15, 40, 131, 134, 160, 188, 212
Lankaza Menzili 131
Lâpseki 74
Lârende 76
Lâtif-hanı 168
Lefke 42, 63, 64, 75, 161
Lefke kasabası ahâlisi 63
Lefke menzilcileri 63
Leskofça 33, 126, 146
Leskofça Palangası zâbitânı 146
Ligodina 115
Lipova 34, 37
Livadiye 39, 133
Livâdiye Menzili 132
Lofça 114, 119, 120, 125
Lom 114, 115, 125

M

Ma'a pazarı 77
Maçin 115, 141
madenci 11
Mafoha 77
Mağrik 76, 142
Mahkerek 37
Mahmud Efendi (Ser Kassabân) 49
Malatya 15, 40, 87, 88, 89
Malatya Menzili 88
Maldepe 42, 43
mâl-ı meymûn 177
Malkara 15, 126, 134, 160
Malkara Menzili 126
Maltepe 42, 143
Manastır 38, 123, 125, 134
Manastır Menzili 123
Mancılık 96
Mangala 109
Mangalya kazası 164
Manyas 74
marangoz 47, 58
marangoz halifesi 47
Maraş 40, 76, 95, 96
Mardin 29, 45, 91
Mardin Menzili 91
Mardin mukataası 91
masraf defterleri 157
Matbah-ı âmire Emin ve Mutasarrıfı 48
Matrakçı 9, 42, 43, 169, 208

Levent Şahverdi Arşivi

Matrakcı Nasuh 42
Matrakçı Nasuh 169
Mecengerd 102, 103
Medine-i münevvere 77
medrese 50
Mehmed Ağa (Yerköğlü) 41, 139, 159, 208
Mehmed Beşe 127, 137
Mehmed Paşa (Vezir) 47, 48
Mehmed Reis 137, 138, 139, 140
Mehmed Reis (Rusçuklu) 137, 138, 139, 140
Mekârîbaşı 55
Mekke-i mükerreme 77
Mekri 127, 128, 134, 144, 160
Mekri Menzili 127
mektup 26, 187
Melikü'z-Zahir Baybars 22
Memâlik-i mahrûse 178, 197
Memiş Beşe 137, 138, 139
Memiş Beşe b. Abdullah (Rusçuklu) 137
Memiş Beşe (Rusçuklu) 137, 138, 139
Memlük 13, 27
Memlük Devleti 13
Menemen Güzelhisar 74
Menlik 134
menzil 8, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 40, 41, 42, 43, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 196, 197, 200, 201, 202, 203, 212
Menzil 7, 13, 14, 19, 21, 24, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 69, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 110, 111, 112, 113, 117, 118, 119, 120, 121, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 144, 145, 146, 147, 150, 152, 155, 156, 160, 161, 169, 171, 172, 173, 175, 181, 190, 191, 205, 206, 207
menzil ahkâmı 149
menzil akçası 152, 154, 174, 202
menzil bârgiri 29, 181
menzil beygiri 52, 55, 56, 57, 63, 66, 67, 68, 73, 78, 80, 83, 84, 89, 99, 102, 104, 106, 107, 108, 129, 130, 152, 153, 173, 181, 182, 187, 188, 190, 212
menzil beygiri ücreti 55
menzil beygirleri 61
menzilci 11, 24, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 85, 97, 98, 117, 119, 129, 130, 132, 145, 146, 147, 148, 149, 154, 156, 162, 163, 166, 167, 172, 173, 175, 181, 186, 187, 188, 196, 202
menzilciler 12, 77, 82, 96, 98, 152, 154, 158, 164, 174, 188, 190
Menzilciliğin ilgası 6, 191

Levent Şahverdi Arşivi

MENZİLCİLİK NİZÂMI 6, 145
Menzil davarı 21
menzil defteri 60
menzil defterleri 13
menzil-emini 32, 67, 68, 70, 110, 127
menzil-emîni 84, 85, 96, 119, 146, 154, 159
Menzil Emîni 171
Menzil emînleri 147, 173
menzil fermânı 151, 180
menzil fermanları 29, 181
Menzil Halifeliği 145, 147
menzilhâne 7, 27, 189
Menzil hayvanı 155, 173
menzil hizmeti 155
menzil hizmetlileri 171
menzil hükmü 182
menzili çekmek 146
menzil imdâdiyesi 154, 174, 182
menzil in'âm hükmü 187
menzilin sürücüleri 152
menzil kayıt defterleri 60
menzilkeş 107, 119, 120, 127, 131, 149, 174
Menzilkeşler 154, 174
Menzilkeş (Menzili çeken) 77, 127, 152, 154, 172, 174
Menzil Kethüdâsı 171
Menziller 2, 5, 16, 50, 52, 148, 150, 152, 165, 183
menzillerin kiraya verilmesi 148, 150, 154, 186
menzillerin ocaklığı 160
menzil masrafı 61, 66, 73, 77, 87, 89, 92, 96, 97, 101, 103, 104, 106, 108, 116, 117, 119, 129, 131, 158, 159, 163
menzil masrafları 14, 72, 83, 85, 92, 132, 164
menzil nizâmı 201
menzil noktaları 20, 60, 168, 185
Menzil sistemi 13
menzil tesisleri 50
menzil teşkilâtı 11, 13, 47, 186, 196
menzil ücreti 78, 109, 118, 119, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132
menzil zâbitleri 148
Merc-i Dâbık 44
merkep 49
Merzifon 15, 84, 85, 96, 97, 98, 105, 161, 174, 182, 189, 212
Merzifon menzilcileri 182
Merzifon Menzili 84
mesafe cetvelleri 60
mescid 24, 66
Mesenli köyü 159
Meşhed-pınarı 45, 169
Mesilâ (İskelesi 142
Metrab 76
meviz-i siyah 54
Mevkufat Kalemi 9, 145
Mezirib 76
Midye Menzili 106
Mihaliç 74, 144, 181
Mil 36
mimar 47
Minareli-köy 168
mîrahûr-ı evvel 166, 167
Mîrâhur-ı evvel 56
Mîrâhur-ı evvel ağa 56
Mîrâhur-ı sâni ağa 56
mîr-i mîrân-ı kirâm 200
misafirhâne 23
Misis 44, 72, 169
Misuri 108, 114
Mizâr 45
mıh 106, 159, 160, 204
mıh bedeli 159
Mıladina 35
Mısır 13, 21, 166, 201
Modava 37
Moğol 23, 24, 25, 27, 195
Moğol Devleti 24

Levent Şahverdi Arşivi

Moğol İmparatorluğu 25
Moğollar 13, 24
Molla Ali (Rusçuklu) 138
Molla Hasan 137, 138
Molla Hasan (Rusçuklu) 137, 138
Molla Hasan (Yerköğlü) 137, 138
Molla Süleyman 103, 105, 146, 168
Molla Yusuf(Yerköğlü) 137
Mora 6, 32, 39, 140, 142, 188, 212
Morava 33, 34
Moravik 35
Muan Kalesi 76
Mudanya 74, 144
Mugayir 76
Muharrem Paşa (Anadolu Valisi) 48
mühim haberler 198
müjdeci 182
Mukabele-i Ali Hammâmı 46
Mukabele-i Hâbur 45
mukataa 14, 71, 123, 156
Mukataalar 164
Murad Suyu 136
Mustafa Beşe (Rusçuklu) 137, 139
Mustafa Paşa (Veziriazam) câmii 48, 86, 113, 162
Mustafa Paşa (Veziriazam) han evkafı 48, 86, 113, 162
Mustafa Reis (Kasımpaşalı) 138, 139, 140
Musul 15, 29, 46, 91, 92, 93, 94, 157, 169
Musul Menzili 91
Musul mukataası 92, 93, 94
Mut 76
Mütenevvi sebze 57

N

Nablus 77
nâib defterleri 149
Nakkarezen 168
nal 106, 159, 204
nal bahası 159
nalbant 24
Nallıhan 78, 95
nân (ekmek) 53
Nân-ı azîz 57
Nân-ı azîz-i has 57
Narda 134, 135
Nârinsuyı 46
Nazilli 75
Nefs-i Tımışvar 34
nehir donanmaları 135
Nehr-i Tuna sevâhili 115
nemek (tuz) 54
Nevâhi-i Belgrad 34, 36
Nevâhi-i İç-il 76
Nevrekop 38, 134
Nevşehir 95, 96
Nîb 37
Niğbolu 30, 39, 114, 115, 125, 141
Niğde 95, 96, 168, 169
Nik 104
Niksar 15, 28, 97, 98, 161, 174
Niksar Menzili 97
Niş 15, 28, 33, 36, 120, 121, 126
Niş Menzili 120
Nizib 45, 96, 169
Nışân-ı hümâyûn 177
nohud 54
Novaberda 33
Novabrda 36
Novarofça 36
Nusaybin 15, 29, 45, 91, 92, 169, 179
Nusaybin Menzili 91
Nusretlü 74
nüzül 14, 31, 32, 38, 64, 66, 67, 71, 73, 79, 83, 86, 89, 97, 107, 108, 109, 110, 111, 117, 119, 128, 129, 148, 155, 160, 161, 173
nüzül bedeli 38
nüzül bedelleri 161

Levent Şahverdi Arşivi

O, Ö

Obruk 168
ocaklık 14, 73, 112, 175
ocak mensubu 183, 189
odacı 106, 158, 175, 202
odun 48, 54, 59, 118, 152, 162, 175
Oğuzlu-oğlu 167
Ohri 39, 134
Oltu 104
Ömer Reis (Galatalı) 138, 139
Ordu 32, 105, 142
ordu mühimmatı 48
Ören deresi 168
Orfan 130, 131, 160
Orfan reâyâsı 130
Ortaçağ 12, 16, 23
Ortaçağ yolları 16
Ortona 6, 140, 142, 143
Ösek 35, 136, 141
OSMANCIK 105
Osmancık 28, 29, 84, 85, 161, 174
Osmancık menzilcileri 28, 84
Osmancık Menzili 84
Osmanlı 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 27, 31, 40, 49, 50, 51, 53, 55, 60, 71, 135, 138, 140, 152, 154, 155, 157, 158, 165, 171, 176, 191, 192, 195, 197, 205, 208, 209, 210
Osmanlı-Avusturya savaşları 55
Osmanlı bütçesi 155
Osmanlı deniz taşımacılığı 138
Osmanlı Devleti 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 23, 26, 27, 31, 40, 49, 50, 53, 60, 140, 171, 195, 197
Osmanlılar 12, 50
Osmanlı menzilleri 51
Osmanlı yolları 16
Osman-pazarı 114
Osman Pazarı 114
Ostorva 134
ot 32, 54, 171, 175
otluk 159
özel haberleşme 17
özel haberleşmeler 151
özel ulaklar 15
Özi 15, 109, 112, 163
Özi Menzili 112

P

paçavra 57
palanga 146, 173
Palanga-i Eğridere 124
palanga zâbitleri 146, 173
Papaslı Menzili 118
Paşaköy 124
Payas 44, 47, 48, 72, 144, 169
Payas Menzili 72
Pazarcık 43
Pazarköy 74
Peçuy 35
Pehlüvan Ahmed Beşe 139
Pekiriç 168
peksimad 139
Pendik 143, 168
Pergen 168
Peşte 35
Petriç 134
Peygamber eşmesi 76
peyk 26
Peykân 49
Piliç 57
Pîr dâvud 46
pirinç 54
Pirinç 57
Pirlepe 123, 125
Pirlepe Menzili 123
Pınarbaşı 43, 169
Pınar-hisar 107
Pınarhisar 113, 114
Pınârî-oğlu 168
Plaçniçe 36

Levent Şahverdi Arşivi

Plena 35
Plevne 114, 125
Pojega 35, 37
Pojegacık 34, 37
Polimye 34
posta 11, 12, 13, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 144, 145, 176, 185, 191, 192, 195, 197
posta beygirleri 185
postacı 21
posta istasyonu 24
posta pulu 145
posta tatarları 12
posta teşkilâtı 13, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 192, 195
posta yolları 145
posta yolu 192
posta-yolu haritası 192
Pozorofca 34
Pravişte 15, 129, 130, 160, 188, 212
Pravişte ahâlisi 129
Pravişte Menzili 129
Prevadi 15, 38, 108, 109, 114, 160
Prevadi Menzili 108
Preveze 135
Priştina 36
Priştine 33, 124, 126
Prizren 33
Prizrin 36, 124, 125
Prud 35

R

Rabi'ü'l-eşme 77
Radomir 33
Rahbe 22
Rahova 114, 125, 136
Rakka 76, 96
Rasova 34
Razna 121
Razna (=Razan) Menzili 121
reâyâ 31, 56, 167, 188, 197
Redif askeri 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133
Redif Askeri Tâlimatnâmesi 94, 208
reisülküttab 53
Remle 77
resânân 201, 202
resmî haberleşme 13, 15, 17, 182
resm-i yaylak 81
Revan 9, 42, 47, 164, 169, 208
Revan seferi 47
Ribât 12
Romalılar 20
Rudnik 34, 36
Rugan-ı sâde 57
Ruha 45, 96, 169
Rumeli 7, 8, 12, 15, 27, 28, 32, 39, 40, 47, 48, 50, 51, 56, 59, 60, 105, 113, 115, 124, 125, 136, 146, 148, 149, 153, 155, 161, 163, 166, 167, 168, 172, 177, 179, 186, 187, 190, 195, 198, 209
Rumeli menzilleri 187
Rumeli orta kolundan ayrılan tâlî yollar 124
Rumeli sağ kol menzilleri 113, 115
Rumeli yolları 27, 51
Rumili 200
Rum-ili kadıları 177
Rum-ili Sancağı 177
Ruscuk 114, 115, 125
Rusçuk 138
Rus kasrı 114

Levent Şahverdi Arşivi

Rus seferi 166
rüşvet 189
Rusya 55
rûz-ı hızır 190, 201
rûz-ı kasım 190, 201
Ruznâmçe-i Küçük ile Halife 48

S, Ş

Şa'ban b. Hüseyin (Rusçuklu) 137
Şadlı 105
Safed 22
sağ akça 29, 147, 149, 180, 181, 187
şah-benek 54
sâhib-i devlet 166
sâ'î 175
şa'îr 31, 32, 49, 90, 106, 140, 151, 158, 160, 162, 163, 166, 204
Saka 168
Sakallı-oğlu Mustafa Beşe(Yerköğlü) 137
Salahiyye 77
Şam 5, 15, 22, 39, 56, 60, 73, 76, 192, 201, 213
Şam Akabesi 76
Samakov 119, 122, 123, 142, 160
Samakov Menzili 122
saman 32, 48, 54, 59, 90, 106, 118, 152, 158, 159, 162, 166, 171, 175, 204
Saman 36, 38, 57
saman bedeli 158
Şam-ı Şerîf 5, 39, 60
Samoriçe 36
Samsun 105, 142
Samuka 44
sancakbeyi 54, 135
sancakbeyleri 176
Sancakdarân-ı Hassa ve Alemdârân 49
Sandıklı 75
Sapanca 78, 79, 155, 161
Sapanca Menzili 78
Saray 37, 38, 54, 119, 125, 159
Saray-Bosna 119, 125
Saray kazâsı 159
Sarayköy 74, 75
Sarı Şaban 129
Sarı Şaban Menzili 129
Şarkışla 95
Sa-sa'a 77
Sata 37
Sayda 76
Şayhî Paşa (Vezir) 48
Sebde Boğazı 6, 143, 144
Seddü'l-bahr 133, 143
Sedud 77
Sefer mühimmatı 47
Sefer zımmî-oğlu Dönek 159
Segedin 35, 38
Şehîd Cemil 168
Şehirkışla 168
Şehirköy 33, 120, 121, 126
Şehirköy Menzili 120
Sekre 104
Seksar 35, 37
Selânik 28, 39, 130, 131, 134, 143
Selânik menzili 131
Selçuklu Devleti 22, 23
Selçuklu kervansarayları 23
Selçuklular 26
Selim Çavuş köyü 168
Şemâmik 46
Semendire 34, 36, 136, 141
Semendire Sancakbeyi 136
Şem'-i Asel 57
Şem'-i Rugan 57
sengistân 188
Ser Bevvâbân 48
Serbiniça 37
Ser Çaşnigirân 49
Ser Cerrahân 49
Ser Etibbâ-yı Hassa 48
Ser Mihrân-ı Hayme 48
sernek 54

Levent Şahverdi Arşivi

Servi 114
Seydî Ahmed Paşa-zâde 48
Seydişehir 76
Şeyh Muhsin 46
Şeyhülislâm 48
seyis 106, 158, 175
Seyyid Gazi 43, 64, 65, 161, 169
Seyyid Kendi 46
Seyyid Mehmed Çelebi 69, 137
Seyyid Mustafa Reis 140
Sigetvar 35
Silahşör-i Hassa 56
Şile 74, 141, 142
Şileli Sarı İbrahim 139
Silifke 76
Silistre 39, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 125, 141
Silivri 15, 115, 116, 126, 143, 158
Silivri Menzili 115, 126
Simav 75
Şimondorna 36, 37
Sincanlı 75
Sinop 105, 142
Şiran 99, 100
Şiran Menzili 99
Siroz 30, 38, 120, 134, 181
Sivas 15, 24, 39, 86, 87, 95, 161, 168, 169, 172, 203
Sivas kadısı 172
Sivas menzilcileri 87
Sivas Menzili 86
Siverek 96
sivil gemiler 136
sivil haberleşme 30
Sıffân 45
Sırışnik 33
Sofya 15, 119, 120, 125, 160
Sofya Menzili 119
soğan 54
Soğan 57
Soğanlu 168
Söğüt 43, 63, 64, 75, 172
Söğüt kazâsı ahâlisi 63
Söğütlü 168
Söğüt Menzili 63
Söğüt nâibi 172
Solnok 38
Somunbor 38
Sonamir 168
Sonisa 28, 97, 98, 105, 175
Sonisa kazâsı ahâlileri 175
Sonisa (=Uluköy) Menzili 28, 97, 98, 105, 175
Sovitvar 35
Sreprenice 34
subaşılar 176, 178
Südde Boğazı 140
sükker 54
Süleymanzâde Hüseyin 71
Sultan-Çayırı 42
Sultan-hanı 168
Summâkı 45
Şumnî Elhac Mehmed 137
Şumnî Elhac Mehmed Reis (Rusçuklu) 137
Şumnî-zâde İbrahim Çelebi 137
Şumnu 108, 114
Sungurlu 95
Sur 76
Şurb 46
sürsat 32, 36, 38, 40, 155, 174
sürsat bedeli 38, 40
Sürsat zahiresi 48
sürücü 24, 106, 158, 159, 189
Sürücüler 173
sürücü ücreti 159
Suşehri 168
su yolcu 11

T

Taberiye gölü 77
Tabili 76
tahsildâriyye 201
tâlî yollar 5, 16, 24, 60, 73, 95, 104, 106, 113, 124, 133
Tanzimat 53
taraf-ı Devlet-i aliyye 200

Levent Şahverdi Arşivi

Taraklı 54, 78, 95
tarihi açık menzil hükmü 182
Tarsus 71, 76
Tarsus kazâsı 71
Tarsus sancağı 71
Taşköprü 46, 104
Taşlıca 124
tatar 12, 19, 175, 182, 201, 203
Tatar Ağası 183
tatarân 201
Tatarân Ocağı 183
tatar konağı 12
tatarlar 201
TATARPAZARI 124
Tatarpazarı 6, 119, 122, 124
Tatarpazarı Menzili 119
Tatar Pınarı 111, 112
Tatar-Pınarı 113
Tatar Pınarı Menzili 111
tavuk 54
Ta'yin Defterleri 55
Tâze Hurmatı (Tuz Hurmatı) Kekkük yakınında 46
Tebriz 8, 15, 17, 45, 101, 102, 103, 169
tekâlif-i divâniyye 154
tekâlif-i dîvâniyye 70
tekâlif-i örfiyye 155, 173, 174, 196
tekâlif-i şakka 70, 81, 174
Tekir-beli 44, 169
Tekirdağ 15, 126, 127, 133, 134, 147
Tekirdağı (=Tekfurdağı) Menzili 126, 143, 159
Tekirdağ mahalleleri 126
Tekirdağ menzilcisi 147
Tekirdağ menzili 126
Telbeşâr 44, 169
Telfar 44
Telfesme 46
telgraf 8, 195
Telşınânî 46
Tenrin 44, 73
teslim bahası 159
tevcîhât-ı hümâyûn 201
tevcîhât-ı hümûyûn 201
tezkire 183, 187, 189
ticaret yolları 12, 50
ticârî faaliyetler 19
Tiflis 29, 164, 168, 169
Tiflis menzili 169
Tilemse 98
Tilemse (=Yolkaya) Menzili 98
Timin 157, 180
Tiran 125
Tire 74, 75
Tirebolu 105, 142
Tirişkîn 44
Tımışvar 34, 37, 163
Tırhala 39, 134
Tırnova 114, 119
Tokat 15, 29, 86, 87, 95, 96, 98, 105, 175
Tokat Menzili 86
Tokat voyvodalığı mukataatı 175
Tolcı 110, 111, 115
Tolçı 110, 138, 140, 160
Tolcı Menzili 110
Tolunlular 21
Toma-damı 168, 169
top arabacıları 48
Tophaneli Mustafa Kapudan 138, 139
Tophaneli Osman Reis 138
Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 10, 191, 207
Toprakkale 103, 104
torba 160
Torbalı 78, 95
Tosya 15, 28, 29, 60, 83, 84, 156, 161, 182, 189, 212
Tosya kazâsı menzilcileri 156
Tosya Menzili 83
Trablusşam 22, 39, 76
TRABZON 104, 105
TRABZON' 105
Travnik 33, 35, 36, 125

Levent Şahverdi Arşivi

Triboli 124
Tüccar 77
tüccar malı 182, 189, 212
tüccar mallarını 182
tüfeng 47
tuğralı emir 180
tuğralı ferman 187
Tuna 6, 114, 115, 135, 136, 140, 141
Tuna İskeleleri 6, 140
Turgutlu 74
Turhal 85, 86, 98, 161
Turhal Menzili 85
Türkiye Selçuklu Devleti 23
Türkiye Selçukluları 12
Türkmanlı Menzili 126
Türk Posta Teşkilâtı 195
Tuz 46, 57, 169
Tuzakan 115
Tuzhurmatı 93, 94
Tuz Hurmatı 46, 169
Tuzhurmatı Menzili 94
Tuzla 42, 61

U, Ü

Üçpınar 45, 169
ücret-i in'âm menzil fermanı 181
Ücret-i in'âm menzil fermânı 180
ücret-i in'âm menzil fermanları 181
ücret-i menzil 202
Ujice 34
ulağ 19, 26, 202
ulak 7, 13, 14, 15, 19, 21, 25, 26, 29, 40, 51, 53, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 103, 104, 108, 110, 111, 116, 117, 118, 119, 120, 126, 128, 129, 133, 136, 150, 152, 153, 156, 157, 158, 163, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 190, 197, 198, 199, 200
ulak beygir ücreti 156
Ulak hükmü 51, 148, 151, 176
ulak hükmü usûlü 187
Ulak hususu 178, 197
ulaklar 14, 15, 17, 51, 52, 77, 149, 151, 157, 176, 182, 187, 189, 199
ulaklık 22, 25
ulaklık alâmeti 22
ulak menzilleri 136
ulak sâhibi 178
ulak sistemi 19
ulak ücreti 69, 78, 83, 108, 119, 133, 156, 157, 175, 180
ulak ücretleri 150
ulak zulmü 178
Ulaş 87, 96
Uluborlu 75
ulûfe 21
Ulukışla 44, 70, 71, 154, 161, 169
Ulukışlak 44
Ulukışla menzilcileri 70, 154
Ümmü'l-Hasan 77
umûr-ı mühimme 29, 153, 181
umûr-ı saltanat 205
un 20, 53, 68, 69, 73, 98, 159, 169, 175
Ünye 105, 142
Ürgüb 33, 36
Uşak 75, 76
Üsküb 34
Üsküdar 5, 6, 15, 42, 43, 47, 55, 58, 60, 61, 62, 74, 77, 140, 141, 143, 153, 158, 166, 168, 169, 192
Üsküdar Menzili 60
Üsküp 124
üstad marangoz 47
Üstad topçular 48
üştür(katır) 54

Levent Şahverdi Arşivi

Uygur sözlüğü 176
Uzniçe 37
Uzun Mehmed Reis 140

V

Vâdi-yi Fâtıma 77
Vâdiyü'l-kurâ 77
Vahova 35
Vakıf 154, 174
Valtova 37
Valyevna 34
Valyona 37
Van 58, 101, 102, 105, 136, 164
Van kal'ası 105
Varadin 35, 136, 141
Varat 37
Vârganis 168
Varna 108, 114, 134, 141
Veli Beşe (Rusçuklu) 139
Velika 35
Velkovar 35
Venedik 143, 165
Verâza ülkesi 169
Vezirköprüsü 105
vezirler 176
Vidin 30, 34, 37, 114, 115, 125, 140, 141, 173
Vidin Defterdârı 140
Virisnic 34
Viriştiçe 37
Vişegrad 35, 37
Viyana 8, 17, 54, 55, 177
Viyana Devlet Arşivi 177
Viyana Millî Kütüphânesi 177
Viyâna Millî Kütüphânesi 178
Vize 15, 55, 107, 108, 141, 159
Vize(âbâd) 15, 55, 107, 108, 141, 159
Vize kazâsı 159
Vize Menzili 107
Vılçıtrın 36
Vodana 134
Vulçitrin 124
Vulçıtrın 33
vüzerây-ı izâm 200, 201

Y

yağ 54, 152, 175
Yagodina 15, 34, 36, 121
Yagodina Menzili 121
Yahşihan 95
Yakova 33, 37
yam 24, 25, 27
Yanbolu 30, 114, 124, 181
Yanbos 105, 168
Yaniçe 37
Yanık-hisar 112
Yanık Hisar 112, 115
Yanka Vâdisi 76
Yanofça 36
Yanova 34, 36, 37
Yanya 39, 134, 135
Yaş 115
Yasamal 168, 169
Yasamal Aksak Kuloğlu yurdu 169
Yasçal 168
Yassı-çemen 168
yatık yollar 192
yaylı 49
yem 150, 171, 190
Yenice-i Karasu 128, 129, 134, 135, 160, 188, 212
Yenice-i Karasu Menzili 128
Yenice-i Kızılağaç 124
Yenice-i Vardar 134
Yenice Menzili 94
yeniçeri-oğlanı 155, 173
Yeni-il 87, 96
Yeni-il mukataası 87
Yenipazar 30, 124, 125, 147, 181
Yeni Pazar 37, 39, 108
Yenipazar kazâsı 147
Yenişehir 16, 28, 42, 131, 132, 134, 160, 168, 169

Levent Şahverdi Arşivi

Yenişehir (Larissa) 16, 28, 42, 131, 132, 134, 160, 168, 169
Yenişehir Menzili 131
Yeni Varoş 37, 39
yol sistemi 7, 195
Yozgat 95
yük hayvanı 19, 26, 176
yulaf 32, 154, 155
yular 106, 158
Yumurta 57
Yüregir 56
Yusuf Çelebi(Yerköğlü) 137
Yusuf Kapudan 138
Yusuf Paşa (Vezir) 48

Z

Zab-suyu 46, 169
Zab-suyunun öte 46
Zağra-i atîk 118, 124, 125
Zağra-i Cedîd 114
zahîre defterleri 53
Zâk 169
Zamantı 96
Zemun 34, 36
zerdali 54
Zile 95
Ziştovi 114, 115, 119, 125, 141
Zohâb aşireti 167
Zümrüt Kuyusu 76

Levent Şahverdi Arşivi